באגינען

סטורעלען

ברוך גלאזמאן

באַגינען

נאָוועלען

פארלאג „קולטור"
1921

אינהאַלט:

באַגינען	5
פאַרטונקעלט גאָלד	13
קאַלטער טאָגליכט	79
פון די אָפּגרונטען	141
אָקעאַן	201

פּאגינען.

נאָכדרוק און איבערזעצונג
אָהן דער ערלויבניש פון
מחבר איז פארבאָטען.

Copyright, 1921
by
Boris Glossman

געדרוקט אין פינסקי־
מזל פרעס, ניו יאָרק.

באַגינען.

א.

אז איך בין אויפגעשטאַנען אין דער פרי, זיך אויסגעשטרעקט די פאַרלעגענע ביינער, אָפּגעמאַכט מיינע גימנאַסטישע עקסער־ציסען און אָפּגעוואַשען מיין גוף מיט קאַלטען וואַסער, האָב איך אַ כאַפּ געטאָן אַ קוק אין דרויסען און דערזעהן, אַז די וועלט איז ליכטיג. איז מיר געוואָרען ליכטיג אויפ׳ן האַרצען, און איך האָב פריידיג אַ שמייכעל געטאָן אין מיין צימער אריין. איך האָב גע־וואוסט, אַז ע ס איז אַ גוטער סימן. אַ ליכטיגער טאָג, האָב איך צו זיך געזאָגט אין דער שטיל, און בין געווען גרייט אָנצופאַנגען מיין טאָג אַרבייט.

דערזעה איך ביי מיר אויפ׳ן טישעל, וואָס שטעהט לעבען מיין בעט, אַ פּאַפּירעל, אַ טעאַטער־פּראָגראַם, און אויפ׳ן ליידיגען זוים פונ׳ם בויגעלע פּאַפּיר איז אָנגעשריבען מיט קרומע, צע־דרעהטע אותיות:

— איך וועל אייך ברייגנגען אַ ביסעל וואַרניש.

רייב איך מיר דעם שטערן און קוק אויף דעם פּאַפּירעל. ווער וועט דאָס מיר ברייגנגען אַ ביסעל וואַרניש, פרעג איך. און אַזוי ווי דער כתב איז ענליך אויף מיינעם — איך שרייב מיט עט־ליכע האַנטשריפטען, עס ווענדט זיך שוין, איך האָב עס באַ־מערקט, אי אָן מיין פּיזיאָלאָגישען, אי אָן מיין פּסיכישען צו־שטאַנד — האָב א י ך עס דאָך מסתמא אָנגעשריבען.

אין טעאַטער בין איך געווען אַליין. דאָס פּראָגראַם, איך בין זיכער, האָט אויף זיך קיינע אויפשריפטען ניט געהאַט לעצטע נאַכט. קיינער, אויסער מיר, האָט עס פון דאַן אָן ניט געהאַל־טען אין האַנט. פון אומגעזעהענע נאַכט־באַזוכער רעדט מען דאָך ניט.

איך, הייסט עס. גוט. וועל איך דאָס ברייגנגען דעם וואַרניש. וועמען־זשע, וואונדער איך מיך, וועל איך עס ברייגנגען דעם וואַר־ניש, און צוליב וואָס? וואָס איז דער באַטייט פון די דאָזיגע ווערטער, און ווי קומען זיי אויפ׳ן טעאַטער־פּראָגראַם?

אַבי איך האָב נעדיינקט, אַז איך וועל האָבן אַ ליכטיגען רוהיגען טאָג. אויפגעשטאַנען בין איך מיט אַ מח אַ קלאָרען און אַ פרישען, און גרייט געווען אויף אים לאָזען מאָלען פאַרשידענע מיטענטאַגיגע ליכט-געוועבען.

וועגן איך מיך אָפּ פון דעם פּאַפּירעל, זעץ מיך אנידער צו דעם מיט'ן רוקען, ווייל דער בלויזער אָנזעהן פון די דאָזיגע אומ-פאַרשטענדליכע ווערטער רייצט מיך.

נאָר עס העלפט ניט. איך פיהל, אַז איך בין אין מיין חדר נישט אליין. די ווערטער, מיינע און נישט מיינע, די פרעמדע ווערטער אָנגעשריבען אין מיין אייגענעם כתב, רייצען זיך מיט מיר און לאכען שרויטענ-גליך פון יענער זייט רוקען:

— האַ-האַ-האַ. איך וועל אייך ברייננען אַביסעל וואַרניש...

נו, האָט עס מיך געערגערט אַ גאַנצען טאָג. כ'האָב מיך גע-וואָלט אָן דעם פאַרגעסען, ווי אָן אַ קליינינקייט. מאַלע וואָס, אַ פּאָר ווערטער. וואָס געהען זיי זיך מיט מיר אָן.

עס ערגערט מיך אָבער אַלץ. וואָס הייסט, איך זאָל אויף אַזויפיל איבער מיין זכרון קיין באַלעבאָס נישט זיין, און, ביי אַלע אָנשטריינגונגען, זאָל עס מיר ניט געלינגען צו דערמאָנען זיך פאַרוואָס און ביי וואָסערע אומשטענדען איך האָב אָנגעשריבען די דאָזיגע ווערטער?

ווייל שוין אַ ליינגערע צייט, אַז איך האָב ספקות וועגן דעם מח-צושטאַנד מיינעם, צי ער איז ווי עס דאַרף צו זיין. מאַנכמאָל טו איך אַזעלכע אומדערקלערליכע זאכען, דערנאָך פאַרגעס איך מיך, אַזוי אָפּגעהאַקט מיט איינמאָל, וואָס איז עס דאָס וואָס איך האָב געטאָן. איך געדיינק בלויז, אַז עפּעס אָן אומדערקלערליכע זאך איז געטאָן געוואָרען. כ'קאָן מיך אָבער אפילו ניט דערמאָ-נען, ווער עס האָט די אומדערקלערליכע זאך געטאָן. דאַמאָלס ווער איך מיר אַזוי אומהיימליך און פרעמד, אַ סקרוך געהט מיר איבער איבער'ן לייב פאַר זיך זעלבסט... און עס דערווייטערט מיך אַזוי פון זיך.

אַ גאַנצען טאָג האָב איך מיך געערגערט אַזוי, און גאָרנישט געקאָנט טאָן. מער נישט — געוואָרען אָפּגעשוואַכט, אויסגעמאַ-טערט פון די אומזיסטע אָנשטריינגונגען.

א מידער בין איך אזוי פארנאכט געבליבען זיצען אין מיין שאָקעל־שטול ביים פענסטער. געשלאָפען בין איך, ניט געשלאָפען, נאָר פון גרויס מידיגקייט און ערגערניש בין איך אריינגעפאַלען אין א צושטאנד פון האלב־באוואוסטזיין.

אין צימער איז געווען בין־השמשות׳דיג־טונקעל, און די לאָמפּען־פייערס, וואָס דער אָווענט האָט געזייהט אינ׳ם בלויליכען פעלד דרויסען, האָבען זיך דורך די פארצוויגענע פאָרהיינגלאך אין מיין טונקעלער לופט נישט אריינגעמישט. איך האָב מיר מיינע מידע איברים אינ׳ם סאמעט פון דעם פאָטעל געצויגען. געדרעמעלט, גערוהט.

און ווי איך ליג אזוי און ווער אויסגערוט, האָב איך מיך — ניט דערמאנט, ווייל עס וואָלט דאָך געהייסען, אז דאָס אָן וואָס איך האָב מיך דערמאנט, איז טאקע פאָרגעקומען פריהער, ביי אנדערע אומשטאנדען, אָבער געווען איז עס זיכער ג ע וו ע ן, (איך פארשטעהט דאָך מיין מיין) — איז ניט איך האָב מיך דער־מאָנט, נאָר איך האָב ד ע ר ז ע ה ן.

אָט איז עס: איך געפין מיך אויף דער שוועל פונ׳ם טונ־קעל־באלויכטענעם קאמער, וואו בלויז א שוואך ליכט ברענט. און גרינג איז עס מיר גאָר אָנגעקומען, ווייל די מיטגוואלטיגע אָנשטריינגונגען, וואָס איך האָב דורכ׳ן טאָג געמאכט, זיינען, ווי שווערע פלאסטען, וואָס האָבען דעם איידעל־ווייכען מח־געוועב געדריקט, אראָפּגעוואשט געוואָרען אין דער אָווענטיגער האלב־ליכטיגקייט, און ע ס איז גערן און מיט׳ן א י י ג ע נ ע ם ווילען ארויפגעשוואומען.

עס איז נאכט, לעצטע נאכט. שוין אפשר נאָהענט טאָג. ארום פיר־פינף א זייגער — באגינען. און עס גיט מיך פלוצלונג אַ וועק אויף פון שלאָף. איז׳ן איז עס העט ווייט אין דער דריי־טער אשמורה, שטיל אזוי און איינגעהאלטען אין זיך. די געדיכט־אָנגעשאָטענע שטערען זינגען אין דער שטילער שנייאיגער נאכט, ווינקען זיך איבער איינער מיט׳ן אנדערען, און דערציילען זיך ווינטערדיגע מעשיות, מיט א קלוגען שמייכעל אויף די גאָלדענע פנים׳לאך. — דאָס אלץ זעה איך אָבער ניט מיט מיינע אויגען, ווייל מיין בעט שטעהט גאָר אָן א זייט פון פענסטער, נאָר איך זעה עס מיט מ י י ן ג א נ צ ע ן ג ו ף. ווייל שטיל איז עס

אזוי, און מיט די טויזענטער קלייניקע עפענונגען, וואָס זענען איבער'ן גוף צעשפּרייט, פאַרנעמט מען אין סוף־נאכט די דינסטע ציטערען פון אומגעזעהענע זאכען.

קאַלט איז עס, און נאָך פריי, וויל איך ווידער איינשלאָפען. נאָר עס גיט מיך אַ כאַפּ אויף צום צווייטען מאָל. עס ברענט מיך עפּעס אין דעם טונקעלען מח־קאמער, און וויל, מען זאָל עס ארויסנעמען.*) איך שטעק ארויס מיין האנט פון אונטער דער קאָלדרע, נאָר די בלייכקייט פונ'ם אנטבלויזטען לייב אין דער נאכט־פינסטערניש שרעקט מיך אָפּ. אַ טויטע, נישט־מיינע האנט איז דאָרטען געווען. אוי, ווי קאַלט — — — — — — — איך נעם דאמאָלס מיין האנט, — די שטומע טויב, וואָס איך האָב ארויס־געשיקט אין דער פינסטערניש וואָס ארום אויסצוגעפינען עפּעס פאר מיר, — צוריק אונטער דער ווארימער קאָלדרע אריין.

און דרעה מיך איבער צו דער וואנט, ציה אויף זיך מיט גוואַלד דעם שלאָף ארויף, נאָר די אָנשטרייננונג מאכט מיך נאָך וואכעדיגער. די אומרוהיגקייט ווערט שטאַרקער. דער שמאָלער פּאַסיקעל וואכעדיגער באוואוסטזיין, וואָס לייכט זיך דורך אַ שפּארינקעלע אין טונקעל־קאַמער אריין, זאָגט מיר, אז עפּעס איז מיר דאָ איצט אויפ'ן מח אזוינס, וואָס קומט צוגעהן בלויז זעל־טען, אין אַ באגינען, און אז איך מוז עס דעריבער אָפּשפּאָרען, אויפהאלטען, פארקערפּערליכען, ווייל מיט'ן טאָג־אָנקומען וועט עס שוין ניט זיין.

דער לעצטער ברען, ארויסצוראַטעווען דאָס וואָס ס'קומט אָן זעהר זעלטען, איז געווען צו הייס, און עס האָט מיך אַ דריי־פערטעל־שלאָפענדיגען פון בעט אַ הויב געטאָן. עס האָט מיך אַ צונד און אַ ריס געטאָן. כ'האָב געוואוסט שוין, אז אנדערש וועל

*) איך מוז דאָ באמערקען, אז דאָס אלץ האָב איך נישט גע־פיהלט, און זיכער נישט געוואוסט, לעצטע נאכט. עס איז בלויז איצט, בשעת איך שרייב, וואָס איך באַמיה מיך, אומ־באהאָלפען און אומגעלומפּערט, צו געפינען כאָטש ווייפיל ס'איז נישט איז פּאסענדיגע ווערטער, כדי איבערצוגעבען דאָס, וואָס האָט, אָדער האָט נישט פּאסירט לעצטע נאכט. לעצטע נאכט אָבער בין איך נאָר גע־ווען באוואוסטזיניג פון אַ בלויזער גייסטיג־פיזישער אומרוהיגקייט אין מיין גאנצען נשמה־גוף.

איך ניט קאָנען אנטשלאָפען ווערען. אויפ'ן נאכט-טישעל האָב איך אָנגעטאפט דעם בלייפעדער און אויפ'ן טעאטער-פּראָגראַם, וואָס איז דאביי געלעגען — מיט'ן שטיקעל טאָג-באוואוסטזיין אָנטרעפענדיג דעם ליידיגען זוים — אָנגעשריבען מיט שוואכע פארשלאָפענדע כחות, ג ע נ ו י ט :

— איך וועל אייך ברייננען אביסעל ווארניש.

און בין אנידערגעפאלען אויף מיין בעט, א דערשעפטער פון דער אָנשטריינגונג, האלב-גע'חלש'ט. די אומרוהיגקייט איז דערנאָך מער געשטיגען. איך האָב געציטערט מיט'ן גאנצען גוף, ווי א חולה-נופל, און עס האָט מיך אלץ געריסען פון בעט ארונ-טער נאָך עפּעס פארשרייבען. נאָר איך, פארצווייפעלט און אָפּ-געשוואכט, ווי א קינד א קראנקס, האָב מיך הילפלאָז געווענדט צו דער טונקעלהייט און ארויסגעזאָגט צו דעם די דאָזיגע ווערטער:

— גאָט, גאָט, פּליעז גאָט, לאָז מיך אנטשלאָפען ווערען —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

דאָ האָט מען מיר אָנגעקלאפּט אין טיר, איך האָב געהייסען אריינגעהן. איז אריינגעאנגען מיין באלעבאָסטע. דער טיש, זאָגט זי, איז געגרייט, אלע זיצען שוין ארום אים, און מען ווארט אויף מיר פאר וועטשערע.

ב.

דאָס איז שוין ביי מיר זיכער. אין דעם האָב איך גאָר קיין ספק ניט. אלץ איז אזוי, ווי איך האָב עס געזעהן. איצטער ו ו י י ס איך, אז א י ך האָב עס אָנגעשריבען און וויים אויך, ווען איך האָב עס אָנגעשריבען, און ביי וואָסערע אומשטאנדען. אָבער — צוליב וואָס? און וואָס מיינט עס גלאט אזוי דיר אין מיטען דער נאכט:

— איך וועל אייך ברייננען אביסעל ווארניש, —
און גלייך נאָכדעם אנטשלאָפען ווערען?

עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס איך האָב מיך אזוי איינ-געשפּארט אויסצוגעפינען דעם מיין פון די דאָזיגע עטליכע ווער-טער, וואָס האָבען ווארשיינליך גאָר קיין מיין ניט. עס איז ביי מיר שוין אריין אין נצחון. פארוואָס עפּעס זאָל איך נישט? —

נאָר קיין אָנשטריינגונג אויף אויפצועפענען דאָס קעמערל פון מיין זכרון, וואו עס ליגט דער מיין פון די ווערטער פארבאָרגען, ווייס איך, דארף מען ניט מאכען, ע ס ו ו ע ט ז י י ן נ אָ ך ע ר ג ע ר. איך באשליס דעריבער צו נעמען זיך אין די הענט אריין. איך באמיה מיך נ י ט צו מאכען קיינע אָנשטריינגונגען. איך דערלאָז ניט קיינע צעטומלענדיגע אויפרעגונגען אין מיין מח אריין. איך וויל „עס" ארויסנארען.

אומזיסט.

איז בין איך איינמאָל בייטאָג געזעסען אזוי ארום מיין שרייב־טישעל. א טאָג א ווארימער. עס איז ערשט נאָכמיטאָג. די זון ברענט. איך זיץ אנטקעגען איר. ווער איך אזוי צעהיצט פון דער ווארימקייט. א שלעפעריגקייט א בייטאָגיגע רוקט זיך אויף מיר אָן.

איך לאָז מיך פון די הענט ארויס. און פארגעס מיך צו ב א מ י ה ע ן זיך נישט צו מאכען קיינע אָנשטריינגונגען. איך פארזשמורע די אויגען, און דורך די אויגען־לידלאך זייהט זיך אריין א פיאָלעט־רויטע זוניגע פארב.

הערט נאָר. איך בין געגאנגען איינמאָל אין וועג. בין איך צוגעקומען צו א דאָרף.

דורך דער גאנצער זאמדיגער לייג פון דער איינציגער גאס בין איך דורכגעגאנגען, און וואָלט מיך דאָ אויך ניט אָפגעשטעלט. איך האָב מיר ליב גלאט געהן אזוי איבער וועגען, וואָס איך ווייס ניט, וואו זיי פירען. נאָר איך דערהער עמיצער רופט מיך. שטעל איך מיך אָפּ און קוק מיך אום.

עס איז א גרויסער גאָרטען, א פאנאנדערגעבליטער, אין רעכטען מיטען פרילינג. די בוימער באדעקט מיט א געדיכטען, ווייסען און געלען צווייט. אזוי שעהן,ווי נאָר א דורך א מענשען געמאָלענער גאָרטען קאָן זיין, די פארבען נאָך פריש. און אין דעם צווייט שווארצט זיך, אָפגעזונדערט אין א ווינקעל גאָרטען, א קליין הייזעל. די טיר אָפען, די פענסטער פארמאכט.

שטעהט דאָרטען לעבען דעם הייזעל, אין דער פרילינגדיגער זון, אן אלטיטשקער, איינגעבויגען, וואקט שוין צוריק צו דער ערד. ער קלאפט מיט א האמער די לעצטע טשוועקעס אין א קאסטען אזא: אן אָרון, זעהט זיך אויס, א טרומנע. דאָס האָלץ איז נאָך

רוי, ניי, מיט בלויליכע אָדערלאַך, וואָס לייכטען זיך פונ'ם יונגען לייב פונ'ם האַלץ ארויס.

ווינקט צו מיר דער אלטינקער, שמייכלענדיג מיט'ן גרויען קאָפּ, איך זאָל צוקומען נעהענטער. ער וויל, הייסט עס, וואָס פון מיר.

מילא, געה איך צו נעהענטער. איז אָבער ארום און ארום דעם גאָרטען, פארשטעלענדיג מיר דעם וועג, א פּלויט. א פּלויט גאָר א נייער. דאָס האָלץ — יונג און רוי. פון די סוקעס טריפט נאָך גאָלדענע קאליפאָניע, ווי די ארייגעזאפּטע אינ'ם האָלץ צע־שמאָלצענע זון וואָלט איצט פונ'ם האָלץ זיך צוריק ארויסגעגאָסען. איך הויב אויף די אויגען צו זעהן, אויב איך וועל קענען איבער'ן צוים אריבערגעהן.

דערזעה איך:

אויף דעם פּלויט זיצט, אָנהאַלטענדיג זיך אָן א צווייג אי־בער'ן קאָפּ, א יונג מיידעל, נאקעט, גאָר נאקעט. איר לייב — שמייכעלדיג און רויזליך־ווייס, ווי דער צוויט ארום איר אויף די בוימער. אָט דעריבער, טראכט איך, האָב איך זי צוערשט ניט באמערקט, ווייל זי איז געווען פונ'ם זעלבען קאָליר, וואָס דער צוויט.

דער אלטינקער קלאַפּט די לעצטע טשוועקעס אינ'ם ניי־אויפגעבויטען אָרון אריין. מיט זיינע לעצטע כחות רופט ער מיך דורך דער ווארימער פרילינגדיגער לופט: אהער־ר! אהער־ר! און די מיידעל, זיינס אָן אייניקעל מסתמא, זאָגט גאָרניט, נאָר שמייכעלט אויף מיר אזוי נאקעט־ווייס פונ'ם צוויט ארויס.

איך בין צוגעגאנגען צו איר נעהענטער.

— דו האָסט א פרילינגדיגען גאָרטען, זאָג איך צו איר, אין וועלכען דער צוויט האָט זיך פאנאנדערגעבליט, ווילסטו דאָך ניט, אז דער צוויט — און ווען דער זומער וועט קומען, די עפּעל — זאָל זיך אין אלע זייטען פאנאנדערשפּרייטען, האָסטו א פּלויט ארום דעם גאָרטען אויפגעבויט. דאָס האָלץ איז רוי, איידעל, און בלויע אָדערלאַך שלאָגען זיך פון אונטער דער פרישער האָלצענ־הויט ארויס. וועל איך עס צודעקען מיט א מאנטעל פון גלעזער־נעם, טונקעל־דורכזיכטיגען לאַקיר, מיט א בגד פון קרישטאָלענעם

בארג־גלאזור.ווארט נאָר, מיידעל, איך וועל דיר ברייננען אביסעל ווארניש.

ג.

ניין.

עס האָט נישט געהאָלפען.

פון וואנען וויים איך דען. פיליינט איז עס דער שטארקער באנער מיינער פאר א באשייד געווען די סבה פון מיין טאָג־חלום? און האָט זיך דען דער דאָזיגער זעלביגער טאָג־חלום מיר אויך באוויזען דאן ביינאכט? ווער וועט דאָס מיר זאָגען? און דער עיקר — דער עיקר איז, אז איצט איז דאָך גאָרניט פרילינג, נאָר עס איז א גאסער ווינטערדיגער טאָג, און א שניי־רעגען גיסט זיך אומעטיג אין דרויסען. די גאסען קוקען אוים ווי זיי וואָלטען זיך געקליבען צו זיין נאָס פאר יאָרען און יאָרען, קאָנען זיך נישט העלפען, און ווייגען דעריבער איבער דעם.

און נאָס און פארנעפּעלט ציהען זיך מיינע רעיונות:

ווארניש מיינט אין אידיש לאקיר, גלאזור. עס איז פליסיג און דורכזיכטיג, ווי צעשמאָלצענער דינער גלאָז. ווען איר לאַ־קירט אָפּ א זאך מיט דעם, איז די זאך, ווי אונטער א גלאָז־צודעק. אָט שטעהט ביי אייך, צום ביישפיל, אין צימער א טיש. איז דער טיש פון נייעם האָלץ, רוי, טעמפּ, פרעמד, האָט צו אייך קיין שום שייכות ניט, א טויטע זאך. איר נעמט דאן און לאקירט אים אָפּ.

איצט איז עס דערזעלבער טיש — און ניט דערזעלבער. ער קוקט אויף אייך שוין פון דער זייט, מיט אן אייגענער חשיבות, איידעלער, לעבעדיגער, מיט אן א י י ג ע נ ע ם לעבען, נאָענ־טער — נאָענט־פרעמד שמייכעלט צו אייך, ווי אן אלטער זעהר גוטער באקאנטער, וואָס האָט אויף זיך א שווארצען בגד פון פרעמדקייט און דערוויטערטקייט אָנגעטאָן.

— אַנו־נאָר, טרעף — — — — איך בין שוין אונטער גלאָז.

איר בויגט זיך איבער איבער'ן טיש, און דערזעהט דאָרטען — זיך. — — — —

וואָס־זשע האָט עס מיך אויפגעוועקט אין מיטען דער נאכט, און מיך געצוואונגען אָנשרייבען:

— איך וועל אייך ברייננען אביסעל ווארניש?

פארטונקעלט גאלד.

פאַרטונקעלט גאָלד:

בייִנאַכט.

ס'איז שוין צייט צו דאַווענען מעריב.

כּרת.

Resurgam.

ביינאכט.

אין דער שטאט צ ע נ ט ע ר ו ו י ל, וואס געפינט זיך אין א מיטעלוועסטליכען שטאט, האט געלעבט אמאל א מאן, ניט קיין פרומער און ניט קיין גאטספארכטיגער. איז ער געווען ענליך אויף א סך אנדערע מענשען — אויף דער גאנצער וועלט.

און אויך די שכנים ארום האבען געוואוסט, אז ער איז ניט קיין פרומער מענש.

און דער דאזיגער מענש איז געווען א איד, כאטש אין דער נאכבארשאפט, אין וועלכער ער האט געוואוינט, זענען די איינוואוינער געווען גוים. נאר זיי האבען ניט געוואוסט, אויב ער איז א איד, אדער א גוי. מען פלעגט אים אפילו אמאל, אין א זונטאג, אדער א קריסטליכער חגא, זעהן אריינקומען אין קירך. אבער דאך וואלטען זיי באשטימט ניט געקאנט זאגען, אז ער איז א קריסט. ווייל צו קיין קריסטליכען „פעריש*) איז ער ניט געווען צוגעשריבען. מען פלעגט אים אויך זעהן אריינקומען אין די פארשידענע קירכען. אמאל פלעגט עס זיין אן עפיסקאפאלישע — און אמאל א יוניאניסטישע, אמאל אן אוניווערסאלע — אמאל א קאטוילישע, אמאל א ספיריטואליסטישע — אמאל א באפטיסטישע, אמאל א מעטאדיסטישע — אמאל א לוטעראנישע, אדער א פרעסביטעריאנישע — מיט אייןווארט, דער דאזיגער מענש האט איבערגעדינט אלע עבודה־זרות.

און אפשר האט ער זיי גארניט געדינט. עטליכע פון די קירכען־מתפללים פלעגען אמאל א באהאלטענעם בליק ווארפען אויף אים, ווייל זיי האבען געוואלט זעהן, אויב ער בוקט זיך און נויגט זיין קאפ, בשעת דער קריסטליכער תפלה בלחש. און אין די קאטוילישע קלויסטערס, צווישען די גרויע ערפורכטיגע שטיינערנע ווענט, האבען אייניגע שטילע גאטבעטער, קניענדיג זיך אויף די קאלטע פליטעס פאר די שטיינערנע פיגורען פון די הייליגע און מארטירער, אויך באמערקט, אז ער מאכט ניט קיין זשענו־

---

*) קירכען־געמיינדע.

פלעקס ביים אַריינגעהן אין קירך אַריין, און צלמ'ט זיך ניט איבער ביים אַרויסגעהן. נאָר ער זיצט שטענדיג אַן אויסגעגלייכטער, מיט אַן אויפגעהויבענעם קאָפּ און פאַרטראַכטע אויגען, וואָס זעהען און זעהען ניט, און קניט זיך ניט, און בוקט זיך ניט.

האָבען זיי גלייך פאַרשטאַנען, אַז ער איז אַ פרעמדער.

נאָר אַזוי ווי עס איז ניט געווען קאַנטיג, אַז ער זאָל זיין אַ גאָט'ס לעסטערער און זאָל האָבען געקומען אהער אָפּשפּעטען, נאָר ער האָט זיך געהאַלטען זעהר שטיל און בנעימות'דיג, האָט מען אים דעם אַריינגעהן אין ערגעץ ניט פאַרבאָטען, נאָר פאַרקערט. מען האָט אים אומעטום אויפגענומען בסבר פנים יפות, מיט די פריינדליכסטע שמייכלען און באַגריסונגען. און אין די ניט-קאַטוילישע קירכען, וואו די גלחים פאַרטראָגען זיך מער מיט'ן עולם, און זענען ניט אַזוי כהנים'ש-דערוויטערט, פלעגען די פאַסטאָרס און די מיניסטערס מיט שטראַלענדיגע פנים'ער אים דערלאַנגען די הענט ביים אַרויסגעהן. זיי פלעגען אים ווינשען אַ „פיספול סאַבבאַטה" און אים בעטען, ער זאָל נאָכאַמאָל קומען.

און ער פלעגט טאַקע קומען נאָכאַמאָל, און נאָכאַמאָל, און נאָכאַמאָל. וואָרים דער דאָזיגער מענש, וואָס כאָטש ער איז ניט געווען קיין פרומער און גאָטספאַרכטיגער, איז ער אָבער דאָך געווען פון די לעצט-הייניטוועלטיגע. פלעגט ער דאָס הפנים טאָן צוליב דער שעהנער רעליגיעזער מוזיק און די הייליגע פייערליכקייט פון דעם גאָטעס-דינסט, וועלכע פלעגט אים אַזויפיל רוה און העכערען תענוג פאַרשאַפען. און תענוג-האָבען — דאָס איז דאָך די לעבענס-קלוגהייט, צו וועלכער אונזער דור, דער לעצטער, איז געקומען.

איז געווען, אַז מען פלעגט שפילען און זינגען די ביבלישע אָראַטאָריאַס פון מ ע נ ד ע ל ס אָ ן - ב אַ ר ט אָ ל ד י, פלעגט ער חלום'ען פונ'ם געזאַנג פון די לוים, באַגלייט דורך אַ געקלימפער אויף האַרפען. און ער האָט געפיהלט, אַז אַמאָל — אין אַן אַנדער געשטאַלט, אָנגעטאָן אין אַ ברייט-לויזען מאַנטעל, מיט אַ קאַשטאַנען-ברוינער באָרד און זיין הויט-קאָליר — טונקעל-איילבירטיג, — האָט ער שוין דעם דאָזיגען געזאַנג געהאַט פאַרנומען.

און ווען דורך דער טונקעלער לופט פלעגען זיך דורכקוויקלען די טיף-אויפרודערנדיגע, אין די נידעריגע אָקטאַוועס, אָרגעל-

ברומען, בשעת מען האט געשפילט ה י י ד נ ׳ ס, ה ע נ־ד ע ל ׳ ס און ב א כ ׳ ס רעליגיעזע מוזיק, פלעגט אים דאס הארץ צעגעהן און די אויגען זיך צומאכען, און ער פלעגט זיך גע־פינען אין אנאנדער וועלט.

ווייל זייענדיג פון די לעצט־היינטוועלטיגע מענשען, האט ער מסתמא געהאט געגוג צייטען פון ספקות, אפהענדיגקייט און מידיג־קייט, ווען זיין גאנץ אינערליך וועזען האט זיך געצוקט און גע־ווארפען. געוואלט האט ער דעריבער, אז א רו זאל אויף אים נידערען און אים שטיל מאכען.

און דער דאזיגער מאן איז געווען א איד. נאר קיינער האט עס ניט געוואוסט, אויסער אים גופא. ניט אפילו די אידען פונ׳ם קליינעם, ווייניג־מענשענדיגען אידישען קווארטאל אין דער דא־זיגער שטאט.

ווייל פון צייט צו צייט פלעגט ער אויך אהינצו קומען, און א פרעמדער, אהן ליבע, אפשר מיט בלויז אביסעל רחמנות, זיך ארומדרעהען איבער די אידישע גאסען. געפרואווט האט ער אויך איינמאל ארייגגעהן אין דער אידישער שול. דא האט מען אים זעהר פריינדליך אויפגענומען, און מען האט זיך ארום אים א סך, שוין צו־פיל, געשמאיעט, און געפארעט, באקוקט און באוואונ־דערט, געקוקט אין די אויגען, און אין מויל אריין, געווארט אויפ׳ן פארביינעהענדיגסטען אויסדרוק, וואס וועט זיך א שפיגעל טאן אין זיין אויג, און אויף יעדען ווארט, וואס ער וועט לאזען פאלען. ווייל מען האט ניט געוואוסט, אז ער איז א איד.

האט מען אים א סדור׳ל דערלאנגט און מיט א פארשולדיגט שמייכעל אים פארשידענע זאכען דערקלערט. און אין זייער גאנץ באנעמען זיך צו אים איז געווען צו דערקענען די נבנע׳דיגקייט צו דעם פרעמדען, וואס האט באוויליגט זיך ארונטערלאזען אונטער דעם שאטען פון זייער באלקען, און דער שמייכעלע האט זיך פארענטפערט:

— נעמט נישט אן פאר אומגוט אונזער ארימקייט דא...

כע־בע.

און אים האט וועה געטאן דאס הארץ, וואס ער קוקט זיי אויס ווי א פרעמדער. און ער האט זיי מיט א העפליכען שמייז

בעל אויסגעהערט. אַ פרעמדקייט האָט אויף איהם געוועהט פון דער שול. דער טומעל, דער געפילדער פון די מתפללים, זייער וואָכעדיג האַלטען זיך אינ'ם מקום־קדוש, די נישט ריינקייט און אָרימקייט פון דעם בנין, די פארהאַוועטקייט און דאָס איילען־זיך, די געוועהנליכקייט און אומהייליגקייט פון דער גאַנצער לופט ארום — דאָס אַלץ האָט אים אָפּגעשטויסען. ער האָט פארקרימט מיט דער נאָז, און פארשטשעמעט די ליפּען.

זעלטען־זעלטען פלעגט ער שוין איצט קומען אהין. די צוויי־שענציים צווישען איין שול־באַזוך און דעם צווייטען פלעגען וואָס אמאָל ווערען לייגנער. די ענד־פונקטען — בלייכער און אָפּגע־מעקטער. און זיין פרעמדקייט — שטאַרקער, ענגער. און אז ער האָט אמאָל אַ טראַכט געטאָן, אז ער איז אַ איד, האָט עס אים אויסגעקוקט זעהר מאָדנע און ווייט, ווי אַ לאַנג־פארשאַלענער הילך.

און עס א י ז דאָך געווען מאָדנע...

ווייל דער דאָזיגער מענש איז געווען נישט נאָר אַ איד, נאָר אפילו אויך אַ אידישער שרייבער. אָבער קיינער ארום אים האָט עס נישט פארדעכטיגט און קיינעם ארום אים האָט ער וועגען דעם נישט געוואָלט דערציילען, ווייל געוואוסט האָט ער דאָך, אז קיינער ארום אים דארף נישט זיין שרייבען, און די, פאר וועמען ער שרייבט, נאָך ווייניגער, ווי עמיצער אנדערש. און אזוי ווי צווישען אידען איז אים געווען פרעמד און אָפּשטויסענדיג צו וואוינען, ווייל זיי האָבען מיט זייער איצטיג לעבען און זייערווירקליכקייט אַלע זיינע חלומות איבער'ן פנים געשמיסען, האָט ער זיך ביסלעכווייז דערווייטערט פון זיי, כדי ער זאָל קאָנען פירען אַ ריין־אידיש לע־בען. ער האָט איצט געוואוסט: אמת'ע אידישקייט, פּונקט ווי זיין שרייבען, איז אַ פּריוואַט־זאַך, וועלכע קיינער דארף נישט, אויסער אים אליין. האָט ער עס פארשלאָסען אין זיך, און קיינעם אהינצו נישט אריינגעלאָזט.

קיינעם נישט — אפילו נישט זיין פרוי.

ווי מאָדנע...

כל־ימיו האָט דער דאָזיגער מאַן געביינקט און גע'חלומ'ט

וועגען א אידישער היים. ער האָט געזעהן, אז דאָס איז דאָס איינ־
ציגע, וואָס עס בלייבט פאר די אידען איבער אין די איצטיגע טעג.
עס ווערט אָפּגעשווייבקט דורכ'ן מבול דער אידישער ד ר ו י ס ע ן,
די אידישע גאסען און די אידישע שטעט. עס בלייבט בלויז אי־
בער די היים, וועלכע מיר זאָלען נאָך האלטען אידיש, ווי גאָר
אמאָל אין מיטעל־אַלטער, ווייל מיר קערען זיך דאָך אום צום
מיטעל־אַלטער.

נאָר ווי ביי אלע מענשען, אזוי איז אויך זיין פריוואט־לעבען
ביי אים נישט ארויסגעקומען, ווי ער האָט עס געוואָלט. וואָרים
צוליב זיין אויסערליכען גוי'אישען באנעמען זיך און גוי'איש
אויסזעהן און מאנירען, פלעגט ער כמעט אויסשליסליך פארקערען
מיט גוים און גוי'אישע אידען. און אין געוויסע מינוטען האָט
ער זיך מענשליך פארליבט אין א מיידעל. דאָס מיידעל איז גע־
ווען א אידישע לויט איר אָפּשטאַם, אָבער א גוי'אישע לויט איר
דערציהונג, ארט דענקען און לעבענס־אופן. און ווען ער האָט
זיך עס ארומגעזעהן, איז שוין געווען צו־שפּעט. די זאַך האָט זיך
צו־פיל פארפּלאָנטערט. אָפּפּלאָנטערען האָט מען שוין ניט גע־
קענט, נאָר בלויז איבערשניידען. נאָר אויף דעם האָט ער קיין
כח ניט געהאט. האָט ער עס געלאָזט גיין, ווי עס געהט און זיך
נאָך מער איינגעשלאָסען.

און די פרוי האָט גאָרניט פארשטאנען, וואָס עס טוט זיך ביי
איר מאן אין הארצען. זייענדיג ביידע היינטוועלטיגע מענשען,
האָבען זיי שוין געפונען גענוג געמיינשאפטליכע גרונדען, אויף
וועלכע זיך צוזאמענצוקומען און זאכען, איבער וועלכע צו
שמועסען. האָט זי זיין פרעמדקייט גאָר ניט געפיהלט. אָבער
אים האָט עס נאָך מער וועה געטאָן, וואָס ער דארף פירען א טאָ־
פעלטען לעבען, און האָבען א געהיימען לעבען, וועלכען ער דארף
באהאלטען אפילו פון זיינע נאָהענטסטע.

און אז ער האָט דערזעהן, אז עס איז אים שוין באשערט דורכ־
צושטופּען זיינע טעג אויף א ניט אידישען אופן, אז אין הויז איז
ביי זיי אלץ אומאידיש, די שפּראַך, וואָס זיי האָבען גערעדט
איינס צו דאָס אנדערע איז ניט זיין שפּראַך, און זיינע חלומות
און געדאנקען זענען ניט אירע, — איז ער נאָך פארשלאָסענער

געוואָרען. און ביי אים איז אפילו אָפּגעשטאָרבען דער חשק צו האָבען קינדער, ווייל ער האָט געוואוסט, אז זיי וואָלטען נאָך מער די פרעמדקייט אינ'ם הויז פארשארפט.

און עס איז נאָך געווען גוט, וואָס זי איז געווען א היינט־וועלטיגע, האָט זי דאָך זעלבסט געהאט א וויכטיגערע באַשעפטיגונג אין לעבען: א ל י י ן צ ו ל ע ב ע ן און צו האָבען תענוגים, וואָס דאָס איז דאָך גופא ניט קיין אידישער געדאנק.

און זיי האָבען געלעבט צוזאמען: זי, דער היינטיגער מענש, וועמען עס ארט נישט, ווען אפילו מיט אים וועט אונטערגעהן די וועלט, און ער, דער היינטיגער איד, וועלכער ווייס, אז ער איז פון די לעצטע.

אַט אזוי זענען פארגאנגען טעג און יאָרען. דאָס לעבען איז זיך געגאנגען זיין וועג, בארג־אראָפּ און בארג־ארויף. דער מאן וואָס האָט געלעבט אין דער שטאָט צענטערוויל אין דעם מיטעל־וועסטליכען שטאַט, איז וואָס אמאָל אָפּגעפרעמדטער געוואָרען. זיינע באַציהונגען מיט דער אידישער וועלט זענען וואָס אמאָל גע־וואָרען וויינינגער, ווייטער און זעלטענער. און מיט דער ארומיגער גוי'אישער וועלט איז ער זיך בלויז אויבענאויפיג צוזאמענגעקו־מען. אזוי אז אמאָל, ליגענדיג אזוי וואכענדיגערהייט אויף זיין בעט האָט זיך אים אויסגעדוכט: ער איז איין מענש, איין איד, פארוואָרפען ערגיץ אויף אן אינזעל.

און דאָס שרייבען איז ביי אים געוואָרען זעלטענער. און אז ער פלעגט אמאָל עפּעס אָנשרייבען, פלעגט עס זיין פון אן אנדע־רער, אויסגעטראכטער, אמאָליג־אידישער וועלט, ווייל מיט דעם איצטיגען אידישען לעבען האָט ער גאָר ניט געוואָלט האָבען צו טאָן. דעריבער פלעגט זיין שרייבען זיך אים אָפּטמאָל אויסוויי־זען, ווי ער וואָלט געצויגען פון אן איינזאמען שטיין אונטער א וואסער.

און ווער וויים גאָר.....

איינעמ'ס אומגליק איז דאָך דעם צווייטענ'ס גליק, און איי־נעמ'ס פורעניות איז דאָך דעם אנדערענס דערלייזונג.

איז אין א וואָכעדיגען טאָג געגאנגען דער דאָזיגער מאן איי־

בער די גאסען פון דער שטאָט, און זיינע פיס האָבען אים פאַר־טראָגען אין דעם אידישען קווארטאל.

נו, מילא, ער איז שוין דאָ. איז ער פארבייגעאנגען לעבען א קענדי־סטאָר. דרויסען פון דער טיר איז געשטאַנען א קליינער צייטונגס־סטענד מיט אידישע צייטונגען. ער האָט געקויפט צו איינע פון יעדער צייטונג און איז אוועק מיט זיי אהיים. און האָט זיי אין די גוי'אישע גאסען געטראָגען אונטער דער פּאָלע, אז קיין פּרעמדער'ס אויג זאָל עס ניט זעהן. ער האָט זיך דערמאנט בשעת מעשה, ווי ער האָט געלייענט אין די קינדער יאָרען וועגען די מאראנען, וועלכע פלעגען באהאלטענערהייט איינקויפען כריין אויף פסח און טראָגען עס אונטער'ן מאנטעל צו די פארבאָרגעני־שען, וואו זיי פלעגען פראַוועווען די סדרים. א גרויסע פרייד האָט זיין הארץ אָנגעפילט, ווי ער וואָלט א ווארים עופה'לע אונטער זיין פּאָלע געטראָגען, ווייל א יום־טוב איז עס ביי אים געווען, ווען ער האָט געקראָגען צו לייענען א אידיש וואָרט.

און אז ער איז געקומען אהיים און אריינגעקוקט אין די בלעטער, האָט ער דערזעהן, אז עס רינט בלוט. און עס איז אים געוואָרען רויט.

איינינע טעג האָט עס אים גענומען, ביז וואנען די רויטע פארע איז אים פון די אויגען צורונען.

עס איז געווען ליכטיג. די לופט האָט זיך געשפרייט אר־מעטום א גאָלדיג־זומערדיגע, איבער די גאָרטענס פון דער שטי־לער שטאָט. די גאסען, וואו ער האָט געוואוינט, זענען יעדען טאָג געווען יום־טוב'דיג צוגעפוצט. און ער האָט זיך געדרייט אהער, און ער האָט זיך געדרייט אהין, עס האָט אים אָבער ווי־דער א ציי געגעבען אין יענע אומריינע גאסען.

און אז ער האָט נאָכאמאָל געקויפט אידישע צייטונגען, האָט ער ביים ערשטען בליק דערזעהן, אז דאָס בלוט רינט שוין מער ניט, נאָר עס פלייצט.

און א דריטען מאָל איז געווען דאָסזעלבע, און א פערטען מאָל, און א פינפטען מאָל. די אויגען האָבען זיך ביי אים פאנאנ־דערגלאָצט, און זיין בליק האָט ער ניט געוואָלט גלויבען, אז אזוינס

זאָל גאָר זיין מעגליך. עס האָט אים אָנגעהויבען צו שטיקען און ברענען.

איז ער דאָך מער ניט, ווי אַ מענש. האָט ער זיך מיישב געווען, אַז וואָס קען ער דען העלפען? און אַז ער'ט משוגע ווערען — איז וואָס? — — — האָט ער אויפגעהערט צו לייענען די אוּרישע ציישונגען. וועט ער זיך פשוט ראטעווען!

עס האָט אים אָבער ניט געהאָלפען. ער האָט עס סיי־ווי אַלעמאָל געזעהן, בייטאָג און ביינאכט, אין חלום און אויפ'ן וואָר.

וואָס איז דאָ אַ סך צו ריידען, ווי אַזוי ער האָט געפיהלט, ווייל עס איז ניט איבערצוגעבען אין ווערטער, און קיין פאַרגלייך, און קיין בילד וועט דאָס ניט גענוי דערקלערען. ער האָט זיך פאַרשפאַרט אין זיין אָפּגעזונדערטען חדר, און צו זיינע באַקאַנטע ניט געוואָלט מער געהן, און צו זיין אייגען ווייב מער ניט גערעדט.

און ער האָט אויפגעהערט צו שרייבען זיינע שעהנע חלום־ווערק, וואָס זענען געווען ווי ווייסע הייזלעך, וועלכע זעהען זיך דורך צווישען די ביימער אין אַ טאָל. איצט איז ניט די צייט פאַר דעם, האָט ער זיך געזאָגט.

און אַז ער האָט געפּרואווט אַמאָל, ווען אויפ'ן האַרצען איז אים געוואָרען צו־שווער, אריינצוגעהן אין אַ קירך, האָט ער דערפיהלט מיט פיין און אַנטוישונג, אַז די רו נידערט שוין אויף אים דאָ ניט אַרונטער, ווי אין די פריהערדיגע טעג. אַ גרויסע גרויל איז אים באַפאַלען. די אויגען האָבען זיך אים פאַרגלייזט, ווי ביי אַ גוסס, און דורך אַ רויטען נעבעל האָט ער דערזעהן, ווי עס דערנעהענטערט זיך צו אים פונ'ם אַלטאַר אַ רויטע מחנה מענשען. ארויפגעשטעקט אויף די ביקסען־שטיקעס טראָגען זיי אָפּגעשניטענע קעפּ, פון וועלכע עס רינט אַרונטער בלוט, ווי אויף די בילדער פונ'ם קאָפּ פונ'ם געקרייציגטען יעזוס פון נצרת.

איז ער ארויסגעלאָפען פון קירך. ווי שפּיזען האָבען אים נאָכגעפאָלגט די פיינדליכע בליקען פון די מתפּללים, וועלכע האָבען אים מיט אַ וואָרימען באַדויער באַגלייט. און ער האָט זיי מער ניט געקאָנט קוקען גלייך אין פּנים אריין, ווייל ער האָט געזעהן, וואָס עס איז באַהאַלטען אונטער זייערע געזיכטער. און ער האָט

געוואוסט, אַז אַ צייט וועט קומען, און זיי וועלען באווייזען זייער אמת'ע געשטאַלט, וועלכע בלויז איינִיגע קאָנען איצט זעהן.

האָט ער אָנגעשריבען אַ גרויס פּאַפּיר, וואו ער האָט זיך אויסגערעדט דאָס הארץ און אויסגעגאָסען זיין כעס, און אויפגעשריבען פארשידענע געדאנקען, און געגעבען פיל עצות, וואָס עס זאָל געטאָן ווערען אין דער איצטיגער צייט, כדי אָפּצושטעלען די שחיטה און די פארלענדונג.

און דאָס פּארשריבענע פּאַפּיר איז אָפּגעדרוקט געוואָרען אין אַ אידישער צייטונג אין דער ווייטער שטאָט ניו יאָרק. עס האָט געמאכט אַ רושם. אַ ווײַלע האָט עס דאָרטען אויפגעשווימט, אַ וואסער־פּיענע אויף דער אויבערפלאַך פון אַ נאכטיגען ים. און באלד איז עס צורונען און ניט געוואָרען. זיין קול איז דערטרונקען געוואָרען צווישען די טויזענטער אנדערע קולות, און האָט קיינעם ניט געהאָלפען, אויסער, אפשר, זיך.

דאָס בלוט האָט ווייטער געפּלייצט, און זיך ניט אָפּגעשטעלט.

און אַז ער האָט דאָס דערזעהן, האָט ער זיך נאָך שטארקער פארשלאָסען. מיט אַ בייזקייט האָט ער פארברענט אלע זיינע פּאַפּירען און מיט אַ קללה ארויסגעוואָרפען דאָס אַש אויפ'ן ווינט. און דאמאָלס האָט ער זיך געלאָזט געהן אין וועג אריין — אין זיין אייגענעם חדר.

ער האָט געוואכט דורך נעכט און האלב־געדרימעלט דורך טעג. און אויסגעטראָטען קרומע וועגען און סטעזשקעס אויף דער פּאָדלאָגע פון זיין חדר און אין זיין פאנטאזיע.

און אין טעג און טעג ארום איז ער פון זיין חדר ארויסגעקומען. זיין פרוי, וועלכע האָט מיט אלץ מער און מער וואקסענדער אומרו באמערקט, אַז עפּעס קומט מיט אים פאָר, האָט איצט מיט פרייד געזעהן, אַז ביי איר מאן איז דער פּנים ליכטיגער געוואָרען און רוהיגער, כאָטש אַ סך בלייכער און שטילער.

איז זי אויך רואיג געוואָרען. עס האָט זיך איינגעשטעלט אין הויז אַ ריי שטילע, פארריגעלטע טעג.

און ווען אין איינעם אזא טאָג האָט ער זיך אָפּגערופען צו זיין פרוי:

איין, טאָג אוים, פלעגט זיך אָנטאָן אין טלית און תפילין, זיך אומ־דרייען מיט׳ן פנים צום וואנט, און דאווגען אין דער שטיל. און ער האָט זיך געלאָזט וואקסען אַ לאַנגע שווארצע באָרד, און מיט דער צייט האָט ער געקראָגען אַ אידישען אויסזעהן.

און ביסלעכווייז האָבען זיך די ארומיגע אידען דערוואוסט, אַז דער דאָזיגער מאַן איז אויך אַ איד. און אַז זיי האָבען זיך עס דערוואוסט, האָט זיך דער רעש געלייגט. זיי זענען איינגאַנצען אָפּגעקילט געוואָרען צו אים, און זיי האָבען איינער צום אנדערן געזאָגט, מיט אַ באַליידיגענדיגען קוועטש מיט די אקסלען:

— נו, ער איז דאָך בלויז איינער פון אונזערע... פונקט אַזוי איד, ווי מיר אַלע. איז מה רעש?.. צוליב וואָס האָבען מיר עס געמאַכט אַזאַ ווארע פאַר אים? מ׳ניע, נאָך אַ איד.

און זיי האָבען אָנגעהויבען קוקען אויף אים מיט חשד־אויגען, ווי ער וואָלט ביי זיי עפּעס געוואָלט צונעמען. ווייל אין דער איינגקייט איז מיט זיין אָנקומען געוואָרען נאָך איינגער.

און זיי האָט אפילו פארדראָסען גאָר שטארק, פארוואָס זיי האָבען זיך צוערשט אויף די הענט ארומגעטראָגען מיט אים, „וויבאלד ער איז דאָך בלויז איינער פון אונזערע". און זיי האָבען אים נאָך פיינט געקראָגען, פארוואָס ער האָט זיי פריהער ניט גע־זאָגט, אז ער איז אַ איד, און איבער דעם וואָס זיי האָבען ניט געוואוסט, האָבען זיי אים אומזיסטען כבוד אָפּגעגעבען.

נאָר דער דאָזיגער איד, וואָס האָט געוואוינט אין דער שטאָט צענטערוויל, אין דעם מיטעלוועסטליכען שטאַט, האָט עס אַלץ אָנגענומען מיט ליבשאַפט, ווייל ער האָט געוואוסט, אַז עס קומט אים אַזוי. די אידישע איינוואוינער האָבען זיך אָפּגעקערט פון אים, און פון די גוי׳אישע איינוואוינער האָט ער זיך אָפּגעקערט. איז ער געבליבען אַליין. נאָר ער האָט געבענשט גאָט, ווייל ער איז איצט געווען אויפ׳ן וועג צו גאַנצקייט און רו.

און אָט אַזוי איז פארלאָפען טאָג נאָך טאָג, וואָך נאָך וואָך, חדש נאָך חדש. ער איז געווען אָפּגעטיילט מיט אַ מחיצה פון דער גאָר־נאָהענטער וועלט. אַ ווארים־בארוהיגענדיגע פארנעפּילקייט האָט זיין נשמה ארומגעוויקעלט. און וואָס עס קומט פאָר ארום אים האָט אים שוין מער ניט געאַרט, און ער האָט עס ניט געזעהן.

אָט האָט אַ פרײטאָג־צו־נאַכט אַראָפּגענידערט אויף דער וועלט. די גאַסען זענען געוואָרען רוהיגער. די קראָמען זענען פּאַרמאַכט געוואָרען. עס הערט נישט פון די גאַסען קײן געררויש. אַ הײליגקײט שפּרײט זיך אין דער לופט. דער איד האָט זיך אָנגעטאָן אין שבת'דיגע בגדים און איז געווען גרײט צו גײן אין שול אַרײן.

און מיטאַמאָל קוקט ער זיך אַרום — אין שטוב בענשט מען גאָרנישט קײן ליכט. ס'טײטש? לויט'ן לוח איז דאָך שוין איצט צײט צו בענשען ליכט. דער מולד איז דאָך...

איז ער צוגעאַנגען צו זײן פרוי און האָט זי געפרעגט:

— פאַרוואָס בענשט זי נאָך ניט קײן ליכט? דער גאָלדענער טעלער איז דאָך שוין האַלב אויף יענער זײט אַנידערגעזונקען.

און די פרוי זײנע וועלכע איז שוין צוגעוואוינט געווען צו זײנע מאָדנע אײנפאַלען, האָט גענומען און אַרויפגעשטעלט אויפ'ן טיש גלעזערנע לײכטער און אָנגעצונדען אין זײ ליכט. און האָט פאַרמאַכט דאָס פּנים מיט די הענט און איז געבליבען שטעהן אַזוי שוויגענדיגערהײט. זי האָט נאָך געדײנקט, אַז אַמאָל האָט זי געזעהן, ווי איר מאַמע פּלעגט טאָן אַזוי.

עס איז געווען אַ שעהנער אָנשטעל און האָט קײנעם ניט געשאַדט.

און ווי דער מאַן שטעהט אַזוי און קוקט אויף איר, ווי זי איז איבערגעבויגען שטיל־אומבאַוועגליך, מיט פאַרדעקטע אויגען, איבער די ליכט־פלעמלאַך, — הויבען אָן די גוף פאָרמען פון זײן פרוי צורונען צו ווערען. אויף איר אָרט וואַקסט אויס אַ געשטאַלט, וואָס איז גאָר ענליך אויף אים. ער זעהט, ווי צווישען די שפּעלטעלאַך פון אירע פינגער שמײכעלט אַרויס אַ ביטרע פּנים, באַאַפּרבט מיט רויש און באַפּוצט מיט שמינקע, — זײן פּנים:

— צו וואָס מאַכסטו זיך נאַריש? צו וואָס דער גאַנצער אָנשטעל? איך בין דאָך ניט קײן אידישע טאָכטער און דו ביזט דאָך ניט קײן איד. איך ווײס דאָך אַזוי גוט דײנע שוואַכקײטען, דײנע זינד, וואָס זענען פיל... וואָס־זשע נאַרסטו זיך אַלײן?

און אַ גרויס שרעק איז דעם אידען באַפאַלען, אַ שרעק פאַר דער פרעמדער פרוי מיט'ן פאַרדעקטען אומגעזעהענעם פּנים, וואָס

האָט אויסגעזעהן ווי זיינ'ס אַ געשטאַלט. און ער האָט זיך אויף גיך געאיילט פון שטוב אַרויס.

נאָר איידער ער האָט נאָך באַוויזען צו פאַרמאַכען די טיר הינטער זיך, דערהערט ער ווי זיין פרוי האָט אויסגעבראָכען אין אַ גרויס געלעכטער. און דער געלעכטער האָט אים נאָכגעפאָלגט אויף די טרעפ אַרונטער און אויפ'ן גאַנצען וועג אין שול אַריין, דער געלעכטער פון אַ שרעקענדיגען נאַכט־פויגעל.

איינ'ם שפעט־אָוועגט איז ער געקומען אהיים פון שול. קיי־נער האָט אויף אים דאָרט ניט געוואַרט. די פרוי איז אַוועק־געגאַנגען צו פאַרברייגגען די נאַכט אין שטאָט. די ליכט האָבען איינזאַם געברענט אין די גלעזערנע לייכטער.

און אַז ער האָט אָנגעהויבען שפּאַנען איבער די חדרים און זינגען שלום־עליכם, זענען אים די ווערטער פון מויל אַרויס פאַר־גליווערט געוואָרען און ער האָט זייער קלאַנג ניט געהערט. ווייל אין די אויערען האָט אים אַלץ געקלונגען דער געלעכטער פון זיין פרוי בשעת'ן ליכט־בענשען. די שטילע שבת־לופט איז שוין מער ניט געווען שטיל — זי האָט נאָכאַנאַנד און איינגעהאַלטען גע־געהילכט, ווי אין ים־מויערל. און פון דעם הילך איז דער דינער פּאַלאַץ, אין וועלכען ער האָט די לעצטע צייט געלעבט, צעבראָכען געוואָרען און די אויגען האָבען זיך דעם אידען געעפענט. פאַר אים זענען געלעגען די גאָלדענע שערבלאַך, אין וועלכע דער גלאַנץ פון די שבת־ליכט האָט זיך געשפיגעלט, רויט און שווייגענדיג.

און ער האָט זיך אין יענעם פּרייטאָג־אָוועגט ווידער איינ־געשלאָסען אין זיין חדר און שעה נאָך שעה אַרומגעגאַנגען הין און צוריק, און געטראַכט.

און ענדליך האָט ער צו זיך געזאָגט:

— די דאָזיגע פרוי — זי איז מיר דאָך פרעמד, און וועט מיר פאַרבלייבען אַזוי מיין גאַנץ לעבען, און מאָג איך זיין ווי נאָהענט צו איר. און ווי וועל איך האָבען אַן אייגען אידיש הויז, אַז מיין נאָהענטסטע איז מיר פרעמד? און דאָס איך דאָך אַ טייל פון מיין לעבען, און אַ שטענדיגער דערמאָנער אָן מיין פריהערדיגער פאַר־

— דו װײסט, מײן װײב, לאָמיר זיך אריבערקלײבען אינ׳ם אידישען קװארטאל ארײן, —

האָט אים דאָס װײב אָנגעקוקט מיט שטױנונג און פארװאונ־דערונג, װי ער װאָלט ני ט געװען בײ זײנע פולע געדאנקען. װײל די שטוב איז דאָך בײ זײ געװען אזא רײנ־אױסגעפוצטע און גע־שטאנען איז זי אין א שטילען, אריסטאָקראטיש־אָפּגעזונדערטען געגענד. און די אידישע גאסען זענען געװען טומלדיגע און אומרײנע און ענג איז אזױ געװען, אז יעדער אײנער האָט גע־מוזט דעם אנדערען טרעטען אױף די פיס.

און דער איד האָט דערזעהן, אז זי איז פאָרט זײן פרױ און אז אים װעט דעריבער זײן שװער אױסצופירען אלע זײנע פאר־לאנגען מיטאמאָל. האָט ער ביטער א זיפץ געטאָן. נאָר גע־טרײסט האָט ער זיך, אז אױב ער קאָן ניט געהן אין דער אידי־שער גאס ארײן, װעט ער ברײנגען די אידישע גאס צו זיך אין הױז.

און אזױ האָט ער געטאָן.

אין אײנעם א טאָג האָבען זיך אױף דער שטיל־פרעמדער גױ׳־אישער גאס געלאָזט הערען קלײנע שטילע האמער־קלעפּלאָך פון דעם אידענ׳ס שטוב ארױס, װי מען װאָלט דאָרט עפּעס געבױט. דאָס האָט דער איד אָנגעקלאַפּט מזוזות אױף אלע טירען. און אױף די װענט האָט ער אױפגעהאנגען בילדער פונ׳ם װילנער גאון, און דעם רב, און דעם צמח־צדיק, און דעם לײװענטעגעם רבי און ער האָט אױפגעהאנגען בילדער פונ׳ם בית־המקדש, און דער עזרה, אונ׳ם היכל, און מזרחים, און בילדער פון סדרים, און װי מען ברײנגט דעם קרבן־פּסח, און נאָך אזעלכע בילדער, אױסגענײט אין פארשידענפארביגע גאָרענס אױף קאנװע, אָן װעלכע ער האָט זיך געקאָנט דערמאָנען, װען ער האָט זיך ארײנגעטיפט אין די װײטסטע, פארלאָפענע צײטען, און װעלכע ער האָט נאָר געקענט קריגען פון ניו יאָרק.

און איבער דער ארײנגאנג־טיר האָט ער אױסגעהאקט אינ׳ם װאנט־פּאפּיר א קװאדראט שטיק, הױל, שװארץ האָט עס געלױערט, מיט א גרױסען מױל — א זכר לחורבן. און ער האָט ארױס־געװאָרפען פון הױז אלע ראָבער־פלאנצען, און טראַוט באנאניאס,

און גערעניאומס און לעמפערט־ראָזעס און די כינעזישע קאַרשען־בוימלעך. אָנשטאָט זיי האָט ער אָוועקגעשטעלט אויף די פענ־סטער פּאַפּירענע וואַזאָנעס און קליינע סטאַלעטניקעס און ליימענע טעפּלאַך.

און צו זיך אין שרייב־צימער אריין האָט ער אַנגעבראַכט מאָדנע אַזעלכע ספרים, אין אַ שפּראַך, וועלכע זיין פרוי האָט ניט פאַרשטאַנען, און מיט אותיות, וועלכע האָבען איר אויסגעקוקט ווילד, — „טשייניז" פלעגט זי זיי רופען — און די ספרים זענען געווען אַזוי גרויס, אַז זיי האָבען זיך אין די ביכער שראַנקען ניט אריינגעפּאַסט. זיי האָבען דעריבער געשטערט די האַרמאָנישקייט פון'ם מעבעל און אָנגעפילט די לופט מיט דער טובלעקייט פון אַלטע פאַרלעגענע ספרים, וואָס זענען שוין לאַנג, גאָר לאַנג פאַר־מאַכט געווען . און דאָ, איבער די גרויסע מסכתות און מדרשים פלעגט ער גאַנצע נעכט איבער אַ חלב'נעם ליכט אָפּזיצען, און שאָקלען זיך מיט אַ טרויעריגען ניגון.

און די פרוי האָט דערזעהן מיט אַ גרויל אין די אויגען, אַז דער מאַן אירער איז משוגע געוואָרען. האָט זי מורא געהאַט צו דערציילען אירע אייגענע און פריינט וועגען איר גרויס אומגליק, ווייל אַזאַ חלאת איז דאָך גאָר אומבאַקאַנט. האָט זי עס געשטיקט אין זיך. זי האָט זיך בלויז באַמיהט, אַז די ארומיגע שכנים זאָלען עס ניט באַמערקען, ווייל עס איז געווען הערבסט, און די בלעטער פון די בוימער ביי די פענסטער זענען שוין ארונטערגעפאַלען. דורך די אַנטבלויזטע צווייגען האָט אַ דורכזיכטיגע הערבסטיגע לופט אריינגעקוקט, און שטילע מענשען זענען פאַרבייגעגאַנגען די פענסטער.

אַ שטיק צייט האָט זי זיך אַזוי געצאַפּעלט אין אומרוה.

און דער איד האָט זי מער גאָרניט באַמערקט, ווייל פאַרטיפט איז ער געווען אין זיך. אפשר האָט ער זיך ארומגעזעהן, אַז זי איז גאָרניט זיין פרוי, ווייל זיי האָבען דאָך ניט חתונה געהאַט לויט'ן אידישען דין. אין די ווייבערשע זאַכען איז זי אויך גע־ווען ניט אידישלאַך. האָט ער זיך דערווייטערט פון איר, און פלעגט צו איר אין חדר מער ניט אריינקומען אויף באַהעפטען זיך. ער פלעגט אַנטשלאָפען ווערען אין ריינקייט איבער די גרויסע ספרים אין זיין שרייבצימער, און זיך באַהעפטען מיט דער קלאָר־

קייט פון זייערע ווערטער. זיי פלעגען אים אפקלינגען אינ׳ם פאר׳ן־שלאף־דרימעל, ווי ווייטע ליכטיגע שטימען אויף זומערדיגע וועגען.

און אז די פרוי האט דערזעהן, ווי ער האט זיך אפגעווענדט פון איר, האט זי זיך אפגעווענדט אויך פון אים, און אירע נעכט דרויסען הויז, אין שטאט פארבראכט. שפעט בייגאכט פלעגט זי איצט קומען אהיים, אדער גאר פארטאג, ווען בלאקייט גיסט זיך פונ׳ם דרום־מזרח אין דער נאכט אריין. זי פלעגט זיך אריינ־ווארפען א מידע און אן אויסגעמאטערטע אין איר בעט אריין.

און פונקט דאמאלס אין אט דער פארטאגיגער שעה פלעגט דער איד שוין אויפשטעהן, אפגיסען נעגעל־וואסער און זאגען די גויטיגע ברכות. גישט געמענדיג א ביסען אין מויל אריין, פלעגט ער מיט גיכע טריט אוועקגעהן אין שול, מתפלל זיין מיט די ותיקון.

און אז ער איז דעם ערשטען מאל געקומען אהינצו און האט געבעטען ביי דעם שמש, ער זאל אים געבען טלית און תפילין, האט דער שמש מאדנע אנגעקוקט דעם גוי און זיינע אייגענע אויגען ניט געגלויבט. אז ער האט אבער דערהערט, ווי יענער רעדט צו אים אידיש, האט ער זיך געטראכט:

— דאס מוז אודאי זיין א מומר, וועלכער איז געקומען אין שול אריין צום יארצייט פון א פארשטארבענעם טאטע־מאמע.

ווייל אזוי ווערט דאך דערציילט פון די דאזיגע לייט, אז אין אזעלכע טעג הויבט אן ברענען אין זיי א פלאם.

האט אים דער שמש דערלאנגט טלית און תפילין און ביי אים געפרעגט:

— קאן ער אליין זאגען קדיש, אדער ער וויל, אז עמיצער זאל אים יוצא זיין?

און דער איד האט אים שטיל געענטפערט:

— עס איז ביי מיר יארצייט איצט יעדען טאג.

האט זיך דער שמש געוואונדערט איבער דעם מיט א גרויס וואונדער, און אלע אידען האבען זיך געשושקעט, און א שטיק צייט איז דער אידישער קווארטאל געגאנגען מיט אים כאדראם.

און דער דאזיגער גלוח פלעגט קומען אין שול אריין טאג

בלאַנדזשעטקייט. גאָט, גיב מיר כח ארויסצושניידען זי פון מיין לעבען, אָפּצושניידען דעם פרעמדוואוקס פון מיין לייב.

און ער האָט זיך געשטאַרקט.

נאָהענט צו האלבע נאכט האָט ער צו זיך א זאָג געטאָן אין דער שטיל:

— עס איז האלבע נאכט. מען דאַרף פּראַווען חצות.

אויף די שפּיץ פינגער האָט ער זיך ארויסגע'גנב'עט פון זיין חדר און איז אריין צו זיין ווייב אין שלאָפצימער.

א פּאָספּאַריש־בלויער בליץ פון דעם עלעקטרישען שטאַנג פון א דורכפאָרענדיגען טראַמוואַי האָט זיך אריינגעשניטען אין דעם צימער אריין. אויף א רגע האָט ער באלויכטען דאָס בעט און דאָס בלייך־אויסגעלאָסענע פּנים פון זיין פרוי. אָן אומרואיגע איז זי געשלאָפען און זיך געהיצט אין חלומות פון זינד. פון ווייטע גאַסען האָט זיך געטראָגען אהער א גערויש פון אַן עולם, וועלכער האָט זיך אומגעקערט פון די טעאַטערס.

און ווידער איז געוואָרען טונקעל.

און אין דער טונקעל האָט באלד א בליץ געטאָן דער שאַרף פון א חלף, וועלכען דער איד האָט מיט כונה דורכגעפירט הין און צוריק איבער זיין פרוי'ס האלז. א ריטשקעלע בלוט האָט באדעקט דאָס ווייסע לייווענט און זיך געצויגען איבער דער פּאָדלאָגע, א רויטע סטעזשקע.

און דערנאָך האָט ער זי פאר די האָר ארויסגעשלעפּט פונ'ם בעט און איבער דער פּאָדלאָגע, אריינגעשלעפּט צו זיך אין חדר אריין. דאָרט האָט ער זי באדעקט מיט א שוואַרצען טישטוך, ארומגעשטעלט די גלעזערנע לייכטער אַרום איר צוקאָפּענס און אין זיי אָנגעצונדען די ליכט. שטיל־צופרידען האָט ער גע־שמייכעלט:

— איצטער וועט זי שוין מער ניט לאכען פון דעם.

און ער האָט זיך דאַמאָלס אנידערגעזעצט ביים טויטען גוף פון זיין פרוי און מיט א צעבראָכען האַרץ האָט ער אָנגעהויבען אָפּריכטען חצות.

אין דער שטילער נאכט האָט זיך געהערט זיין תפילה:

„גאָט, זיי מיר מוחל די זינד, וואָס איך בין באַגאַנגען.

איך האָב מיך דערװײַטערט פון דיר, און פון דײַן געבאָט, און פון דײַן פאָלק.

און איך האָב געקוקט אויף זײ, װי אַ האַר קוקט אויף קנעכט, װי אַ רײַכער אויף אַן אָרימען, װי אַ רײנער אויף אַן אומרײנעם.

און איך האָב ניט געליטען דעם פּײַן, װאָס זײ האָבען געליטען.

און איך האָב מיך געהאַלטען העכער פון זײ, װײַל איך האָב געװאוסט די װעגען פון די גוים.

און האָב איך ניט, אין די טיפסטע טיפענישען פון מײַן נשמה, מיט בײַנקעניש און טרויער זיך ניט אײנמאָל געזאָגט: „װען איך װאָלט נאָר געבאָרען געװאָרען אײנער פון די גוים!..״

גאָט, פאַרגיב מיר אין דײַן גרויסמוטיגקײט, איך האָב דיך ביז אהער ניט געקענט. אין די קירכען אַרײַן בין איך דאָך ניט געגאַנגען צוליב דיר, כּדי דיך צו גרויסען, נאָר צוליב זיך, צוליב מײַן אײגענעם ת ע נ ו ג. און תּענוג איז דאָך תּענוג — פון׳ם קערפּער, צי פון׳ם גײַסט. מיד װערענדיג פון די תּענוגים פון זינד און אויסגעלאַסענהײט, פלעג איך אויספּראָבירען די שטילערע פאַרגניגענס פון פרומער רו און רעליגיעזען עקסטאַז, כּדי איך זאָל שפּעטער נאָך שאַרפער פיהלען די פאַרגניגענס פון זינד.

גאָט, איך בעט בײַ דיר פאַרגעבונג.

דו ביזט אײנציג אויף אײביג און אײביג. איך װעל ניט נאָכפרעגען דײַנע װעגען, און ניט נאָכקוקען דײַנע מעשׂים.

און איך דערװאַרט ניט קײן שׂכר פאַר מײַן דינען דיר, ניט אויף דער װעלט און ני ט אויף יענער װעלט.

גאָט, פאַרגיב מיר: איך בין ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער.

איך קער מיך אום צו דיר מיט׳ן פולען האַרצען, אַ צעבראָכענער און אַ דערשלאָגענער.

און איך האָב דיר געבראַכט אַ קרבן חטאת פאַר מײַנע זינד — אַ שטיק פון מײַן פלײש און בלוט.

איך קער דיר אום מײַן װעלטליכען גליק און אַנגעזעהענקײט, און דו קער מיר אום מײַן גאַנצקײט און מײַן רו.״

די נאַכט איז געװען שטיל, און קײנער האָט ניט געענטפערט פון דער שטילקײט.

אינ׳ם סאמע פארטאג, מיט׳ן קרייען פון די הענער און מיט דער פרימארגען־בלאקיים האט זיך דערהערט א סקריפען פון א שליסעל אין דעם דרויסענדיגען שליסעל־לאך. דאס האט זיך דעם אידענ׳ס פרוי אומגעקערט פון איר נאכטיגען פארברייגגען.

און אז זי האט דערזעהן ווי איר מאן זיצט אויף דער עחד און פאר אים איז אויסגעשפרייט א שווארצער טוך ארומגערינגעלט מיט ברענענדיגע ליכט, האט זי זיך צוערשט דערשראקען און א טראט געטאן צוריק. נאר באלד, דענקענדיג, אז דאס איז אויך עפעס אזא מאדנער אידישער מנהג, האט זי אויסגעבראכען אין א גרויס געלעכטער איבער׳ן דאזיגען ווילדען איינפאל.

נאר דער איד איז אלץ געזעסען איבער׳ן טויטען קערפער פון זיין פרוי און האט גארנישט געזעהן, ווער עס שטעהט הינטער אים און האט גארניט געהערט. און די פרוי איז געשטאנען הינ־טער אים, א הויכע, א שלאנקע, און א יונגע, מיט באקען אויפ־געפלאמט פון זינד, אין איר שווארץ אטלאסענעם קלייד, וואס האט זי נאך העכער געמאכט. פאמעליך האט זי ארונטערגעשלעפט די לאנגע זיידענע הענטשיקעס פון אירע בלייכע ארעמס. זי האט דערביי הויך געלאכט.

ס'איז שוין צייט צו דאַווענען מעריב.

בישט קיין מעריב, נאָר געשלאָפען, —
וואָס־זשע קען מען פון אייך האָפען:
צו וואָס זשע לעבט איר אויף דער וועלט?
מיט וואָס וועט'ר קומען אויף יענער וועלט?
(פאָלקס־ליד.)

דעם גאנצען ווארים־גאָלדיגען נאָכמיטאָג האָט מען אויפ'ן פארם געארבייט ארום די סנאָפּעס קוקורוזע. מען האָט זי שוין מיט א וואָך צוריק אָפּגעשניטען, ארומגעבונדען די קוקורוזע־שטעקענער מיט א שטרויענעם פּאַס און זיי צוזאמענגעשטעלט אין סנאָפּעס, צום טריקענען. לעצטע נאכט איז פון די ד א ־ ק אָ ט א ס, און א מ א ה א און נ ע ב ר א ס ק א, געקומען צופליען א צפון־מעריב'דיגער ווינט, א שטארקער און האָט זיי אומגעוואָרפען.

האָט מען היינט, אין סוף־הערבסטיגען נאָכמיטאָג צוגע־שטעלט איין קליינעם סנאָפּ צום צווייטען, אָנגעשפּארט איינער אָנ'ם אנדערען אין דער קרים, כדי זיי זאָלען זיך האלטען. גרויסע סקירדעס קען דער ווינט ניט אומווארפען.

און אז די זון האָט שוין געהאלטען אין אונטערגעהן און א רויטליכקייט איבער פעלד און וואסער געגאָסען, האָט מען זיך פארשוויצטע און פרעליכע געלאָזט געהן בארג ארויף. דאָס פעלד איז געלעגען אין טאָל לעבען א קליינעם טייך.

געארבייט האָבען זיי זאלבע־צוויי, דער פאָטער מיט'ן זוהן. אז זיי האָבען זיך איצט אויפגעהויבען איבער'ן שמאָלען שליאך, וועלכער פירט פונ'ם פעלד צום בערגעל ארויף, אויף וועלכען עס געפינען זיך די פארם־הייזער, האָבען זיי דערהערט שטיפערישע און פריידיגע קולות. האָבען זיי געוואוסט, אז דאָס זיינען זייערע

„באָרדערס", וועלכע זיינען זיך משמח אויפ'ן גראָז ביים ענד פונ'ם זוניגען טאָג.

און אז די צוויי זענען אָנגעקומען אויבען, אויף דער בארג־טעראסע, זענען די „באָרדערס" זיי באפאלען מיט געלעכטערס און יונג־קלינגענדיגע געשרייען, און זיי ארומגערינגעלט און אָנגעהויבען דרעהען זיך אין קאראהאָד אינ'ם פארנאכט. דער פּאָטער מיט'ן זוהן, מידע און אָנגעהאָרעוועטע, האָבען ווארים־פריינדליך געשמייכעלט צו אלעמען. און אליין זענען זיי געבליבען שטעהן אין מיטען, צוויי אומבאוועגליכע ברוינע בוימער. ארום זיי האָבען זיך די איבריגע געדרעהט אין קאראהאָר, געשטאלטען, וואָס זענען אָנגעקומען מיט'ן אָווענט.

עס האָט זיך באלד דערהערט א קלינגען פון א גלאָק. ער האָט גערופען די „באָרדערס" אין שטאל אריין, צום מילך־טרינקען. ווי א סטאדע יונגע אָקסלעך, האָבען זיי זיך געלאָזט לויפען צו דער שטאל צו, וואָס איז געווען ארייגעבויט מיט צוויי זייטען אין דעם שטיינערנעם בארג אריין.

דער פּאָטער מיט'ן זוהן האָבען אויסגענוצט די געלעגענהייט און אריינגעגאנגען אין הויז אריין. דאָרטען האָבען זיי זיך איינגעוואשען, זיך איבערגעטאָן, איבערגעכאפּט עפּעס און אויף גיך זיך געלאָזט אין וועג.

אז די זומער־איינוואוינער זענען פארטיג געוואָרען מיט'ן טרינקען די ווארימע, שוימיגע מילך, פון וועלכער א פּארע האָט געשלאָגען אין דער קילער לופט פונ'ם פארנאכט, און זענען מיט אויסגעשמירטע מיילער צוריק ארויסגעלאָפען אויפ'ן הויף, זענען שוין דער פּאָטער מיט'ן זוהן דאָרט ניט געווען און קיינער האָט דאָס ניט באמערקט.

צוויי טונקעלע געשטאלטען האָבען זיך געהויבען קעגען דעם גרוי־בלייכליכען מזרח'דיגען הימעל, עטוואָס איינגעבויגען, ווייל דער ארויפּ־בארג איז געווען זעהר משופּע'דיג. ער איז אויך געווען אין גאנצען באזעהט מיט שטיינער, גרויסע און קליינע. גרויסע בלאָקען גראניט האָבען זיך געטונקעלט אינ'ם אָווענט, געשטאָרבענע פארצייטיגע בוימער.

זיי האָבען זיך געאיילט. דער אָווענט האָט זיך שוין דער־געהענטערט. דער וועג האָט זיך געבליבט פאר זיי צווישען מייפּל

און קאשטאנען־בוימער. דאָ, אויפ׳ן שפּיץ־באַרג, האָט זיך נאָך געזעהן דער רויטער פייער אינ׳ם מערב, ווייטער מערב־צו האָבען זיך געטורעמט אין א טיף־בלויען צודעק די ב ל ו י ־ מ א ו נ ־ ט י י נ ס. און צווישען די ווייטליכע ב ל ו י ־ מ א ו נ ־ ט י י נ ס און דעם בערגיגען וועג, אויף וועלכען פאָטער און זוהן זענען איצט געגאנגען, זענען געווען צעשפּרייט נאָך בערג און טאָלען און פארוואָרפענע פארם־הייזלעך. א פארנאכטיגע געגענד, באַוואָרפען מיט זון־ליכט און טונקעלהייט.

די צוויי האָבען זיך אָבער ווייניג צוגעקוקט צו דעם ארומיגען, ווייל זיי זענען שוין געווען געוואוינט דערצו. זיי האָבען נאָך אויסער דעם א צוויי מייל דורכצוגעהן, טאָל־ארונטער און באַרג־ארויף, ביז וואנען זיי וועלען אָנקומען אין דער שול אריין, וועלכע געפינט זיך אין דעם שטעטעל פ א ל ס ב ו ר ג.

דער דינער, מאָגערער און אויסגעהאָרעוועטער פארמער האָט אונטערגעאיילט זיין זוהן:

— שנעלער, ס׳איז שוין באלד מעריב־צייט.

ווען די צוויי האָבען זיך פארקירעוועט לינקס, כדי צו מאכען דעם „שאָרט קאַט“ דורכ׳ן וועלדעל פון סאסאפראס־בוימער צו דעם זאמדיגען הויפּט־שאָסעי, האָט זיך פון רעכטס געלאָזט הערען א קריטשטשען פון רעדער איבער שטיינדלעך און טרוקענעם זאמד. אויפ׳ן בלייכליך־בלויען הימעל האָט זיך באלד אויסגעמאָלען א קליין צוויי־רעדערדיג וועגענדעל, איינגעשפּאנט צו א גניאדען פערד.

אינ׳ם וועגענדעל איז געזעסען א יונג פּאָר פאָלק. די לייצעס האָבען זיי געהאלטען שוואך אין די הענט. ביידע האָבען זיי געקוקט צו דער ווייטער קייט פון די ב ל ו י ־ מ א ו נ ט י י נ ס, ווי זיי וואָלטען ערוואַרט, אז א מענש זאָל ארויסקומען פון דעם ווייטען הויז, וואָס האָט זיך שטיל און ווייס געזעהן אהער פון ד ע ר זייט פון די בלוי־מאונטיינס. אזוי גלאַט־דורכזיכטיג איז געווען די הערבסטיגע לופט.

פאמעליך האָט זיך געשלעפּט דאָס פערדעל איבער׳ן שפּיץ־באַרג, אויף משקולות, ווייל א זעקס פוס פון זיי איז געווען א גרויסער אָפּרים, א תהום, אין וועלכען זיי האָבען געקענט ארייג־

פאלען האק און פאק. פערד, וואגנען און מענש. גראד זענען זיי נ י ט אריינגעפאלען אהינצו, זיי האבען אבער פון דעם נס גאר ניט געוואוסט, און האבען דעריבער ניט געדאנקט גאט פאר דעם גרויסען חסד, וואס ער האט זיי באוויזען אין דיזער מינוט. און דער יונגערמאן האט געקוקט אויף דער ארומיגער געגענד פון בערג און טאלען, וועלכע האבען זיך געדעקט מיט זון־דויט און ברוינע שאטענס. ער האט געפיהלט ווי צו זאגען עפעס וועגען דעם צו דער פרוי, וועלכע איז געזעסען ביי זיין זייט. נאר עס איז אים שווער געווען צו געפינען א ווארט פאר דער ארומיגער שעהנקייט. יעדעס ווארט פון וועלכען ער האט איצט געקאנט דיינקען, האט זיך אים אויסגעוויזען בלייך און גארנישט־זאגענדיג.

און דאס וועגענדעל איז ווייטער געפארען איבער'ן שליאך אין דער אוועלטיגער רוה. און דער יונגערמאן האט געטראכט ביי זיך, אז די געגענד ארום איז איהם טאפעלט שעהן, ווייל זי איז אים פרעמד, און וועט אים אזוי פארבלייבען. ווי א סך פון זיינס גלייכען האט ער דאך געוואוסט, אז ער וועט דא אין דער דאזיגער ערד, באגראבען ווערען. ער האט זיך אלץ אבער גע־פיהלט דא פרעמד און אומזיכער און האט דעריבער ליב געהאט די ערד מיט א זיסען וועהטאג.

דאס פורעל איז ווייטער געפארען אויפ'ן וועג צו דער פארם. שפעטער אביסעל איז זי אהין אנגעקומען. דארט האט מען זיי אויפגענומען מיט גרוים פרייד און טומעל, ווייל אלע זומער איינ־וואוינער האבען זיי ליב געהאט און זיי האבען דארט געהאט א סך פריינד.

מען האט זיך אנידערגעזעצט עסען אוונט־ברויט ארום די טישען, וואס זענען געווען צעשטעלט אויף דער „לאון". ס'איז שוין גאר קיל, די אוונטען זענען אצינדערט פראסטיג אין די בערג.

און ווי זיי זיצען אזוי און טוען זיך וואויל און לענען זיך אונטער דאס הארץ מיט אלערליי מאכלים, זעהען זיי ווי פון אונטער'ן בארג, איבער'ן טייך פארט צו זיי א פור. און אין דער פור זיצט א איד. כאפט זיי אן א גרוים וואונדער, וואס די פור געהט דורך גלייך דורכ'ן וואסער און ווערט גאר ניט דערטרונקען. נאר דא דערקלערט איינער פונ'ם עולם, אז דאס וואסער אין טייך

אין איצט גאנץ נידעריג און עס כאפּט בלויז ביז די האלבע רער־דער. פּיהלען זיי זיך שוין אביסעל בארוהיגט. אָבער אומצופרידען, וואָס עס איז נ י ט קיין וואונדער. אָבער אלץ — וואָס קומט ער עס אזוי שפּעט אהער?

און ווי זיי טראכטען אזוי, פאָרט דאָס פורעל ארויף אויפ'ן בערגעל. א איד, וואָס קוקט אויס גאנץ געוועהנליך, מיט א גע־גאָלטער באָרד און קורץ געקליידעט, ווי אן אמעריקאנישער איד, שטייגט ארויס פון פורעל. און אז די זומער אייניוואוינער קוקען אויף אים אזוי מיט פארגאפּטע אויגען און אָפענע מיילער, טרעט ער גלייך צו צום ענין.

היות, זאָגט ער, זיי זענען זיך צונויפגעקומען עטליכע אידישע פארמערס ביי איינעם פון זיי אין הויז און ווילען מתפלל זיין בצבור אין די טעג פון ראש השנה, און היות ווי עס סטאיעט זיי ניט צוויי מענשען צום מנין, און היות, זאָגט ער, זיי האָבען זיך דערוואוסט, אז ניט ווייט פון זיי איז דאָ א גרויסע אידישע פארם, אין וועלכער עס געפינען זיך נאָך א סך אידישע „באָרדערס", — בכן בעט ער זיי זעהר און זעהר, אז צוויי פון זיי זאָלען זיי אזוי פיל פריינדליך און זאָלען זיך ארויפזעצען צו אים אין וועגעלע אריין און פאָרען מיט אים אין מנין אריין, נאָר טאקע שוין, גלייך, ווייל עס איז שוין זעהר שפּעט און די אידען ווארטען דאָרט צוויי־שען די בערג.

אָט דאָ פארשווינדט די פארגאפּטקייט פון אלעמענס פּנים'ער, און א גרויס געלעכטער קלינגט אָפּ אין דער קילער לופט.

— כא־כא — רופט זיך אָפּ איינער — געפונען דעם ריכטי־גען פלאץ!....

— מיסטער לעבען — רופט זיך אָפּ א קלוג מיידעל, מיט קורץ אָפּגעשאָרענע האָר — דאָ זענען נישט קיין פינסטערלינגע.

— ר' איד — גיט א זאָג א יונג, מיט א כיטרע־פארשטעהענ־דיג בליקעל אין די אויגען — עפּעס א ביזנעס'ל לכבוד ראש השנה, הא? וויפיל „טשארדזשעט" איר א טיקעט? מיר ווילען אויך א חלק אין די ביזנעס, יו נאָו....

און דער יונגערמאן פון דעם פאָרעל, וועלכע איז פריהער אָנ־געקומען מיט'ן וועגעלע, רוקט זיך דאָ אויך צו צום קרייז, וועל־

כער האָט זיך ארומגעשטעלט ארום דעם אידען. ער וואונדערט זיך: היינט איז ראש השנה און ער האָט גאָר ניט געוואוסט!

— א שעהנער אידישער שרייבער בין איך — האָט ער זיך א זאָג געטאָן אין דער שטיל. — איך וויים אפילו ניט, ווען עס זענען חל די אידישע ימים־טובים.

און ווי זיי האָבען אים דערזעהן, האָט זיך דער עולם א נעם געטאָן פאר אים. זיי האָבען דאָך אלע געוואוסט, אז שוין א שטיק צייט שרייבט ער זאכען, אין וועלכע ער רופט צוריק צו אידיש־קייט, צו אידישע מנהגים אין הויז און צו דער אָפּהיטונג פון אי־דישע יום טובים. „צוליב זייער פּאָעזיע", ווי ער פלעגט זיך אין זיין גלאַטער און געפיילטער שפראך אויסדריקען. „און צוליב אונזער סאָלידאריטעט מיט'ן אידישען פאָלק, וועלכעם איז פון אלע זייטען ארומגערינגעלט מיט שונאים".

— אָט דו, — האָבען אלע אויסגעשריען — אָט דו וואָלסט דאָך טאקע געדארפט פאָרען מיט'ן אידען!

מנחם — דער יונגערמאן — איז צוערשט רויט געוואָרען און זיך פארלאָרען. ער האָט זיך אָבער באלד געפונען: דאָ האָט ער דאָך אן אויסגעצייכענטע געלעגענהייט ארויסצואווייזען זיין קלוג־שאפט און זיין היינטוועלטיגקייט פונ'ם גאָר־לעצטען מין.

ער האָט זיך הויך פאנאנדערגעלאכט:

— וואָס איז — דער עולם נעמט אים סיידען ערנסט? אזעלכע פראים.... פארשטעהען זיי ניט, אז עס איז בלויז אן אָנ־שטעל אזא, א פיינער זשעסט? און וואָס האָט דען א שרייבער'ם לעבען צו טאָן מיט זיינע זאכען? וואָס איז — א אידיאָט איז ער, און וועט נעמען פאָרען מיט'ן דאָזיגען אידען דאווגען מעריב?

און האָט זיך ווידער שטארק פאנאנדערגעלאכט. אינערליך איז ער געווען צופרידען, וואָס ער האָט איבערגעלאָזען דעם עולם אין א ניט־קלאָרקייט. ווייל דער עולם האָט זיך אזוי געטראכט: איז ער באמת'ן בלויז א קאָמעדיאנטשיק, ביי וועמען דאָס שריי־בען איז בלויז אן אָנשטעל, א פּאָזע, און אין דער אמת'ן געהט אים גאָר ניט אָן דאָס, וואָס ער שרייבט? אָדער איז ער אפשר אזא טיף־פיהלענדיגע פערזענליכקייט, וועמען עס שטעהט ניט אָן ארויסצואווייזען פאר אלעמען זיין אמת'ע אינווייניגסטע שעהנ־

קייט, און ער וועט באדאי אַפּלאכען פון זיך זעלבסט, כדי אנידער־צושטעלען א פּלויט צווישען זיך און דעם עולם?

עס פארשטעהט זיך: אים האָט זיך בעסער געוואָלט, אז דער עולם זאָל טראכטען פון אים דאָס לעצטע, און דעריבער האָט ער עס זיך אזוי שטארק, צו־שטארק, כמעט טראגיש פאנאנדער־געלאכט. און דער איד, וואָס איז געקומען מיט'ן וואָגען, איז גע־שטאנען צווישען זיי א פארשעמטער און א נכנע און האָט זיך געבעטען:

— רבותי, עס איז דאָך מער ניט ווי א האלבער מייל פון דאנען. אויפ'ן וועג וואָס פירט קיין ו ו א ו ד ר י ד ז ש, וועל־כעם דאַרף ווערט אויך אָנגערופען סענטערוויל. דאָ גלייך, פאזע טייך. אין צוואנציג־דרייסיג מינוט וועט איר קאָנען צושפּאצירען צוריק און אויב איר'ט וועלען וועט איר בלייבען ביי איינעם פון אונז נעכטיגען און עסען א יום־טוב'דיגע וועטשערע פונ'ם שענ־סטען און בעסטען, איר'ט זיין זעהר אָנגעלעגטע געסט.

האָט זיך דער עולם נאָך מער פאנאנדערגעלאכט, ווייל די גאנצע געשיכטע האָט זיי אויסגעקוקט זעהר מאָדנע־נאריש. און אז דער איד האָט דערזעהן, מיט וועמען ער האָט דאָ צו טאָן, האָט ער שוין מער קיין וואָרט ניט גערעדט.

עס איז געוואָרען פראָסטיגער. די בוימער זענען אזש גע־ווען טויט־שטיל. עס האָט זיך געהערט, ווי עס פאלען ארונטער עטליכע עפּעל מיט א הוילען קלאַפּ אָן דער ערד.

מילא, דער איד, ווי דער איד — זיין פּנים האָט מען שוין ניט געזעהן, ווייל ער האָט זיך אומגעדרייט און זיך געפּאָרעט ביי די פאסטראָמקעס. נאָר דאָס פערדעל האָט אויפגעהויבען א פּאָר פייכט־אומעטיגע אויגען און אָנגעקוקט דעם עולם מיט א טונקעלען גלאנץ.

— אומזיסט, הייסט עס, געשלעפּט זיך אין דער קיל בארג־ארויף?

און דער איד האָט זיך ארייגעזעצט אין וואָגען. ער האָט אָנגעהויבען טרייבען דאָס פערד בארג־ארונטער. — וויאָ! — האָט ער אים געזאָגט מיט א הארציג קול — אייל זיך אונטער, עס איז שוין באלד צייט צו דאווגען מעריב.

און שפעט אין יענעם אָוונט האָט פון די באַלויכטענע פענסטער פון אן איינזאמען הויז אין פעלד זיך געלאָזט הערען א הארצרייסענדיגער געשריי און געוויין. אליין איז געשטאנען דאָס הויז צווישען בערג און טאָלען און האָט מיט זיינע צוויי רייען באלויכטענע פענסטער געפייערט אין דער נאכט אריין. אין אלע חדרים זענען געווען אָנגעצונדען ליכט צוליב׳ן יום־טוב. אָבער די מתפללים האָבען זיך פארזאמעלט בלויז אין איין צימער, ווייל עס איז געווען פונקט א מנין. מען האָט נאָך צום דאָזיגען מנין מצרף געווען אן עלטערען גרוי־בערדיגען פראנצויזישען אידען, וועלכער האָט געדאווענט אויף אן אומפארשטענדליכען אופן פון א פראנצויזישען רעפאָרמערישען סידור׳ל, און א פרוי, וועלכע האָט זיך אין הויז געפונען — די איינציגע פרוי אין הויז, וועלכע האָט געקענט עברי, — און אויך א יונגען נעגערשען בחור׳ל, וועלכער האָט דערקלערט, אז ער איז אויך פונ׳ם אידישען גלויבען, נאָר קיין עברי האָט ער ניט געקענט און האָט געהאט זיין אייגענעם ענגלישען געבעט־ביכעל.

און אז מען איז געקומען צום קאפיטעל תהילים, וועלכען מען זאָגט ראש השנה צו מעריב, האָט אויסגעבראָכען ביי די מתפללים א קוואל פון געוויין, ווי ווען א גרויסע עדה וואָלט געווען פארזאַמעלט דאָרט. וואָס איז, זיי איז ברוך השם געגאנגען דוקא גאנץ גוט, אין פרנסה און אין רוהיגקייט, נאָר אלע האָבען זיך דערמאנט, אז זיי קומען אהער פון אן אנדער לאנד, און זענען דאָ פארוואָגעלטע און אליין צווישען בערג. יעדער איינער פון זיי האָט געטראכט פון א סך אנדערע ראש השנה׳ס, וועלכע זיי האָבען פארבראכט אויף א גאָר אנדערען אופן, מיט יאָרען און יאָרען צוריק — און עס האָט זיך שוין איצט זיי אויסגעדוכט, אז דאָס זענען גאָר געווען אנדערע מענשען, ניט זיי — אין פארשידענע שטעט און שטעטלאך פון גאָר דער וועלט. און עס האָט זיי שטארק פארקלעמט פאר׳ן הארצען און זיי האָבען פארגאָסען פלגי מים.

און דער נעגער׳ל האָט אויך גערעוועט הויך אויף א קול. זיינע ווייסלעך האָבען זיך געקאטשעט הין און צוריק אין די אויגען און וואסערלעך זענען אים גערונען איבער׳ן פנים. ער האָט זיך גאָר געפיהלט דערשראָקען. געשראָקען האָט ער זיך אויך

פאר די מענשען ארום, וועלכע האָבען געוויינט. האָט ער געיאָ־מערט נאָך שטארקער.

און דער איד, דער באלעבאָס פונ'ם הויז, ווי ער האָט זיך אזוי דערמאָנט אָן דעם, וואָס איז פאָרגעקומען פארנאכט, האָט אים נאָך שטארקער פארשטשעמעט פאר'ן הארצען, ווייל ער האָט דערפיהלט זייער אלעמענס איינזאמקייט. האָט ער העכער געזונ־גען דעם מזמור פון תהילים.

מען האָט געענדיגט דעם מעריב. יעדער איינער פון די מתפללים איז זיך אוועקגעאנגען איבער פארשידענע וועגען צו זייערע פארם־הייזלעך, וועלכע זענען געווען צעוואָרפען אין פאר־שידענע ווינקעלעך אין די ארומיגע בערג און טאָלען פון די קעטסקילס.

נאָר דאָס הויז איז נאָך געבליבען ברענען אזוי א גאנצע נאכט מיט אלע זיינע יום־טוב'דיגע באלויכטענע פענסטער, ווייל די באוואוינער זיינע האָבען זיך אין דער דאָזיגער נאכט געפיהלט אומרוהיג און איינזאם אליין צווישען די טונקעלע בערג. די ליכטיגע פענסטער האָבען אָנגעזאָגט דער ארומיגער פרעמדער חשכ'נים, אז עס איז ראש השנה אויף דער וועלט.

און מאָרגע:

פונקט אזוי האָט זיך עס מנחמ'ן גע'חלומ'ט: א הויז אליין אין פעלד, מיט רויטע, שטארק־באלויכטענע פענסטער.

אויף דער פארם האָט מען זיך תחלת־אָוועגט געלייגט שלאָ־פען, ווייל מען איז געקומען אהער אויסרוען זיך, ניט ווייס־איך וואָס. אויסער דעם איז עס געווען גאנץ פראָסטיג. א ווייל איז מען געזעסען אין קיך, ארום דעם גרויסען אייזערנעם אויווען, וועלכער איז געווען הייס־אָנגעגליט. דער פראָסט האָט זיך אָבער געשטארקט. מען האָט געהערט ווי דער אלטער בארען־בוים אין דרויסען, מיט זיינע קרום־צעדרייטע צווייגען, רייבט זיך אָן דער וואנט, און קרעכצט. איז מען באלד געגאנגען שלאָפען. מען האָט זיך צעלייגט צו צוויי אין א בעט, ווי עס האָט זיך געמאכט.

און דאָ האָט עס מנחמ'ען א ברי געטאָן אין סאמע אָנהויב שלאָף און ער האָט זיך אויפגעכאפט. דער קאָפּ האָט אים גע־ברענט. ער האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין געלעגער.

אין דער שטילער פראסטיגער נאכט האט זיך געלאזט הערען א רודערען, עס האט זיך וואס א מינוט אלץ געשטארקט און גע־נעהענטערט. ער האט ארויסגעקוקט דורכ׳ן פענסטער. מיט שטורם און רעש איז אויף דער נאהענטער אייזענבאן־ליניע פאר־בייגעפלויגען א צוג. אלע זיינע וואגאנעס זענען געוועזען שטארק באלויכטען.

א יום־טוב איז ארומגעפלויגען איבער דער וועלט.

פאראויס איז געפלויגען דער נידעריגער, שווארץ־קוילענדיגער לאקאמאטיוו, א פייערדיגער פערד. און ער האט אויף אים א קוק געגעבען מיט זיינע צוויי קרעפטיגע ליכטער, און מנחם האט מיטאמאל דערזעהן פאר זיך דאס פערדעל מיט׳ן אומעטיגען אויגען־גלאנץ פון פארנאכט. נאר דער דאזיגער נאכט־פערד האט אויף אים געקוקט מיט אזויפיל כעס און פייערדיגקייט, ווי א נידעריגע, בייז־סאפענדיגע חיה וואלט אים מיט צארן אויפ־געווארפען:

— זעהסט, א יום טוב איז איצט אויף דער וועלט, א יום טוב... און דורך דער נאכט פייערט ער דורך... און דו — דו שלאפסט...

א סקרוך איז מנחמ׳ען דורך איבער׳ן לייב.

און באלד האט עס אין אים אויך א פייער זיך א צינד אן געגעבען.

גיך גיך האט ער זיך אנגעטאן, שטיל זיך פון זיין חדר ארויסגע׳גנב׳עט, כדי נישט אויפצוואועקען די יונגע פרוי, מיט וועלכער ער איז געשלאפען, אין דרויסען האט אים דער פראסט א סמאליע געטאן אין פנים אריין און אים גלייך אפגעפרישט.

ער האט ניט געוואוסט, ווי לאנג ער איז געשלאפען. אים האט זיך אויסגעוויזען, אז ער האט בלויז געכאפט א קורצען דרע־מעל. ער האט זיך דערמאנט, ווי דער איד האט פארנאכט גע־זאגט, אז דאס הויז געפינט זיך בלויז א האלבען מייל פון דאנען, אויפ׳ן וועג קיין װ א ר ד י ד ז ש.

— א פארמער׳ס מייל, — האט ער זיך א זאג געטאן מיט א שמייכעלע — קאן אפילו מיינען גאנצע צוויי מייל. נאר דאך האט עס אים ניט געארט. די נאכט איז געווען קלאר און פרא־

סטיג. ער האָט זיך געפּיהלט דורכגעשלאָפען און אומרואיג. און ער האָט זיך מיט א לעבעדיגען טראָט געלאָזט געהן אין וועג אריין.

ער איז אריבערגעגאנגען דעם אייזענבאַן־בריק איבער'ן טייך, און האָט גלייך געזעהן ווי דער וועג בלייבט זיך פּאר אים אין דער בלויער נאכט־לופט אריין, פּאזע טייך. דאָ און דאָרט שימערען אויף ווייסע שטיינדלעך, שטיקלעך פּערלמוטער. גוט, האָט ער זיך געטראכט.

ער איז געגאנגען מיט א שטילען לייכטען טראָט, ווי א הירש וואָס געהט אין דער נאכט נאָך וואסער. דער וועג איז אים גע־לאָפען אקעגען. אין די בערג איז געווען שטיל. פון א ווייטען שפּיץ בארג האָט זיך א פייער געלויכטען, א לאמטערנע וואָס האָט געברענט א גאנצע נאכט. א הונט האָט פון ערגעץ א פאר־הוילענעם טאָל אָנגעהויבען בילען און איז אנשוויגען געוואָרען. דער „גרייוועל" האָט געברושטשעט אונטער די פיס.

און אז מנחם איז אזוי אָפּגעגאנגען אן ערך פון א מייל אנדערהאלבען, האָט ער זיך אָנגעהויבען פּיהלען נאָך אומרוהיגער. וואר־זשע איז דאָס הויז? ער זעהט אפילו אין דער טונקעל עט־ליכע הייזער אויף די בערגלאך ביים וועג, אָבער אלע פענסטער זענען דאָרט אויסגעלאָשען. זאָל זיין, אז עס איז שוין שפּעט? אז מען האָט שוין לאנג אָפּגעדאווענט און אפילו אָפּגעגעסען די יום־טוב'דיגע וועטשערע? זאָל זיין, אז עס איז שוין שפּעט אין דער נאכט אריין? דאָס הארץ האָט אים וועה געטאָן ביי די דאָזיגע געדאנקען.

און ווי ער געהט אזוי ווייטער, דערהערט ער געשרייען אין דער פינסטערניש. דער יאָמער איז אים א באקאנטער, א שוין לאנג צוריק געהערטער. ער וואָלט געמאָגט שווערען, אז די קולות ציען זיך פון א הויז ערגעץ דערנעבען, וואו אן עדה אידען דאווענען אין דער חשכ'ניש צווישען די בערג. און ער ווענדט זיינע אויגען רעכטס, און ער ווענדט זיינע אויגען לינקס. נאָר קיין הויז מיט ברענענדיגע פענסטער זעהט ער ניט.

און אז ער איז אָפּגעגאנגען נאָר א היבש שטיקעל וועג און האָט דערזעהן, אז אין קיין הויז לייכטען זיך ניט קיין פענסטער, האָט ער זיך מיט א צעבראָכען הארץ געלאָזט געהן צוריק. און אזוי ווי דער וועג איבער די אייזענבאן־שפּאלען איז זעהר א באַ־

קוועמער און מען קומט אָן מיט אים ניכער, איז ער ארויפגעקראָ־בען אויף דעם ערד־אָנשיט פון דעם אייזענבאַן־וועג, וועלכער האָט זיך געהויכט פאזע דעם דאָרפס־וועג, און זיך געלאָזט געהן צוריק אהיים.

אין מיטען נאכט האָט זיך די יונגע פרוי אויפגעכאפּט, ווייל עס איז איר געווען קאלט. האָט זי מיט פארשלאָפענע אויגען ארומגענומען דעם מאן, וועלכער איז געלעגען ביי איר זייט. נאָר זי האָט ארומגענומען לופט. האָט זי געוואַרט א ווײַלע, און אז דער מאן איז אלץ ניט געקומען, האָט זי זיך אויפגעכאפּט א דער־שראָקענע.

און אין א ווײַלע ארום האָט זי געמאכט א גוואלט און אין נאָך א ווײַלע ארום האָבען זיך אלע אין הויז אויפגעכאפּט. א דערשראָקענע לאָמפּען־ליכטיגקייט האָט אָנגעפילט אלע חדרים. איצט האָט יעדער איינער געזאָגט, אז ער וואָלט זיך געמעגט שווערען, אז ער האָט דורכ׳ן שלאָף געהערט טריט איבער׳ן קאָרי־דאָר און ווי די דרויסענדיגע הויז־טיר האָט זיך א קלאַפּ געטאָן. ער האָט אָבער געמיינט, אז דאָס איז פונ׳ם ווינט. אצינדערט האָבען זיי איינגעזעהן, אז עס איז גאָר ניט געווען פונ׳ם ווינט.

און אין נאָך א ווײַלע ארום האָט זיך א קופּע דערשראָקענע, פון קעלט ציטערנדיגע מענשען, געלאָזט געהן אין דער נאכט אריין מיט לאָמטערנעס אין די הענט. די לאָמטערנעס האָבען געשטאָ־כען די חשכ׳ניש מיט הערנער־ליכט.

און אזוי ווי זיי האָבען ניט געוואוסט אויף וועלכען וועג צו נעמען זיך, האָבען זיי זיך גענומען אויף עטליכע וועגען. האָבען זיי געבלאָנדזשעט אזוי א שטיק נאכט. און עס איז שוין געווען העט ווייט אין דער נאכט אריין, ווען זיי האָבען זיך ענדליך גע־נומען אויפ׳ן וועג, וואָס האָט געפירט קיין וואודרידזש, וועלכע שטעטעל איז אויך באקאנט מיט׳ן נאָמען סענטער־וויל.

און אז זיי זענען אזוי געגאנגען ביי א צוואנציג מינוט, האָ־בען זיי פון ווייטענס דערזעהן א גרויס הויז, וועלכעס האָט גע־לויכטען אין דער חשכ׳ניש אריין מיט צוויי רייהען ברענענדיגע פענסטער. זענען זיי צוגעקומען נעהענטער.

דאָס פענסטער־ליכט האָט באַלויכטען אַ שטיק וועג אין דער ברייט. אין דעם קעגענאיבערדיגען שפּוּע פון'ם אייזענבאַן־אַנשיט, האָבען זיי דערזעהן איג'ם ליכט אַ מענשליכען גוף, וועל־כער איז געלעגען אויפ'ן וועג. און אז זיי האָבען זיך איינגע־בויגען, האָבען זיי דערקענט דעם מענשליכען גוף.

האָט אויסגעבראָכען אַ גרויס יללה און אַ גרויס געוויין. ער איז נאָך געווען אַ יונגער מענש.

פון דער יללה און דעם געוויין האָבען זיך די מענשען אין דעם ליכטיג־פענסטערדיגען הויז אויפגעכאַפּט פון זייער שלאָף און זענען ארויסגעלאָפען אין דרויסען. האָט מען דעם יונגענמאַן ארייגעטראָגען צו זיי אין הויז אריין.

דאָ האָט מען דערזעהן, ווי ער איז אינגאנצען פארבלוטיגט. דער שארבען איז זעהר ברייט צעשפּאַלטען, און דער גרויליך־פארבלוטיגטער מארך מיט די בלויע אָדערלאַך זעהט זיך ארוים. ער האָט קוים געזשיפּעט.

מען האָט פארשטאַנען: געהענדיג איבער די שפּאַלען, האָט ער געמוזט מאכען אַ צו ברייטען אָדער צו קורצען שפּאַן, זיך אויסגעגליטשט און הינטערוויילעכטס ארונטערגעפאַלען פון דעם הויכען ערד־אנשיט. עס איז אָבער געווען אַ חידוש, אז דאָס זאָל גראָד פאסירען לעבען דעם הויז, וואָס איז געווען אַ ג א נ צ ע נ א כ ט ל י כ ט י ג.

און די מענשען האָבען זיך ארומגעקליבען ארום אים און האָבען געוויינט.

עס האָט ניט געוויינט דער איד, — דער באַלעבאָס פון'ם הויז, — די אלטע אידענע, — די איינציגע אין הויז וועלכע האָט געקענט עברי, — און דער נעגערשער בחור'ל. נאָר זיי זענען דאָך געווען פרעמדע.

און פארטאָג, ווען אַ קילע דעמערונג האָט דורכ'ן פענסטער אָנגעהויבען אריינבלייכען, און דאָס געוויין האָט עטוואָס אויפ־געהערט, האָט מען באמערקט, ווי ביים גוסס'ן שאָקלען זיך די ליפּען. דער, וואָס האָט זיך איינגעבויגען צו אים, האָט קוים גע־קענט הערען זיינע לעצטע שוואכע ווערטער:

— וואו־זשע איז עס דאָס ליכטיגע הויז ביים וועג? ניבער, ניבער, ס'ווערט שוין אָוונט. ס'איז שוין צייט צו דאוונען מעריב.

ער האָט די דרעשלאָפּעטע אין
זיין האַנט, און ער וועט זיין
שייער גוט אויסרייניגען, און
וועט זיין ווייץ צונויפנעמען אין
שפּייכלער אַריין, דאָס שטרוי
אָבער וועט ער פאַרברענען אין
אַיין אומפאַרלאָשענעם פייער.
מתיתיה ג, 12.

כרת.

א.

ער איז געווען א העברעאישער לערער. נאר עס איז ניט געווען זיין פּראָפעסיע, וועלכע האָט אים אין א איינעם א מרה־שחורה׳דיגען אָווענט געבראכט צום באשלוס, צו וועלכען ער איז געקומען. ער האָט פארדינט ארום פינף־און־דרייסיג דאָלאר א וואָך פון זיין שטעלע אין דער אָרטאָדאָקסישער תלמוד־תורה, אויף וועלכער ער האָט שוין כל ימיו פון אינערציע וועגען זיך גע־האלטען, הגם ער האָט געוואוסט, אז די ארבייט, וואָס ער טוט, איז אן ארויסגעוואָרפענע, און דעריבער אן אומווירדיגע. ער פלעגט נאָך אויסער דעם, ווען עס איז אים צו־שווער געווען אויפ׳ן געמיט, אָנשרייבען א שיר פאר א העברעאישען וואָכענבלאט, און קריגען זיבען דאָלאר שכר פאר זיין טרחה.

עס איז אים אין פרנסה ניט געגאנגען אזוי שלעכט.

נאר דאָך האָט ער אָנגענומען דעם באשלוס, אָן וועלכען ער האָט זיך זיין גאנץ לעבען צוגעזאָגט צו האלטען. זיין לעבען איז דערפאר געווען אן אומעטיגער, און אן אָנאזייטיגער.

געשפּראָצט האָט ביי אים דער געדאנק אין מח שוין א לייני־גערע צייט. ווי א זאָמען אין שווארצע ערד־שיכטען, וועלכען די אויבענגעהענדיגע מענשען פיהלען ניט, האָט דער געדאנק אין דער מח־טונקעלהייט געגעבערט. פון צייט צו צייט פלעגט ער זיך באווייזען, א גלי־ווערימעל אין דער בלויער האלב־ליכטיגקייט פון א זומער־אָווענט. פלעגט אים דער יונגערמאן, וואָס איז על־פּי־צופאל געווען א מדריך פון אידישע עלטערנ׳ס קינדער אין דעם געהעריגען וועג, מיט׳ן האנט אוועקטרייבען, און עס אליין אָפּלייגען אויף שפּעטער.

ווייל עס איז שווער געווען זיך איינמאָל פאר אלעמאָל דעם וועג אין מיטען איבערצושניידען אויף אייביג.

נאָר איינמאָל — אין שטוב איז גראָד קיינער ניט געווען, א פוסטקייט האָט אין די חדרים געזונגען, און אין איינזאַם־ליכטיגע האָט אויפ׳ן טיש דער לאָמפּ געברענט מיט א שווייגענדיגען גלאַנץ, און אין אָוונט־בלויקייט האָט מיט דער פרעמדקייט פון א גרויסער שטאָט דורך די פענסטער אריינגעשמעקט — האָט ער זיך דאמאָלס גלייך אין פנים אריינגעקוקט, און זיך קאלט צווישען די ליפּען ארויסגעזייט:

— דו ביזט א פחדן. דו דארפסט עס סוף־כל־סוף באַ־שליסען.

ב.

ער האָט נאָך דעמזעלבען אָוונט זיך אין די הענט אריינ־גענומען, און ניט געלאָזט זיך ארויסדרייען. אין שטוב איז געווען שטיל. די לאָמפּען האָבען געלויכטען.

ער האָט זיך געזאָגט:

— מען דארף קיין קינדער ניט האָבען. קיינער ניט. דו — אודאי ניט.

עס איז געווען שטיל, און גאָרניט האָט אים געשטערט ווייטער צו שפּינען דעם געדאנק:

— א מענש ווערט געבוירען צו וויטאָג, און צו אומזיסטיגע האָרעוואַניע. צוליב וואָס זשע ג א ך א מענשען צום ליידען ברייגנען, און די סומע פון דעם פּיין, דעם וועלטליכען, פארגרע־סערען?

און אוועקשטופּענדיג פון זיך גלייכגילטיג א גרוי־באַטאָוועל־טען גראָב־בלעטערנדיגען בוך, מיט ברייט־ליידיגע קאַנטען, האָט ער זיך איצט דערמאָנט אָן דעם, וואָס ער האָט שוין פון לאַנג־אָן געוואוסט, אז

— די וועלט איז פון אייביג־אָן שלעכט געווען. די דערצייי־לונגען וועגען גוטס און מענשליכקייט, וועלכע זענען אין די אלטע היסטאָרישע ספרים אַרונטערגעצייכענט געוואָרען, זענען בלויז אויסטראַכטונגען פון פחדנות׳דיגע נשמות און שוואכע הערצער, וועלכע האָבען דעם אמת אין די אויגען ניט געוואָלט קוקען, און אָן אנהאַלט פאר זיך, און א באַרעכטיגונג פאר זייער לעבען געוואָלט געפינען. און ניט קוקענדיג אויף די אלע האָפנונגען, וואָס באַ־

בריליאנט־גלויבינגע לויט האבען אויף דער וועלט׳ס צוקונפט גע־לייגט, געהט זי זיך, די וועלט, אלץ מיט איר אייגענעם אהן־וועג, און נעמט זיך קנאפ צום הארצען די אלע חשבונות און אויסרעכ־נונגען, וואס די גוטע און גרויסע לייט האבען געמאכט וועגען דער וועלט׳ס ענדליכער דערלייזונג, און ווערט, ווי אויף צו־להכעיס, וואס אמאל ערגער.

ער האט אלץ אין איין אטעם גערעדט:

— דו, זרחי, — זרחי איז געווען דער נאמען פון דעם העברע־אישען לערער, — ווייסט עס דאך. הײנט — צוליב וואס? עס איז געווען אן אומפארגעבליכער טעות, וואס די וועלט איז נאר באשאפען געווארען. דער יוצר האט דעם מענשען אין א רגע פון מידקייט און פארשלאפענקייט באשאפען, האט ער די אורשטאפען פארביטען, און געגענגעזעצטע און קריגערישע חומר׳ס צונויפגע־שטעלט. רייסען זיך די מענשען ניט נאר איינער מיט׳ן אנדערען, נאר ווערען אליין, פון דעם אייביגען אינערליכען קריג, צעריסען.

— דער באשאפער האט שוין לאנג אויף זיין מלוכה חרטה געהאט, און פון צייט צו צייט פארזוכען געמאכט אפצואווישען דאס לעבען פון דער ערד. נאר די שרעקעדיגע און גארנישטדיגע מענשען פלעגען, אין דער אומוויסענדקייט זייערע, אלעמאל אפ־שרייען די „גזירה״, וואס וואלט אין דער אמת׳ן געווען די איינ־ציגע רפואה און דערלייזונג פאר דער וועלט. אבער דו, זרחי, ווי אלע מענשען, וואס האבען פונקען יצירה אין זייער מח — ער איז געווען איינער אליין אין זיין חדר, און האט זיך דעריבער ניט גע־שעמט דעם העזה׳דיגען געדאנק אויף יענער זייט ליפען ארויסצו־ברייננען — דארפסט דיין העברעען חבר, גאט, צו הילף קומען, און די וועלט צוריק צו איר פאר־ששת־ימי־בראשית׳דיגען תהו־ובהו ברייננען!

זרחי האט זיך פארטראכט, און א פינגער־קנעכעל זיך גע־ביסען:

— תהו־ובהו? דארף מען דען א גרעסערען תהו־ובהו, ווי דעם פון לעבען?

און דעריבער האט דער העברעאישער לערער, וועמעס נאמען עס איז געווען זרחי, געמוזט איצטער, ווען ארום אים איז געווען שטיל און לאמפען־ליכטיג, איינזעהן, אז דער איינציגער אויסוועג

פאַר א קלוגען מענשען איז, דאַס מענשליכע לעבען צו פאַרקלענע־רען, ביז עס וועט גאַר פאַרשווינדען.

די דאָזיגע מחשבות האָבען זרחי'ן אין יענעם אָוונט מיט זייער אמת'קייט, ווי מיט א קעלט־שוידער דורכגענומען. און די אויגען זיינע זענען גרעסער געוואָרען, און ווייטער. ער האָט זיך געפיהלט אויסגעמאַטערט און זיך געלייגט שלאָפען.

ג.

אויף מאָרגען אָוונט — דער טאָג איז בלויז אַן אויסגע־טראַכטער געווען און א חלום עמיצענס, — האָט ער זיינע רעיונות פאַרטגעזעצט.

הפנים, אז עס איז גאַנץ שווער געווען צו פיהלען יעדען טאָג פון זיין לעבען, ווי ער געהט אוים און ווערט אלץ ווייניגער און פאַרקלענערט, ווי אַן אָפּגעברענט ליכט, און גאָרניט בלייבט הינ־טער אים א צייכען, וואָס זאָל מיט א שטומקייט פון א בלויזען זיין־דאָ אָן אים דערמאָנען. און אין א קרייז פון היימישע וועט שוין קיינער ניט, ביז'ן ענד פון די דורות, וואָס וועט זיך נאָך אזוי לאַנג פאַרשפּעטיגען, דערציילען די שטילע, וואַרימע מעשה, אז אמאָל האָט געלעבט א מענש, וואָס איז געווען א העברעאישער לערער, און זיין נאָמען איז געווען זרחי.

האָט ער דעריבער געזוכט היינטיגען אָוונט א נייען אָנשפּאַר פאַר דעם געדאַנק, וואָס האָט אין אים זיין צייטיגקייט דערגרייכט. און האָט זיך אָן נאָך סבות, וואָס זענען א ו י ס ע ר אים גע־לעגען, דערמאָנט.

— אָט, — האָט ער קיל, צו־קיל, מיט דער שטיל־ברענענדי־גער לאָמפּ אויפ'ן ווייסבאַשפּרייטען טיש איינגע'טענה'ט, — דאָס אידיישע פאָלק געהט אונטער. עס האָט שוין אזוי לאַנג געלעבט דורך א נס, אויף א דינער האָר. אמת, דאָס איז קיין לעבען ניט געווען, נאָר א גסיסה, א לאַנגע, כאָרכלענדיגע גסיסה, וואָס האָט לייגגער געדויערט, ווי זיין אייגענטליכער, קורץ־געזונטער לעבען. א קורצער לעבען, און א לאַנגע טויט־מאַטערניש. און דאָס דאָזיגע גסיסה־כאָרכלען איז פון פאַלשע אויערען אויפגענומען געוואָרען אלס צייכען פון לעבען, אפילו אלס א סימן פון אויפלעבונג —

כא־כא! אויפלעבונג — הייסט עס, אז דאס פאלק איז דאך י א טויט געווען?

— אבער איצטער, שטילער לאמפ מיין איינזאמער, קומט עס ענדליך צו א סוף. עס לעבט איצט דורך די יסורים, וואס פאר׳ן טויט. עס האלט ביים באפרייט ווערען פון זיין לאנגען, פארשאל־טענעם לעבען, ווייל אייביגער לעבען איז א קללה פאר א פאלק אויך, ניט נאר פאר אן איינציגען מענשען, וועלכער האט שוין זיך זעלבסט אריבערגעלעבט, און קאן זיך אויפ׳ן אייגענעם טויט ניט דערווארטען.

שווער איז זרחי׳ן געווען ווייטער אין דעמזעלבען אופן צו טראכטען, און ער האט א קאלטע גלאז־וואסער געמוזט אויסטרינ־קען. דאס וואסער האט אין אים אביסעל פרישע לעבעדיגקייט אריינגעגעבען, האט ער ווייטער כח געהאט פארטצוזעצען זיינע טויט־געדאנקען:

— דאס אידישע פאלק לעבט איצט דורך א שקיעה־צייט, אן אוונט, איידער עס קומט אן די נאכט. די אויפלעבונגס־פונקען, וואס באווייזען זיך פון צייט צו צייט אין זיינע אויגען, זענען דאך בלויז קאנוואולסיעס פון א שטארבענדיגען, די לעצטע אויפפלאמונגען פון א דערברענענדיג ליכט.

— אזוי, אזוי.

א ווײלע האט זרחי געשוויגען, און נצחונ׳דיג, מיט א שטי־לען שמייכעל, האט ער זיין אוונטיגען מחשבות־גאנג פאר־ענדיגט:

— א קינד פארשטעהט ניט זיין פאטער, ווייל פרעמד איז שוין איין מענש צום צווייטען. און א אידיש קינד פון היינטיגע צייטען, דערהויפט ביי די יונגע אידען, וואס פיהלען אזוי זיס־פייניגענדיג זייער אידישקייט, איז נאך דאפעלט־פרעמד זיין פאטער. זיין שפראך רעדט ער ניט און ווייס ניט, זיינע געדאנקען פארשטעהט ער ניט, און זיינע חלומות בלייבען אים אייביג־פרעמד. דאס קינד פון די אידישע עלטערען איז ניט קיין איד. נו, מיר פיהלען זיך דאך אזוי אויך פרעמד אין דער וועלט, צווישען אונזערע נאהענטע און שמייכלענדיגע שכנים. הייגט צוליב וואס נאך אין אונזער אייגען הויז, דעם איינציגען מקלט־פלאץ פון א

מענשען דורך אלע דורות, אריינברייגגען נ אָ ך פרעמדע, פרעמ־דע פונ׳ם אייגענעם בלוט?

אָט דאָ, אין יענעם שטילען אָווענט, האָט זיך זרחי אָפּגע־שטעלט. און איידער נאָך דער אָווענט איז אין נאכט אריבער־געגאנגען, און איידער נאָך ער האָט דעם לאָמפּ אויסגעדרייט, האָט ער אָנגענומען דעם באשלוס:

— ער וועט זיין דער לעצטער.

און מער האָט ער וועגען דעם ניט גערעדט, ניט מיט זיך און ניט מיט קיין פרעמדען.

און דעם כרת־גזר אויף זיך האָט ער טיף אין הארצען גע־טראָגען.

ד.

דאָס מיידעל, מיט וועלכער ער האָט מיט א שטיקעל צייט שפּעטער חתונה געהאַט, איז געווען פון אן אלטער אריסטאָקראַ־טישער פאמיליע. די מיטגלידער פון דער דאָזיגער פאמיליע האָ־בען פאר לאנגע יאָרען בלויז זיך זעלבסט מיט אייגאנדער מתחתן געווען. די דאָזיגע משפחה האָט זיך דעריבער, פון גרויסער און שטארק־אָפּגעהיטער בלוט־ריינקייט, געהאַלטען אין דעגענערירען און אונטערגעהן. זעלבסטמאָרדען און אָנפאַלען פון משוגעת האָ־בען זיך אין די גאָר לעצטע צייטען אין דער משפחה געטראָפען. און אלע — אָהן שום אויסערליכע און פאר א זייטיגען מענשען פארשטענדליכע מאָטיווען. גאנץ פשוט — עס איז זיי די ווי־טאַליטעט, דער חשק צו לעבען, פאמעליך אויסגעגאנגען, פון צופיל אָפּגעאיידעלטקייט.

און דאָס מיידעל, א בלייך־באקיגע מיט א פארטונקעלטען און נעפּיל־פארצויגענעם איידעל־גלאנץ אין די שמאָל־לייגליכע אויגען, איז געווען דין־לייביג און פארפיינערט, און א ריח פון ניט־זהי האָט פון איר אָפּגעגעבען. זי איז געווען אזוי שטיל־קלוג, אזוי אָפּגעטאָקט־פארשפּיצט, אז עס איז געווען וואונדערליך — ניט צום פארשטעהן, ווי אזוי אזא דורכזיכטיג־פּאַרצעלאַיענע וואזע וועט ניט צעבראָכען ווערען אונטער מאנסבילישע הענט.

די דאָקטוירים האָבען איר טאקע פארבאָטען צו האָבען קינ־דער, ווייל זי איז געווען שטארק אנעמיש, און אין דעם ביסעל

בלוט אירען האָט זי זיך באַרוטיגט, כדי אויפצוהאַלטען איר ווייס־רויזיגען גוף, וואָס איז געווען ווי אַ חלום פון אַ בלייכליכען פאַר־טאָג.

איז עס פאַר זרחי'ן געווען ווי אָנגעמאָסטען. צו איידעל און צו אינטעלעקטועל איז זי געווען פאַר אַזאַ גראָבער און פרימיטיוו־רויהער, חיה'דיג־מענשליבער פונקציע, ווי קינדער־האָבען, און קליינע מענשעלאַך כאָווען. נו, האָט זרחי געטראַכט, איידעל איז דאָך אויך דאָס פאָלק זיינס, צו אריסטאָקראַטיש־רוחניות'דיג, מיט צו הויכע ווערט־מאָסען פאַר לעבענס־אויפפירונג, אַז עס זאָל קענען ווייטער עקזיסטירען צווישען די ארומרינגלענדיגע אינגערע און געזונט־ווילדערע שכנים.

האָבען זיי ביידע חתונה געהאַט.

זרחי מיט זיין פרוי האָבען געלעבט צוזאַמען, און אַזוי זענען פאַרלאָפען יאָרען.

און דעם חלל פון זייערע טעג האָבען זיי זיך שוין געקליגט אויסצופילען מיט פאַרשידענע באַשעפטיגונגען און שכל'דיגע פאַרגניגענס.

זיי האָבען געלעבט ווי אַ סך פון זייערס־גלייכען.

ה.

און איינמאָל האָט עס געדענט, ווען זרחי איז געגאַנגען אהיים. ער איז געווען דורכגענעצט און נאַס. איז דאָך עס גאָר־ניט. וועט ער קומען אהיים, און זיך אויסטריקענען.

אַז ער איז אָבער געקומען אהיים, האָט ער קיינעם ניט גע־טראָפען דאָרטען. דאָס ווייב איז אין ערגיץ אוועקגעגאַנגען. איז ער ארומגעגאַנגען אַ שטיק צייט איבער די פוסטע טונקעלע חדרים, און קיין ליכט ניט געוואָלט אָנצינדען, כדי ער זאָל ניט דערזעהן די פוסטקייט.

נאָר ביים פענסטער האָט ער זיך אוועקגעשטעלט, און דאָס פנים צוגעקלעפט צום גלאָז.

אין דרויסען האָ געפליוכעט, ווי פון עמערס. גאַנצע פלאַכטעס וואַסער האָט זיך געשאָקעלט אין דער לופטען, געטריבען פונ'ם ווינט. אַ וואַסערדיגע בייטש האָט אונטערגעאיילט איינגעבויגענע נאַסע מענשען אהיים.

גענאָסען האָט עס אזוי [illegible]ך פון גאנצע שעה'ן. טייכלאך האָבען זיך אָנגעהויבען אָנצוקלייבען אויפ'ן ברוק.

און ווי ער שטעהט אזוי, און עס פליוכעט א גוס־רעגען אין דרויסען, פאלט אים איין, אז ווען ער וואָלט דאָ אין טונקעלען חדר אויסגעגאנגען, וואָלט קיינער וועגען דעם ניט געוואוסט און די וועלט וואָלט זיך ווייטער אזוי אָנגעגאנגען. זיין זכר וועט אָפּ־געמעקט און אָפּגעוואשען ווערען פונ'ם אייביגען רעגען, וואָס גיסט אויף דער וועלט. א פּוסטקייט וועט פארנעמען דעם פּלאץ, וואָס ער האָט אויסגעפילט אין דער וועלט. און ביי לאָמפּ־באלויכטענע טישען און אָוועגטליכטיגע חדרים וועט ער קיינמאָל ניט זיצען, אין א יונגערער געשטאלט, און אָן זיך, דעם אמאָליגען, דערמאָנען. קיינמאָל ניט.

און יענע, אויף יענער זייט, זיינע פרעמדע שכנים, וועלען אלעמאָל, ביז'ן ענד פון אלע דורות, ביי זייערע טישען זיצען. אלעמאָל.

אין אלץ נייערע געשטאלטען.

אָבער זיין נאָמען וועט שוין קיינמאָל ניט דערמאָנט ווערען. קיינמאָל.

ו.

און א גרויס שרעק, א שרעק אין מיטען דער נאכט, איז אים באפאלען. און די טונקעלהייט ארום אים האָט זיך געשטארקט.

די ווענט פון הויז זענען איינגעזונקען געוואָרען, און ער האָט זיך דערפיהלט אין דרויסען. ער פאלט אנידער צום נאסען ברוק, א מיד־אָפּגעשוואכטער. דאָס אייביגע וואסער דעקט אים צו.

און זרחי האָט דערפיהלט, ווי ער הויבט שוין אָן אָפּצושטאר־בען, און זיך פאנאנדערלייזען אין דער פינסטער. אין קאָפּ האָט אים אויפגעצונדען, און ער האָט אָנגעהויבען שרייען:

— איך וויל ניט! איך וויל ניט! איך וויל נאָך ניט שטארבען!

און אָנגעהויבען ארומלויפען איבער אלע טונקעלע חדרים, אנטלויפענדיג פון א שווייגענדיגען נאָכיאָגער.

האָט ער מיט ציטערנדיג־נערוועזע הענט א ל ע לאָמפּען אין א ל ע חדרים אָנגעהויבען אָנצינדען.

אָבער מיט ווילד־צעטומעלטע אויגען האָט ער דערזעהן, ווי זיי לויכטען מיט טונקעל־קאַליע פלעמלאַך, ווי צו א יאָרצייט־מעריב און פינקלען אין די קרישטאָלענע גלעזלאך פון די שענדע־ליערס מיט אן אומעטיגען גלאנץ, — דער שיין פון א וואקסענער ליכט אין א גלעזעל בלוט.

און דאָ האָט אים נאָך א גרעסערע שרעק אָנגעכאפט. א פלאמענדיגע איינזאמקייט האָט ער דערפיהלט אין די פילע ברע־נענדיגע לאָמפען. עס איז געווען בלייב־שטיל אין די בלוי־וועלטיגע חדרים. און ער האָט זיך אויסגעדוכט ווי א מת, וואָס איז פון דער אייגענער מיטה ארונטערגעקראָכען, ווען דער טויטענ־שומר איז אויף א מינוט, צוליב א מענשליכער באדערפניש, אין צווייטען חדר ארויס.

און דאָס זענען אלץ טויטענליכט ארום זיין מטה.

ער האָט א הייזעריג־פארשטיקטען געשריי געטאָן, און איז צוגעפאלען צו דער וואנט.

ווייל אין דער מינוט האָט ער טאקע דערזעהן א ווייס־באצוי־גענע טויטענבעט הייגענדיג אומבאוועגליך אין דער לופט.

ז.

עס האָט אים קוים געסטאַיעט כחות ארויסצוכאפען זיך פון דעם שטיל־צוואנגענדיגען נעץ, געשפרייט פון די ברענענדיגע לאָמפען ארום דער ווייס־באצויגענער מטה.

ער איז געלאָפען אָהן אָטעם, מיט ציטערנדיגע איברים און פארגליווערטען מח.

אין דעמזעלבען קאָרידאָר האָט געוואוינט זיינע א שוועסטער, א פארהייראטע. איז ער צו איר אריינגעלאָפען ארויסראטעווען זיך פון די נעגעל פון דער גרויסער איינזאמקייט, וועלכע האָט אים דאָס הארץ געריסען.

ער האָט געמוזט האָבען א שרעקליכען פנים, ווייל זיין שווע־סטער האָט ביי זיין אריינקומען אויסגעשריען:

— מיין ברודער, וואָס טוט זיך מיט דיר! דיין פנים איז דאָך ווי ביי א טויטען!

ער איז געבליבען שטעהן אין מיטען צימער, מיט פארמאכטע אויגען און א פאַר'חליש'טער. מיין פנים איז ווי ביי א טויטען,

האָט ער צו זיך געזאָגט. און מיינע מחשבות זענען פון אַ באַלד־שטאַרבענדיגען.

ער האָט זיך אַנידערגעזעצט ביים קיך־טיש. דאָ איז געווען היימישער. דער אויווען איז נאָך געווען הייסלאַך, און אַן אומגעזעהענע וואַרימקייט האָט פון אים אַרויסגעשטראַלט. „מיין ברודער!" די צוויי ווערטער האָבען שטיל אין דער לופט געציטערט און אים געלאַשצעט.

זיין שוועסטער האָט צו אים גערעדט, זיך נאָכגעפרעגט. ער האָט געענטפערט, נאָר ניט געהערט האָט ער ניט אירע פראַגעס, ניט זיינע ענטפערס. ער האָט געפיהלט אַזוי גוט. אַ חיות׳דיגקיי האָט זיך אים אין די איברים צעשפּרייט. ער איז געווען אונטער אַ דאַך, איבער וועלכען עס האָט זיך געקלאַפּט אַ היימיש־וואַרימער רעגען.

עס איז גוט — — — זיין שוועסטער׳ס אינגעל איז צו אים צוגעגאַנגען — — — ניין. דער שוועסטער׳ס אינגעל איז צו אים ניט צוגעגאַנגען. דאָס האָט זרחי בלויז געוואָלט, אַז ער זאָל צו אים צוגעהן, און זיך צווישען זיינע קני שטעלען. ער איז אָבער ניט געווען, דער שוועסטער׳ס אינגעל.

קליינע אינגלאַך שלאָפען אין דער צייט.

איז ער אַריין אין קינדער־חדר. אויפ׳ן ווייטען בעטעל איז דאָס קינד געלעגען און פּאמעלאַך־גרינג געאָטעמט. די ווענט און די האַלץ־אַרבייט זענען געווען געפאַרבט ווייס. ליאַלקעלאַך און שפּילגעצייג זענען אומעטום געווען אָנגעוואָרפען. זרחי האָט דעם קאָפּ אַרונטערגעלאָזען, און מיט אַ שטיל־טרויעריגען שמייכעל געטראַכט, אַז צו דעם האָט ער שוין ניט זוכה געווען. ער האָט שטיל און איידעל באַרירט דאָס קליידעלע פון אַ גרויסער ליאַלקע, פונ׳ם גרויס פון אַ לעבעדיג קינד. פון דער קיך האָט זיין שוועסטער געהערט, ווי ער האָט זיך אין קינדער־צימער עפּעס געפּאָרעט, און זאַכען אומגעוואָרפען. זי האָט געטראַכט וועגען דעם, וואָס איר ברודער איז עפּעס אַזוי מאָדנע, מיט אַ פאַרטראָגען געזיכט און פאַררודערטע געדאַנקען, און איז פעהיג צו טאָן אומדערקלערבאַרע זאַכען.

אָט איצטער האָט זי שוין געהערט, ווי ער איז מיט אַ ראַ־

שיגען קלאפּ פון דער טיר צוריק ארויסגעלאָפּען. קיין גוט־נאכט אפילו האָט ער איר ניט געזאָגט!

ח.

זיין הארץ האָט אין אים זיך געצאַפּעלט, ווי אַ ניט־דערקוילעט עוף. וואנדרען בלוטענדיגע און שוין פאַר אַ שטיק צייט מיט אַ פארגעסעניש־הייטעל פארצויגענע, האָבען זיך אין דער נאכט איצט פאנאנדערגעבליט. פלאמען, ווי אַ רויטער מאָך, זענען אין הארצען אים אויפגעגאנגען. איינזאמקייטס־פייערען האָבען אין מח זיך געגומען גאָלדען. דאָס בלוט האָט אין אים מיט פיין געברענט.

איצטער איז די צייט. ער האָט געוואוסט, אז עס וועט אים גרינגער ווערען, ווען ער וועט זיין ווייטאָג אויסזינגען.

איז ער אריין אין קאבינעט. זיך געזעצט ביים שרייב־טיש.

אַ שטיק צייט איז ער אזוי געזעסען און פיבעריש־חשך׳דיג געשריבען. אין דער שטילקייט פון די חדרים האָט זיך געהערט, ווי ער רייסט, מיט גאָר קורצע פויזען, איין בויגעלע נאָך דעם אנ־דערען פונ׳ם שרייב־העפטעל אראָפּ.

מיטאמאָל האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, און די אויגען מיט משוגעת אויף דער קופּקעלע אָנגעשריבענם אויסגעסטארטשעט. גאָט, דו אויסגעטראכטער, איינציגער און אייביגער! צי דען איז ער בלינד געוואָרען? אָדער האָט ער אפשר פארגעסען איינצו־טונקען די פען אינ׳ם טינט?

די אָנגעשריבענע בויגעלאך זענען געווען וויים־ליידיג, אומ־באשריבען, ווי די אותיות וואָלטען פון דעם פּאַפּיר ארונטער־געפלויגען און ניט־געוואָרען.

מיט אַ קילענדיגען שרעק אין הארץ האָט ער די פען אין טינ־טער איינגעטונקט, די אויגען מיט כונה פארמאכט, און מיט פאר־דריקטע אויגען אָנגעהויבען שרייבען. ער האָט זיך געפיהלט אזוי שוואך, און די פען איז אים פון האנט ארויסגעפאלען.

האָט ער צוריק אויפגעעפענט די אויגען. אויפ׳ן פּאַפּיר פאר אים האָט זיך געשווארצט אַ קופּקעלע פון עטליכע אותיות.

ער האָט איבערגעלייענט דאָס איינאונאיינציגע וואָרט:

— „ערירי“.

ט.

ער האָט אויף דעם וואָרט געקוקט מיט ליידיגע, ברייט־פאנאנדערגעעפענטע אויגען. האָט זיך געוואונדערט פון וואַנען דאָס וואָרט האָט זיך דאָרט געקענט נעמען. בשום אופן האָט ער גלויבען ניט געקענט, אז דאָס האָט ער עס, מיט זיינע אייגענע ווארימע הענט, אָנגעשריבען. דאָס איינציגע וואָרט, וואָס איז שוין יאָ געבוירען געוואָרען ביי אים, איז א מפיל־קינד געווען, אן אָפּגעריסענער, פארדארטער קלאנג.

מיט פארטויבטע, ניט־פיהלענדיגע חושים איז ער א שטיק צייט אין דער נאכט ארומגעגאנגען אין זיין אָפּגעאיינזאמטען קאבינעט . האָט זיך א כאַפּ געטאָן, אז ער האלט אין איין אומבאוואוסטזיניגען איבער׳חזר׳ען דאָזיגע וואָרט. עס האָט א טרוקענעם, ברעקעלדיגען קלאנג, ווי פארטריקענטע יעסיענבלעטער, וועלכע ווערען געטראָטען אונטער די פיס:

— ערירי—ר—ר—רי—רי—רי—ררדי...

י.

שפעט ביינאכט איז זיין ווייב אהיים געקומען, און אן איידעל־פארפיינערטער ריח פון פארפיום און פרויען־לייב האָט אין שטוב פארשמעקט.

זי האָט געפונען אלע לאָמפּען אין די חדרים אָנגעצונדען, ווי צו א יום־טוב. עס איז געווען שטיל און ליכטיג. און די גרויסע שטילע ליכטיגקייט האָט אין דער שפעט־נאכטיגער שעה אויסגעזעהן פרעמד און טראכטעריש.

זי האָט אירע קליידער אויסגעטאָן און אין שלאָפצימער אריינגעקומען, דאָרטען איז אויך געווען שטארק ליכטיג. האָט זי דערזעהן:

אויפ׳ן ווייסען פארבעטען געלעגער ,א ניט־אויסגעטאָנענער, איז געלעגען אויסגעצויגען די טויט־שווארצע פיגור פון איר מאן, א שטילע אויפ׳ן ווייסען בעט. שטארק צום הארצען צוגעקוועטשט, מיט פארטשעמעטע פינגער, האָט ער געהאלטען א גרויסע ליאלקע, א ליאלקע פונ׳ם גרוים פון א לעבעדיג קינד.

— וואו האָט ער די ליאלקע געקראָגען ? האָט די פרוי געטראכט.

און אויסגעלאָשען די לאָמפּען.

Resurgam.

אין איינעם פון די ערשטע טעג פון׳ם חדש סעפטעמבער האָט זיך איבער די טאָלען און די בערגלאך, וואָס ארום דעם דאָרף אי־דזשיפּט מיללס, געלאָזט הערען אַ שטיל קלינגען.

די פארמערס פון די נאָהענטע און ווייטע פעלדער, וואוהין דאָס קלינגען האָט אינ׳ם קיל־זוניגען פרימאָרגען דערגרייכט, האָבען אויף א ווײלע אויפגעהערט ארבייטען. זיי האָבען מיט אַ „והאָאו !" אָפּגעשטעלט די פערד, וואָס זענען געווען איינגעשפּאנט צום אקער, און מיט פריידיג־באלויכטענע פּנים׳ער זיך אומגעדרייט אין דער ריכטונג צו יענעם אָרט, פון וואנען עס האָט זיך געצויגען דאָס קלינגען.

אַ גאנצען זומער האָט מען עס שוין ניט געהערט. און איצט — עס ווענדט זיך וואו איינעמ׳ס שייער אָדער פעלד איז געווען. האָבען אייניגע טאקע געזעהן מיט זייערע אויפגלאנצענדיגע אויגען דעם הילצערנעם קופּאָל פון דער דאָרפס־שול, אויף אַ ווייטליכען בערגעל. און צו אנדערע האָט ער זיך בלויז פאָרגעשטעלט אין דער קלאָר־קילער לופט.

און אזוי ווי אינ׳ם דאָזיגען פרימאָרגען האָבען זיך די פארמערס געפונען אליין אין פעלד, ווייל דאָס קליינוואַרג איז אין שול אוועקגעגאנגען און די שטאָטישע ארבייטער האָבען זיך שוין צעפאָרען, האָבען זיי ניט געהאט מיט וועמען אַ וואָרט אויסצורריידען. שווייגענדיג האָבען זיי דאמאָלס אַ גלעט געטאָן די פערד, און ווייטער געאקערט. און נאָך אנדערע האָבען געשטופּט בינטלאך תבואה אין די דרעש־מאשינען אריין, און פון׳ם נאָכאנאנד זיך־טרייסלענדיגען און ציטערדיגען מעכאניזם האָבען זיך קליינע קערנדלאך געשאָטען אין די צוגעבונדענע שטויביגע זעק אריין.

אין יענעם פרימאָרגען האָבען פון א סך אומגעזעהענע ווינקעלאך, פון פארמישע הייזער, וואָס זענען געווען פארהוילען אין

פעלדער און אין טאַלען, זיך געצויגען יונגע קינדער, אָנגעטאָן אין ריינע אָנצוגלאך, מיט ביכער און אַן איינגעפּאַקט אָנבייסען אונ־טער די אָרעמס. אליין און באַזונדער זענען זיי געגאַנגען איבער די זוניגע וועגען, וואָס האָבען זיך געשניטען דורך פעלדער און דורך בערגלאך, און די קינדער האָבען זיך געזונגען, ווער מיט אַ קול און ווער אָהן אַ קול.

זיי האָבען געפּיהלט:

עטוואָס נייעס און פריידיגעס הויבט זיך אָן. דער זומער איז פאַרגאַנגען. אין דרויסען איז עס נאָך ניט צו זעהן, אָבער דאָס געהן אין שול אריין האָט שוין געטראָגען אין זיך דעם שטי־לען אָנזאָג. אין דער וואַרימער זוניגקייט פון דרויסען האָט גע־שמעקט מיט אָפּגעשניטען היי און פריש־אויפגעאַקערטער ערד. די ווילדע וויינטרויבען־בוימער ביים וועג זענען אָקאָרשט צייטיג געוואָרען. די גרינ־שטייפע טרויבען, ווי ניסלאך, זענען ווייך און פול געוואָרען, און טיף־בלוי. אין דער שטיל דורכזיכטיגער לופט האָט זיך שטאַרק געשפּירט דער ריח פון ווייַן.

און דאָרטען, וואו די וועגען צו דער מ אַ ס ק ע נ אָ ז אַ אָ ז ע ר ע און צום מ י נ ק ס פּ אַ נ ד בוקען זיך איינע צו דאָס אנדערע ביי זייער באַגעגניש, האָבען זיך אויך די קינדער, וואָס זענען געקומען דורך פאַרשידענע וועגען, באַגעגענט. פּאַר־לאך און קופּקעס האָבען זיך צונויפגעשלאָגען. אַ היבש ביסעל פאַר ניין אַ זייגער איז מען שוין פאַר דער פאַרמאַכטער טיר פון דער דאָרפס־שול געשטאַנען. אינגלאך האָבען זיך דערלאַנגט די הענט. מיידלאך האָבען זיך ארומגענומען. פאַרשידענע געשיכ־טעס פונ׳ם פאַרגאַנגענעם זומער האָבען זיך אָנגעהויבען צו וועבען אין דעם פרימאָרגען. מען האָט זיך דערציילט איינער דעם אנ־דערען, וואָס מען האָט אויפגעטאָן פאַר׳ן זומער, און געוואַרט אויפ׳ן אָנקומען פון דער לערערין.

און מ אַ ר י ס, דער זוהן פון דעם איינציגען אידישען פאַרמער אין דער געגענד, איז דאָ אויך געוועזן. ער האָט זיך גע־פרעהט ווי די איבעריגע, און נאָך מער, ווייל יעדער איינער האָט געוואוסט, אַז ער האָט שטאַרק געהאָלפען אין דעם צוקלייבען און צוראַמען פון דער שול בשעת די לעצטע צוויי וואָכען. אין גרויסע לערער־שטיוועל — עס האָט גראָד גערעגענט דאַמאָלס, און די

וועגען זענען געווען בלאָטיג — איז ער איבער׳ן איינציגען היבש־ליכען חדר ארומגעגאנגען, ארונטערגעווישט דעם שפינוועבס פון די ווינקלען, דעם שטויב פון די ביינק, האָט צעשטעלט די שווארצע טאָפלען ביי די ווענט, און געהאָלפען אויפהייגען די גרויסע געאָ־גראפישע קארטעס. יאָ, ע ר איז עס געווען, וועלכער האָט צו־געהאלטען דעם עמער מיט קאלך, אין וועלכען מר. ד ז ש ע־נ י נ ג ס, דער שול־קאָמיסיאָנער און דער אָנהאלטער פון נאָך פיר זעהר וויכטיגע עמטער אין דער אדמינסטראציע פון דער שיטער־באפעלקערטער קאונטי, האָט געטונקט א גרויסע בארשט און געקאלכט מיט איר די סטעליע און די ווייסע ווענט.

זיין טאטע, הער ג ר י נ ש ט י י ן, האָט אויך צוגעשטעלט דעם קלענסטען „עסטימייט" אין דעם סקול־באָארד, און עס איז אויף אים געלעגען איצט די פליכט צוצושטעלען האָלץ פאר דער שול דעם גאנצען קומענדיגען ווינטער.

דערווייל איז אָנגעקומען די לערערין אויף א וועלאָסיפעד. זי איז געווען איינגאנצען אָנגעטאָן אין ווייסען. אויפ׳ן קאָפ — א ברייט־ברעגיגער שטרויענער הוט. די קינדער האָבען זי שטיל נעגריסט.

באלד האָט זיך דערהערט דאָס קלינגען פונ׳ם שול־גלאָק. ווי אין א שטילער דאָרפס־קירכעלע זענען די קינדער אריינגע־גאנגען און זיך צעזעצט אויף זייערע פלעצער.

דעם גאנצען פאָרמיטאָג האָט מאָרים פלייסיג געארבייט אויף די לעסאָנס אין ספעלינג, אריטמאטיק און געאָגראפיע. דער־הויפט האָבען זיך ביי מאָרים׳ן פאנאנדערגעעפענט די אויגען בעשת דער געאָגראפיע־שטונדע. אזויפיל לענדער, אזויפיל לענ־דער... ער, פון זיין זייט, האָט געוואוסט בלויז פון איין לאנד, פון אמעריקא, דאָס לאנד, וואָס איז געווען זיין לאנד. געבוירען געוואָרען איז ער אין ניו יאָרק, נאָר פון דעם געדענקט ער בלויז א חלום פון א רייע הויכע טורעמס צווישען וואסערען, איינגעווי־קעלט אין א נעבעל, אמאָל א זוניגען און אמאָל א גרויען. אויפ־געהאָדעוועט געוואָרען איז ער אָבער דאָ, צווישען די בערגלאך און טאָלען פון קינג׳ס קאונטי, אין דעם העכערען טייל פונ׳ם שטאָט ניו יאָרק, באזונטע און ליכטיגע בערגלאך און טאָלען, ווי לענדער אין ערגעץ א מעשה.

נאָכמיטאָג איז ער שוין געוואָרען אביסעל אומגעדולדיג. ער האָט זיך דערמאַנט, אז אין מיטען גרויסען פעלד, אויפ'ן בארג ניט ווייט פון זייער הויז, ליגען גרויסע קופּעס טרוקענע צווייגען און קוסטעס, וועלכע דאַרפען נאָך היינט פאַרברענט ווערען.

איידער דער פאָטער האָט זיך געשטעלט אַקערן, האָבען זיי ביידע צונויפגעקליבען אַלע שטיקער פאַרטריקענטע צווייגען, וועלכע זענען אַרונטערגעפאַלען פון די ביימער אין מיטען פעלד, ווי אויך די קוסטעס און ווילד־גראָז, וואָס זענען דורכ'ן זומער אָנגעוואַקסען ביי דעם פּאַרקאַן. א גאַנצען טאָג נאָכאַנאַנד האָט זיי גרינשטיין געשניטען מיט דער קאָסע. מען האָט צונויפגעשאַרט די קופּעס אין מיטען פעלד. מיט זיין אַקעראייזען האָט גרינשטיין דערווייל געפּאַסט די ערד אַרום און אַרום, אָנהויבענדיג פון די זוימען. וואָס אַמאָל איז ער אַלץ נעהענטער צוגעקומען צו די קופּעס. היינט האָט מען שוין זיי געמוזט פאַרברענען.

האָבען זיך אַרום דריי א זייגער אַלע קינדער א שפּאַר געטאָן דורך דער שמאָלער טיר פון דער שול, ווי א מחנה יונגע הירשען. מען האָט זיך געלאָזט שפּרינגען איבער פעלד, באַרג און טאָל. מאָרים האָט שוין מער ניט געקאָנט איבערבלייבען כדי צו פאַרמאַכען די פענסטער פון דער שול, וואָס ער פלעגט געוועהנליך טאָן. א זיסע אומרו האָט אים אַרומגעכאַפּט. די פיס האָבען געביסען פון צופיל זיצען. דורך די זומער־חדשים האָט ער זיך שוין פון דעם אָפּגעוואוינט, און ווי א הונט, וועמען דער ווינט האָט פּלוצלונג געבראַכט דעם שפּור פון דער פאַרלאָרענער היים, האָט ער זיך א שאָס געטאָן דורך דער לופט צו זייער פאַרם צו.

אין א ווײַלע אַרום, בייסענדיג א לוסטע ברויט מיט „דזשעם", האָט ער זיך שוין קוים דורכגעזעהן דורך דעם רויך פון א גרויסען פייער. קופּעסווייז האָט ער אויף די שפּיציגע יונגע אַקסלען געשלעפּט גרויסע צווייגען און זיי געוואָרפען אין פייער אַריין. א רויך האָט זיך געלייגט איבער'ן הימעל פון די נאָסליכע בלעטער.

און וואָס מער דאָס פייער האָט געקנאַקט, און אין וואָס מער צווייגען און קוסטעס עס האָט זיך אַריינגעביסען, אַלץ גרעסער איז מאָרים'ס פרייד געוואַקסען, און אַלץ בלישטשענדיגער זענען זיינע אויגען געוואָרען. שטילע פּישטשען האָט זיך געלאָזט הערען פונ'ם פייער אַרויס.

מאַרים האָט געוואוסט, אַז דאָס זענען די קליינינקע פליגעלאַך און אינסעקטען, וועלכע האָבען געהאַט זייער היים אין די צווייגען און אין׳ם האָלץ. דער פייער האָט זיי געפּאַקט אין מיטען. זיי האָבען שוואַך זיך־בעטענדיג געפּישטשעט.

— זאָלען זיי ברענען — האָט מאַרים פריידיג ארומגעטאַנצט.

— זאָלען זיי ברענען. וועמען אַרט עס? דאָס פעלד וועט שוין אינגיכען אָפּגעליידיגט ווערען פון די צווייגען און ווילד־גראָזען. דער פאָטער וועט אים צואַקערען, דערנאָך וועט מען אים באַשי־טען מיט׳ן דינעם, צוגעטריקנעטען הנאַי, און אין אַ ווינטער אַרום וועט עפּעס אויסוואַקסען פון דעם.

און אַז דער פייער האָט זיך געשטאַרקט, האָט זיך מאַרים אין אַ טאַנץ געלאָזט געהן אַרום און אַרום, מיט׳ן קאָפּ אויסגעשטרעקט פאָראויס און אַרונטער, ווי די אינדיאַנער בשעת אַ קריגס־טאַנץ, מיט שטומען געזאַנג, און פרייד, און פייערליכקייט.

אַרום דער צייט איז שוין דער פאָטער אונטערגעקומען מיט קיידי׳ן און דיק׳ן צום עק פעלד, וואו ער האָט זיך געדאַרפט פאַר־קירעווען. ער האָט אָפּגעשטעלט די פערד, אַרויסגענומען די ליול־קע, אָנגעשטאָפּט זי מיט „בול־דיורהעם״ און פאַררויכערט. זיין רעכטען פוס האָט ער אָנגעשפּאַרט אויפ׳ן אַקעראייזען־רוקען, און דעם עלנבויגען — אויפ׳ן פוס.

ער האָט געקוקט אינ׳ם מערב, דורכ׳ן רויך פון דער ליולקע האָט ער געזעהן, ווי די זון דערנענטערט זיך צום אונטערגאַנג. עס איז געוואָרען קילער. די פערד האָבען אָנגעהויבען אונטער־צוציטערען. האָבען שווערליך געטאָפּעט. די אויערן און די קעפּ זענען אַרונטערגעהאַנגען.

אַ קיל־רויטליך ליכט האָט זיך אָנגעהויבען שפּרייטען איבער׳ן לאַנד אַרום און אַרום.

און דאָ האָט ער אַ קוק געגעבען אויפ׳ן אינגעל, זיין זוהן, ווי ער האָט עס געטאַנצט אַרום פייער, ווי אַ ווילדער געצענדינער, איז אים מיטאמאָל איינגעפאַלען, אַז איצט זענען די לעצטע טעג פון עשרת ימי תשובה. מאָרגען איז ערב יום־כפור, און אַ געפיהל פון פרעמדקייט האָט אים אַרומגענומען צום אַרומיגען פעלד.

דער דאָזיגער גרינשטיין איז אין זיינע יונגע יאָרען געווען אַ

אידיש קינד׳. האָט ער נאָך געדיינקט, ווי פּונקט אין דער צייט זענען אין דער היים די בין־הזמנים געווען, מיט אַ גאָטספּאַרכטיג־קייט און אַן אומעט, און דאָ גאָר הויבט זיך ערשט אָן אין דער צייט דער שול־יאָר און די פרייד. די פרייד פון די קינדער, פאַר ווען די אַרבייט הויבט זיך ערשט אָן און די פרייד פון די דער־וואַקסענע, פאַר וועמען די שווערע זומער׳דיגע אַרבייט איז שוין אַריבער.

— און וואָס וויים זיין קינד פון דעם, וואָס אַ אידיש קינד דאַרף וויסען? אָט איז מאָרגען יום־כפור... און וואָס וועט פון דעם קינד אויסוואַקסען? וועט דאָס פיהלען כאָטש אַ קליין בי־סעלע פון דעם, וואָס אַ אידיש קינד האָט געוואוסט און געפיהלט אין אַזוינע טעג ערשט מיט איין דור צוריק? און איז זיין זוהן גאָר אַ אידיש קינד?

גרינשטיין האָט די דאָזיגע פראַגע שוין ניט איינמאָל גע־שטעלט, און שוין פון לאַנג געוואוסט דעם ביטערען ענטפער אויף איר. געוואוסט האָט ער, אַז זיין קינד איז אים פרעמד און מיט זיין, גרינשטיינ׳ס, טויט וועט עפּעס אָפּשטאַרבען אויף אייביג.

ער האָט שטאַרקער געפּיפּקעט זיין ליולקע.

איג׳ם קילען סוף־טאָג האָט ער דערפיהלט אַ סקרוך איבער׳ן לייב ביים געדאַנק, אַז דאָס קינד פון זיינע לענדען איז אים אַ פרעמדס, און אַז ער האָט זיך דערמאָנט, אַז אים איז שוין באַ־שערט אַזוי אָפּצולעבען זיינע יאָרען אויף דער פרעמדער ערד און אַרויסגעריסען פון זיך אַ דור, וועלכער איז אים פרעמד, איז אים נאָך קילער געוואָרען איג׳ם אָוונט, און פאַרביסען האָט ער די אונטער׳שטע ליפּ, ווי ער וואָלט אין זיך אַ לעבען אויף אייביג איינ־געשלאָסען.

און אַז ער האָט ווייטער דערזעהן, ווי זיין זוהן טאַנצט עס אַרום דעם פייער מיט אַ פרייד און מיט אַ זיכערהייט, ווי ער וואָלט אַרויסגעקומען פון אַ שטאַם, וועלכער לעבט שוין דאָ פון דערוויי׳ל אָנגעהויבען שפּרייטען שאָטענס צו מזרח־צו, צו דער צו איז גרינשטיין דערפיהלט אַ ניט־פאַרגינערישקייט — און אַ שנאה.

די בוימער און די שטיינערנע פּאַרקענס אַרום פעלד האָבען דורות־לאַנג, און וואָלט געווען אַ טייל פונ׳ם אַרומיגען, — האָט

בערנעלדינער געגענד. אויפ'ן בארג־שפּוע האָבען זיך אָנגעהויבען לויכטען ווייסע הייזלאך אינ'ם שקיעה־פלאם. גרינשטיין האָט אויסגעשפּאנט דעם פערד פונ'ם אקער, אריבערגעוואָרפען די פּאַסטראמקעס איבער'ן פערד'ס רוקען, און זיך געלאָזט געהן צום טויער פונ'ם פעלד. מאָריס האָט אונטערגעטאנצט הינטער אים. מיט די אויגען האָט ער ארומגענישטערט צווישען די שטיינער, און געזוכט א שלאנגענעסט. אין די הענט האָט ער געהאלטען אן אויטאָמאטיש צווייגעל, וועלכעס ער פלעגט ווארפען אויף א שלאנגענקאָפּ און עס גלייך אָפּהאקען.

אז זיי זענען ארויסגעגאנגען פונ'ם פעלד אויפ'ן וועג אהיים, האָבען זיי א קוק געגעבען אין מערב־זייט. א געשטאלט האָט זיך אויפגעהויבען פון ארויף יענער זייט בערגעל, פונ'ם טאָל, וואו דאָס הויז איז געשטאנען. די געשטאלט האָט זיך געשווארצט אויפ'ן בלויען הימעל, ווי א גרויסער בוים וואָלט זיך אויסגעריסעוועט אויפ'ן בלאָ.

א ווײלע איז די געשטאלט געשטאנען קעגען הימעל און געשווינגען. דערנאָך האָט זיך דער שווארצער בוים אָנגעהויבען באוועגען און זיך דערנעהענטערען צו זיי. איצטער האָט דער ניידעריגער, ברייטער בוים געהאט שוין א לאנגע, ווייסע באָרד, און איז געווען איינגאנצען באלויכטען פון שקיעה־גלאנצען.

— דער טאטע מוז אודאי געהן דאווענען מנחה אין פעלד, — האָט זיך גרינשטיין א טראכט געטאָן.

און אז זיי האָבען זיך אלע דריי באגעגענט, האָט זיך גרינשטיין א ווײלע אָפּגעשטעלט און ארויפגעלייגט זיין האנט אויפ'ן פערד.

— פאָרען מיר, הייסט עס, טאטע, מאָרגען גאנץ פרי קיין פּ אָ ק י פּ ס י, איבער יום־כפּור.

דער אלטער זעליג האָט אויף דעם גלייך ניט געענטפערט. ער האָט פאמעלעך אומגעפירט זיינע אויגען איבער'ן ארומיגען לאנד, און געטראכט. דערנאָך האָט ער אָנגעהאנגען זיינע בליקען אויפ'ן אייניקעל, און באלד נאָכדעם — אויפ'ן זוהן, מיט'ן הארעפּאשנע־צעאקערטען געזיכט און מיט די טונקעלע אויגען, פון וועלכע עס האָט אן אומרוהיגקייט ארויסגעקוקט. עס איז אָבער געווען קענטיג, אז ער זעהט אים ניט.

פאמעליך און מיט ישוב־הדעת האט ער געשאקעלט מיט'ן קאפ הין און צוריק: — ניין מיין זוהן, איך פאר ניט. איך וועל שוין בלייבען דא.

און מיט עטליכע שעה שפעטער, אינ'ם שווייגענדיגען אווענט אויפ'ן לאנד, זענען די דריי געזעסען אויף דער וועראנדע. א טונ־קעלקייט האט געשפראצט פון די ארומיגע בערגלאך און טאלען. מען האט שוין געהאט אויסגעמאלקען די בהמות. פון דער גראזי־גער פינסטערניש, פון די פעלדער, וואו זיי האבען זיך איצט גע־פאשעט, האט זיך געלאזט הערען דער געקלאנג פון זייערע גלעק־לאך. דאס קלינגען האט אלע ווײלע איבערגעריסען דעם חלום פונ'ם אווענט. און ווידער איז דער אווענט אנדרימעלט געווארען.

אינ'ם הויז, וואס האט מיט זיינע פענסטער געלויכטען אין דער בערגיגער געגענד אריין, — אן אויג פון דער נאכט, — איז די שנור געשטאנען איבער דעם קרים־סעפאראטאר, און אפגע־טײלט די סמעטענע פון דער מילך.

— פארוואס, טאטע, וועסטו ניט פארען אין שטאט אריין אויף יום־כפור?

א שטיק צייט האבען זיי ביידע געשוויגען. אויפ'ן פארמע־רישען אופן. געפיפקעט די ליולקעס און געווען יעדער פארטראכט אין באזונדערע רעיונות, וועלכע זענען אפשר געווען איינע און דיזעלבע. אומפארשטענדליך און מאדנע האט עס גרינשטיינ'ען אויסגעקוקט דעם טאטענ'ס בלייבען אין דער היים אין אזא טאג.

— איך בין שוין צו־אלט, מיין זוהן, — האט אים ר' זעליג געענטפערט מיט א פייער'ל־גלי פון דער נאכט ארויס. — שווער איז פאר מיינע אלטע ביינער די דאזיגע רייזע אין א וואגען פאר גאנצע פופצען מייל. גאט וועט שוין מיר מוחל זיין. איך האב אים דאך אזא לאנגע צייט אזוי כשר געדינט. ניש'קשה, ער וועט שוין פארשטעהן מיין געמיט.

און נאך א ווײלע שווייגען, האט ער צוגעגעבען:

— אויסער דעם וויל איך ניט איבערלאזען די מאמע אליין אין אזא טאג.

און ביי די ווערטער זענען אלע ווידער אנטשוויגען געווא־רען. די מאמע, ר' זעליג'ס פרוי, איז געווען א לעבעדיגע טויטע,

און ווענען איר האָט מען זעלטען גערעדט. אומהיימליך האָט מען זיך געפּיהלט ביים געדאנק, אז זי איז נאָך צווישען די לעבעדיגע. אין א ווינקעל מח האָט מען די עראינערונג פון איר פארשטופּט, פּונקט ווי זי גופא איז געווען פארשלאָסען אין א חדר פונ'ם משוגעים־הויז, וועלכעס האָט זיך געפונען אויפ'ן שדים־בערגעל, לינקס פונ'ם הויפּטוועג.

נאָך אינ'ם סאמע ערשטען יאָר פון זייער קומען אהערצו אין לאנד, איז זי משוגע געוואָרען. גערירט האָט זי זיך פון מח נאָך דאָרטען. נאָר א פּנים, אז דער שרעק און די גרויל זענען דאָרט אויפ'ן פּלאץ געווען צו־שטארק, אז מען זאָל זיי קאָנען אקוראט באגרייפען. אָבער זיי זענען פאמעלעך אין איר געוואקסען און צייטיג געוואָרען.

ערשט דאָ, אין דעם רוהיגען בערגיגען געגענד אין ק י נ ג ' ס ק א ו נ ט י, ווען זי איז אין איינעם א טאָג אזוי געגאנגען אי־בער'ן זאמדיגען וועג און האָט זיך געוואונדערט איבער דער שטיל־קייט און זוניגקייט פון דער געגענד ארום, ווי זי וואָלט פארבלאָנ־דזשעט אין א גן־עדן התחתון, האָט זי פּלוצלונג פאר זיך דערזעהן:

אויף א שפּיץ בארג, אין דער ליכטיגער זוניגקייט, זענען אין א ריי אויסגעשטעלט געווען אירע קינדער, — די צוויי זיהן און דריי טעכטער, וועלכע זענען געשאָכטען געוואָרען אין א צייט פון א פּאָגראָם. קעגען דעם בלויען הימעל, פון וועלכען א היציגע ליכ־טיגקייט האָט געציטערט, זענען איבער זייערע קלאָרע העלזער ריטשקלאך בלוט גערונען.

און די קינדער זענען געווען אירע קינדער.

האָבען זיך די אויגען אירע דאמאָלס שטארק צעעפּענט און מער האָבען זיי זיך ניט פארמאכט. אויף איר גאנצען לעבען איז זי פארבליבען מיט אָפען־זעהענדיגע אויגען, און דאָס איז ניט גוט פאר קיין מענשען. האָט מען זי געמוזט פארשפּארען אין א משוגעים־הויז.

איז געבליבען, אז ר' זעליג וועט שוין מאָרגען ניט פאָרען, נאָר דאָ האָט זיך מאָרים צוגעשארט און ארויפגעלייגט די האנט אויף דעם אינגערען גרינשטיינ'ס קני:

— טאטע, אָבער מיך וועסטו דאָך מיטנעמען?

און גרינשטיין האָט אויף אים א קוק געטאָן אין דער פֿינ־סטער, און א טראַכט געטאָן:

— צו וואָס? צו וואָס געהערט ד ע ר אהין?

נאָר דער אַלטער זעליג האָט א שלעפּ געטאָן דעם זוהן ביים אַרבעל און אים אויפ'ן אויער געזאָגט:

— דו נעם אים מיט. זאָל ער עפּעס זעהן! בעסער אזוי. זאָל ער דאָ איינגאַנצען ניט פאַרפרעמדט ווערען.

און דער זוהן האָט ברוגז'דיג־קאַלט מסכים געווען.

און דעם איינגעל האָט זיך שוין א גאַנצע נאַכט געפּלאָנטערט אין קאָפּ די שעהנע שטאָט פּ אָ ק י פּ ס י, וואָס ליגט אויף א באַרג ביים ברעג האָדסאָן, און דער הויכער אייזערנער בריק, וואָס הויערט איבער'ן טייך, איבער וועלכען זיי דאַרפען אַריבערפאָרען, און די ליכטיגע ווייס געפאַרבטע דאַמפּפערס, וועלכע גליטשען זיך אויפ'ן וואַסער פון אָ ל ב אַ נ י קיין נ י ו ־ י אָ ר ק, און צוריק, אזוי יעדען טאָג דורכ'ן זומער, ווי זיי וואָלטען געווען ווייסע חלומות פונ'ם טייך.

און אין דער פרי איז ער אויפגעשטאַנען א ליכטיגער און א פריידיגער, גרייט צו א גרויסען יום־טוב, און האָט זיך אַרומגעוואַשען מיט קאַלטען וואַסער. אז ער האָט אַרויסגעקוקט דורכ'ן טיר, האָט ער דערזעהן, אז די וועלט איז א נייע.

דערנאָך זענען זיי עטליכע שטונדען געפאָרען אין דער לייכ־טער, צוויי־רעדער'דיגער „באָגי", צווישען זונ־באַגאָסענע פעלדער און אין רויט־גראָזיגע טאָלען, פאַרביי ווייסע פאַרם־הייזלאַך און פעלדער, אויף וועלכע מען האָט די לעצטע היי געקאָסעט אָדער צונעגרייט די ערד פאַר'ן זייען דעם ווינטער־ווייץ.

די בלעטער זענען געווען רויט, און בלוי, און שאַרלאַך, און פונ'ם קאָליר פון בוריקעס.

און די אַרומיגע גוים האָבען זיך געוואונדערט, וואָס עס איז פאַר א יום־טוב ביי דעם אידען, וואָס ער האָט אוועקגעלייגט די אַרבייט אין אזא „ביזי" צייט. נאָר א איד איז דאָך אַלעמאָל א מאָדנע־פרעמד באַשעפעניש, וואָס פאַר דעם קאָן מען בלויז דרך־ארץ האָבען אָדער שטאַרק האָבען פיינט, און ערשט קיינמאָל אים

ניט וויסען. האָבען זיי זיך אָפּגעקערט אָן אַ זייט, אויסגעשפּיגען און ווייטער געאַרבייט.

און אַז הערי גרינשטיין מיט זיין זוהן, מאָרים׳ן, האָבען זיך אַרום מיטאָג־צייט אַרויפגעקאַראַפּקעט אויפ׳ן לעצטען באַרג, פון וואַנען עס האָט זיך שוין געזעהן די שטאָט פּ אָ ק י פּ ס י, מיט פאַבריק־קוימענס און דעכער, וואָס האָבען געגלאַנצט אין דער זון, מיט דעם בלוי־גרינעם טייך אונטען ביים באַרג־זוים און די טונקעל־פאַררויכערטע צונגען, וואָס האָבען פרעליך אַרומגעשמייעט, ווי לאַנגע, פיל־גלידערדיגע חיות, — האָט מאָרים׳ן אַרומגענומען אַזאַ פרייד, אַז ער האָט אַזש אָנגעהויבען צו שרייען און צו טאָפּ־טשען מיט די פיס אין׳ם וועגעלע. אויפ׳ן באַרג־שפּוע, צום טייך־צו האָט זיך אויסגעשפּרייט אַ נייע וועלט, אַ יום־טוב׳דיגע און אַ יונג־פריידיגע.

— טאַטע — האָט ער אויסגעשריען — זעה!... זעה!... זעה!... ס׳אַרא מאָדנע גאָלדענע פויגלען!

אויף די פּאַרקאַנעם פון די ערשטע הייזער האָבען גערוט עט־ליכע „גאָלדענע פינטשעס“, אינגאַנצען פון גאָלד, בלויז מיט שוואַרצע שנעבעלאַך און אַ שוואַרצען שפּיץ עקעלע. זיי האָבען אָנגעקוקט די וועלט פאַרווירט, פאַרבלאָנדזשעטע און זעלטענע פויגלען.

און דער אינגעל האָט געשריען אין גרויסער פרייד.

— זעה טאַטע, קוק נאָר אָן, ס׳אַרא גאָלדענע פויגלען! פויגלען פון גאָלד!

גרינשטיין אָבער האָט אויף אים אַ זייטיגען טרויעריגען קוק געגעבען און געפרעגט ביי זיך אין דער שטיל, אויב זיין זוהן דיינקט ניט, אַז היינט איז שמחת־תורה.

דער זוהן האָט גאָרנישט געדיינקט. אים איז בלויז געווען פריידיג און זוניג.

לאָמיר דאָ איבערלאָזען דעם זוהן און דעם טאַטען אין דער קליינער שול פון דער קאָנגרעגיישאָן „תפוצות ישראל“, און זיך אומקערען צום ווידען.

א חלום פון ווייסע פעלדער האט זיך דורכגעטראגן אין דער קאלט־ווערענדיגער לופט.

ביינאכט האט מען אין שטוב אונטער די אריבערגעצויגענע קאלדרעס געציטערט. אינ׳ם פרימארגען האט מען אין דער קיל פון די חדרים גרויליכע פארעס געלאזען רעדלען זיך. און אז מען איז שפעטער ארויס אין דרויסען, האט א באהארטע ווייסקייט זיך געשפרייט אויפ׳ן גראז.

אויף יענער זייט פון די וויטליכע ק ע ט ס ק י ל ־ ב ע ר ג האט דער שניי שוין געווארט, א ליכטיג־שמייכלענדיגער.

אין דער פארגאנגענער נאכט, דער נאכט פון יום־כפור, האט דער אלטער ר׳ זעליג א חלום געהאט, א חלום פון ווייסע פעלדער.

ער איז געגאנגען אליין איבער א באשנייטען פעלד. ער איז געגאנגען און געגאנגען און האט ניט געזעהן קיין סימן פון קיין בוים, אדער הויז, אדער מענשען. ער איז געווען גאר אליין אויפ׳ן שנייאיגען פעלד. איז ער מיד געווארען, און זיך אנידערגעזעצט אויפ׳ן שניי. איז ער נאך מידער געווארען און האט זיך אנידער־געלייגט. און אז ס׳איז שוין געווען אזוי גוט, האט ער זיך אויס־געצויגען און איינגעשלאפען, דער שניי האט אים צוגעדעקט, און אים איז געווען ווארים.

און מיט חדשים שפעטער איז די זון אויפגעגאנגען, און עס איז געווארען פרילינג, און אז די זון האט שטארקער געווארימט, איז דער פלאץ, וואו ער איז איינגעשלאפען, אפגעדעקט געווארען פונ׳ם שניי, — נאר ער איז שוין דארטען ניט געווען. בלויז ציי־בענס פון א מענשען האבען זיך איינגעקריצט אין דער ערד, ווי סמנים פון א פאר׳מבול׳דיגען בוים.

און ער האט זיך אויפגעכאפט, און עס איז געווען א חלום.

און אז ער איז אויפגעשטאנען אינ׳ם סוף־נאכט, האט אים גלייך א קלאפ געטאן אין קאפ, אז דאס איז זיין לעצטער טאג.

און וויבאלד אז עס איז זיין לעצטער טאג, האט ער קיין סך ניט גערעדט, נאר ארונטערגעגאנגען פון בעט, זיך ניט איינגע־וואשען — עס איז דאך געווען יום־כפור — און אינ׳ם שיין פונ׳ם לעמפעל, וואס האט א גאנצע נאכט געברענט, האט ער אנגעהויבען זאגען דעם יום תהלים, וואו ער האט געהאלטען.

א שטיק צייט האט ער געזאגט אזוי געשמאק, און אז עס

איז געקומען צום פסוק: „אל ההרים אשא עיני, מאין יבוא עזרי..."
האט ער דורכ'ן בלייב־ווערענדיגען פענסטער ארויסגעקוקט אין
דרויסען, וואו די פרימארגען־דעמערונג האט געגרויט. אין דער
ווייטקייט האט זיך אנגעהויבען ארויסשיילען די פארנעפעלטע
שפיצען פון די קעטסקיל־בערג. א וויילע האט ער געטראכט אזוי,
און דערנאך געפרעגט ביי זיך מיט א שטילען אינווייניגסטען קול:

— וואס וועט זיין מיט מיין זוהן? און וואס וועט זיין מיט
מיין אייניקעל?

נאר קיין ענטפער האט ער ניט געקראגען. האט ער ווייטער
געזאגט תהלים פאר זייערע נשמות, פאר די נשמות פון די
לעבעדיגע.

נאר אין דער פרי, אז די זון איז אויפגעגאנגען און דער האר־
ריגער ווייסער שטויב איז פונ'ם גראז אנטרונען געווארען, איז
געווארען ווארימער, האט זיך דער אלטער ר' זעליג דערפיהלט
שטארקער און געזינטער, און האט נאר פארגעסען אן דעם חלום
פון דער לעצטער נאכט. פארקערט, ער האט זיך נאך אנגעהויבען
פיהלען פריידיג, ווייל ער האט געטראכט פון דעם באזוך, וואס ער
וועט מאכען זיין פרוי היינט ביינאג.

ביים דאזיגען געדאנק האט ער זיך אנגעהויבען פיהלען יום־
טוב'דיג און האט זיך אנגעטאן אין זיינע שענסטע און בעסטע
בגדים, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס עס איז געווען יום־כפור,
ווייל ער האט מער ניט געוואלט טרויערען.

און מיט א זיכערען טראט און א יונגען גלאנץ אין די אויגען
איז ער ארונטער די טרעפ און זיך געלאזט געהן צום הויפט־
שאסע, וועלכער שניידט דורך דאס גאנצע לאנד, פון מ ע י ן
ביז ס א ן ־ פ ר א נ צ י ס ק א.

אויפ'ן דאזיגען הויפט־שאסע, וועלכער איז געווען טונקליך־
בלישטשענדיג פון דעם בוימאייל, מיט וועלכען ער ווערט פון צייט
צו צייט באגאסען, כדי קיין שטויב זאל זיך אויף אים ניט אויפ־
הויבען, איז ער געגאנגען פאר שטונדען און שטונדען און האט זיך
אלץ געוואונדערט, פארוואס ער פיהלט זיך ניט מיד. פיל זאכען
האט ער אין דעם טאג איבערגעטראכט.

געטראכט האט ער אויך וועגען זיין זוהן, און האט גאנץ גוט

געפּיהלט זיין ביטער האַרץ. און ער האָט אויך געטראַכט וועגען זיין אייניקעל און וועגן זיך, און וועגן זיי אַלעמען. און ווען ער האָט געטראַכט וועגן זיין אייניקעל, איז אים באַפאַלען אַ גע־מישט געפּיהל פון פרייד מיט שטילען טרויער.

און ער איז ווייטער געגאַנגען.

אַרום מיטאָג־צייט, ווען די זון האָט זיך געשטאַרקט און איז פון איר מזרח׳דיגען ווינקעל ביז הויך אינ׳ם מיטענ־הימעל אַרויפ־געקראַפּקעט, איז ר׳ זעליג אָנגעקומען ביז יענעם אָרט אינ׳ם הויפּט־שאָסע, וואו עס פאַרנעמט זיך דער וועג לינקס צום משוגעים־הויז.

דאָרט, אַרום און אַרום דעם ציגעל־הויז, האָט ער זיך אַ שטיק צייט געדרייט און אַלץ אַרויפגעקוקט צו די ליכטיג־בלאַנקענדיגע שויבען, וועלכע זענען געווען אָפען אין דעם שטיל־הערבסטיגען טאָג אַריין.

אויף יענער זייט פון איינעם פון די דאָזיגע פענסטער איז אויף אַ בעט געלעגען זיין ווייב, ביי וועמען די אויגען האָבען זיך פריידיג פאַנאַנדערגעעפענט פון דער רו און שעהנקייט פונ׳ם אַרומיגען לאַנד, און איר איז אומגלויבליך־גוט געוואָרען. אין דער אומדערוואַרטעטער און צו־גרויסער פרייד האָט זי אַ בייזען חלום דערזעהן, האָט זי די אויגען שוין מער ניט געקאָנט פאַרמאַכען. אָפען־דערשראָקענע און פאַר׳חלומ׳ט־ווייטזעהענדיגע זענען זיי ביי איר געבליבען אויף איר גאַנץ לעבען.

ער האָט זיך איצט דאָ אַרומגעדרייט, ווי אַ פויגעל קרייזט זיך אַרום אַ שטייגעל, וואו עס איז פאַרשפּאַרט די מוטער פון זיינע עופ׳לאַך. און דאָ, אַז די מיטאָג־זון איז אַלץ שטאַרקער געוואָרען, האָט זיך אים ווידער דערמאָנט דער חלום פון דער לעצטער נאַכט.

נאָר מאָדנע — ער האָט גאָר קיין ווערהטאָג און קיין טרויער ניט געפּיהלט, ווייל ער איז שוין געווען זאַט אין יאָרען און האָט פאַרבראַכט זיין עלטער אַ באַרוהיגטער, אין אַ פרידליכען לאַנד, וואו מענשען זענען געבענשט צו שטאַרבען מיט זייער אייגענעם טויט.

אָן אָפּשיד־בליק האָט ער בלויז אויפגעהאַנגען אויפ׳ן ליכ־טיגען פענסטער, וואָס האָט מיט אַ גרויליכער לופטיגקייט אויפ׳ן

טאָג ארויסגעקוקט, אין דער שטיל־בלויער לופט האָבען נאָכאנאנד געטרעשטשעט און געקלונגען די „קריקעטס", וואָס דאָס איז געווען דער געזאַנג פון'ם לאַנד ארום.

און ר' זעליג האָט געבעטען גאָט, אז ער זאָל מוחל זיין זיין פרוי, פארוואָס זי איז ניט אימשטאנד אָפּצוהיטען דעם הייליגען טאָג, ווי עס באַדאַרף צו זיין, און זאָל אויך מוחל זיין טאַקע אים גופא, ר' זעליג בר' משה'ן, פארוואָס ער פיהלט זיך גאָרניט אזוי טרויעריג און ציטערדיג־ערפורכטיג אין דעם דאָזיגען טאָג.

— כ'האָב שוין גענוג, גאָט — האָט ער גערעדט — געטרוי־ערט און געפּייניגט זיך אין מיין לעבען מיט מיין אייגענעם ווילען, אויסער די פילע פּייניגונגען, וואָס פרעמדע האָבען מיר פאר־שאפט. און איצט איז אויפגעגאנגען מיין טאָג, א ליכטיגער און א זוניגער, און איך וויל מיר מאכען א יום־טוב. און דער נייער דור, וואָס קומט ארויס פון מיינע און מיין גלייכענ'ס לײדען, זאָל אויך מאכען א יום־טוב. און לאָמיר פארענדיגען אונזערע טעג אין פרייד און אין זוניגקייט, ווייל מיר האָבען שוין צופיל גע־טרויערט.

אָט אזוי האָט ער גערעדט.

און ער איז ארומגעגאנגען א גאנצען זוניגען טאָג איבער די בערג און טאָלען פון דעם פרעמד־שטילען לאַנד און געוואָרפען זיינע בליקען איבער פעלד און וואלד און אויף די איינציגע פאר־מער־הייזלאך, וואָס האָבען זיך דאָ און דאָרט געוויזען פונ'ם גרינס ארויס. עס האָט אויסגעזעהן, ווי ער וואָלט באקוקט א לאַנד פאר זיינע קינדער, און ער האָט געזעהן, אז עס איז גוט.

און אז די זון איז קיילעכדיג און רויט געוואָרען, ווי א גרוי־סער גאָלדענער טאַץ, האָט זיך אן אָנגענעמע מידיגקייט אים אָנ־געהויבען שפּרייטען איבער אלע אברים. אויפ'ן וועג אהיים איז ער אריין אין א פּויערשער הייזעל און האָט געבעטען, מען זאָל אים געבען א גלאָז מילך, ווייל ער איז דורשטיג.

און די אומבאקאנטע גוי'ע האָט דעם אלטען אידען מיט דער לאַנגער שיווער באָרד באַגעגענט מיט א גאסטפריינדליכען שמייכעל און פארשטאנען די בקשה, וועלכע ר' זעליג האָט אין אידיש ארויסגערעדט און אים געגעבען צו טרינקען.

און ר׳ זעליג האָט געדאנק די פרוי, און גאָט.

און ער האָט זיך מתיר געווען צו טרינקען אום יום־כפור, ווייל ער האָט שוין אין זיין לעבען גאָר אַ סך געפאַסט, און אַלע זיינע זינד זענען אים שוין זיכער אין פאַראויס פאַרגעבען גע־וואָרען.

מיט׳ן פאַרנאַכט איז ער אָנגעקומען אהיים.

מיט די ערשטע מוצאי־יום־כפור׳דיגע שטערען איז ער אַרויס אויפ׳ן הויף און מחדש געווען די לבנה. דערנאָך האָט ער אויפ־געזוכט אַ דריינגעל און אים אָנגעהויבען אַריינקלאַפּען אין דער ערד אַריין, אַן אָנהויב פון אַ סוכה. ער האָט דערפיהלט, ווי אַ יונגקייט קוואַלט אים אויף אין זיין בלוט. איינזאַמע קלעפּ האָ־בען פריידיג אָפּגעהילכט אינ׳ם אָווענט און אינ׳ם לבנה־ליכט.

ווי ער איז אַזוי געשטאַנען איינגעבויגען און האָט געקלאַפּט מיט דער איבערגעקערטער זייט פונ׳ם האַק אין דריינגעל אַריין, האָט ער זיך מיישב געווען, אַז אפשר איז עס גאָר ניט נויטיג.

איז ער אַרויף צו זיך אין חדר און אַ שטיק צייט געשריבען און זיך די איבערגעבליבענע שווערקייט פון האַרצען אַרונטער־געשריבען.

און אַז די קינדער האָבען זיך פאַרזאַמט צו קומען פון שטאָט, איז ער אַרונטערגעגאַנגען אויף דער וועראַנדע און אַ באַרוהיגטער זיך אַריינגעזעצט אין אַ שאָקעל שטול.

און די מידיגקייט האָט זיך אין אים פאַרשטאַרקט, און ער איז איינגעשלאָפען.

און אַז דער טאַטע מיט׳ן זוהן זענען אין שפּעט־נאַכט גע־קומען פון זייער יום־טוב׳דיגער נסיעה, האָבען זיי געפונען ר׳ זעליג׳ן שלאָפענדיג אין זיין שטול.

האָבען זיי אים געפרואווט אויפוועקען, ווייל עס איז שוין געווען שפּעט־נאַכט און די לופט איז געווען קאַלט, און אַז זיי האָבען אים ניט געקאָנט אויפוועקען, האָבען זיי געוואוסט, אַז ער איז טויט.

האָבען זיי אויסגעבראָכען אין אַ גרויס געוויין, ווי דער שטיינער איז אין אַזוינע פאַלען. און האָבען אים אַרויפגעטראָגען אין זיין צימער אַריין און אים אויסגעשטרעקט אויפ׳ן בעט.

און מען האָט אָנגעצונדען דעם לאָמפּ, ווייל עס איז דאָ אַ דין,

אַז אַ פּייער דאַרף אַלעמאָל ברענען ביים געלעגער פון אַ טויטען, האָבען זיי דערזעהן אויפ'ן טיש אַ שטיק פאַרשריבען פּאַפּיר, גע־שריבען אין ר' זעליג'ס דראָבנינקע אותיות'לאַך, האָט דער פּאַ־טער אריינגעקוקט אין דעם און דערזעהן, אַז דאָס איז אַ מין בריף צו מאָרים'ן, נאָר אַזוי ווי מאָרים האָט ניט געקאָנט לייענען קיין אידיש, איז געשעהן אָט וואָס:

אין דער שפּעט־נאַכטיגער שעה איז דער פּאָטער געזעסען אויף אַ שטול צווישען דעם בעט פונ'ם טויטען און דעם אינגעל מאָרים, וועלכער האָט פאַר אים צוגעהאַלטען דעם לאָמפּ. אינ'ם געלבליכען שיין פון דעם לאָמפּ האָט גרינשטיין געלייענט דעם בריף, וועלכען זיין פאָטער האָט געשריבען צו זיין זוהן. מיט אַ טרוקען, גלייך און ווייט קול האָט ער אים געלייענט, ווי אַ זייטי־גער. פון צייט צו צייט בלויז האָט ער אַ ציטער געטאָן, ווייל די קעלט האָט זיך געשטאַרקט אין דרויסען.

אָט איז דער בריף:

„מיין קינד,

אַ גאַנצען טאָג בין איך היינט ארומגעגאַנגען איבער פעלד און וועג.

די זון האָט שטאַרק געשיינט. מיין לעבען איז אויפגעקוואַ־לען אין מיר. נאָר איך האָב געפיהלט, אַז דאָס איז מיין לעצטער אויפציטער, אַז דאָס איז מיין לעצטער טאָג.

איך וועל איינגיכען שטאַרבען — אויף אַ פרעמדען לאַנד.

*

מעסערס פלעגען אַלעמאָל שניידען מיין האַרץ ביים דאָזיגען געדאַנק. וואָס איז דער ווערטאָג פון ל ע ב ע ן אויף אַ פרעמ־דען לאַנד אין פאַרגלייך מיט דעם ש ט א ר ב ע ן אין אַ פרעמ־דען לאַנד? אפילו די לעצטע זוניגע טעג פון מיין לעבען פלעגען איבער דעם פאַרטונקעלט ווערען.

און אין די פינסטערע נעכט, אליין מיט מיין געדיכטער שוואַרצקייט, פלעג איך גאָט בעטען, ער זאָל מיינע ביינער אומ־קערען צו יענעם לאַנד, וואו איך, און מיינע עלטערען, און מיינע

עלטערנ׳ס עלטערען זענען געבאָרען געוואָרען, און וואו אונזער לעבען איז שוין איצטער געקומען צו א סוף.

דאָס לאנד, וואָס איז פארבליבען מ י י ן לאנד, אויף אייביג און אייביג, ביז מיין לעצטען טאָג.

*

וועג, איז מיר גרינג געוואָרען.

נאָר היינטיגען טאָג, געהענדיג אזוי איבער זוניגען שטעג און איך האָב געזעהן, אז דאָס לאנד, וואו איך און דו וואוינען, א י ז דיין לאנד, ו ו ע ט ו ו ע ר ע ן דיין לאנד.

איך וויים, מיין קינד, אז דו וואקסט מיר אוים א פרעמדער, און אז מיין שפראך איז ניט דיין שפראך, מיינע מנהגים זענען ניט דיינע מנהגים, מיין אופן לעבען איז ניט דיין אופן לעבען.

איך וועל דיר פארבלייבען פרעמד. אין בעסטען פאל — א מאָדנער, אָרימער, ווייטער קרוב.

דיין פאָטער וויים עס אויך, דעריבער איז זיין הארץ אזוי בלוטיג און פארוואונדעט, און זיינע אויגען פארטונקעלט, און א שנאה פיהלט ער צו דיין פריידיגקייט.

פארדיינק אים ניט, מיין קינד. ער וויים, אז ער איז דער לעצטער. ער איז אן עקר און ווי א דאָרען אין דער וויסטעניש, וועלכער ווערט פארוויאנעט אָהן א בלאט און אָהן א פרי. זיין לעבען ווערט איבערגעהאקט אויף אייביג.

*

און איך — איך וויים עס דאָך אויך.. און דאָך — איך שטארב שוין איצט א בארוהיגטער, מיט א שטילען הארץ און קלאָרען קאָפּ. און וואָס איז, אז דו וועסט מיר א פרעמדער בלייבען? און וואָס איז, אז דו וועסט מיין שפראך קיינמאָל ניט וויסען? און וואָס איז, אז מיין גאנצער אמאָליגער לעבען און דאָס לעבען פון מיינם גלייבען וועט דיר אויסקוקען, ווי דאָס לעבען פון עפּעס א ווייטען, ווילדען שבט? אָבער א לאנד וועסטו דאָך האָבען, וואו דו וועסט קאָנען ארבייטען און לעבען רוהיג. און פאר ד י י ן פרוי וועט די פרייד זיין א נאטירליכע און א געוועהנליכע זאך, און זי וועט פון דעם ניט משוגע ווערען. און ד י י נ ע זיהן און טעכטער וועלען זיך אין א זוניגען טאָג ניט שווארצען אינ׳ם זומער־בלאָ אויף א בארג.

א, ס׳איז גענוג... א דאנק דיר, גאָט... כ׳האָב דערלעבט א גליקליכע עלטער. רו.

*

מיין קינד,

איך זעה א י ב ע ר די אקסלען פון מיין זוהן, דיין טאטען.

איך ווייס, אז דו וואקסט מיר אויס אן אנדערער און א פרעמ־דער, און וועסט זיך אויסמישען מיט די ארומיגע.

נאָר האָב איך דען א הארץ צו פארלאנגען, אז דו זאָלסט בלייבען דערזעלבער, וואָס איך, און פיהלען אויף זיך די פייניגונ־גען און שנאה פון דער גאָרער וועלט?

זאָל שוין זיין גענוג! לאָמיר זיך פרעהען מיט דער פאר־לייכטערונג פון אונזער לעבען, וואָס מיר קריגען, לאָמיר מאכען א יום־טוב א גרויסען אין אונזערע לעצטע טעג.

און איצט איז מיר שוין גוט. דאָ שטארב איך און דאָ הויבסטו אָן לעבען. אין דיר, דורך דיין וויאנענדיגען פאָטער, בין איך ענדליך אָנגעקומען צו א ברעג.

*

איצט שטארב איך מיר רוהיג אויפ׳ן פרעמדען לאנד. וואָס — דאָ איז דאָך פאָרט ווארימער... דאָ וועל איך דאָך זיין באַ־גראָבען, —

אויף ד י י ן לאנד.

דיינע אייניקלעך וועלען מיך דאָך ניט אויסגראָבען פון קבר און ווארפען פאר די הינט, מיין קינד?...

א — — — איך בין שוין מיד טראכטענדיג. ה י י נ ט איז מיר דאָך גוט — איך שטארב — איך וועל אויפשטעהן — אויף דיין לאנד.״

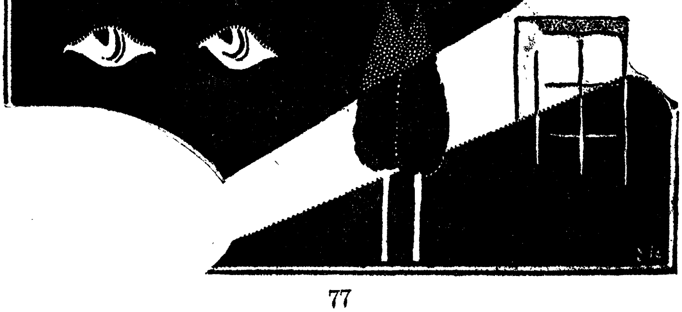

גאלטער טאג ליכט.

קאַלטער טאָגליכט :

אויף די פעלדער פון דזשאַחזשיא.

צום כייען תאפען.

מענשען איר גוטע.

פאר אונזערע אַריכע ברידער.

אויף די פעלדער פון דזשאָרדזשיא

א איד איז געגאַנגען ביי דער זייט פון זיין וועגעל אויפ'ן שליאך וואָס פירט קיין דזשעקסאָנוויל, וואָס אין פלאָרידא. דער שליאך איז געווען א זאמדיגער, האָבען זיך די רעדער אין אים איינגעגראָבען, און דאָס וועגעלע האָט זיך פאמעלעך באוועגט.

איז געווען הייס. שפּעט נאָכמיטאָג, און די זון אין פולען ברען. א טאָג איז עס א ווינטערדיגער, נאָר אויף די ברוינע שטאַמען פון די געלע סאָסנעס פינקעלט זיך אין דער זון דער סאָק, וואָס רינט פון זיי אין דער וואַרימקייט ארוים, ווי עס טרעפט ביי־טאָג אין דרום. א שאָטען אָבער האָבען די בוימער אויפ'ן וועג ניט געוואָרפען, ווייל די זון איז געווען אין מיטען הימעל. דאָס פערדעל באוועגט זיינע גלאַנציגע היפטען פאוואָליע, און דעם אידענ'ס טראַכטונגען ציהען זיך שווער.

אין פאָראויס ציהט זיך דער זאמדיגער וועג קיין פלאָרידא. אויף א שיידוועג שטעהט א סלופּ, געפארבט אין פאסען, און אויפ'ן סלופּ איז אָנגעקלאַפּט א ברעטעל. אויף דעם זיינען אויסגעמאָלט צוויי הענט פארמאכטע, מיט'ן טייט־פינגער אָפען אין יעדער ריכטונג. איינע ציינגט אָן אין דער ריכטונג, אין וועלכער זיין וועגעל שלעפּט זיך, און די אנדערע אין דער אנטקעגענגעזעצטער, קיין דזשאָרדזשיא.

צפון־צו ציהט זיך דזשאָרדזשיא, און דערנאָך דרום־קאראָליינא, און דערנאָך צפון־קאראָליינא, מיט די רויזליכע בוימוואָל־פלאנצען, ביז מען קומט אָן צו א ברייטליכען שיינעם טייך, וואָס איז דער גרעניץ צווישען צפון און דרום, און נאָך א קליינעם וויכ־טערדיגען טאָג'ם רייזע פון יענעם טייך, קומט מען אָן קיין ניו יאָרק, וואו דער איד האָט א פרוי מיט קינדער.

האָט זיך דעם אידען פלוצלונג פארביינקט נאָך זיי, אין דעם הייסען ביי־טאָג, אליין צווישען די זוניגע זאמדען. דאָס וועגעל אָנגעלאָדען מיט אלערליי ארטיקלען, שניט־סחורות און צעלניק, שלעפּט זיך קיין דרום, נאָר זיין מח, אָנגעלאָדען מיט בייִנקשאפט, ציהט זיך נאָך נאָרד. דאָס ווייב זעהט ער זעלטען, בלויז איין מאָל

אין יאָר, אויף פסח, ווען דער פרילינג איז נאָך און אייזיגער דאָרטען.

אַלץ צוליב פרנסה. נ־נ־נא.

עס ווערט טונקעלער, עס באַווייזט זיך אַ גרויסע קיילעכ־דיגע זון, אַ קופערנע, און באַלד איז זי שוין ניטאָ. דעם פאַרנאַכט אין דער דאָזיגער געגענד באַמערקט מען קוים, ווייל איידער דאָס אויג האָט נאָך צייט געהאַט זיך אָפּגעוועגען פונ׳ם טאָג, איז עס שוין אָוונט. און אין דער אָוונטיגער טונקעלקייט בלייבען זיך ארוים די פעלדער.

עס איז ווינטער. די תבואות האָט מען שוין לאַנג ארונטער־גענומען, נאָר עס גרינט זיך נאָך ערגעץ און איבערגעלאָזענער פּאַס קאַרטאָפליעס. אויף די איינגעדאַרטע בוימוואָל־שטעקלאַך רויזט זיך נאָך אין דער טונקעלהייט אַ בוימוואָל־בלום. עס טוליעט זיך וואו אין בלייבען זאַמד און איבערגעלאָזענע דיניע, אַליין אויף נאַכטלעגער אין פעלד, און עס איז איר אומעטיג.

אָוונט. קיל. ביים זייט וועג ווערען די בוימער געדיכ־טער, און פלויטען בוימערדיגע און טונקעלע הויבען זיך אויף, הויכע פלויטען פון געלע סאָסנעס און רויט־דעמבעס. פון צווישען די בוימער ארויסלייכטענדיג טרעפט מען אָן וואו אַ פּאַרמער׳ס הויז, מיט אַ שטאַל, אַ שפּייכלער, און קלענערע בנינים פון הינ־טען. די פענסטער זענען ליכטיגע, עס זענען דאָרט אָנגעצונדען לאָמפּען, און עס שמעקט אָפּ אין דער טונקעלהייט פון אָוונט מיט היים.

דער איד קוקט פון דרויסען אויף די באַלויכטען־וואַרימע פענסטער, וואָס זעהען צווישען די ליידיגע פעלדער אויס ווי ניט אמת׳דיגע. עס שוועבט איבער זיי ווען דער שאָטען פון איינעם פון דעם הויזגעזינט, און די שאָטענדיגע געשטאַלטען הינטער די פענסטער פאַרשטאַרקען נאָך די אָפּגעווייטערטקייט און די מעשה־אַרטיגקייט פון די הייזער. אין אַזאַ קילען אָוונט, — טראַכט דער איד, — איז גוט צו זיין מיט דיין הויז־געזינט אין אַ וואַרים באַלויכטען שטיבעל.

דאָ דערמאַנט ער זיך, אַז גראָד היינט איז חנוכה. אָט זענען דאָ גאַנצע משפחות אין די הייזער צווישען די בוימער, און ער איז אַלעמאָל אין דער פרעמד, ווייט אַוועק פון זיין היים.

העכער טויזענט מיילען ווייט פון דעם זאַמד, אויף וועלכען זיין וואָגען סקריפּעט איצט, איז דאָ אַ גרויס פּיל־פענסטערדיג הויז, און פון אַ צאָל פון די פענסטער לייכטען זיך ארויס די פייערען פון זיין וואוינונג. ער וואָלט דאָך אויך געקאָנט זיין אין אַזאַ אָווענט ביי אַ לאָמפּ־באַלויכטענעם טיש.

און אין די אַלע הייזער דאָ ארום זענען אַלץ הויזגעזינדען, און נישטאָ קיין איינזאַמער, אַט ווי ער...

דאָס פערד האָט זיך אָפּגעשטעלט. עס איז מיד. אַ טונקעלערע, גלאַנציגערע שטיק נאַכט, שטעלט אויף אים אָן גרויסע פייכטע אויגען... „באַלעבאָס, בין מיד. דעם גאַנצען הייסען נאָכמיטאָג האָבען מיר אינ׳ם זאַמד געשפּאַנט. איך און דו“.

באַטראַכט זיך דער איד, אַז קיין דירקוויל, וועלען זיי שוין היינט אין אָווענט סיי ווי ניט אָנקומען. דאַרף מען זיך ערגעץ אָפּשטעלען, און בעטען נאַכטלעגער. די חיה וועט זיך אָנקאָרמענען, ער וועט זיך אויסרוען — און כאָור צוריק אין וועג אריין.

מיט די אויגען זוכט ער צווישען די הייזער ביים וועג, און וויל טרעפען אין וועלכען הויז מען וועט אַ וואָגלער אויפנעמען גאַסטפריינדליך, ווייל ער וויל זיך אויף קיינעם ניט ארויפצווינגען. פאַרשטעהט זיך, ער וועט אָפּצאָלען. בלויז איבערצונעכטיגען, און האָבער פאַר׳ן פערד. אַ גלאָז טיי אפשר, פאַר אים גופא. און אַ וואָרט אַ פריינדליכס ביים לאָמפּ, פאַר וואָס קיין זאַך איז ניט צו טייער, און עס געדיינקט זיך נאָכדעם לאַנג דורך די נעכט.

פון צווישען די רויטע דעמבעס טונקעלט זיך אין אָווענט אריין אַ הויז, אַ קליינס, פון אַ האַלב־קיילעכדיגע שפּאַלעס, געדעקט מיט שינדלען. אַ פענסטער איז אין ווינקעל־הויז אויסגעבראָכען. קענטיג, אָרימע מענשען וואוינען אין דעם. בעסער אַזוי, טראַכט ער.

עס ווערט אַלץ קילער. שוין שפּעט־אָווענט. דאָס פערדעל שטעלט זיך אָפּ ביים גאַניק, נישט וואַרטענדיג אויף קיין „האָר־האָו“. די ביינער טוען אים וועה, צעבראָכען אין גאַנצען, קיין וואונדער נישט. אַ גאַנצען טאָג — — — — —

דער איד קלאַפּט אָן מיט׳ן בייטש אין טיר. שנעל עפענט מען זי, ווי מען וואָלט אויף אים געוואַרט. אינ׳ם חשך דערזעהט

ער צוערשט צוויי שורות ווייסע פערעלדיגע ציין, אַ פּאָר גלאָצענ־דיגע ווייסלען. ער גיט זיך ניט ווילענדיג אַ רוק צוריק. אַ נע־גערטע, אַ פול־לייביגע, אַ שווערע נעגערטע שטעהט אין טיר.

און זי:

— וואָס דארפט איר, גוטער מענש?

עס איז שוין צו שפּעט. די ווינטער־נעכט אין דרום, און נאָך צווישען ליידיגע פעלדער, זענען קאלט. און דאָ הויבט אָן צו בלאָזען אַ פייכטער מזרח־ווינט, פונ׳ם אטלאנטישען אָקעאַן. מען דארף אזש שטארקער אָנרוקען דאָס היטעל. אין הויז, וואָס לויכט זיך הינטער איר, איז ווארים און ליכטיג, און אַ פרוי איז אויפ׳ן שוועל.

— ער דארף, זאָגט ער, אַ נאכטלעגער פאר זיך, און אַ נאכט־לעגער און האָבער פאר׳ן פערד.

זי זאָגט, און אירע ציינער שמייכלען אין דער טונקעל, ווי שוים אויף אַ פינסטערען וואסער:

— נישט אויף אייך האָב איך געווארט. נאָר קומט אריין — איר וועט זיין אן אָנגעלעגטער גאסט. עס איז דאָ אי אַ ווארי־מער, ווייכער נאכטלעגער, אי עסען — מער ווי פאר צוויי.

דער איד שווייגט, מיט אַ וויטאָגדיגען געמיט. אריינגע־פאלען צווישען שווארצע. נאָר אַ רחמנות אויפ׳ן פערד — עס האָט שוין שוים אויף די ליפען, די אויערען הייגגען אים טרויעריג אראָפּ, ער שפּאנט אים אוים און פירט אים אונטער׳ן אָפּדאך. די נעגערטע, אונטערקומענדיג מיט אַ לאמטערנע אין האנט, דער־לאנגט אים אַ בייטעל מיט האָבער. עפּעס רעדט זי צו אים, נאָר ער פארשטעהט ניט וואָס, ווייל עטוואָס איז ער צעטומעלט.

מילא.

ער געהט נאָך איר אין הויז אריין. דאָס שטיבעל איז אָרים, בלויז צוויי חדרים. ריין אָבער, אויסגעקערט, די גרויסע טאָפּעל־בעט באצויגען מיט אַ ווייסען אויבעדדעק. אַ טיר פירט אין צוויי־טען צימער, אַ טונקעלען. איבער עפּעס גיט דער איד אַ ציטער: מען קאָן נישט פארשטעהן, וואָס עס טוט זיך אונטער אַ נעגערשען געזיכט, און וואָסערע געדאנקען זענען דאָרטען פארבאָרגען, בפרט נאָך אויב אויך די מחשבות זענען טונקעלע. נאָר נאָך ווייניגער קאָן מען פארשטעהן, וואָס עס טוט זיך אונטער אַ ווייסענ׳ס געזיכט.

נאָר זי שמייכעלט און רעדט צו אים פריינדליך. אַ פרייד איז אין איר בראַנזענעם רייך־געפאַלדעוועטען לייב אויסגעגאָסען, אַ פרייד בייציייטענס, וואָס צו איר איז אין דער דאָזיגער קאַלטער נאַכט אַ מאַן געקומען. ווייל אין אַזאַ נאַכט, און אַליין צווישען פעלדער, איז אומעטיג אַ פרוי אָהן אַ מאַן. דאָס איז דאָס בעסטע, וואָס גאָט האָט איר געקאָנט צושיקען אין אַזאַ נאַכט.

אויפ'ן טיש איז אַלץ געגרייט, ווי צו אַ סעודה. אויף אַ גרויסען פלומעסעק ליגט אַ ברוינ־איינגעפּרעגעלטער אינדיק. זיסע קאַרטאָפעל, געפּרעגעלטע, איינגעזויערטע, מאַרינירטע. עס בלייכט זיך אינ'ם לאָמפּליכט די ווייסליכע שטעקעלאַך פון דער סעלערי, אָפּגעפּרישט מיט וואַסער. שיסעלאַך מיט אַרבעס, פּאַ־סאָליעס און אָנגעזאַפּטען שפּאַרגעל. עטליכע פּאַס, און ניס, און טאָרטען לרוב.

דער איד זעהט, אַז היינט אָווענט איז עפּעס אַ חגא, און נאָך אַ ווײַלע אָנשטרענגען דעם מח, דערמאַנט ער זיך, אַז היינט איז ניטל־נאַכט — קריסטמעס, דאָס געבורט פון גאָט'ס זוהן. און כאָטש ער פאַרברײנגט שוין אַזויפיל יאָרען צווישען גוים האָט אים דאָך אַ געפיהל פון פרעמדקייט באַפאַלען, וואָס ער פאַר־ברײנגט ניטל־נאַכט אונטער אַ גוי'אישען דאַך. נאָר ער האָט עס ניט געלאָזען מערקען אויף זיין פּנים. ער האָט געשמייכעלט.

דער טיש איז געגרייט פאַר צוויי, וואַרט דער איד — ער וויים ניט פאַרוואָס, נאָר מיט האַרץ־ציטערניש — אויפ'ן אָנקומען פון איר מאַן. און אַז נאָך אַ לייַנגערע ווײַלע, דער מאַן אירער איז ניט געקומען, פרעגט זיך ביי איר דער איד, פאַרוואָס ווײַלט ער זיך אַזוי לאַנג, דער מאַן אירער, און לאָזט זיין פרוי אַליין וואַרטען אין דער נאַכט.

האָבען זיך דער נעגערטע'ס אויגען אָנגעפילט מיט בלוט, אַ היץ און אַ וואָרימקייט האָבען פון איר געשלאָגען, ווי זי וואָלט זיך פאַר עפּעס אַ שולד אירער פאַרשעמט. אירע ווייסלען האָבען זיך אין דער רויטקייט פון אירע אויגען געקאָלערט. זי ענטפערט:

— דער מאַן מיינער אַרבייט אויף אַ נאָהענטער פּלאַנטאַציע. ער איז אַנומעלטען אוועקגעגאַנגען, און איז נאָך אַלץ ניט צוריק־געקומען. זי וואַרט אויף אים אַ גאַנצען אָוועגט יעדען אָוועגט. ער וועט שוין נישט קומען.

מיט א ווארימקייט שטראַלט זי אויף אים אויף, און הויבט אים אָן באַדינען מיט אַלערליי מאכלים. נאָר קיין פלייש־זאַכען האָט ער ניט געוואָלט עסען. האָט זי אים דערלאַנגט רויע פרוכ־טען און אָפּגעקאָכט א טעפּעלע קאווע. ווייל די פרוי, א שווארצע איז זי געווען, און געוואַקסען אין מיטען פעלד, ווי א שווערער בוים, נאָר זי האָט געוואוסט זעהר פיעל פון דעם אידישען גלוי־בען, ווייל נעגער האלטען פון דער ביבעל מער ווי אידען, און ווען זי איז אין שטאָט, געהט זי אין זייער איינגעפאלענער קירך, ביים עק נעגערשען קווארטאל, און זינגט נאָך אלע קירכען־ניגונים. זי האָט דעם הייליגען רעוורענד א סך מאָל געהערט דערציילען וועגען די אידען און זייערע הייליג־פרומע מנהגים.

זי גיט א קול׳יגען לאַך, ווי א דונער:

— אָ, יעס... זי וויים. פאַרוואָס זאָל זי ניט וויסען? אברהם אָבינו, דער אידישער פאָטער, האָט דאָך געהאַט א נעגער־שע פרוי, הגר׳ן, און מיט איר אפילו א קינד געהאַט...

און בלישצעט אויף אים מיט די ווייסלען.

דער איד זאָגט: „יאָ, יאָ, אודאי“, און הויבט זיך אָן פּיה־לען היימישער. אין שטוב איז ווארים. דאָס איינציגע וואָרט „אברהם אָבינו“ זשומעט אין די אָוועַנטיגע ווינקעלאַך מיט א היימישען קלאַנג, ווי א וואָרט אין דער שבת־פאַרנאַכטיגער לופט. די שווארצע לייגט אַלץ צו שייטלעך האָלץ אויפ׳ן קאַמין. און קוקענדיג אויף איר ביים שיין פון פייער דוכט זיך אים, די נאַכט אליין איז אין שטיבעל אריין זיך אָנווארימען.

אין דרויסען פאַרשטאַרקט זיך דער ווינט. מען זעהט דורכ׳ן פענסטער, ווי וואָלקענס יאָגען, גרויסע אַזוינע, און טונקעלע. מען זעהט בלויז די זוימען, וועלכע זענען ליכטיגער. און דער געדאַנק, אז איר מאַן איז פאַרוואָרפען ערגעץ אין דער פרעמד, ווייט פון דער היים, אָט אזוי ווי ער פון זיין ווייב, מאַכט דעם אידען נאָך נעהענטער צו איר.

זי ווערט צו אים צוגעלאָזען, זי דערציילט אים וועגען זיך. אָט די פעלדער, וואָס ציהען זיך הינטער׳ן הויז, באַוואַקסען מיט בוימוואָל־פּלאַנצען, געהערען עם איר. און אויך פאַסען קאַרטאָפ־ליעס. מען האָט זיי שוין ארונטערגענומען. און א טייל וואַלד —

ער זעהט דאָרטען די הוילע אָפּגעשיילטע בוימער, וואָס זענען ווי טויט? אָט דאָס זענען בלעק־גאָם בוימער — גוט פאר האָלץ.

זי געהט אויף א ווײַלע ארויס און דער איד בלייבט אליין.

עס ווערט אים אי ווארים, אי ענג ארום האלז, און דאָס הארץ קלאַפּט אים שנעלער. עס פאלט אים איין, אז ער זאָל איינשפּאַנען זיין פערד און וואָגען, און זיך לאָזען פאָרען אין וועג אריין. נאָר אז ער האלט זיך אין אויפשטעלען, עפענט זיך די טיר און דער ווינט בלאָזט זי אריין. א גרויסע, א גופ׳יגע, א שווערע, א שטיק ערד איז פון פעלד ארויסגעריסען געוואָרען און אין שטיבעל פון דער נאכט אריינגעוואָרפען געוואָרען. אין דער האנט האלט זי אן אומגעוויינליך גרויסען וואַטער־מעלאָן.

— אויף די אייגענע פעלדער געוואקסען, גיט זי א בלישטשע ארויס מיט אירע ווייסע ציינער. ווען עס ווערט קילער, פארלייג איך זיי טיף אין היי, און היט זיי אָפּ, און ווארים זיי. האָט מען פרישע צייטיגע מעלאָנס אין סאמע ווינטער, אויף קריסטמעס אָוועגט.

זי צעשניידדט דעם מעלאָן אין צוויי גרויסע העלפט, און לייגט זיי אויף א פּאָלומעסעק ארויף אויפ׳ן טיש.

דער איד אָבער רירט זיך אָן דעם ניט אָן. נאָר עפּעס שעפּטשעט ער צו זיך אין דער שטיל, ווי ער וואָלט א גדר, א מחיצה פון הייליגע ווערטער ארום זיך אויפשטעלען, אן אומגעזעהענעם פּלויט. און דאָ דערזעהט די שווארצע, אז די אויגען פאלען אים צו. ער איז מיד. ער איז שלעפעריג. ער פרעגט ביי איר, וואו קען ער, אן ערך, דעם קאָפּ צושפּארען? —

קוקט זי אויף אים מיט אירע גרויסע ווייסע אויגען, און שמייכעלט עטוואָס פארלעגען. צוערשט גיט זי א קוק אויפ׳ן גרויסען ווייסען טאָפּעלבעט, דערנאָכדעם אויף אים. נאָר אז זי גיט א קוק אויף אים, זעהט זי: זיין פּנים איז פארכמורעט. זיינע אויגען זענען געווענדט אין דער ריכטונג צום טונקעלען צימער.

— מסתמא, זאָגט ער, וועט זיך שוין דאָרטען געפינען א פּלאַץ פאר מיר? —

נעמט זי אומעטיג ארונטער דעם לאָמפּ פון טיש, געהט אריין

אין צווייטען חדר. פאַרעט זיך דאַרטען א ווילע און קומט אריין צוריק:

— דאָס געלעגער איז פארטיג, איד. איר קאָנט זיך געהן לייגען שלאָפען, אויב איר זייט מיד.

דער איד, מיט זיינע אויגען צו דער ערד געווענדט, געהט אריין אין טונקעלען חדר.

בלייבט זי איבער אליין ביים טיש.

מיט גרויסע אויגען, באנגאסענע, קוקט זי אוליפ׳ן צעשניטע־נעם, אומבארירטען וואָטערמעלאָן, ווי א גרוים הארץ א צעשני־טענס און אן אויפגעעפענטס. דאָס רויטע זאפטיגע בלוט גיסט זיך פון דעם און בליצט אין דעם ליכט: נאַ, זעה...

און אז אינ׳ם טונקעלען צימער דאַרטען איז שטיל, מאכט זי אויך טונקעל דאָ. זאָל אליץ אויפ׳ן טיש בלייבען נישט אויפ־געגעסען, גיט זי זיך א רים ביים לייב! און לייגט זיך שלאָפען.

די ווינטען אין דרויסען האָבען זיך איינגעלייגט און אנט־שלאָפען געוואָרען אין די ווייטע פעלדער. די נאכט־שטילקייט טראָגט זיך אין שטיבעל אריין. און אין דער שטילער טונקעל־הייט, וואָס אינ׳ם שטיבעל ווארפט זיך די גרויסלייביגע פרוי, קייקעלט זיך און קאטשעט זיך אויפ׳ן ברייטען בעט, פון שטארקע אומבאפרידיגטע פארלאנגען, און קרעכצט אין דער שטיל.

„וואָס־זשע איז ער דאָס פאר א מענש... גאָר קיין מענש ניט. אָדער פיליכט עקעלט עס אים פון מיין שווארץ לייב. וואָס הייסט, א מאנסביל געפינט זיך אונטער איין דאך מיט מיר, און ער זאָל נישט וועלען פיהלען איר נאָהענטקייט הארט לעבען זיך. וואָלט איינער פון אירע ברידער צו איר אליין אין דער נאכט גע־קומען, וואָלט ער שוין אזוי אין צימער ניט אוועקגעאנגען נעכטי־גען. נישט אנדערש גאָר, ער איז א פרומער איד, א הייליגער.“

ארום איר וויקעלט זיך א שווערער לייביגער ריח, ווי א שטיק צעבראָכענעט שווארצע ערד, צעווארימט אין דער פרילינג זון, לאָזט ארויס פון זיך ווארימע פארעס. א צעהיצטע און שווער געפאל־דעוועטע קייקעלט זי זיך פון הייסע באגערען אויפ׳ן ווייסען בעט, אירע גרויסע ווייסלען קרייזען זיך ארום די אויגען, אליין אין דער נאכט, און בעט עפעס אין דער טונקעלהייט. —

גאָט מיינער, עס איז מיר שווער אליין. מיין מאן איז שוין

לאַנג אוועקגעאַנגען צו דיר, און וועט שוין קיינמאָל מער צוריק־קומען. כ'האָב א גאַנצען אָוועגט געוואַרט אויף א מאַן. אַליין אין א ווינטערדיגער נאַכט צווישען פעלדער. און עס איז נאָך יום־טוב. איז געקומען דער איד. איז ער גאָר קיין מענש ניט? איז ער א הייליגער? גאָט!

און א צעהיצטקייט שלאָגט אָפּ פון איר, א וואַרימער וואָל־קען, און די בלוטען אין איר שטראָמען אזוי העפטיג, ווי וואַ־סערען, וואָס גיבען זיך א שפּאַר אַרויס אין פּרילינג. און יעדער אָדער אין איר איז וואַך, ווי א סאָווע ביינאַכט, און זי הערט זיך איין טאָמער פאַרנעמט זי א שאָרך, א שאָרך, וואָס זאָל איר אין דער טונקעלהייט פון נאַכט און צימער א בשורה אָנזאָגען — — —

ווי גוט עס איז, פיהלט זי, אין אזא קאַלטער טונקעלהייט די וואַרימקייט פון א מענשען אין זיך אַריינגענעמען. און א קינד פּילייכט פון דעם הייליגען האָבען. איז עס דאָך ניטל־נאַכט. קריסטמעס־נאַכט. א קינד, א הייליגס, וועט דיר געבוירען ווערען.

עס איז נאָך אַלץ נאַכט און טונקעל. די נאַכט־שטילקייט באַהעפט זיך מיט זיך זעלבסט, און ווערט אָנגעשטרענגטער און שטייפער. אין דעם חדר וואו דער איד שלאָפט איז שטיל. עס דערטראָגט זיך צו זיינע נאָזלעכער דער שאַרפער, רייצענדיגער ריח, די כוואַליע וואַרימקייט, וואָס שלאָגט פון וויטען חדר אַרויס. ער ליגט שטיל, כדי זי זאָל דיינקען, אז ער איז שוואַך איינגעשלאָפען. אָבער ער הערט אירע שווערע אומרוהיגע באַוועג־גונגען. עס שטיקט אים אין האַלז, נאָר ער וויל נישט א הוסט טאָן. די שלייפען קלאַפּען ווי מיט האַמערס. ער דערמאַנט זיך אָן זיינע געדאַנקען וועגען דער היים, פון תחילת־אָוועגט. עס ציטערט אים, נאָר ער ווייס, אז ער וועט שוין פון דאַנען ניט אוועקפאָרען אזא, ווי ער איז געקומען.

אָט הויבט ער זיך אויף פון בעט, א ברענענדיגער, מיט א קלאַפּענדיגען האַרץ. ער שטעלט אנידער א פוס אויף דער פּאָד־לאָגע. אין צווייטען חדר איז שטיל. וואַרפט ער אַריין זיין פוס צוריק אין בעט און טוליעט צו דעם הייסען קאָפּ צו דער שויב.

ווי ער קוקט אזוי אין פענסטער, וואָס־זשע זעהט ער דאָרט, אויב ניט זיין פרוי, א רויז־לייביגע אזא און אַן ערדלע, און קוקט

אויף אים מיט אירע שטילע אויגען, און טאנצט אזוי ארום צווי־שען די בוימוואָל־שטעקעלאך, אָט דאָ, און אָט דאָרטען, ווי א טאנצענדיגע בוימוואָל־בלום. אין אזא קאלטער נאכט, זי אליין אין טונקעלען פעלד אויף יענער זייט שויב, און ער אליין אין טונ־קעלען חדר אויף דער זייט שויב.

און ווידער פארנעמט ער די ווארימע באוועגונגען פון דער נעגערטע׳ס צימער. אָבער אָט, מיטאמאָל, דערהערט ער אזא שטארק דערמאנענדיג הירזשען — — — דאָס איז זיין פערד. זיין פערד! און די רויז־לייביגע פרוי־בוימוואָלשטעקעלע טאנצט ארום אין דער בלויקייט, און אנטפלעקט איר ווייסקייט, און חנ׳דעלט זיך. און ער גיט זיך א ריס פון בעט און גלייך אין דרויסען ארויס — — —

א מידע און א דערשעפטע פון אומפרוכטבארער אויפרעגונג איז די נעגערטע אין צווייטען חדר איינגעשלאָפען, מיט א שטילען האָפנונגספולען געדאנק, ווי א חלום, אויף אירע גראָבע ליפען:

— פארטאָג, גאָר אין פריהען מאָרגען, וועט זי אויפשטעהן, זיך ארייג׳גנב׳ענען צו אים אין צימער. ביי אים אויפ׳ן געלעגער זיך אנידערזעצען און אים בעטען: זאָל ער צו איר גוט זיין! זי וועט שוין וויסען ווי אים דערפאר צו באלוינען.

אזוי איז זי איינגעשלאָפען. איר גראָבע אונטערשטע ליפ ארונטערהענגענדיג, דאָס מויל אָפען, די גרויסע ציין ווייסען זיך אין דער פינסטער מיט א שמייכעל פון דעם גרויסען פאַרשטע־הענדיגען בליק.

— א קינד וועט זי מיט דעם פרומען מענשען האָבען. און דאָס קינד וועט נישט זיין אזוי טונקעל, ווי זי, טונקעל ווי די נאכט, נאָר ליכטיגלאך, ווי דער בין־השמשות — — — מאָרגען פריה.

און מאָרגען אין דער פרי האָט זי דער קאלטער פרימאָרגען טאָקע געפונען אויף דעם ליידיגען בעט אין צווייטען צימער. זי האָט זיך אליין געקאטשעט אויף אים מיט איר שווערען גוף, גע־קרעכצט און געסאפעט ווי א בופעל־אָקס, געריסען די טיכלאך פון די קישענס, געקושט די ליילעכער און דאָס בעטגעוואנט. און דערנאָכדעם האָט אין דער קאַלטער פרימאָרגענדעמערונג אויס־געבראָכען איר רעוועדיג געוויין איבער׳ן ליידיגען בעט.

צום נייען האַפען.

פאַרטאָג פלעגט עס פאַרקומען, יעדען פאַרטאָג. עס איז אזוי לאַנג פאָרגעקומען און אזוי פּינקטליך צו דער צייט, ביז וואַנען ער האָט שוין זעלבסט אָנגעהויבען וואַרטען אויף דעם מיט דער גרעסטער אומגעדולד, מיט ציטערדיגער האָפנונג און אומדערקלערבארען שרעק.

וואָס האָט עס געזאָלט באדייטען?

ווייל געווען איז ער דאָך מער ניט, ווי א סטאָליער, מענדעל סטאָליער, נאָך פון דער היים ארויס. דאָ, אין אמעריקא, איז ער אויך באַקאַנט געווען מיט'ן נאָמען „מענדל דער קאַרפּענטער". ער האָט זיך אָפּגעארבייט זיינע טעג און יאָרען ביין זיין מלאכה, כשר און ערליך פאַרדינט זיינע פּאָר גראָשען. איצט האָט ער אויף די הענט זיינע שוין מער קיין מאָזאָליעס ניט געהאַט, נאָר בערגלאָך אָזעלכע און אָנוואוקסען, ברוינע און געלבליכע אָנוואוקסען פון פאַרהאַרטעוועטען ווילד-פלייש, ווי אויף פערד'ס קאָפּיטעס, באַצויגען מיט דיקער הויט, ווי קאָרע, און דער קאָפּ זיינער, דער מארך, כאָטש ער איז ניט געווען אזוי דיק-פאַרהאַרטעוועט, ווי די הויט אויף זיינע הענט, איז אָבער אויך ניט געווען פון א צוריידעלען שטאָף און האָט זיך מיט קיין סך פאַלדען און קנייטשען ניט אויסגעצייכענט.

פלעגט אין דער פרי דער מארך זיינער האַלטען אין איין טראַכטען פאַר א גאַנצער שעה פאַראויס, אז ס'איז שוין באַלד פינף מינוט צו זיבען, און ער קאָן נאָך פאַרשפּעטיגען זיין עקספּרעסצוג דאַון-טאַון. ביי טאָג פלעגט ער טראַכטען, וואָס איז בעסער און ביליגער צו עסען פאַר „לאָנטש", אזוי, אז עס זאָל ניט קאָסטען קיין סך און זאָל אויך אַנטהאַלטען אין זיך אַלע נויטיגע שפּייז-אינגרעדיענטען. פאַר'ן שלאָף פלעגט ער אָנשטעלען דעם וועק-זייגער אויף דער ריכטיגער צייט און אַנטשלאָפען ווערען נאָך איידער ער האָט באַוויזען זיך גוט צוצודעקען מיט זיין קאָלדרע.

פאַרגעהט אזוי א טאָג.

און אין די צווישען-צייטען פלעגט ער, מער פון אלץ, ארביי-

טען. דערנאָך עסען, טרינקען טיי, לייענען א צייטונג, געהן אויף מיטינגען, אמאָל צו א בענעפיט־טעאטער־פאָרשטעלונג — און גאָר־ניט. ער איז געווען צופרידען מיט זיין פּלאַץ, מיט זיין לעבען, מיט דער וועלט.

און די וועלט — די וועלט האָט ניט געוואוסט, אז ער איז דאָ אויף דער וועלט.

און איצטער — — — —

פּארטאָג פלעגט עם פּאָרקומען, יעדען פּארטאָג. שוין א היבש שטיקעל צייט אזוי. ביסלעכווייז האָט עם אין אים געוואקסען, אן אומרוהיגקייט, אויף צו־להכעים אזא אָנגענעמע, כאָטש זי האָט דאָך אים א שטיק פון נאכט שלאָפען ניט געלאָזט. און גאָר אין שפּעט־נאכט, ארום דער דריטער אשמורה, פלעגט זיך די רוהיגקייט אין אים פּאנאנדערוואקסען, פּאנאנדערשפּרייטען, אים איננאנצען אָנפילען, ארומכאפּען, ווי מיט א געפילדיגער איינ־וויקלאכץ — און ער פלעגט אויפשטעהן.

ער פלעגט מוזען אויפשטעהן. ער האָט זיך דאָך שוין מער ווי איינמאָל איינגעשפּארט, זיך אריבערגעצויגען די קאָלדרע איבער'ן קאָפּ, געמאכט אלע אָנשטרענגונגען איינצושלאָפען, זיך פאַרשטאָפּט די אויערען צום רוף — נאָר אומזיסט. עס האָט גערופען. עס האָט געזונגען אין דער נאכט.

א ווילענלאָזער, ווי א נאכטוואנדלער, פלעגט ער פון בעט ארויסקריכען און צונעצויגען ווערען צום פענסטער. ביים פענסטער פלעגט ער צוקלעפּען זיין פּנים צום שויב און מיט ברייט־פּאנאנ־דערגעעפענטע, בלינד־זעהענדיגע אויגען ארויסקוקען אין דער נאכט אריין.

ס'איז נאכט, געדיכט־בלוי, קוים וואָס מען זעהט דעם הימעל ארוים. אינ'ם הימעל — אין איין נאכט א קיילעכדיגע, גאָלדענע מטבעה, און אין אן אנדער נאכט — א פּענעציל פון אן אָראנזש. און שטיל אזוי. ער הערט, ווי ס'זינגט.

דער געזאנג דער וויטער האָט אזוי שטארק געצויגען, אז ער פלעגט דארפען מאכען א גרויסע אָנשטרענגונג, ער זאָל ניט נעמען און ארויסשפּאנען גלייך דורכ'ן פענסטער.

און ער האָט געוואוינט אויפ'ן פינפטען עטאַזש.

ניט אַנדערש, ווי דינע אומגעזעהענע גאָלדענע אָדער זילבערנע שטריק זענען פון ערגיץ פאַרוואָרפען געוואָרען אויף אים, און האָבען אים געצויגען אַהין, פון וואַנען זיי זענען פאַרוואָרפען געוואָרען, אומגעזעהענע, גאָלדענע אָדער זילבערנע.

און אַז עטליכע נעכט זענען אַזוי פאַרלאָפען, איז אים איינגעבען שטום אַזוי קלאָר געוואָרען, אַז דער פּלאַץ, וואוהין עס ציהט אים, איז ניט קיין אומבאַקאַנטער. *ער איז שוין דאָרטען אַמאָל געוועזן*. עס האָט אים בלויז אַהין *צוריקגעצויגען*.

און אין נאָך אַ פּאָר נעכט אַרום האָט ער שוין געוואוסט די ריכטונג פונ'ם וועג, אין וועלכער עס ציהט איהם. זיינע אויגען האָבען זיך שוין דאַן אומאָפּהאַלטליך געפלאַנטערט אינ'ם געפלעכט פון פייער און מאַסטען־סילועטען אויפ'ן וואַסער, — אויפ'ן וואַסער, וואָס האָט אין דער טונקעלהייט געשימערירט אויפ'ן ווייטען זוים פון דרויסען.

דאָס וואַסער איז געוועזן דער *לאָנג איילאַנד סאונד*. אַ טונקעלער, אומהיימליכער פּאַס שוואַרצקייט, דאָ און דאָרט אויפשימערנדיג מיט גאָלדענע שופּען, ווי מיט האַלבע אייער־שאָלעכצען. און שיפען האָבען דאָרטען געשוואומען, שיפען מיט קליינע, לויכטענדיגע פענסטער. זיי האָבען אַזוי אומהיימליך געוואַלטיג געריסען דאָס האַרץ מיט זייער רוף. שיפען פונ'ם ניי־דערינגען ניו יאָרק בעי, וועלכע האָבען מיט טויזענטער פענסטער־לאַך געפינטעלט אין דער נאַכט אַריין און פאַרשוואונדען מיט'ן וואַסער אַרויף־צו, אויפ'ן וועג קיין *ניי־ענגלאַנד*.

בייטאָג, ביי דער אַרבייט, פלעגט ער אַרומגעהן מיט אינ־זיך פאַרזונקענע אויגען. אַן אומהיימליכע דערוויטערטקייט האָט מענדלען אינגאַנצען אַרומגעכאַפּט. ער האָט אָנגעהויבען אויסצוּווייכען קוקען מענשען גלייך אין די אויגען אַריין, ווייל ער האָט געוואוסט, אַז ער באַהאַלט וואָס פון זיי. ער האָט זיך מורא געהאַט צו דערציילען עס אַ זייטיגען און האָט זיך אויך געשראָקען, טאָמער וועט עס אימיצער פון זיינע אויגען סיי־ווי אַרויסלייענען.

יעדע נאַכט. יעדע נאַכט. ווי ער האָט זיך נאָר שלאָפען געלייגט, פלעגט אים אַ חיה'דיגער שרעק אַרומנעמען און אַ האָפנונג,

אז היינטיגע נאכט וועט עס ניט פאסירען. און באלד דארויף פלעגט ער מיט א נאָגענדיגען ציטער דערשפירען, אז אין די טיפ־סטע ווינקעלאך פון זיין נשמה וויל ער, אז עס זאָל יאָ פאסירען. אן אומרוהיגער, א זיך־שלאָגענדיגער מיט דער דעה, א שרעקעדי־גער, ניט־פארשטעהענדיגער, פלעגט ער פארמאטערטערהייט איינ־שלאָפען.

און פארטאָג, ארום דער דריטער אשמורה, פלעגט עס אים א ברי טאָן, ארויסרייסען פון בעט און צושלעפען צום פענסטער. די שיפען, וואָס זיינען ארויף דעם ל אָ נ ג א י י ל א נ ד ס א ו נ ד געשוואומען, האָבען פאר אים א פייערדיגען וועג גע־צייכענט, א פארטאָגיגען שליאך, אויף וועלכען עס האָט אים מיט אומאָפהאלטבארע כחות געצויגען. ער האָט זיך אפילו איינמאָל דערזעהן געהענדיג אזוי איבער'ן וואסער, א נאקעטער, אין דער נאכט.

ווער ציגדט עס אים אָן און ברענט אים פאנאנדער יעדען פארטאָג?

ביז וואנען ער האָט אין איין נאכט מער ניט געקאָנט אויס־האלטען. א האלב־אָנגעטונענער איז ער אין דרויסען ארויס־געלאָפען.

גיך־גיך איז ער אין דער ריכטונג צום וואסער געגאנגען, אזוי אז די שטריק, וואָס האָט זיך פון זיין חדר צום ברעג געצויגען, איז וואָס אמאָל קירצער געוואָרען. ער איז דורכגעגאנגען דורך פאר־שלאָפענע, אָפגעליידיגטע גאסען, צווישען אויסגעלאָשענע מויערענ־קאסטענס. ער איז באלד געווען ביים קליינעם, זייטיגען האפען, אויף דער הונדערט עטליכע דרייסיגסטער גאס, און איז געבליבען דאָרט שטעהן א שטילער און ווארטענדיגער, און זיך געוואונדערט, צו וואָס ער איז געקומען אהער.

דער קליינער פארלעגענער פיער איז געווען כמעט פוסט. אמאָל פלעגען פון דעמזועלבינען פיער אָפגעהן שיפען צו א ווייט־ליבען אינזעל אין דעם סטייטען־איילאנד ים־דורכגאנג. נאָר איצ־טער האָבען די שיפען אויפגעהערט צו קורסירען. א פאָר מאָל דורכ'ן טאָג בלויז פלעגען אָפגעהן קליינע, פארלאָשענע און ברוי־פענדיגע מאָטאָר־שיפלאך צום שפיטאָל, וואָס האָט זיך געפונען אויפ'ן נאָהענטען ברעג אויף יענער זייט וואסער.

אן אלטער פארשלאפענער מאטראז האט זיך געפארעט ארום דער קלאדקע און געבריאזגעט מיט די קייטען. גרויסע קאסטענס סחורה זענען געווען אנגעווארפען ארום און ארום. ס'איז געווען קאלט, פארטאגליך, רויה.

פון יענער זייט פיער האט געבלאזען א דורכנעמענדינער, געזאלצען וואסערדיגער ווינט. און דורך דער פיער־עפענונג צום וואסער־צו האט זיך געזעהן א גרויסע, בייכיגע שיף שטעהן, מיט נעלע, אומעטיג־לויכטענדיגע פענסטער, א גרויסע אויפ'ן־וואסער טרומנע. א קילע, א פארגליווערטע. אפילו קיין קנוילען פארע האט זי פון זיך ניט ארויסגעלאזען. אן אויסגעטראכטע, ניט־היגע שיף.

— וואוהין געהט די שיף? — האט מענדעל, אין א געאייל־טער שטים, ווי אן אנטלויפענדיגער גנב, געפרעגט דעם אלטען, איבער־בטל'דיגען מאטראז, וועלכער האט זיך א שאטענדיגער און איינגעבויגענער ארומגעדרייט איבער'ן אפגעלעגענעם פיער אין דעם קאלטען פרימארגען.

— קיין נ י ו ־ ה י י ו ו ע ן — האט זיך א טרוקענער, אויס־געהוילטער ענטפער דערהערט. דער מאטראז האט זיך אפילו אויף אים ניט אומגעקוקט. זיין פנים איז געווען געגויגט צו דער ערד, פארטיפט אין זיין שליחות.

— קיין ניו־הייווען — האט מענדעל איבערגע'חזר'ט אין דער שטיל. אים איז געווארען קיל פונ'ם ענטפער און א סקרוך איז אים א דורך איבער'ן לייב. ער האט געהאט דאס געפיהל, אז ד א ס א י ז ע ס. אויף דעם האט ער עס געווארט זיין גאנץ לעבען, און איצטער דארף ער שוין ווערען רוהיגער.

ער האט זיך געלאזט געהן צום בילעטען־פענסטערל.

נאר באלד האט ער זיך א כאפ געטאן צוריק. וואס איז ער, משוגע געווארען, צי וואס? צוליב וואס וועט ער דאס פארען אין אן אומבאקאנטער שטאט, אין דער שטאט ניו־הייווען, אין וועלכער ער איז אין זיין לעבען ניט געווען? וועמען קען ער דארט און וועמען ווייס ער דארט? און וואס וועט ער דארט טאן?

ער האט דריי מאל אויסגעשפיגען און זיך שנעל, אנטלויפענ־דיג, געלאזט געהן צום ארויסגאנג, ווי איינער, וואס כאפט זיך

אויף פון א שרעקליכען חלום און א באנאסענער מיט שוויים, שמייכעלט ער, וואס עס איז מער ניט געווען א חלום.

און די שטילע שיף איז דארט די גאנצע צייט געשטאנען, און געפייערט מיט אלע אירע קיל־רויטע פענסטערלאך אין דער נאכט אריין, און רוהיג געווארט.

און ווי ער האט געהאלטען ביים ארויסגעהן, דערזעהט ער, ווי אויף דער ערד ליגט א פעקעל מארגען־צייטונגען, פרישע, נאך שמעקעדיגע מיט דרוק און פארב. פריער, ווען ער איז אריינגעקו־מען, זענען זיי דארטען ניט געווען. איצטער איז אויך קיינער ניט געשטאנען לעבען זיי. א מאן האט זיי געמוזט ברייגנען און אוועק־געלייגט, זיי זאלען זיך אליין פארקויפען.

א שטיין איז געלעגען אויפ'ן פעקעל.

און ער נעמט ארויס א „וואירלד" און הויבט אן אויטאמאטיש צו לייענען די „וואנטס" — דאס איינציגע, וואס עס איז אים אמאל אויסגעקומען צו לייענען אין דער צייטונג — אז א גרויסע ארבייטס־ביורא זוכט ארבייטער — סטאליארעס, וועלכע זאלען פארען קיין ג י ו ־ ה י י ו ע ן ארבייטען. היגיענישע אר־בייטס־באדינגונגען, הויכער געהאלט און לייכטע ארבייט. רייזע־קאסטען באצאלט.

האט עס אים א לויכט געגעבען אין קאפ. אט, האט ער דאך אן אויסרייד פאר זיך, צוליב וואס צו פארען אהין, וואוהין עס ציהט אים אזוי שטארק. און אפשר איז דאס ניט קיין אויסרייד — אט דאס איז עס טאקע. אט דאס האט עס אים די גאנצע צייט גע־צויגען אין דער אומבאקאנטער שטאט, זיין גליק, זיין פארשפע־מינט גליק געהט ענדליך אויף.

קיין מינוט מער ניט פארלירענדיג, איז ער ווידער צוגעגאנגען צום בילעטען־פענסטערל.

— א בילעט קיין ג י ו ־ ה י י ו ע ן.

נאר דארט איז קיינער ניטא — ליכטיג און פוסט. און אין א ווײלע ארום, אז ער שטעהט אזוי אוןווארט, עפענט זיך דארט, אינ'ם קעמערל, אויף אן אינווייניגסטע טיר, און עס קומט אריין, ווי פון א וואנט ארויס, דער איינגעבויגענער, עובר־בטל'דיגער מאטראז, דאס איינציגע לעבעדיגע באשעפעניש, אויסער מענדלען,

וואס האט זיך דא ארומגעדרייט אויפ'ן פיער. ער פארקויפט אים א בילעט שוויינענדיג, נים אויפהויבענדיג אפילו דעם קאפ, כדי א קוק צו טאן אויף אים.

און אין דרויסען, אויפ'ן קאלטען, פליעסקענדיגען וואסער, האט געווארט אויף אים די שיף, א שטילע, א שוויינענדיגע, א רו־הינע און זיכערע. און געלויכטען האט זי אין דער סוף־נאכטיגער לופט אריין מיט אירע הונדערטער רויטע אויגען.

און שפעטער איז מענדעל סטאליער געזעסען אין א ווינקעל פון שיף, אן אומגעדולדיגער, מיט א פריידיגער אומרו אין הארצען. זיין פאנטאזיע איז פארלאפען פאראויס, אין דער אומבאקאנטער ווייטער שטאט — „דער נייער האפען" — וואס ער איז נאך קיינמאל אין לעבען דארט נים געווען. נאר איינס האט ער געוואוסט: אז פארען מוז ער אהינצו, אז ער האט אנדערש נים געקאנט טאן, און אז אלץ וועט זיך שוין אויסלאזען צום גוטען.

דער טאג האט גענומען שפראצען פון וואסער ארויס. דער גרויער ים האט זיך גענומען ארויסשיילען פון דער ביינאכטיגער שאלעכץ. ביים אנבליק פונ'ם פעלד צעשמאלצענעם פערלמוטער האט זיך די פרייד אין אים נאך מער פארשטארקט.

און אז דער טאג איז שוין אונטערגעוואקסען, א גרויסער פול־צוויינענדיגער בוים פון ליכטיגקייט, און האט זיך געברייטערט איבער דער וועלט ארום, זענען זיי פארבייגעפארען די שטאט ב ר י ד ז ש פ א ר ט, וואס איז א בריק צו ניו־הייווען. די רו האט זיך אנגעהויבען אומקערען צו אים. מיט פרייד און האפנונג האבען ארויסגעקוקט די טורעמס, די הויכע הייזער־שפיצען און די קוימענס פון די פילע וואפען־פאבריקען פון דער שטאט ב ר י ד ז ש פ א ר ט.

די שיף איז ווייטער געפארען, א שוויינענדיגע און שטילע. אלע אירע ליכטער און פענסטערלאך זענען שוין געווען אויסגעלאשען, ווייל ס'איז געווען גרויסער טאג. מענדעל האט אפילו נים געזעהן, אויב אויפ'ן שיף זענען דא נאך פאסאזשירען, אדער ער איז דאס בלויז איינער אליין. אים איז עס געווען, ווי אויפ'ן שיף איז קיינער נימא, אויסער דעם איינפאלענדיגען און צעפאלענדיגען מאטראז — און דעם שיף. אזוי פארטיפט איז ער געווען אין זיך

וואונדערען איבער דער פרייד, וואס עס ווארט אויף אים אין דער אומבאקאנטער שטאט.

עס איז שוין געווען נאר גרויסער טאג, ווען די שיף מיט מענדלען איז אנגעקומען קיין ניו־היווען. די זון האט געברענט אין מיטען הימעל. די שטאט איז געווען א נייע מיט א סך פיל־פענסטערדיגע און פיל־גארענדיגע הייזער, וועלכע האבען זיך געהוי־בען ביים ברעג, ווי הויכע טאפאלען.

און א טומעל האט דארט געהערשט און א געפילדער, ווי אין א נייעם לאנד.

אין א פלאץ אין דעם רוישיגען נאסענפלאנטער האט אויף מענדלען געווארט א גרויסע פרייד. זי איז עס געווען, וואס האט אים געשלעפט מיט די אומגעזעהענע גאלדענע אדער זילבערנע שטריק. מענדעל איז נאכגעאנגען מיט א לויכטענדיגען פנים, א ווילענלאזער און א געצוואונגענער.

די אויגען האט ער געהאלטען פארריסען אין דער הויך און ער האט אנגעקוקט מיט גרוים אינטערעס די נייע מויערען, וואס אין דער נייער שטאט, אין וועלכער עס האט אים אזוי שטארק גע־צויגען יעדען פארטאג, יעדען פארטאג. און אז ער איז אזוי ווייטער געגאנגען, איז א טראמוואי אנגעקומען, האט אים אומגע־ווארפען און פארגליווערט א זיך־וואונדערענדיגען שמייכעל אויף זיינע עטוואס צעעפענטע ליפען, פון וועלכע א ריטשקעלע בלוט איז גערונען.

דער טאג איז ווייסער געווארען. די זון האט שטארקער גע־לויכטען. עס איז שוין באלד פיר א זייגער נאכמיטאג.

מענשען איר גוטע.

אין אָוונט איז ביי די דרעל'ס ליכטיג. די עלעקטריש לעמפּלאַך זענען אויפגעדרייט אין אַלע צימערען, ווייל די מרס. דרעל האָט ליב ליכט, א סך ליכט. דאָס עלעקטרישע ליכט איז בלייכליך־בלוי. פאַרגיסט די צימערען מיט א שטילען, אומבאַ־וועגליכען און ניט־לעבעדיגען שיין. אז מען זיצט אזוי א ווײלע אין חדר און מען איז שטיל, הויבט זיך אינגיכען אָן דוכטען, אז דאָס ליכט פליִצט עם פּאַמעליך פון די ווייסע ווענט ארויס, פון דער נעקאַלכטער סטעליע, פון די מעבעל. דאָס אָפּגעשטאַרבענע ליכט, וואָס איז דאָ פארבאָרגען אין זיי, ווי אין אַלע זאכען, פליִצט צוריק ארויס ביינאכט.

מען זיצט ביים טיש. ס'איז שוין נאָכ'ן אָוונטברויט. אמאָל איז דאָ אזויפיל מענשען און אמאָל איז דאָ אזויפיל. היינט אָוונט זענען ביים טיש דאָ דריי מענשען: מר. דרעל, מרס. דרעל און איר ברודער, דן

מרס. דרעל איז פארטיפט אין דורכקוקען א בלאַט. לאַנגע זייט, מיט א סך עמודים געדרוקט אין קליינינקע אותיות, קורצינקע שורה'לאַך. פאַר יעדער שורה'לע שטעהט א ציפער.

אין א ווײלע ארום האָט די מרס. דרעל ארויסגעהויבען איר פּנים פון צווישען די שורות פונ'ם בלאַטצייטונג ארויס און ארויס־געזאָגט מיט א זיפץ:

— ניטאָ.

דן, וועלכער איז אומגעדולדיג און אָנגעשטריינגט געזעסען די גאנצע צייט אויף זיין שטול, האָט זיך אויפגעהויבען מיט א הויכען רודער. האָט אָנגעהויבען ארומגעהן איבער'ן חדר.

ער האָט אונטערגעפּייפט א פּאָפּולער, פרעליך גאסען־לידעל. די שוועסטער האָט אויף אים א קוק געטאָן מיט פארלאָפענע כעס'דיגע אויגען. א בלויליכע אָדער איז ארויסגעטראָטען אין דער גאנצער ברייט פון איר שטערען.

— שטיינערנע הארץ, — האָט זי אים צוגעוואָרפען. —

וואָלט עס אים גאָר געאַרט! אז ס'איז גאָר קיין מענש ניט. דאָך איינגען פלייש און בלוט!

דער ברודער שטעלט זיך אָפּ און קוקט זי שנעל אָן:

— נו, וואָס ווילסטו... זייערע נעמען זענען דאָך אין דער ליסט ניטאָ... הייסט עס, אז דערווייל האָט מיט זיי גאָרניט פּאַסירט!

— יאָ, — ענטפערט מרס. דרעל אויפגערעגט און דערשלאָ־גען. — אָבער...

און מער האָט זי ניט געוואוסט, וואָס צו זאָגען.

נאָר א צעשרויפטע און דערצאָרענטע האָט זי אין א פּאָר מי־נוטען ארום ווידער אויפגעשריען:

— ווי איז עס אָבער א מענש אזוי האַרט!... דו קוקסט דאָך אפילו קיינמאָל אין די צייטונגען ניט אריין... פאָלגסט ניט נאָך די ליסטען!

דן האָט זיך אָפּגעשטעלט אין מיטען א שפּאַן. האָט אפילו דעם קאָפּ ניט אומגעדרייט אויף צוריק.

— צו וואָס? — האָט ער געזאָגט שטיל.

— און ווי איז, אז זיי זענען דאָרט אלע אויסגעה'רג'עט?

— איז וואָס וועלען מיר טאָן? — זאָגט ער ווייטער שטיל.

— און אז די ווילדע היידאמאקען האָבען דאָניע'ן דאָרט גע־שענדעט?... — צישעט מרס. דרעל ווי א שלאַנג און שפּריצט פייערלאך פון די אויגען.

— איז וואָס וועלען מיר טאָן? — זאָגט דן ווייטער ארוים אין דער שטיל.

האָט מרס. דרעל שוין מער ניט געקאָנט אויסהאַלטען, ווייל עס איז דאָך שווער צו האָבען א ברודער, וואָס איז אזא אוממענש, איז זי מיט א געוויין און כליפּעניש אַ ויסגעלאָפען פון עס־צימער, אריינגעלאָפען אין שלאָף־חדר, וואו זי האָט זיך א וואָרף געטאָן אויפ'ן בעט, א כליפּענדיגע.

מר. דרעל, דער מאַן, כאָטש א זייטיגער, נאָר א מענש איז ער דאָך געוועזן, האָט ער דאָך געזעהן, ווי זי ליידט און מוטשעט זיך שוין אזויפיל טעג און נעכט, איז אזוי אומרוהיג און נערוועז, אז דער הויז־דאָקטאָר האָט איר געראָטען, זי זאָל, למען־השם, טרינ־קען כאָטש צוויי מאָל א טאָג דעם אנטי־נערוועזישען און אנטי־

ספּאזמאָדישען וויבורנום קאָמפּאונד, האָט ער צוגעוואָרפען אַ בייזליך און אומצופרידענעם בליק אין זיין שוואָגער׳ס זייט און איז אויך דעמאָנסטראַטיוו ארויס.

איז דן געבליבען אליין. האָט ער ווידער אָנגעהויבען פּייפען דאָס פּאָפּולערע גאסען-לידעל און איז ארויס אין גאַס.

— מען דארף געהן ערגיץ אין אַ וואָדעוויל — האָט ער זיך שטיל אַ זאָג געטאָן.

אָט אזוי פלעגט ער טאקע טאָן לעצטענס: געהן אין וואָדעוויל, בורלעסק, מוזיק-האָלס, ביליגע מאָוווינג פּיקטשורס און איז געווען אין די דאָזיגע טעג פרעליכער, ווי אין וועלכע ניט איז אַנדערע טעג פון זיין לעבען.

אויסער איין אָוועגט, ווען ער איז געוואָרען גאָר דערדריקט און אַ פוסטקייט און ליידיגקייט האָט אָנגעפילט זיין גאנצע אינווייניגקייט.

דאָס איז געווען אין יענעם אָוועגט, ווען מרס. דרעל האָט פּלוצלונג, ווי אן אונטערגעזעגטער בוים, אַ פאַל געטאָן אויפ׳ן דיל און נאָכגעשלעפּט אַ בלאָטציייטונג מיט זיך. האָט די צייטונג זי איינגאנצען באדעקט, ווי אַ מת מיט אַ טוך.

זי איז אָבער ניט געווען געשטאָרבען. מען האָט זי מיט קאלט וואסער באשפּריצט, מיט עסיג איינגעריבען איר די שלייפען און זי אָפּגעמינטערט. אָט ערשט האָט זי אָנגעהויבען שרייען און גוואלדעווען מיט אַ פארצווייפעלטען קול, און איז ווידער געפאלען אין חלשות. מען האָט זי ווידער אויפגעמונטערט, איז זי ווידער געפאלען אין חלשות.

אזוי גרויס איז געווען איר צער.

אז דער מאַן האָט זי לסוף אוועקגעפירט אין שלאָפצימער אריין און זיך באמיהט זי דאָרטען איינצונעמען, איז דן צוגעגאַנגען צום טיש און איבערגעלייענט דאָרט אין דער צייטונג, אונטער אַ גרויס קעפּעל:

ליסטען פון די אוקראַאינער הרוגים.

(אָקאָרשט געבראכט פון אונזער ספּעציעלען קאָרעספּאָנדענט. נאָכדרוק פארבאָטען.)

ער האָט זיך איינגעקוקט. נידעריגער אביסעל האָט ער איבערגעלייענט:

— נומער 2381 משה וויינער, אלט 53, א שוסטער.

„אין דערזעלבער שטאָט", — איז גאָר אונטען געשטאַנען אין דער ציישונג — „זענען כמעט אלע אידישע מיידלאך געשענדעט געוואָרען. נאָר קיין נעמען ווערען נים ארויסגעגעבען, לויט דם שווייגענדיג־אָנגענומענעם באשלוס אין דער קהלה, כדי מען זאָל נים ארויסלאָזען קיין שם רע אויף אידישע טעכטער, וואָס דאָס קאָן זיי נאָך שאדען צו שדוכים."

מרס. דרעל'ס מיידעל־נאָמען איז געווען וויינער.

נו, אין א סך אידישע הייזער איז עס אזוי, און אין דעם הויז פון די דרעלס איז עס אויך געווען אזוי. אזעלכע שווערע טעג זענען איצט.

וויים איך נים, ווי אזוי מר. דרעל האָט איינגענומען און געטרייסט זיין פרוי, נאָר אין אייניגע טעג ארום איז שוין ביי איר געווען א ליכטיגער פנים.

און אז זי איז אויפגעשטאַנען אין איינעם פון די קומענדיגע פרימאָרגענס, האָט א זון אריינגעשיינט דורך די פענסטער. עס איז גראָד געווען פרילינג. זונפלעקען האָבען זיך געפלאָנטערט אינ'ם זאמר.

האָט די מוטער א קוק געגעבען אויף איר עופה'לע, וועלכע איז שוין א היבשע עטליכע טעג געווען פארשפארט אין שטוב, האָט זי א זאָג געטאָן מיט גרוים רחמנות:

— מען דארף אויפנעהען דעם קינד א ניי קליידעלע און עס ארויספירען אין דרויסען. זאָל עס האָבען אביסעל פרישע לופט.

דורכגעהענדיג דעם קאָרידאָר, האָט זי אריינגעקוקט אין דעם שפיגעל־גלאָז, וואָס איז געהאנגען אויפ'ן וואנט. האָט זי דערזעהן, ווי פארצערט איר פנים איז איצט. טוט זי א טראכט:

— כ'לעבען, כ'וואָלט אויף זיך אויך געמאָגט אכטונג געבען בעסער אביסעל — צוליב'ן קינד.

עס הויבט שוין אָן גרינען אין דרויסען, דער אייז־מאַן האָט אויפגעעפענט זיין קעלער. פענסטער שטעהען אָפען. קינדער שפילען זיך אין גאַס.

און אז ס'איז פרילינג, דארף מען זיך אויפנעהען א נייע פרילינג־קלייד, דעם בלויענעם אסיענעם קאסטום קאן מען שוין איצט ניט טראגען, און דאס פרילינג־קלייד פון לעצטען יאר איז שוין צו־ענג געווארען.

אין דער ווארים־ווערענדיגער לופט דרויסען האבען זיך אנגעהויבען אויסשטעלען פאר איהר א רייה ליכטיגע טעג.

זי האט שוין אנגעהויבען איבערקלייבען די זומער־פלעצער פאר'ן קומענדיגען סעזאן.

נאר אז זי האט זיך איינמאל געפארעט אין איינעם פון אירע שופלאדען, געזוכט עפעס א ליפטשיק, האט זי זיך אנגעשטויסען אן א צייטונג, וועלכע האט אומהיימליך געשארכעט אונטער אירע פינגער. עס האט איר א שטשעמע געטאן ביים הארצען און זי האט די צייטונג טיפער, ווייטער פארשטופט, ווייטער... דערביי האט זי א זיפץ געטאן.

ווען זי האט צוריק פארמאכט דעם שופלאד האט זי געהאט א געפיהל פון זיכערקייט און פארענדיגטקייט, ס'איז שוין פאריבער... אויף דער זייט שופלאד איז געווען רוהיג און שטיל. א רייע ליכטיגע זומערדיגע טעג האבען זיך אויסגעשטעלט פאר איר אין דער ווארים־ווערענדיגער לופט.

און דן — א פוסטקייט און ליידינקייט האבען זיך אריינגעקליבען אין זיין הארצען. איצטער — וואס?... פריער האט נאך געברענט א פייערל, האט גע'שרפ'עט און געסמאליעט דאס הארץ מיט א פארגניגענדיגער ביטערקייט... אבער איצט? נו, שוין געשאכטען דעם טאטען. וואס זאל ער ווייטער טאן? — — — —

א פוסטקייט און א ליידינקייט האט פארנומען דעם פלאץ פון דער פריהערדיגער פארבארגענער פיין. עס איז שוין ניט געווען איצט וואס צו באהאלטען מיט דער געמאכטער פרעליכקייט.

אוועגטען און אוועגטען האט ער געשטארט איבער דער בלאט־צייטונג מיט דער טרויעריגער בשורה, וועלכע האט דעם באשטענדיג־גליהענדיגען הארצשניידעניש אוועקגענומען

אוועגטען און אוועגטען האט ער געקוקט אויפ'ן בלאט פאר אים, אן אויסגעליידיגטער, א פוסטעווענדיגער.

ביז ער איז אין עטליכע טעג ארום אריינגעלאָפען צו דער שוועסטער מיט א גרויסער פרייד:

— זעהסט, שוועסטער מיינע, דאָס איז דאָך א טעות געווען, א טעות. דער דאָזיגער פּאָגראָם איז דאָך פאָרגעקומען ניט אין אונזער שטאָט. דו האָסט אויפ׳ן נאָמען פון דער שטאָט ניט א קוק געגעבען. דער דאָזיגער משה ווײנער איז דעריבער ניט אונזער פּאָטער, עס איז א פרעמדער מיט׳ן זעלביגען נאָמען.

— און אונזער פּאָטער? — האָט זי א פריידיגע אויס־געשריען.

— אונזער פּאָטער לעבט נאָך!

זי איז געבליבען שטעהן א ווײלע, א געפּלעפטע.

— און פון וואַנען ווייסטו, אז ער לעבט?

— יאָ, אָבער דו ווייסט דאָך ניט, אז מען זאָל אים האָבען גע׳הרג׳עט?

זי האָט געענטפערט מיט פארטראכטע און פארטונענע אויגען:

— יאָ. ס׳איז אמת.

און אין א ווײלע ארום האָט זי צוגעגעבען נאָך שטילער, האָפנונגדיגער:

— איז עס דען אָבער ניט מעגליך, אז דער פּאָטער זאָל זיך דורך דער צייט האָבען אריבערגעקליבען אין דער דאָזיגער שטאָט?

און פון יענעם אָווענט אָן האָט מרים. דרעל, איינגאַנצען א צעשרויפטע, ווידער אָנגעהויבען צו לייענען יענע גרויסע צייטונגס־זייטען אָנגעפּיקעוועט מיט די קליינינקע אותיות׳לאַך און די גרוי־סע נומערען ביי דער זייט. און ווידער איז זי אריינגעפאלען אין אן אויפגערעגטקייט און דענערוווירטקייט. אויפ׳ן ברודער האָט זי שוין מער ניט געקאָנט קוקען, ווי ער וואָלט געווען איר פיינט.

— ארט אים סיידען דען, אז טאָמער ווערט איצט, אין דער מינוט, דער פּאָטער געשאָכטען ערגיץ דאָרטען, וואו ער זאָל ניט זיין?

און דן האָט ווידער אָנגעהויבען באזוכען וואָדעווילען און מוזיק־האָלס, מיט פארביסענע ליפּען, און טיפען, פארהוילענדיגען שמייכעל.

דער זומער האָט זיך שוין אָנגעהויבען. די אָווענטען זענען ווארימע און אויסגעשטערענטע. די פענסטער שטעהען אָפענע. האָבען זיי אריינגעלאָזען דעם געשמאַק פון יונג־זומערדיגע נעכט.

נעהט צו איר צו דער מאן און זאָגט איר, אז זי וואָלט זיך געמאָגט אביסעל צוטיילען מיט אירע הכנות פאר דער רייזע אויפ'ן לאנד.

— אך, אויפ'ן לאנד... — האָט מרס. דרעל מיט פארבי־טערטקייט און פארדראָס געענטפערט, — וואָס'ארא רו איכ'ל שוין קאָנען האָבען אויפ'ן לאנד. אז דער טאטע דאָרט... די קינדער...

און זי האָט זיך אנידערגעשטעלט ביים פענסטער און ארויס־געקוקט אין דרויסען ארויס. זי האָט דאָרט געטראכט, וואָס פאר אומרוהיגע נעכט זי וועט עס האָבען היינטיגען זומער אויפ'ן לאנד, און וואָס פאר אן אָוועגטען.

און זי האָט זיך פארביסען די ליפען.

אין א ווײַלע שפעטער האָט זי פארמאכט דאָס פענסטער און אויסגעדרעהט דעם לאָמפ. איידער זי איז אריין אין שלאָפצימער, האָט זי אויפגעעפענט דעם שופלאָד, ארויסגענומען די צייטונג, וואָס איז דאָרט שוין זייט א פאָר וואָכען געלעגען און אין דער פינסטער די צייטונג אָנגעהויבען רייסען אויף פיצלאך, רייסען.

פאר אונזערע ארימע ברידער.

א.

דער טאָג איז געווען א מיטענוואָכעדיגער, און א סך מאנס־פארשוינען האָבען ניט געקאָנט קומען אין צייט צוליב זייערע געשעפטען.

די געשעפטען, וואָס זיי פלעגען אָנפירען פון קליינע ציכטיגע צימערלאך ארויס, אין די טורעמדיגע געביידעס פונ׳ם נידעריגען דאונ־טאון — אויף בראָדוויי, גיט ווייט פונ׳ם וואסער, אויף וואָל סטריט, וויליאם סטריט, נעסאו סטריט, דעי סטריט, און די אלע שמאָלינקע געסעלאך נידעריגער פונ׳ם סיטי האָל, — זיב־דרייענדיגע און וויקלענדיגע לענטעס, טיפע אָפגרונטען, שמאָל־שמאָלע שפאלטען צווישען פיל־פענסטערדיגע פעלזען־ווענט.

אויף יענער זייט פון די שטארק־הויכע פענסטערדיגע בערג — מיט די אויגען צו פארדרייסען און דעם נאַרגעל־קנאָפ ביז צום ווייטאָג ארויסשטארצען — זענען געזעסען געשטאלטען. ווייס־באבלוזטע און תמיד־פארטאָנענע, מיט בלויע און פורפורנע אבאַזשורען איבער די אויגען. מיט די דינ־פארשפיצטע, איילענדיגע פינגער האָבען זיי אויסגעשפילט אלערליי שליחות׳ן אויף די קלאַווישען פון די רעמינגטאָנס און אָנדערוואודס.

שליחות׳ן צו גאָר דער וועלט.

ווייל פון דאָרטען האָבען זיך געצויגען אומגעזעהענע פעדים, לופט־שליאכען איבער די שטאַטען מזרח און מעריב, צפון און דרום, איבער דעם אטלאנטישען און פאסיפישען אָקעאן — אין די לענדער פון אייראָפא און אזיען. אלץ פון די שטייף־געקאָלנערטע מענשעלאך, מיט די גלאנציגע פליכען, וואָס האָבען פון זייערע וואקסענ־איינגעטרוקענטע פנימ׳ער געהאלטען אין איין שיסען באפעלען אויף די פעראָקסייד־בלאָנדע סטענאָגראפיסטקעס.

די סטענאָגראפיסטקעס האָבען געהאט בלוי־געפודערטע נעזעלאך און געקרייזעלטע הערעלאך איבער אויגען און שטערען. האָבען זיי בשעת מעשה געטראכט אונטער די דאָזיגע געקרייזעלטע הערעלאך וועגען זייערע „באָי׳ס“, און וועגען די נאָהענטסטע באַ־

נעגנישען אין די טאַנץ־האַלען און סקייטינג־רינגס. און אַז די באַפעלען — צו דער גאַנצער וועלט — פלעגען זיך אויפהערען צו שיטען אויף די ליבע, ליידיגע קעפעלאך, ווי פון קיופיד־ליאַלקעס, פלעגען זיי דאַמאַלס זעהר ערנסט און פלייסיג אָנהויבען צו שלייפען און פאַלירען און ארומשערען די שפיציג־לאַנגע נעגעל, ווי ביי ווילדע קעץ.

אַז מען האָט, דעריבער, סערווירט דעם בלוי־פּאָינט איסטער קאַקטייל זענען נאָך אַ סך פלעצער ביים לייענגליב־אָוואַלען טיש געווען ליידיג. אינ׳ם זייטיגען פריוואַטען צימער פונ׳ם גרויסען מעק־גרעגאָר האָטעל — דאָס איז געווען דער באַרימטער בלוי־ און גאָלד־צימער, באַשיינט מיט די שטילע, אומגעזעהענע ליכטער פון דער סטעליע ארונטער — זענען איצט מייסטענטיילס געווען דאַמען. ס׳האָבען געפונקעלט די טייערסטע בריליאַנטען און איידעלשטיינער פון קאַמען אויף די גרויסאַרטיג־פאַרקעמטע פריזורען ארונטער, פון דיקלאַב־געכאַליעטע פינגער, פון די אוירנגלאַך, פון די בראַזלעטען. רובינשטיין, דער שמש, וואָס איז געזעסען אין אַ ווינקעל טיש אויף אַ ברעג שטול, האָט זיך אומזיסט באַמיט אָנצוזופען די שטיינער ביי זייערע נעמען. ער האָט אַזויפיל נע־מען פאַר בריליאַנטען ניט געוואוסט. אים האָבען זיך אין דער מינוט אָנגעהויבען פּלאָנטערען מאָדנע נעמען פאַר איידעל־שטיינער, נאָר זיי זענען געווען פון תרגום אונקלוס ארוים:

— סמקן ירקן וברקן סידרא חד.

אַז אַ פעטע דאַמע מיט אַ דריי־עטאַזשעדיגען גוידער, האָט זיך צו אים געווענדט מיט אַ פראַגע, האָט ער איר, ס׳פאַרשטעהט זיך, אויף דער פראַגע גלייך געענטפערט. נאָך מער — ער האָט זיך צוגעאיילט, און געענטפערט מיט אַן אונטערטעניגער זריזות. בשעת אָבער ער האָט איר ארויסגעזאָגט די ווערטער פון זיין ענט־פער, האָבען זיך אים אין מח, קוקענדיג אַזוי אויף דער לייבינגער און בלישצענדיגער דאַמע, אַליין געפּלאָנטערט אַזעלכע קוידער־וועלישע ווערטער:

— קנבירי טרקיא ועין עינלא.

אינ׳ם בלוי־צימער איז געווען שטיל. איבער די טיגער־

און לעמפערט־פעלען, וואָס זענען געווען אויסגעשפּרייט אויף די דילען, האָבען ארומגעשמייעט די באפּראקטע ווייטערס. יעדער איינער פון זיי האָט אליין געהאט דעם אויסזעהן פון א וויכטיגען שררה, וועלכער האָט אויף זיך, פון גרויסער פארערונג, פרייוויליג גענומען צו באדינען די דאמען און הערען ביים אָוואלען טיש — מסתמא נאָך ג ר ע ס ע ר ע שררות פאר זיי. פאמעליך האָבען זיי ארומגעשוועבט, זשאָנגלירט מיט די טאַצען און טעלער, און באלד שווייגענדיג־פארגליווערט שטעהן געבליבען הינטער די שטולען פון די עסערס. סטאטועס, וועלכע פלעגען אָבער לעבע־דיג ווערען ביי דעם מינדסטען באפעל פון די ג ר ע ס ע ר ע שררות ביים טיש.

דאָס געשפרעך האָט שטיל געזשומעט איבער די לעצטסטע מעאטער־פאָרשטעלונגען, די נייעסטע פידעל־זשעניען, דעם באַ־רימטען און גאָר־גרויסען הינדו־פּאָעט, וואָס האָט אויפגעגעבען די שטילקייט פון דער היימישער נירוואנא צוליב דעם עולם־הזה׳־דיגען רום און דער לעבעדיגקייט פון דער שטאָט ניו יאָרק. אין די פארפוצטע סאלאָנען פון דעם רייכסטען ניו יאָרקער האָטעל האָט ער געפּריידיגט איינזאמקייט און איינפאכקייט און געט־ליכקייט צו גרענדדאמען, — אויסשטעלונגען פון רייכסטע קליידער און שרייענדיגסטע פארפיומען.

דערנאָך, אז ס׳איז שוין ניט געווען פון וואָס צו ריידען, האָ־בען די דאמען אָנגעהויבען פארגלייכען די פארשידענע פוטער־שטיקער אויף זייערע פעלצען און באָאס. ווער ס׳האָט א מארדער, ווער א האָדסאָן סיעל, ווער א לעמפערט־פעל, ווער אן איינפאכע פיי אָדער פוקסען־פעליץ.

די ווייטערס האָבען פון הינטער די שטולען ארום אָנגעפילט די גלעזלאך וויין. אז מען האָט שוין אָנגעהויבען צו סערווירען דעם פויגעל־נעסט עוף־סוף, צוגעגרייט אויפ׳ן כינעזישען סטיל, האָט זיך מיט שיינטאל אָנגעהויבען שטארק צו באאומרואיגען. דורך די געווירצטע פאפאראטניק־פלאנצען און בלייכע, לייביגע טיי־רויזען, וואָס האָבען פארנומען דעם מיטען־טיש, האָט זי צו־געוואונקען צו רובינשטיינ׳ען אויף דעם קעגענאיבערדיגען ווינ־קעל. יענער איז ניט־טויט, ניט־לעבעדיג צוגעלאָפען. איז גע־בליבען שטעהן אין אן אָנגעבויגענער, נבנע׳דיגער פאָזע.

— מר. יודזשין גולסענגער... איר האָט זיך הפּנים פאַרגעסען אים איינלאַדען?

— אַך, ווי קענט איר עס... חלילה... כ'האָב אים ניט איינמאָל וועגען דעם דערמאָנט דורך אַ בריף, ספּעציעלען שליח, און טעלעפאָן.

— ער איז נאָך אַלץ ניטאָ...

אין אירע אויגען איז געווען גרויס צעטומעלניש און אומגליק. אַזוי שוואַך האָט זי זיך איצט געפיהלט, אַז זי האָט געזוכט פאַרזיכערונג און הילף אַפילו ביי אים, דעם תמיד־דערשראָקענעם רובינשטיינ'ען, וועלכער האָט געהאַט אַזאַ דערשלאָגענעם הלוך — דער פראַק און די מאַנישקעס, וואָס ער האָט איצט אויף זיך געהאַט, האָבען אים נאָך געמאַכט אויסזעהן דערשלאָגענער און יורדדיגער, — ווי ער וואָלט זיך יעדע מינוט געריכט קריגען פון ערגיץ אַ פּלוצלונגדיגען זעץ.

ווייל זי האָט צו אים אַרויפגעקוקט נאָך הילף, איז ער אויסגעגלייכטער געוואָרען און האָפערדיג אַרויסגעפּראַלט:

— ער'ט קומען!

און אַזאַ פרומקייט און גלויביגקייט איז ביי אים געווען אויפ'ן פּנים, ווי ער וואָלט אין די ווערטער אַ רייניגלייגט זיין טיפסטען „כ'גלויב".

— כ'גלויב באמונה שלימה אין דעם אָנקומען פון משיח'ן, און אַפילו, אַז ער וועט זיך פאַרזאַמען, וועל איך דאָך אויף אים וואַרטען יעדען טאָג, אַז ער זאָל קומען.

און ביסלאַכווייז האָ זיך שוין דער גאַנצען עולם אָנגעהויבען צונויפקומען, ווייל דער טאָג האָט זיך שוין אָנגעהויבען נויגען.

ער איז געווען אַ ליכטיגער, דער טאָג, אַן אָנהויב־פראָסטיגער. אַ טרוקענע, ווייט־ורעלטיגע ליכטיגקייט, — אַ ליכטיגקייט פון אַ ווינטער־טאָג, וואָס איז מיטאַמאָל שטיל געוואָרען — האָט זיך געקנוילט אינ'ם אויר. אויבען איז די ליכטיגקייט געווען געדיכטער, פאַרפרוירענער, זיך געפּלעקט אויפ'ן הימעל אין קאַלטפּייערדיגע וואָלקענפּאַסמעס — אָפּגעשונדענע פעלען פון אויסטערלישע חיות.

די הימעל־זוימען האָבען איצט רויט דערטליעט.

פון צענטראל־פארק וועסט וועניו ארויס האט זיך די שווארץ־גלאנציגע לימוזין שטיל געקויקעלט אויף די גומענע רעדער. דערנאך פארקערעוועט זיך אויף בראָדוויי. אויטאָמאָבילען, קארעטען, לימוזינס, רייכע קליידער, גלאנציגע וויטרינען, ליכטיגע מויער־לאנגע אפישען. ווען די וועניו האט זיך מיט א גאס געקרייצט, האט רעכטס ארויסגעשיינט די בלוי־שטאָלערנע אויבערפלאך פון׳ם האָדסאָן. אזוי ביי יעדען איבערשניט פון גאס און וועניו. א דאמפער. קוימענס פון ווייטע פאבריקען, וואָס האבען זיך געוויבערט, ווי זיילען רויך פון ערגיץ א ווייטען פארצייטיגען טעמפעל ארויף. זונ־גלאנצען אין הייזער־פענסטער אויף יענער זייט האָדסאָן, אין וועסט ניו יאָרק. און דער בליק ווידער אהער, צוריק — האט זיך דער אספאלט פון דער וועניו געקויקעלט אונטער די רעדער פון׳ם לימוזין.

א וועלט איז אים איצט אויף בראָדוויי אנטקעגען געגאנגען, צוליב זיין הנאה וועגען, אים מקבל פנים צו זיין! און יודזשין גולסענגער, אין זיין פול־דרעס און צילינדער־הוט, פארענדיג אזוי אין קאראָט ארונטער־שטאָט צו, האט זיך געפיהלט עפעס, ווי א יונגער קיניג, וועלכער פארט פארביי פאר זיין פאָלק. דאָס פאָלק פאראדירט פאר אים, פארפלייצענדיג די גאסען.

אַן עלטער פון אכט און צוואנציג יאָר. קומט ארויס פון א פארמעגליכער, אומאָפהענגיגער משפחה. זיך ערשט אומגעקערט פון א רייזע קיין איראָפּא — קיין פוילען און אוקראינע. אין מח האבען אים נאָך געשוועבט די לענדער, די איינדרוקען, די שטעט און שטעטלאך, די וואונדערבארע טעג אנגעפילטע מיט שרעק, אומדערוואַרטעטע נייאיגקייטען, וויסטעניישען, בלוט, מגפות, הונגער און אָרימקייט — און דעם לוקסוס, — אפילו טאקע א קנאפען, — וואוילטאָג, און אָפּגעזונדערטע פריווילעגיעס, וואָס ער האט אין דער ארומיגער חרוב׳ער וויסטעניש טויזענט מאָל טייערער אָפּגעשאצט, ווייל זיי האבען אים דאָך פארשאפט א זיסער פאר׳שכור׳נדיגען געפיהל פון דערהויבענקייט, העכערקייט און בעסערקייט פון אלעמען

ארום. די טעג, וואָס ער האָט פארבראכט אין ווארשא און אין קיעוו, און אין די קלענערע חרוב'ע שטעט און שטעטלאך.

זיינע רעיונות, זיין געהויבענקייט מיט זיך האָבען זיך פלוצלונג אפגעהאקט. דער שאָפער, אין לאנגען פעלערינע־מאנטעל, האָט געלאָזט א קילע פארע פון דעם לימוזין ארויסשפארען.

יודזשין גולסענגער איז ארויסגעשפרונגען.

מעקנרעגאָר'ס האָטעל.

א היימישקייט האָט אויף אים א וויי געטאָן. די גרויסע, גלאנציגע, הארטע האָבער־פלאנצען ביי די טירען, די שלאנקע, חשוב'ע לאקייען — ער האָט זיי גוט געקענט. נישט איינמאָל איז ער דאָ געווען.

אמאָל אלס פארמיטלער ביים פארשטענדיגען זיך אין א גרויסען סטרייק־סכסוך. און נאָך מער — פאר די לעצטע פאָר יאָר — ביי די אָפטע צוזאמענקומונגען אין די רייכע געמיטליכע האָטעל־חדרים, אויף די כלל־טוערשע בארעטונגען וועגען הילף פאר די מלחמה־געליטענע.

אין אויסגעגלייכטער און פריצ'ישער איז געווען זיין טראָט איבער די טעפיכער, וואָס האָבען געפירט צווישען די הויכע דער קאָרידאָרען ווענט. א געדאנק האָט געלויכטען, אז ער איז איינער פון די גאָר אָנגעזעהענסטע באאמטע פון דער גרויסער, שטארקער הילפס־אָרגאניזאציע, וואָס איז געגרינדעט געוואָרען כדי צו העלפען אונזערע אָרימע ברידער אין דעם לאנד פון חורבן.

דאָס לאנד פון חורבן, וואָס הויבט זיך אָן גלייך אויף יענער זייט אָקעאַן.

יודזשין גולסענגער, א שלאנקער און פעסטגעבויטער מאנסביל — געווען א מאיאָר אין דער אמעריקאנער ארמיי בעת דער וועלט־מלחמה — איז דורכגעגאנגען דורך די טראָפּישע פלאנצען, וואָס האָבען אָנגעפילט די קאָרידאָרען, די גרויסע לאָבי און דעם מעזאנין־באלקאָן. ער האָט איצט געפיהלט צופיל כח אין זיך, זיינע פיס־מוסקולען האָבען געדורשט נאָך באוועגונג, ער האָט נישט געוואָלט נעמען דעם עלעווייטאָר, און איז ארויפגעלאָפען די טרעפ, איבערשפרינגענדיג עטליכע מיטאמאָל. א סך ווארימקייט. א סך ליכט. פון די ליוסטרעס אויף די געוועקסטע ווענט.

אים איז איינגעפאלען, אז ער וואָלט אפשר נים געדארפט אָננעמען די איצטיגע איינלאדונג. ער טאָר זיך נים ביליג מאכען מיט זיין צו־אָפטער ערשיינונג אין דער עפענטליכקייט. נאָר דאָ איז אים ארויפגעקומען אויפ'ן געדאנק דער מאָדנער, צוציהענדי־גער שמייכעל פון יענער פרוי, וועלכע האָט אים אהער איינגע־לאדען. צופרידענ־גדלות'דיג האָט ער אַ טרייסעל געטאָן מיט זיין גריווע האָר, און פארשטופט די מאנזשעטען אביסעל טיפער אונ־טער די ארבעל אריין, איידער ער איז אריינגעגאנגען אינ'ם בלוי־צימער.

עס איז שוין געווען, אז מען האָט סערווירט דעם ברוינ־איינגעפרעגעלטען פילאדעלפיער קאָפ־האָן, ווען אַ פלוצלונגדיגע שטילקייט איז דורכגעלאָפען איבער'ן טיש. און איין פרויען־קאָפ צום צווייטען, און איין הערנ־אקסעל צום צווייטען צוגעבויגען. שוואכער, הילפלאָזער וואסער־אייער אונטער אַ ווינטעל.

איידער דאָס ווינטעל האָט זיך איינגעשטעלט לעבען מיס עסטעל שיינטאל'ן, האָט זיך אַ שושקען ארומגעטראָגען איבער'ן טיש, ביי די זוימען, דורך די קילע פאפאראטניק־בלעטער און טיי־רויזען.

— ס'ט שוין זיין אַ פאָר'ל...

— דער אלטער שיינטאל וועט שוין מאכען שותפות מיט גולסענגער'ס נאציאָנאל־באנק.

— איז אליין אויך נים אבי־ווער... קאָנטראָלירט דעם גאנ־צען „פריפווירד סטאק" אין דער פירמע „שענטאל ענד בענסאָן וואולענ־מאנופעקטשורערס" .

— ווי דען... פון דער בארימטער שיינטאל־פאמיליע אין גראָץ!

— און זי אליין, די טאָכטער? אַ פולקומענהייט אין אלע פרטים. וואָס דארפט איר מער — דער זון פונ'ם ענגלישען קעניג'ס פריוואטען באנקיר האָט זיך צו איר איינמאָל גע'שדכנ'ט. דער פאָטער אירער האָט א י ם ני טגעוואָלט — געווען אַ יונגער־מאן נאָך נים קיין געזעצטער.

און כאָטש זי האָט געשטאמט פון דער בארימטער שיינטאל־פאמיליע אין גראָץ, און כאָטש איר פאָטער האָט קאָנטראָלירט

דעם גאַנצען „פּריפּוירד סטאָק“ אין דער פירמא „שיינטאל ענד בענסאָן וואולען־מאַנופעקטשורערס“, באַרימטע פאַבריקען אין מאַסאַטשוזעטס סטייט, און כאָטש צו איר האָט זיך שוין איינמאָל נע׳שדכנ׳ט דער איינציגער זון פון׳ם ענגלישען קעניג׳ס פּריוואַטען באַנקיר, — ניט קוקענדיג אויף דעם אַלעמען — און אפשר מחמת דעם אַלעמען — איז דער פאָטער אירער געווען דער פּרעזידענט פון דער באַרימטער רעפאָרמערישער סינאַגאָגע „גייטס אָוו מויר־סי“ (שערי רחמים). און די טאָכטער האָט אויף זיך פּרייווויליג גענומען צו אַראַנזשירען די אונטערהאַלטונג און טאַנצען, כדי צו זאַמלען געלט פאַר אונזערע פאַראומגליקליכטע אָרימע ברידער.

ס׳איז געגאַנגען צו קריסטמעס־צו, און אַרום דער צייט ווערען דאָך אין אַלע קירכען אַראַנזשירט אונטערנעמונגען, כדי אַרויס־צוהעלפען די נויטבאַדערפטיגע אויף די גוי׳אישע ווינטער־חגאות מיט קריסטמעס־דינערס. און אַזוי ווי אין די צייטונגען איז שוין אַזויפיל געשריבען געוואָרען וועגען די ליידען פון אונזערע אָרימע ברידער (ס׳איז אפילו געווען אַ ווייטאָג און אַ שאַנדע צוצוגעבען, אַז יענע לייזיגע, פאַרוועריטע און אָפּגעריסענע ווילד־פרעמדע מענשען פון איסט־אייראָפּא, מיט די שוידערליכסטע מאַנירען, זאָלען עס זיין אונזערע אָרימע ברידער. אָבער י ע נ ע, די אָרימע ברידער, האָבען עס דאָך געהאַלטען אין איין שרייען און איבער׳־חזר׳ן), — בכן איז באַשלאָסען געוואָרען, צו פאַראַנשטאַלטען אין איינעם פון די נאָהענטע טעג אַרום קריסטמעס, אַן אונטער־נעמונג און טאַנצען פאַר די אייגענע קאָנגרעגיישאָן־מעמבערס. טאַקע אין די גרויזעלשאַפטס־צימערן פון׳ם טעמפּעל „גייטס אָוו מוירסי“.

אָבער דער ערפאָלג פון אַט דער אונטערנעמונג האָט זיך שטאַרק געווענדט אָן דער אָנוועזענהייט פון דעם באַרימטען כלל־טוער יודזשין גולסענגער, און אָן דער רעדע, וואָס ער וועט דאַר־פען האַלטען אויפ׳ן באַזאַר, דערציילענדיג זיינע פּערזענליכע איינדרוקען פון זיין לעצטער רייזע אין מזרח־אייראָפּא, וואו ער האָט טאַקע אַליין געאַרבייט אויפ׳ן אָרט, און דאָס וועט זיכער שטאַרק רירען די אָנוועזענדיגע. דערנאָך וועט מען צונעמען די דאָנעישאָנס, און ערשט דערנאָך וועלען זיין די טאַנצען.

ווי די פאַרזאַמעלטע — אַלע מיטגלידער פון דער קאָנגרעגיישאָן „גייטס אָוו מוירסי" — וואָלטען ביי זיך באַשלאָסען לאָזען צו־רו די צוויי, מיס עסטעל שיינטאַל און מר. יודזשין גולסענגער, ווי אַ יונגע חתן־כלה פּאָר, וויסענדיג, אַז אַן זייער געשפּרעך ווענדט זיך דער ערפאָלג פון דער גאַנצער אונטערנעמונג.

— האָבען זיי זיך גענומען ריידען אַביסעל העכער און שטאַרקער צווישען זיך. זיי האָבען גאָרניט געהערט, וואָס ס'קומט פאָר דאָרט אויבען... גאָרניט! גאָרניט!

— דער און דער האָט געקויפט אַ נייען ראָלס־ראָיס — אכצען טויזענט דאָלאר באַצאָלט.

— יענער און יענער האָט איבערגעפּאַרבט זיין מאָטאָר־שיפעל — נאָך אריינגעשטעלט שפּאָגעל־נייע ביינק און זיידענע קישעלאָך.

ס'איז געוואָרען שטיל, לאַנגווייליג. אַ זאַמע שלעפעריגקייט נאָכ'ן שווערען מאָלצייט. דאָ האָט אַ פּליכעוואַטער הער גוטמוטיג זיך אָפּגערופען צו רובינשטיינ'ען, דעם שמש פון דער שול, וואָס איז געזעסען אַ שוויינענדיגער אין זיין ווינקעל טיש, ווי אַן אָרימער קרוב. ער האָט צו אים גערעדט אַן אומישנע צעבראָכענעם דייטש, גע'כשר'ט מיט אַ פּאָר העברעאישע ווערטער.

— ס'איז דאָך אַלץ פאַר אייך, רובינשטיין, אַלץ פאַר אייך... זי זינט דאָך איין רוסישע יודע?

רובינשטיין איז פאַרצאַפּעלט געוואָרען. ער האָט געמאַכט אַ פאַרצווייפּעלטע אָנשטריינגונג, אַז זיין דייטש זאָל ארויסקומען אַזוי דייטשיש, ווי זיין פרעגער'ס שפּראָך. ער האָט זיך אַ ווײַלע געטרייסעלט, געצאַפּעלט, און דער תוך פון זיין אויפגערעגטען ענטפער איז געווען:

— אַך, חלילה, וואָס רעדט איר... ער — אַ ליטווישער, אַ רוסישער יודע? מער פעלט אים ניט! ער איז ניט קיין ליטווישער — ער איז אַן אונגאַרישער, דאָס הייסט, מען קאָן זאָגען — אַן עסטרייכער.

נאָר זיין ענטפער האָט קיינער ניט געהערט, און ער איז אויך ניט געווען וויכטיג. מען האָט שוין איצט אונטערגעטראָגען די קליינע קוביקעס דעמי־טאַס מיט די פראַנצויזישע טאָרטען.

אויף יודזשין גולסענגער'ס פּנים איז געווען אויסגעשפּרייט

א פריינדליכע שטאַלצקייט פון איינעם, וואָס ווייס דעם ווערט פון דער טובה, וואָס ער האָט געטאָן, ווייל אָבער קיין סך ניט ריי־דען פון דעם, מאַכט עס צו גאָרניט. און מיט שיינטאָל האָט גע־לויכטען מיט א גליקליכער שעמעוודיגקייט, וועלכע איז ביסלאַכ־ווייז און נאָכאנאנד אריבערגעגאנגען אויף אַלעמענס פנים׳ער:

— אַלץ וועט זיין גוט. אַלץ וועט זיין גוט.

אָבער גליקליכער פאר אַלעעמען איז דאָך טאַקע געווען דער שמש רובינשטיין. ער וואָלט זיך אפילו ניט געשעמט צוצופאַלען צום יונגען באַגליקער׳ס פיס. אָבער גראָד איצט האָט רובינשטיין זיך געפיהלט שטארק אומרואיג. אַן אומרואיגקייט, וועלכע פלעגט אים לעצטענס פּלוצלונג באַפאלען — בייטאָג, אָדער אין מיטען דער נאַכט. ער האָט זיך אַלץ געהויבען פון זיין שטול און זיך צוריק אנידערגעזעצט. ער האָט זיך אַלץ געטאַפּט ביי דער בוזים־קעשענע און געוואָרפען דערשראָקענע, רחמימ׳דיגע בליקען אויף די אָנוועזענדיגע, ווי בעטענדיג רשות ארויסצוגעהן.

אזוי ווי ביים טיש איז שוין ניט געווען, וואָס צו טאָן, האָט זיך דער עולם אויפגעהויבען און אָנגעהויבען ארייננגעהן אינ׳ם נעקסטען חדר, רויכערען און פּלוידערען. דאַמאָלס האָט רובינ־שטיין מיט ציטערדיגע הענט ארויסגעשלעפּט עפּעס א פאפּירעל פון בוזים־קעשענע, א צעקנייטשט פאַפּירעל.

פונ׳ם צווייטען חדר האָבען זיך דערהערט טריט. מען האָט נעקאָנט אַלע ווײַלע ארייננקומען אהער, און אים טרעפען מיט ד ע ם אין האנט — מער פעלט אים ניט. און די ווייטערס, וועלכע האָבען איצט פון טיש צוגעקליבען, האָבען אזעלכע מאָדנע, אָפּשפּעטערישע בליקען געוואָרפען אויף אים פון אויבען ארונ־טער. דאכט זיך — וואָס? וואָס איז אויף אים צו זעהן? א בלייכער איז ער געווען, אַן איינגעקוואַרטער און א דארער, דער טוקסידא אנצוג איז אויף אים געהאנגען, ווי א זאק.

האָט זיך רובינשטיין, אונטער זייערע בליקען, אָנגעהויבען ארומוואַרפען איבער׳ן צימער, ווי א פאר׳סמ׳ט מייזעל. ער האָט ענדליך דורכגעשאָסען דורך דער טיר־עפענונג, אָנגעהויבען לויפען איבער די ווייכע קארפעטס פון די קאָרידאָרען, ביז ער האָט דערזעהן אויף אַן עמאַלירטער ברעטעל, צוגעקלאַפּט אויף א טיר, א פאָר

שווארצע ווערטער. זיי האָבען אים אויסגעזעהן, ווי אַן אומרער־וואַרטעטע, ליכטיגע דערלייזונג, —

GENT'S ROOM.

ער איז אריינגעלאָפען און פארריגעלט די טיר. דאָ איז ער געווען זיכער, אז קיינער וועט אים ניט זעהן און פון אים ניט אָפּלאכען.

פונ'ם באל־רום, מיט איין עטאזש העכער, האָט זיך געלאָזט הערען דאָס ווייכע, טרוימערישע פארציען זיך פון פידלען און פלייטען.

רובינשטיין האָט ארויסגעשלעפּט א צעקרומפּעלטען צע־קנייטשטען בויגעלע פאַפּיר, — דעם בריף, וואָס ער האָט געקראָ־גען פון זיינעם א לאנדסמאַן, אַן אמאָליגער חבר פון חדר ארויס, ערגיץ אין א שטעטעלע אין פּאָדאָליער גובערניע. אינ'ם בריף האָט ער געלייענט צום כ'ווייס אליין ניט וויפילטען מאָל:

„...און וואָס זאָל איך דיר נאָך דערציילען, אז ס'איז ניט צום באשרייבען: קאָן איך דען איבערדערציילען אלע מורא'דיגע זאַ־כען, וואָס איך האָב געזעהן מיט מיינע אייגענע אויגען: ווי איז צו זיי, ווייל זיי זענען נאָך ניט בלינד געוואָרען: זאָוועל דעם סופר'ס קליין מיידעלע פון דריי יאָר האָט זיך א גאנצען פרימאָר־גען געבעטען מען זאָל עס ארויפזעצען אויפ'ן אורינאל: איר מאמע גניעסע די סופר'טע איז דערמזעלבען פרימאָרגען געשטאָר־בען נאָכדעם ווי די קאָזאקען האָבען זי מאנס געווען און צו'נהרג'ט בשעת מעשה פון גרויס ווילדקייט און ווילדען תענוג: זאָוולען אליין האָבען זיי צעשפּאָלטען דעם מח, ווייל ער האָט זיך אָנגענו־מען פאר זיין ווייב און זיינע אויגען האָבען די שאנדע ניט גע־קאָנט צוזעהן: און אינ'ם זעלבען חדר ליגט פּעשקע די קראסאַ־וויצע, זאָוועל'ס פופצען־יאָריגע פלימעניצע, צעמישט און גלייכ־גילטיג ניט וועלענדיג אָדער ניט זייענדיג אימשטאנד צו העלפען דעם קינד: טראכטענדיג, אז זי איז אליין טראָגעדיג מיט א גוי'איש קינד און אז זי איז אָנגעשטעקט געוואָרען מיט פראנצען: נו האָט דאָס קליינע דריי יאָריגע קינד געמוזט בלייבען ליגען אין זיין אייגענער צייע א לאנגע צייט: ס'איז געווען צו־שוואך אויפצושטעהן: איז עס געלעגען און לעבעדיגערהייט געפוילט

אזוי אין דער אייגענער צייט און געשטאָרבען צווישען די קרי־כעדיגע ווערים.״

ב.

פונ׳ם הויכען פּארשפּיצטען געוועלבטען פענסטער — ווי אין פארצייטיגע אידישע שולען אָדער קאטוילישע קאַשצאָלען — האָט זיך געזעהן, ווי עס ציט זיך דער ברייטער, רחבות׳דיגער גרענד קאָנקורס.

דאָס רייכע אפּאַרטמענט־הויז איז געווען געבויט ווי אַ קלין, ווי אַ דריי־עק. ווייל אַ זייטיגע גאס איז ביי דעם ווינקעל אריינ־געפאלען אינ׳ם גרענד קאָנקורס — דעם אָקעאַן. מיט דער שמאָ־לער, איינ־פענסטערדיגער וואנט איז דאָס הויז אויפ׳ן קאָנקורס ארויסגעקומען — בלויז אָט אָ די פּערפּענדיקולערע ריי פענס־טער, און קיין אנדערע. פענסטער, וואָס האָבען אַ ר י ב ע ר־ג ע ק ו ק ט, קיניגליכ־אליין און אָפּגעאיינזאמט, אויף דער ברייטער עווענין.

דאָ, ביי דער וואנט, האָט יודזשין גולסענגער געהאט זיין קאָבינעט. ארויסקוקענדיג פון זיין הויכען פענסטער אויפ׳ן אכ־טען עטאזש, איבער דער ברייטער וועלט אונטען און ארום, האָט ער זיך נאָר געפיהלט, ווי אַ מלך, ווי אַ הערשער איבער גאָר דער וועלט.

אַ בולוואר האָט זיך אין מיטען פון דער טאָפּעלט־ברייטער עווענין געצויגען. שווארצע ריטלאך פון הוילע בוימער האָבען זיך געפלאָכטען און געריסעוועט אויפ׳ן לופט־בלוי, — פאנטאס־טישע בוימער־סקעלעטען, געמאָלענע מיט איידעלע וואסער־פאר־בען. אין דער אָראנזש־פלאמענדיגער, פארגעהענדיגער ווינטער־זון האָט ערטערווייז טונקעל געפלאקערט דער פעכיג־שווארצער אספאלט, מיט טונקעלע פייער־לוזשעס. און ווייט אריבער די מויערען און קאָטעדזשעס מיט די שקיעה־ברענענדיגע פענסטער — יעדעס פענסטער אַ חלום, אַ ווייט לאנד און אַן אנדער וועלט — האָבען זיך געצויגען טאָלען. נאָך ניט קיין באַזעסענע, פעל־זיגע, ווילדע, באבוימט מיט די דזשעראָם־וועלדער, וואָס זענען פון די שטיינער־שפּאלטען געוואקסען. שטאָטישע באנען האָבען זיך אויף ווייטע רעלסען אין דער לופט געקרימט און געבויגען

זיך — שטאָלערנע, עלאסטישע חיות, וואָס האָבען אָנגעפילט די לופט מיט דער פרייד פון גרויס־שטאָט. א ווייטער בריק. א סך בויגען־פאָרמיגע בריקען. שיפען, דאמפערס, מאָטאָר־שיפלאך, שלעפ־בארקאסען. א ווייס־פארנעפּילטער טייך. פונ׳ם טייכגעפיל האָבען שוין לאמטערנעס אָנגעהויבען ארויסשיינען — אן אייביגע אילומינאציע אויפ׳ן טייך.

און דערנאָך האָבען זיך ווייטער געצויגען בערג, און ווידער א טייך, דער פון דאנען אומגעזעהענער האָדסאָן. יודזשין גולסענגער האָט מיט׳ן שארפ־שטאָלענעם אויג די שטיינערנע בערג דורכגעדרונגען, און אלץ געזעהן. זיין בלוט האָט אין אים געשטיגען, און זיינע אָדערען זענען שטאָל געוואָרען, ווען ער האָט געקוקט אויף דער פעלזיגער געגענד ארום. פון זיין הויכען פענסטער, ווי פון א טורעם ארונטער, האָט ער איבער׳ן ארומיגען לאנד געלוגט.

און דאָ, אין מיטען שטאָט, האָט זיך דער ברייטער, מלכות׳דיגער גרענד קאָנקורס געצויגען, מיט דינאמיט דורכגעריסען, מיט אייזענס דורכגעבראָכען, דורך שטיינערנע, ווילדע בערג. אויטאָמאָבילען, אויטאָמאָבילען, אויטאָמאָבילען, האָבען זיך דורך טאָג און נאכט געצויגען — פון ערגיץ ניט, אין ערגיץ ניט, אין דער אומבאַשטימטער, זיך קיינמאָל ניט ענדערענדיגער ריכטונג, — די ריכטונג פון אהין און צוריק. נאָכאנאנד, איילענדיג, קיינמאָל ניט אויפהערענדיג, פון דער שטאָט אויפ׳ן לאנד ארוים און פונ׳ם ווייטען לאנד צוריק, דורך שטאָט צום ים־צו. און אז יודזשין גולסענגער האָט נאָכגעקוקט די אויטאָמאָבילען, איז אים אלעמאָל אויסגעקומען, ווי ערגיץ וואו איז א גרויסער, פיל־פעלקערדיגער יום־טוב פאָרגעקומען, אָדער א רייכע, פאמפעזע און אייביגע לויה.

ווייט האָט ער געקוקט, ווייטער און ווייטער, איבער פעלד, שטיין, מויער און לאנד, אויף יענער זייט האָדסאָן. דאָרט איז געווען יודזשין גולסענגער׳ס זומער־גוט, וואו ער האָט זיך עס באקענט מיט מים עסטעל שיינטאל׳ן. דאָס איז געווען א פּאָר וואָכען נאָכדעם, ווי ער האָט זיך צוריקגעקערט פון זיין רייזע איבער מזרח־איירָאפא. פאר די אויגען האָט זיך איצט ווידער

אויסגעשטעלט — פונקט ווי זאכען און טעג, איינמאָל געוועזענע, פארשווינדען שוין קיינמאָל ניט — י ע נ ע ר הערבסט־טאָג.

א שפעטער הערבסט־טאָג. א סך ליכט. אינדיאַנער זומער, פורפור־בלעטער. א ברייטער זאמדיגער שליאך — דער גאָלף טראקט — וואו ער, א זומערדיג אָנגעטאָנענער, א הויכער, ברייט־פלייצעדיגער מיט אן אטלעטישער פיגור, איז לייכט איבער'ן וועג געגאַנגען. דער יונגער בחור'ל האָט אים דעם זאק מיט די גאָלף־שטעקענס נאָכגעטראָגען — א נושא־כלים צו א גרויסען קריגער. דאָס בלוט איז אין אים געווען פורפור אויפגעשלאָגען, ווי די בלעטער ארום, ווי דער ווילדער און ווייך־ווערענדיגער וויינטרויב.

האָט אים איצט דער פאַרשטעהענדיגער אָוונט דורכגענומען מיט א ציטער פון א נייער פרייד.

ער האָט זיך געבאָדען א גאנצען פארנאכט, געוואַשען, זיך פארפיומירט, און זיך געגרייט פאר'ן יום־טוב היינט ביינאכט.

און אין יענעם אָוונט האָט זיך פאר דער טיר פונ'ם טעמפעל „גייטס אוו מוירסי" געזעהן א קליין שילד. געהאנגען איז זי שוין דארט אפילו א גאנצע וואָך, נאָר היינט אין אָוונט זענען די עמאל־בוכשטאבען אויפ'ן שווארצען טאפעל געווען באלויכטען מיט'ן לאכעדיג־גרויסשטאָטישען ליכט פון אן אריבערהיינגענדי־גער עלעקטרישער לאָמפּ.

א סאָשייבל.

א טאנץ און אונטערהאלטונג געגעבען פון די
לידיס אָקזילערי פונ'ם טעמפעל
„גייטס אוו מוירסי"
אין די וועסטרי־צימערען.
אַלע זענען ווילקאָמען.
צו־בייסענס ווערען סערווירט.
אָנפאנג 8:30 אָוונט, שאַרף.

א לאַנגע שערענגע אויטאָמאָביליען און קארעטען האָט גע־דרימעלט אינ'ם בלויען דרויסען, פאר די טויערען פונ'ם טעמפעל „שערי רחמים". זיי, די טויערען, זענען שוין פון תחלת אָוונט געווען באפוצט מיט טראָפּישע פלאנצען און קינסטליכ־אויסגע־

פלאַכטענע גירליאַנדעס פון אַלערליי־קאָלירטע עלעקטרישע לעמפלאך. דאַמען אין פוטערס פון האָדסאָן־סיעל און מאַרדערס, העררן אין צילינדרען, מיט פאַרפומירטע קאַקאָ־נוס אויל אָפגע־גלאַנצטע, מיט די שטייפע ווייס־געפּרעסטע העמדער־בוזימס און אין חשוב'ע איוונינג־דרעסעס, האָבען א גאַנצען אָוועגט געהאַל־טען אין איין אַרונטערשטייגען.

א ווייסער, בלישצענדיגער שניי, מיט ברייטע פעדערדיגע ריידעלאַך, איז געפאַלען — דער ערשטער שניי. ער האָט אָנ־געפילט די לופט צווישען הימעל און ערד, דעם ברייטען קאָנקורס און דעם אָוועגט מיט א יום־טוב'דיגקייט און א פלוצלונג־אַרונ־טערגעפאַלענער פרייד.

פייערליך־שוויייגענדיג האָבען די טויערען אַריינגעלאָזען די הערען און די דאַמען.

איצט איז שוין געווען שפּעט־אָוונט.

אונטען, אין דער „וועסטרי"*) פלעגט מען דאַוונען די שבת אין דער פריה'ס, ווייל שבת צו שחרית פלעגען קומען זער ווייניג מענשען. עלטערע, עובר־בטל'דיגע יידעס און באָבעס, א אינגעל אָדער א מיידעל, וואָס פלעגט דאַרפען זאָגען קדיש. אָהן אָרגעל, אָהן געזאַנג, אייַלענדיג־געשעפטסמעסיג פלעגט דער הייליגער רעווערענד, דר. אָבאַדיאַה סילווערשטיין, דורכפּרעפלען די שחרית־תפלות. די יונגע און מיטעל־יעריגע קאָנגרעגיישאָנ־מיטגלידער פלעגען דאַמאָלס אין דערזעלבער שעה האַלטען אין אַרויסגעבען די לעצטע באַפעלען פאַר דער וואָך ערגיץ אין די טורעם־געביידעס, וואָס נידעריגער פונ'ם סיטי־האָל, אָדער אין די אָנגעפּיקעוועטע מאַגאַזינען. די רייכערע — אויף בראָדוויי און פינפטע עוועניו. די אָרימערע — אויף סט. ניקאָלאַס און אמסטערדאַם עוועניוס. און די דאַמען האָבען ניט געהאַט צוליב וועמען צו קומען אין שול אַריין.

און דאָ איז איצט אויך פאָרגעקומען די אונטערהאַלטונג. ס'איז שוין געווען שפּעט אין אָוונט. יודזשין גולסענגער האָט געהאַלטען זיין רעדע. ער האָט איבערגעגעבען זיינע ערפאַרונגען פון זיין פאַרווײַלען אין מזרח־אייראָפּא, און די פילע זאַכען, וואָס

*) וועסטרי — דער פּאָליש — זייטיגע צימערען.

ער האָט דאָרט געטאָן. דערנאָך, פון די איינצעלנע פאַקטען, איז ער איבערגעגאַנגען צו אן אלגעמיינער באַטראַכטונג וועגן דעם עטישען אינהאַלט פונ'ם לעבען און וועגן דעם, אַז איינער דאַרף אַלעמאָל טאָן גוטס פאַר'ן צווייטען. איינער דאַרף אַלעמאָל דינען דעם צווייטען. ניט העכער, ניט נידעריגער — יעדער איי־נער דאַרף זיך באַטראַכטען פאַר דעם צווייטענ'ס דינער. און מיר דאַרפען קיינמאָל ניט וועלען קיין באַלוינונג פאַר אונזערע מעשים — אונזער אינערליכע באַפרידיגונג איז אונזער בעסטע באַלוינונג. ניין, דאָס אויך ניט. דאָס איז שוין צופיל. דאָס איז דאָך שוין אויך אַ באַלוינונג! מיר טאָרען זיך ניט גלעטען איבער'ן בעקעלע פאַר די גוטס, וואָס מיר טוען אַ צווייטען. איבער דעם ווערען מיר ניט קיין העכערע, קיין בעסערע מינים מענשען. מיר דינען איינער דעם צווייטען, ווייל מיר זענען מ ח ו י ב דאָס צו טאָן — ווייל עס איז אונזער פליכט. אונזער הייליגע פליכט. יאָ.

— לאָמיר, — האָט ער געזאָגט, און מים עסטעל שיינטאַל האָט זיך געוואונדערט צו דערזעהן אים אין נ אָ ך אַ ליכט, אין אַ נייען ליכט, אין דעם פרומען רעווערענדישען אויסדרוק פון זיין פנים, און דאָס האָט אים נאָך טייערער געמאַכט אין אירע אויגען. — לאָמיר בויען צוזאַמען אַ שיף. אַ שיף. דאָס שיף מיינט פאַר אונז דער כאַראַקטער — דער כאַראַקטער פון דעם בעסערען מענ־שען. צוערשט מוזען מיר דאָך בויען דעם פונדאַמענט, דעם הויפט־חלק פונ'ם שיף, דעם גוף פונ'ם שיף. און דאָ לייגען מיר אוועק די ערשטע, וויכטיגסטע ברעטער, דעם אויפהאַלט פון דער גאַנצער געביידע — וואָס דאָס מיינט, כ'חזר איבער נאָך אַמאָל, אונזער כאַראַקטער — די וויכטיגסטע ברעטער. און די ברעטער וועלען מיר אָנרופען: „סוירוויס", דינסט, וואָס איין מענש דאַרף אַרויסווייזען דעם אַנדערען.

דער עולם איז געזעסען שטיל, פאַרגאַפט. יודזשין גולסענ־נער'ס פנים איז מיטאַמאָל געוואָרען שטריינג. די אויגען — בייזלאַך־פאַרשפיצט, און מיטען פינגער האָט ער אויף עמיץ אַן אומגעזעהענעם געטייט — גע'מוסר'ט און געשטראָפט.

— אָבער די הויפט־ברעטער — „סוירוויס" — כאָטש זיי זענען דער וויכטיגסטער טייל פונ'ם שיף — כאַראַקטער — זענען דאָך ניט אַלץ. זעהר אַ וויכטיגע ראָלע אינ'ם שיף שפּילען די

ז ע ג ל ע ן, און יעדער איינער קאָן אויפ׳ן שיף אַרויפציען זיינע זעגלען — יאָ, יעדער איינער, יעדער מענש איז זיין אייגענער באַלעבאָס, און איז פאַר זיך זעלבסט פאַראנטוואָרטליך — און וועלכע זעגלען ער ציט אַרויף, אַהין וועלען זיי אים פירען. צום לעבען אָדער צום טויט. און וועלכע זעגלען, מיינע ליבע שוועסטער און ברידער, זאָלען מיר אויף אונזער שיף אַרויפציען?

ער האָט זיך אָפּגעווישט דעם שטערן, אויסגעטרונקען קאַלט וואסער פון גלאָז.

— מיר וועלען אַרויפציען דעם ערשטען זעגעל. מיר וועלען אים אָנרופען: „ד ע ר ז ע ג ע ל פ ו נ ׳ ם ר י י נ ע ם מ ו י ל“. ס׳איז קלאָר. מען דאַרף ניט דערקלערען, וואָס דאָס באַטייט. און אַז מיר האָבען שוין דעם ערשטען זעגעל זיכער און פעסט אויף זיין אָרט וועלען מיר אַרויפציען אויף אונזער שיף דעם צווייטען זעגעל. און דעם וועלען מיר אָנרופען: „ד ע ר ז ע ג ע ל פ ו נ ׳ ם ע ר ל י כ ע ן א ו י ג“. און דאָס איז אויך קלאָר. און אויך דאָס, האָף איך, נויטיגט זיך ניט אין קיינע פּאַרטיי־טשונגען. די צוויי וויכטיגסטע זעגלען אויף אונזער שיף „כאַ־ראַקטער“: דער זעגעל פונ׳ם ריינעם מויל און דער זעגעל פונ׳ם ערליכען אויג.

און זיין פּנים איז נאָך שטרייגגער און מוסר׳דיגער געוואָ־רען, שטאַרקער און בייזער האָט ער געטייט מיט׳ן פינגער אויף עמיצען אין אומגעזעהענעם:

— היט זיך פאַר׳ן אומריינעם מיאוס׳ען מויל און אומערלי־כען, ניט־פאַרגינערישען אויג! כ׳מיין ניט אייך — כ׳בין זיכער, אַז איר, מיינע פריינט, האָט אַרויפגעצויגען די ריכטיגע זעגלען אויף א י י ע ר שיף. אָבער, צו מיין און צו אונזער אַלעמענס באַדויערען, זענען דאָ אַזעלכע מענשען — און אַ סך מאָל קומט טאַק אונז אויס צו ליידען פון זיי — וועלכע האָבען אויף זייער שיף אַרויפגעצויגען די זעגלען פונ׳ם אומריינעם מויל און ניט־פאַרגינערישען אויג. דאָס פירט צו דערגידערונג, פאַר׳מאוס׳ונג און, ענדליך, צום טויט. יאָ, צום טויט. כ׳דאַנק אייך.

מען האָט אים שטאַרק אַפּלאָדירט. „אַ פּראַכטפולע רעדע“ „אַ מייסטערווערק“, „גלענצענד דורכגעפיהלט, פול מיט אמת׳ן

סענטימענט, הארציגער ווארימקייט און געריררטקייט". א פּאָר עלטערע פרויען — שוין אָפּגעשוואכטע געווען, און די קאָנטראָל איבער די נערוו־צענטערן פון די לאקרימע דריזען האָבען זיי שוין אָנגעוואָרען — האָבען זיך די קוואלען פון טרערען ביי זיי גע־עפענט, און פרום און אין דער שטיל האָבען זיי געבענשט גאָט, וואָס זיי אליין שטאַמען ניט פון יענע מדינות, און וואָס ז י י ע ר ע קינדער געפינען זיך דאָ, אין זיכערהייט.

די אינגערע דאַמען האָבען איניגסט אָנגעקוואָלען פון'ם גע־זונטען, מאַנסבילשען אויסזעהן פון'ם רעדנער, וועלכער האָט אויסגעקוקט אין זיין אַראַטאָרישען ענטוזיאזם, ווי אן אמת'ער העלד, א פּירער. די, וואָס זענען נאָך געווען מיידלאך, האָבען געקוקט מיט קנאה אויף מיס שיינטאַל'ן. און די, וואָס זענען שוין געווען פארהייראט, האָבען געקוקט מיט גרינגשעצונג און פארדראָס אויף זייערע אייגענע מאַנען.

און די הערען האָבען דערווייל געטראַכט, וואָס פאר א דאָ־ניישאָנס זיי זאָלען געבען, לויט זייער שטאַנד און לויט זייער נאָמען, ס'זאָל ניט זיין קיין דערנידערונג פאַר לייטען. מען האָט זיך אומגעקוקט, ווער ס'איז דאָ. די, וואָס זענען דאָ געווען מיט כלות אָדער „ליידי־פריענדס" האָבען א ווײַלע געטראַכט וועגען די כלות און דער בלה'ס עלטערען, און לויט די אויסרעכענונגען באַ־שטימט צו געבען די געהעריגע „דאָניישאָנס".

אז דער גאַנצער סכום געלט און פּלעדזשעס איז שפּעטער באקאַנט געוואָרען, האָט מיס עסטעל שיינטאַל געהאַט אויפגע־פלאַמטע באַקען, און זיך געפּיהלט די גליקליכסטע פרוי אויף דער וועלט. און יודזשין גולסענגער, וועמעס פאַרדינסטען עס זענען דאָ אָפּען און פון אַלעמען אַנערקענט געוואָרען, האָט מיט גרויס־מוטיגקייט און ליבע געטראַכט, אז עסטעל איז א וואונדערבאַר־פעהיגע פרוי, און אַלץ, וואָס זי נעמט אונטער פירט זי דורך מיט א סך „עפישענסי". אויף איר וועט מען זיך שוין קענען גאָר א סך פאַרלאָזען, סיי אַלס פרוי, סיי אַלס הויז־ווירטין, און סיי אַלס עצה־געבערין אין לעבענס־ענינים. זיין באַשלוס צו שדכנ'ען זיך צו איר איז דאַמאָלס געוואָרען נאָך שטאַרקער.

איצט איז שוין געווען נאָך אַלעמען · רובינשטיין און קענ־נעטה, דער דזשעניטאָר פון'ם טעמפּעל, האָבען אויסגעשלעפּט

צו דער וואנט אלע שטולען, און געמאכט פלאץ פאר טאנצען. באלד האָבען זיך צו דער מוזיק פון דער ראַיאל, פויק און סאקסא־פאָן געדרייט יונגע פאַרלאַך מיט גליקלאַך־צעפלאַמטע פּנים׳ער. זיי האָבען געטראכט :

— נאָך אלעמען איז די וועסטרי פונ׳ם טעמפעל אן אויסגעצייכענטער פלאץ פאר טאנצען. דאָ האָט מען פונ׳ם טאנצען געקאָנט א סך מער הנאה האָבען, ווי אפילו אין די גרעסטע טאנצהאָלס. אלץ איז געווען אזוי עקסקלוסיוו, דער עולם — אן אייגענער, א געקליבענער. און דאָ איז טאקע געווען א סך פלאץ פאר׳ן גיבען טעמפּאָ פון די יונגע טאנצער. זיי האָבען געקאָנט ארייננעמען די גייעסטע, קונציגסטע „סטעפּס״, אויסדרייען די שענסטע „העזיטיישאָן וואלצערס״ און די פאנאנדערברענענדיגסטע, שפּיציגסטע „פאקס־טראָטס״.

דאָס אומגעפער, איז געווען דער תוך פון די רייד און מחשבות פון די יונגע פאַרלאַך.

אונטער׳ן סופיט האָבען זיך געקנוילט די ווינקעלדיגע, קיצעלדיגע קלאַנגען פון דער דזשעז־מוזיק. אין א זייטיגען צימער זענען געווען אָנגעשטעלט טישען מיט וויינען — בורגונדי, מאָזעל, באָרדאָ, קאַליפאָרניע, זיסער מוסקאטעל און זויערע רהיינ־וויינען, שמאַל־העלזיגע, שלאנקע שאמפּאניער־פלאשען, קוישען מיט פרוכט, זיבענ־פאַכיגע טאָרטען. פון דע ר קיך ארויס — די וואונדערבארע, אייגענע קיך איז געווען דער שטאָלץ פון דער קאָנגרעגיישאָן „גייטס אָוו מוירסי״ — האָט מען סערווירט טיי, קאפע און פּאַסטאָם פאר די עלטערע לייט. די עלטערע לייט — שוין די טאנצ־יאָרען אריבער — האָבען עס זיך ארומגעקליבען דאָ ארום די טישען.

דורכ׳ן טומאן, וואָס האָט זיך אויפגעהויבען פון די ציגארען און די הייסע געטראנקען, האָט זיך געזעהן עפּעס א גרוי־באוואקסענער, שאָטענהאפטיגער קאָפּ. א פּאָר אייגגעטריקענטע ליפּען האָבען זיך שוואך און עובר־בטל׳דיג געשאָקעלט. און איבער׳ן טומאן האָט זיך עס אויסגעדראכט, אז ס׳איז בלויז א קאָפּ, א באַזונדערער, פונ׳ם גוף אָפּגעשניטענער קאָפּ, וועלכער האָט אָנגע־

הויבען ריידען. קיין אויגען האָבען זיך נים געזעהן. בלויז א מויל.

„...און אנדערש מאָל פלעגען די קאָזאקען צווינגען די על־טערען דער׳הרג׳ענען זייערע אייגענע קינדער. דאָס איז געווען דער פאַל מים אברמ׳ל קראוק׳ן. אויב די עלטערען פלעגען זיך עס אנטזאָגען צו טאָן, פלעגען די קאָזאקען זיי צע׳נהרג׳ען, איז־דערקעווען זיך איבער זיי, שלאָגען מיט די באַגנעטען, ארומשלעפען פאַר די האָר, און מוטשען זיי אויף אנדערע אופנים. אויב איג׳ם הויזגעזינט האָבען זיך געפונען יונגע מיידלאַך, פלעגען די קאָ־זאקען פארשפּארען די איבעריגע פאַמיליען־מיטגלידער אין א זייטיגען צימער, וועלכער פלעגט באוואכט ווערען פון א סאָלדאט, און דאמאָלס פלעגען זיי מאנס זיין די פרויען, איינע נאָך דער אנדערער. אין אנדערע שטעט פלעגען די קאָזאקען אוועקשלעפען די יונגע מיידלאָך אין די סעדער אָדער וועלדער — פריילינג איז עס געווען, ארום שבועות — און נאָך די חיות׳דיגסטע מיני איזדעקעוועז זיך איבער זייערע קערפּערס, זיי דערנאָך דער׳הרג׳ענען. די, וואָס זענען געבליבען לעבען, ווארטען, ביז זיי וועלען געזונט ווערען און וועלען האָבען גענוג כח זיך אליין צו דער־הרג׳ענען.״

דאָס ענגלישע וואָכענבלאָט, וואָס איז די גאַנצע צייט גע־האנגען אין דער נעפּילדיגער לופט פאַר דעם אונטערגעהאלטען קאָפּ — ס׳האָט זיך אויך נים געזעהן, ווען האנט ס׳האָט עס צוגעהאלטען דאָס בלאט פאר׳ן ברויען צעקאשמעטען קאָפּ — איז ערגיץ ארונטערגעפאלען.

— פּע, ווי קאָנען זיי עס גאָר... — די דיקע דאמע מיט׳ן דריי־גאָרענדיגען גוידער האָט געפּאָכעט איר אויפגעקאָכטען פּנים מיט׳ן יאפּאנעזישען פעכער. ס׳איז נים געווען קענטיג, אויב ס׳פאַרדריסט איר אויף די קאָזאקען, אָדער אויף דאָס בלאט, וואָס שעמט זיך נים צו באשרייבען אזעלכע אומאנשטענדיגע זאכען. — פּע, — האָט זי זיך געערגערט — ווי קאָנען זיי עס גאָר!...

— מיין גאָט, מיין גאָט! — די דאמע אין די מיטעלע יאָ־רען, וועלכע האָט א גאַנצען אָוונט פלירטירט מיט׳ן טרעזשורער פון׳ם טעמפּעל, האָט עטוואָס ארונטערגעלאָזען די אויגען, בעת יענער האָט אונטער׳ן טיש געדריקט זיין קני צו אירער. מיט־

אַמאָל האָט זי זיך דערפיהלט שטאַרק אומבאַקוועם און נאַריש. זי האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי זי וואָלט זיך מיט עמיצען ליב געהאַט אין דער פינסטער, און מען האָט אויף זיי פלוצלונג דאָס ליכט אויפגעדרייט. דערפאַר האָט איר אויף עמיצען — און אומ־באַקאַנטען, דערשלאָגענעם און אָפּשטויסענדיג־שוואַכען עמיצען אויף יענער זייט ים — פאַרדראָסען. זי האָט בייזליך פאַרביסען די ליפּעלע. — מיין גאָט, מיין גאָט, — האָט זי גע׳חזר׳ט צער׳דיג, און אָפּגערוקט איר קני.

אַ מינוט איז געוואָרען שטיל, און אַלע מענער און ווייבער, אייגענע און פרעמדע, צעהיצטע איינער קעגען אַנדערען, האָבען זיך דערפיהלט — איבער עמיצענס, ניט זייער שולד — נאַריש און דערצאָרענט. דאָס געשפּרעך האָט זיך ווייטער ניט געקלעפּט. און אַלע האָבען געקוקט אויפ׳ן גרויספאַרגעלטען קאָפּ פונ׳ם אַל־טען עובר׳בטל׳דיגען קאָנגרעגיישאָן־מיטגליד, וועמען ס׳איז אײַנ־מיטען איינגעפאַלען צו לייענען דאָס דאָזיגע שטיקעל נייעס. דאָס איז זיכער געווען — האָבען זיי אַלע געטראַכט — אַ סימן פון גראָבע אומאַנטוויקעלטע מאַנירען. דאָ זענען געווען דאַמען, און זיי האָבען זיך דאָך געקאָנט פיהלען אומבאַקוועם. און וואָס איז דאָ צו ריידען — זיי האָבען זיך טאַקע אַלע געפיהלט שטאַרק אומ־באַקוועם, און ניט געוואוסט, וואָס ווייטער צו טאָן.

דאַמאָלס האָט יודזשין גולסענגער, וועלכער איז דאָ ביים טיש געזעסען, פאַרטיפט אין אַ געשפּרעך מיט מיס עסטעל שיינ־טאַל׳ן, געוואָרפען אַ רוגזה׳דיגען בליק אויפ׳ן פאַרוואַקסענעם קאָפּ האָר, וועלכער האָט איצט געדרימעלט איבער אַ גלאָז עפּעס, און אויסגעמאַטערטער.

— אַזעלכע עובר בטל׳ס... גאָרניט, זיי מעגען זיך לעבען געזונטערהייט. אָבער פאַרוואָס לאָזט מען זיי ניט זיצען אין דער היים?

אַ דערצאָרענטער האָט ער זיך אויפגעהויבען, אָנגענומען זיין דאַמע אונטער׳ן אָרעם, און אַרויסגעגאַנגען אין אָנגעבלאָזענער פון צימער.

אויפ׳ן וועג האָט ער איר אויסגעגאָסען זיין האַרץ:

— אַך, מיין גאָט... צו וואָס ריידען אַזויפיל וועגען דעם. —

ער האָט דאָך גוט פאַרשטאַנען, פון וואַנען דער באַריכט אינ'ם ענגלישען וואָכענבלאַט שטאַמט: פון זיי, פון די אידען, נאַטיר־ליך!... אָבער צו־וואָס אַזויפיל שמועסען וועגען דעם אין דער עפענטליכקייט, רייסען אַלעמען די אויגען! קאָנען דען די רייד העלפען. וואָס מיר קאָנען, טוען מיר דאָך. אָט האָב איך געניי אַ יאָר צייט גע'פּטר'ט צווישען זיי. זיך אויסגעשטעלט צו אַלער־ליי געפאַרען, געקאָנט אַנידערפאַלען אין אַ ליאַרע עפּידעמיע, וואָס הערשען דאָרט כסדר, געליטען אַלע אומבאַקוועמליכקייטען און אומריינקייטען, אַלערליי מאַנגלען.... און צוליב וואָס? צוליב וועמען? דאָך אַלץ צוליב זיי. אָבער אויף זיי איז גאָרניט אָנ־געלייגט. אַלץ טוט מען פאַר זיי, און זיי זענען תמיד אומצופרי־דען. פּונקט ווי עס וואָלט זיי גע קומט! אומדאַנקבאַרע... פּע, מאוס...

ער איז אַנטשוויגען געוואָרען, ווייל ער האָט זיך געכאַפּט, אַז ער ווערט אין כעס, וואָס ס'איז ניט געווען שעהן ארויסצו־ווייזען פאַר אַ כלה אין דער גאָר ערשטער צייט. אָבער קיינער האָט דאָך אים ניט געקאָנט שטערען, ער זאָל טראַכטען פאַר זיך אַזוי, ווי ער וויל. האָט ער עס טאַקע געטאָן. אומגעפער אַזוי — אין דער שטיל, פאַר זיך:

„— פּע, אַ מאוס'ער עולם... מען קאָן פאַר זיי קיינמאָל ניט יוצא זיין. זיי מאַכען עס דאָך אָן אַזאַ טומעל, אַזאַ געפּילדער. ער האָט זיך דאָך שוין לאַנג געוואָלט פאַרגעסען אָן זיינע דער־דריקענדיגע אייַנדרוקען פון דאָרט, איז געקומען דער היינטיגער אָווענט. ער וואָלט דאָך זיכער, — נאָכדעם, ווי אים איז אין פאַרלויף פון אַ היבשע פּאָר חדשים געלונגען זיך אָן אַלץ צו פאַר־געסען — ניט געהאַלטען די דאָזיגע רירענדע רעדע. ס'איז ניט איבעריגס אַנגענעם זיך ווידער פאַרצושטעלען יענע ערטער און מענשען. ער געדיינקט זיי נאָך — די שמוציגע, די אָפּגעריסענע, די פאַרוועריממטע, מיט די ווילדע העוויות און דעם מאָדנעם גע־זאַנג אין זייער ריידען, אַזעלכע צודרייענגליכע, אַזעלכע קלעפּי־דיגע. זיי האָבען דיר אַלעמאָל געמאַכט דעם איינדרוק, אַז דאָס טוען זיי גאָר דיר אַ טובה, פאַרוואָס זיי נעמען הילף... און אַזעלכע ניט־פאַרגינערס! מען האָט נאָך געמאַכט אויף אים בלבולים, אַז ער צאָלט זיי ניט אוים געגוג, אַז ער לעבט רייכ־

פארשוווּנדעריש!... אויף זייער געלט? דערלייגען זיי עפּעס צו דעם? א נים־פארגינעריש אויג...

...מיט די פּאַליאַקען איז שוין געווען אַ סך בעסער, אנגע־נעמער צו האנדלען — האָבען כאָטש מ א נ י ר ע ן! איידעלע דזשענטעלליים, שמייכלען פריינדליך, זענען געווען דאנקבאר, ווען ער האָט פאר זיי עפּעס געטאָן... נאַטירליך, האָט ער פאר קיינעם נים ארויסגעזאָגט זיינע איינדרוקען, דאָס, וואָס ער דיינקט — ע ר האָט נאָך גענוג טאקט! אָבער ביי זיך אין הארצען ווייס ער דאָך — מיט די פּאַליאַקען איז דאָך זיכער אנגענעמער געווען צו האנדלען, ווי מיט „זיי"... האָבען כאָטש א ריין מויל — —"

דורך געדרייטע האלב־באַלויכטענע שטיגען האָבען זיי זיך אויפגעהויבען פון דער „וועסטרי" אינ'ם בייסמענט, אין דער הויך ארויף אינ'ם טעמפּעל אריין. זייערע טריט האָבען באלד דער־פיהלט די ווייכע בארואיגענדיגע קאַרפּעטס, וואָס זענען געווען פארשפּרייט איבער די טעמפּעל־דורכגאַנגען. דאָרט איז געווען טונקעל און שטיל.

ג.

אונטען, ארום דעם טיש, אָנגעשטעלט מיט קוישען פרוכט, באַרויטעלט און באַפּורפּעלט מיט די פארשידענסטע ווייגען אין די געשליפענע קרישטאָל־פלעשלאך און בעכערלאך — גראַנירטע בעל־גישע דימענטען־ארבייט — איז די סעודה נאָך אלץ אָנגעגאנגען.

נאָר ש ו ו י י ג ע נ ד י ג ע ר ה י י ט.

דאָס ליכט האָט געברענט און די ווייגען האָבען זיך גערוי־טעלט אין שווייגעניש.

דער פּרעזידענט — לודוויג מוירשנער, ע ס ק ו ו י י ר — האָט עס געפיהלט אלס זיין חוב, איצט, אז די „ווירטין" מיס שיינטאַל, איז פארשוואונדען, — האָט ער עס געפיהלט אלס זיין חוב ארויסשלעפּען דאָס געשפּרעכען־שיף פון די געפערליכע וואַ־סערען, אויף א זיכערען וועג. אויף אן איידעל־אָנגענעמען, גע־זעלשאפטליכען געשפּרעך אין די גרעניצען פון שמייכעלדיגען, רו־איגען, לייטישען ג ע ז ע ל ש א פ ט ל י כ ע ן פּארקער.

—נ־נא, נאַטירליך, עס איז דאָך א היפּש ביסעל איבערגע־טריבען.

— יאָ, איר ווייסט דאָך! צייטונגען!

— וואָס אמת איז, — בלויז אין די „אידישע“ צייטונגען ערשיינען דאָך אַזעלכע באַריכטען — מען דאַרף זיך בכלל פאַר־האַלטען פאַרזיכטיג צו אַזעלכע ידיעות, אויסערסט פאַרזיכטיג. מרס. אַרעל בורהאָף האָט געהאַט אַן אויפגערעגט־פלאַמענדי־גען פּנים. זי איז געווען איינע פון די הויפט־אינספּעקטאָרס פון דער גרויסער הילפס־אָרגאַניזאַציע, — אַן אויסלענדישער אינ־ספּעקטאָר. די מייסטע צייט פון יאָר — אויסער די צוויי ווינ־טערדיגע מאָנאַטען, וועלכע זי פלעגט פאַרברייננגען אין די האַלב־טראָפּישע בערמיודא־אינזלען — פלעגט זי אַרומפאָרען פון אַמערי־קאַ קיין אייראָפּאַ, און צוריק. אין די אינטערעסען פון די אָרימע, ליידענדע ברידער. און אַ באַהאַלטענע, ביטערע קריוודע האָט זי געהאַט קעגען די אידישע צייטונגען, וועלכע האָבען, אין זייטיגע באַמערקונגען, געגעבען פיל מאָל אָנצוהערענישען, אַז זי פאַר־שווענדט צופיל פון די הילפס־געלדער פאַר אירע לוסט־רייזען קיין אייראָפּאַ, און אַז, בכלל, פּאַסט זיך מרס. אַרעל בורהאָף ניט פאַר אַזאַ אַרבייט: זי איז אַ פרעמדע. און האָט זי דען ניט אָנ־געשטעלט אַ ספּעציעלע פּריוואַט־סעקרעטערין, אַן איסט־סיידער מיידעל, וועלכע איז אויך שטענדיג אַרומגעפאָרען מיט איר, בלויז דערפאַר, ווייל זי האָט געקאָנט אידיש, און האָט איר גע־האָלפען זיך פאַרשטענדיגען מיט די אָרימע ברידער, מיט די „ידען“? און אַנטוישטע, אָנגעפילט מיט פּעסימיסטישע גע־דאַנקען וועגען דער מענשליכער אונדאַנקבאַרקייט, פלעגט מרס. אַרעל בורהאָף אין געדאַנק צוגעבען מיט אַ טרייסט:

— שווער יוצא זיין קעגען אַלעמען — — — —

דאָ האָט זיך אַריינקעמישט די בלאָנדע שלאַנקע דאַמע, מיט'ן עטוואָס־פאַרריסענעם נעזל און די גאָלדענע האָר, וועלכע איז די גאַנצע צייט געשטאַנען שווייגענדיג, מיט אַן איידעלער דער־ווייטערטער מינע פון אַ פרעמדער — אַ לייטישען גאַסט. אַ גע־זיכט האָט זי אויך געהאַט אַ ניט־אידישען.

— נו, מאַלט אייך, אויף די ווילדע אוקראַינער, אויף די האַי־דאַמאַקעס, איז דאָך אַלץ צו גלויבען — חיות. זענען זיי דען מסוגל צו פאַרשטעהן, אַז אידען זענען אויך מענשען?

דער פּרעזידענט פון דער קאָנגרעגיישאָן, — לודוויג מוירש־

נער, ע ס ק ו ו י י ר — האָט אָנגעקוואָלען פון אירע רייד. ער האָט זיך געפיהלט אביסעל פאראנטוואָרטליך פאר איר. דאָס האָט ער זי דאָך איינגעלאַדען אהער. זי איז דאָ געווען זיין דאמע.

— ווי דורכגעדרונגען מיט הומאניטארישע פרינציפען, — איז געוועזן אינ׳ם פרעזידענט׳ס באוואונדערונג.

און אויך זי אליין, די בלאָנדע דאמע מיט׳ן נדלות׳דיגען פנים, האָט א שמילען, איינגעהאלטענ־איידעלען שמייכעלע געטאָן פון צופרידענהייט. כאָטש אליין א פרעמדע, א גוי׳ע, א פוילישע — זי האָט געארבייט אלס „פלאָר־וואָקער" אין איינעם פון די אָפיסעס פון דער גרויסער הילפס־אָרגאניזאציע — און דאָך: זעהט!...

— בכלל, גלויבט איר נישט, אז ס׳איז אלץ א סך פארגרע־סערט? סענזאציעס, צייטונגען ווילען פראָפיטען שלאָגען! ווייל איז דען נאָר מעגליך, אז מענשען זאָלען זיין אזוי שלעכט, אזוי שלעכט?!

דאָס האָט זיך נעבעטען די דאמע אין די מיטעלע יאָרען ביי דער בלאָנדער דאמע מיט׳ן פאררייסענעם נעזעל. חנ׳עוודיג־אומ־באהאָלפען האָט זי אריינגעפאסט דאָס ראָזעווע שפּיציגע קינעלע אין דער עפנונג צווישען גראָבען און טייט־פינגער. דער טרע־זשורער פון דער קאָנגרעגיישאָן האָט געטראכט: זי קוקט אויס אזוי „זאפטיג"! וואָס האָט איז געווען איינער פון די עטליכע אי־דישע ווערטער, וואָס ער — ווי א סך פון זיינס גלייכען — האָ־בען געוואוסט. די איבעריגע ווערטער זענען געווען: שמאלץ, מעזומאָה, שמיסען, געשעפט, ידדישע קאָזאצקע.

זי האָט עס ניט געקאָנט — זי האָט עס ניט ג ע ט א ר ט גלויבען. און ער האָט מיט א זעהר פריינדליכען קאָפּ־שאָקעל צו־געשטימט דערצו.

— איז עס מעגליך, אז מענשען זאָלען זיין אזוי שלעכט, א ז ו י שלעכט? מיין גאָט! מיין גאָט!

אזוי האָט זי געזאָגט:

— מיין גאָט. מיין גאָט.

בן, רובינשטיין, דער שמש פון דער קאָנגרעגיישאָן, ווייל ער

האָט געוואָלט האָווירען און אויסנעמען ביי אַלע שוועסטער און ברידער פון דער קהלה, האָט ער זיך זעהר געסטאַרעט אוועקפירען דאָס געשפּרעך פון דעם אומאַנגענעמען פּונקט. אַזאַ ווייטאָג: איבער ד ע ם קאָנען זיי נאָך אַ צווייטען מאָל ניט וועלען קו־מען! אויסערדעם, האָט ער אויך געהאַט אַ ווייך, מיטפיהלענדיג האַרץ. האָט ער מער ניט געקאָנט צוזעהן דאָס פּייניגען זיך פון דער מיטעליאַריגער דאַמע, וועמען עס איז פון דעם פּשוט דאָס חיות אייננעגאַנגען.

רופט ער זיך אָפּ:

— נו, ליבע פרוי, איר דאַרפט זיך עס ניט נעמען אַזוי שטאַרק צום האַרצען. אין אַנדערע מדינות איז עס דערפאַר אַ סך, אַ סך בעסער. אומפאַרגלייכליך בעסער. אין פּוילען, למשל, רייסט מען בלויז בערד.

דער פּרעזידענט איז רויט געוואָרען, האָט פאַרשעמט אַ קוק געגעבען אויף דער בלאָנדער דאַמע מיט'ן ניט־אידישען פּנים. ער איז אָנגעבלאָזען געוואָרען מיט רציחה.

— ס'אַרא נאַרישקייט, רובינשטיין... וואָס פּלאַפּלט איר? ווער הייסט זיי דען טראָגען בערד?

— פע, בערד... ציגענע, שפּיציגע, קאַלטענעוואַטע בערד... אויסגעריבענע בעזימלאַך...

— דאָ — טראָגען מיר דען בערד, וואָס? אַזעלכע אומ־ציוויליזירטע!

— וואָלט איר דען געוואָלט טראָגען אַ באָרד? — דער פּרע־זידענט האָט דערצאָרענט געשלונגען רובינשטיין'ען מיט די אוי־גען. ער האָט זיך געשעמט קוקען אין דער בלאָנדער דאַמע'ס זייט.

— ווילט איר דאָ אויך איינפירען בערד?

דער שמש האָט געפּלאַמט פון בושה. ער'ט געוואַרט די ערד זאָל זיך אים עפענען אונטער די פיס. גאָט, צו וואָס האָט ער עס נעדאַרפט... פאַרלוירען האָט ער געשטאַמעלט:

— חלילה, בערד גאָר... ווער וויל עס דען בערד... ווער זאָגט דען...

און אַזוי ווי אַלע אויגען פון די פאַרזאַמעלטע האָבען געקוקט אויף אים מיט פאַראַכטונג און שנאה, האָט אין אים מיטאַמאָל

דאָס הארץ געגומען זינקען. אינסטינקטיוו האָט ער זיך געכאַפּט פאַר דער מאָרדע, און זי אָנגעהויבען ארומטאַפּען. אז די פּאַרזאַ־מעלטע האָבען זיך צונויפגעפּלאָנטערט אין א פאַרטיפטען גע־שפּרעך, איז ער צוגעלאָפען צום שפּיגעל, אָהן אָטעם. פון גרויס דערלייכטערונג, איז ער אזש בלייך געוואָרען.

— כ׳דאַנק דיר, גאָט, — האָבען זיינע ליפּען געשעפּטשעט,

— וואָס איך האָב ניט קיין באָרד.

און ארום האָבען זיך געשאָטען שטעכעדיגע, אָפּשפּעטערישע רייד.

— הע, צוליב וואָס מענשען מאכען עס א טומעל...

— אז ס׳זענען גאָר קיין מענשען ניט...

— ווילדע ברואים...

— פּראַ־אָדהמ׳ס...

— און ריידען נאָך איינגע׳עקשנ׳ט אויף זייער ווילדען קויר־דערוועליש...

— און ווילען נאָך, מען זאָל עס „אנערקענען״! „נאציאָנאַ־לע רעכט״! „מינאָריטעטען־רעכט״!

מען האָט זיך א לאָז געטאָן צו רובינשטיינ׳ען, אים ארומגערינגעלט, אריינגענומען אין מיטען. שפּיציג־לאכעדיגע אויגען האָבען אים געגומען בריען:

— אנו, רובינשטיין, רעדט אונז אביסעל „ידדיש״... שמאלץ, פעטס, זאפּטיג, מעזומא, איי־וואי, כאַ־כאַ...

רובינשטיין האָט זיך דערשראָקען, פאַרלוירען געשמייכעלט, זיך אָנגעהויבען בעטען:

— אָך, כ׳וואָלט עס גערן געטאָן, נאָר פון וואנען זאָל איך עס קענען... איך בין דאָך ניט קיין רוסישער — איך בין אן אונגארישער, פון עסטרייך... מר. שיינטאַל קומט אויך פון עסטרייך.

מילא, האָט מען אים געמוזט אָפּלאָזען. דעריבער איז זייער צאָרן געוואָרען נאָך שטאַרקער. איינער האָט שאַרף, ווינקעלדיג אויסגעשפּיגען. (ס׳איז געווען סקאנדאַליעז: ער האָט עס אפילו ניט געטאָן אין זיין זיידענער פּאַרפומירטער נאָזטיכעל. אָבער אין דער אלגעמיינער אויפרעגונג האָט עס קיינער ניט באמערקט).

— פע, ס'אַרא עקעל... לאַנגע, קאַלטענעוואַטע, אומריינע בערד... מיט פעדים, לאָקשען און שמעק־טאַבאַקע..

— און זיי שרייען נאָך צו אונז, אז מ י ר זאָלען זיך אָנ־נעמען פאַר זיי! מ י ר זאָלען פאַרטיידיגען זייערע בערד! כאַ־כאַ!

און עלטערער, מיושב'דיגער הער — האָט געשטאַמט פון אַן אַלט־אידישער יחוס'דיגער משפחה ערגיץ אין מערען — האָט אים געפּרואווט איינגעמען:

— נו, אונזערע קרובים, ברידער... און איינגעע, מכה — מען דאַרף שווייגען. און מיט אַ קלוגען שויב־עהפּאַרענעם קוק פון אונטער זיינע גרוי־באַברעמטע אויגען אַרויס, האָט ער צוגע־געבען:

— אז איר ווילט, ליבער פריינט, איז עס דאָך מער ניט, ווי אַ גמילות־חסד... ווייל וועד וויים — דאָס רעדעל קאָן זיך דאָך איבערדרייען, עס האָט זיך דאָך שוין אַזויפיל מאָל איבערגעדרייט און דאַמאָלס וועלען ז י י אונז אַלע צוריקקערען... האַ־האַ... מ י ר קאָנען דאָך ניט זיין זיכער!

דער, צו וועמען ער האָט גערעדט, האָט אים אָנגעקוקט מיט אַ פּאָר תמ'עוואַטע, ניט־פאַרשטעהענדיגע אויגען.

וואָס, אייגענטליך, האָט ער מיט דעם געוואָלט געבען אָנצור־הערעניש? און דאָך איז אים פונ'ם נו־יען אַלטישקענ'ס קלוג־פאַרשטעהענדיגען, שוין אַ סך געזעהענעם בליק, עפּעס אַזוי קאַלע־מוטנע־אומהיימליך געוואָרען, און ער האָט זיך אַ ווילע פאַר־לאָרען. נאָר באַלד איז ער צו זיך געקומען, און נצחונ'דיג אַרויס־געשריען:

— נו, אויב אַזוי... אויב אַזוי... אויב אַזוי — טאָ זאָלען זיי אַ ל י י ן די בערד אָפּגאָלען!

און אויף דעם האָבען זיך אַלע געאייניגט. אַלע צוזאַמען האָבען אויסגעשריען:

— זאָלען זיי אליין אָפּגאָלען די בערד!

— זאָלען זיי אליין אָפּגאָלען די בערד!

און דער אָוונט איז ווייטער אָנגעגאַנגען. ס'איז שוין געווען נאָך האַלבער נאַכט. מיטענאַכטיגע שטורעמס אויף ווייטע ים'ען

האָבען זיך געלייגט. אין דרויסען איז געווען שטיל.

ס'איז געפאַלען דער ערשטער שניי.

שטיל האָבען די שנייאיגע רעדעלאך ארומגעטאנצט, זיך גע־וואקעלט, זיך פארלוירען, זיך צוריק אָפגעזוכט, גענומען זיך פאר די הענטלאך, און געפאַלען אויף די הויכע מויערען און די לעצטע פורפורנע קרויט־קעפּלאך אין די קליינע גערטענדלאך. פאַמעליך, לופטיג, ניט־אַנרירענדיגערהייט האָט דער שניי אַלץ באדעקט. ווייס איז געוואָרען. א מעשה־וועלט, א חלום־וועלט. א שטאָט פון ווייסער שנייאיגער פארטראַכטקייט צווישען פעלדער.

און פונ'ם אונטערשטען טייל טעמפעל האָט זיך גאָלד פון די פענסטער געלייגט איבער'ן פארשנייטען הויף ארויס. די טאנ־צען זענען שוין אָפּגעשוואַכט געוואָרען. בלויז א פּאָר שטאַרק־יונגע פּאָרלאך האָבען נאָך קינסטלעריש־מייסטערהאַפט אויסגע־טאנצט א „טויבען־גאַנג“. ארום די טישען איז געוואָרען פולער, רוישינער.

און אַז די הערצער פון די קאָנגרעגיישאָן־מיטגלידער זענען וואויל געוואָרען פונ'ם וויין, האָט דער טרעזשורער באַפוילען רובינשטיין'ען, ער זאָל ברייננען נאָך וויין.

— נאָך וויין!

רובינשטיין איז ארויס אין טונקעלען קאָרידאָר, וואו אין ווינקעל האָט זיך געפונען די טיר אין שפּיזאַרניע אריין. דאָ האָט אים מיטאמאָל א קלאַפּ געטאָן אין די שלייפען. ער האָט זיך גע־מוזט אָנשפּארען אָן דער קאלטער עמאַלירטער וואנט.

ער וואָלט אפשר גדארפט לאָזען דאָ אלעמען און געהן אַהיים? ער איז דאָך געווען זעהר מיד. ער האָט אָבער געוואוסט, אַז ס'איז נאריש. אַז ער וועט עס ניט טאָן. אין מיטען דערינען? זיי וועלען דאָך דאָר בלייבען אָהן וויין!

קלערט ער, אַז ס'איז שוין בעסער ארויפגעהן אויבען אינ'ם טעמפּעל־זאַל ארויף. דאָרט איז שטיל און טונקעל. ער'ט זיך אביסעל אָפרוען. ס'איז גאָרניט — ס'וועט אריבער. ס'קומט פון בלוט־אָרימקייט. ער האָט שוין אָפּט געהאַט אַזעלכע אַטאַקעס. אָט, ער וועט זיך צוזעצען, האלטען דעם קאָפּ אָנגעשפּארט אויף הינטען. אַזוי, רואיג.

ער האָט פאמעליך געעפענט די שווערע, הינטערשטע טיר

און איז גלייך פאַרשלונגען געוואָרען אין דער טונקעלהייט. צו־ערשט האָט ער גאָרניט געזעהן. ס'האָט זיך בלויז געפיהלט דער וואָרימער, ליידיגער, ווייבער געררך פונ'ם טעמפעל. זיינע טריט זענען געזונקען אין די ווייכע סטעזשקעס.

לעבען דעם עקסטען פענסטער, וואָס האָט זיך אים באַלד אָנגעהויבען בלויען אין דער טונקעלהייט, האָט אַ פייער'ל אויפ־געגליט. פון אומדערוואַרטעטקייט האָט זיך רובינשטיין אָנגע־כאַפּט אָן דער פאַרענטשע פון אַ באַנק. פון דער שול־טונקעלהייט ארויס האָט ער דערהערט אַ שעפּטשען.

אז דאָס הארצקלאַפּעניש איז שטילער געוואָרען און זיינע אויגען זענען צוגעוואוינט געוואָרען צו דער טונקעלהייט, האָט ער קענגען בלייכען שיין פונ'ם שנייאיגען דרויסען, וואָס האָט שטיל זיך געצויגען אין שול אריין דורך די גרויסע פענסטער, ידערגרייכט דעם סילועט פון יודזשין גולסענגער'ן. מיט איין אָרעם האָט ער ארומגענומען אַ דאַמע, און מיט דער צווייטער האָט ער אַלע ווײלע צוגעטראָגען צום מויל זיין ציגאַר.

אַ דערשראָקענער, אַ פאַרשוּלדיגטער, האָט זיך רובינשטיין אָפּגעטראָגען אויף די שפּיץ פינגער און זיך געלאָזט אַלץ טיפער אין שול אריין, צום מזבח, פון וואַנען די קופּערנע אָרגעל־רערען האָבען געשיינט אהער מיט אַן אומהיימליכען גלאַנץ. ביי די זייטען פון דעם אָרון־קדש זענען געשטאַנען די פיר אויסגעבעטע פאָ־טער־שטולען — פאַר דעם פּרעזידענט, דעם ראַבבי, און צוויי פון די וויכטיגסטע קאָנגרעגיישאָן־באַלעבאַטים .

רובינשטיין האָט אויפגעדרייט אַן עלעקטריש לעמפּעל, וויל אין דער טיפעניש פון שול, וואָס האָט געפירט צום אָרון־קדש צו זענען די ווענט געווען בלינדע און קיין שיין האָט פון ערגיץ ניט אריינגעלויכטען.

אין איינעם פון די ווייכע פאָטער־שטולען איז געזעסען דער פּרעזידענט — טאַקע אויף זיין שטול. אויפ'ן שויס האָט ער גע־האַלטען די שלאַנקע בלאָנדע דאַמע, מיט'ן פּנים צו זיך און מיט'ן רוקען צו דער שול ארויס מחמת זי איז געזעסען אביסעל ארויפ־געררוקט אויפ'ן פּרעזידענט'ס שויס, האָט זיך איר קליידעל צופיל ארויפגעצויגען. איר זיידענע האַילקע האָט געשימערט.

פון דעם אומדערוואַרטעטען ליכט איז זי אויפגעשפּרונגען,

אָנגעהויבען פארקנעפּלען איר בלוזקע, הינטערהויילעכטס און פאר־שעמט זיך אָנגעהויבען רוקען אין דער טיפּעניש צום אָרון־קדש צו אָבער דער פרעזידענט איז געבליבען זיצען. ס׳איז דאָך געווען זיין שטול.

— וואָס זוכט איר דאָ? — זיין שטים איז געווען גראָב, הייזעריגלאך־אויפגערעגט.

— איך זוך דעם וויין.

— וואָס׳ארא וויין? וואָס׳ארא וויין?

— דער טרעזשורער האָט געהייסען ארויפברייננען נאָך וויין.

— הא, דער טרעזשורער... א טייערער בעל־הוצאה... נו, דער וויין איז דאָך אין שפּיזארניע.

— יאָ, דער וויין איז אין דער שפּיזארניע. — רובינשטיינ׳ס פּנים האָט געפלאַמט פארשולדיגט. ווי האָט ער עס געקאָנט פאר־געסען, אז דער וויין איז אין שפּיזארניע?

ער האָט אויסגעדרייט דעם לעמפּעל, אויף די שפּיץ פינגער ארויס פון שול. ער האָט דאָך געוואוסט, אז ער שטערט.

און אין טעמפּעל איז ווידער געוואָרען שטיל פּונקט ווי אין דער שנײ׳איגער וועלט דרויסען.

ס איז שוין געווען נאָר שפּעט ביינאכט, ווען די געסט זענען זיך צעגאנגען פונ׳ם טעמפּעל. ס׳איז געווען ביים סוף פון דער צווייטער אשמורה. אין דרויסען איז געווען נאכטיג־שטיל — א ווינטער־נאכט. די שנייאיגע ווייסקייט האָט שוין אלץ פארדעקט — די אויטאָמאָביל־פּאסען איבער׳ן וועג, די מענשליכע טריט און דאָס ליכט פון די פענסטער צווישען הימעל און ערד איז שוין איצט נאָר נים געווען — דער שניי איז שוין ניט מער געפאַלען. בלויז א שטילע, איינגעהאַלטענע בלויקייט אין דער לופט. שא. א וויי־ס׳נר טויט.

א פּאָר שעה נאָכאנאנד האָבען קעננעטה און רובינשטיין גע־ארבייט אין די וועסטרי־רומס, צוגעקליבען פון די טישען, צע־שטעלט די שטולען אין דער געוויינליכער אָרדנונג, געוואשען די דילען מיט גאָלד־דאסט און וואש־סאָדא. ס׳איז שוין באלד געווען פרימאָרגען. אן אומגעזעהן פייער האָט א ברי געטאָן אונטער די פלינלען פון ווייטע הענער, און אן אויסגעצויגען, געהיימניספול־

אָנזאָגנדיג קרייען האָט זיך אויסגעצויגען אין דער טראָגענדיגער שטיל פון סוף־נאכט.

קענגעטה, א הויכער, שווייגענדיגער, אויסגעדאַרטער גוי, מיט א שטאַרק פרומען פּנים פון א פּאַרוואָרפענעם נײַ־ענגלענדער פאַרמער, האָט געריבען מיט דער שוואַרצער די דילען, געריבען און געשוויגען. פון די סך ברענענדיגע לאָמפּען איז געווען ליכטיג — א טויטע ליכטיגקייט. און דורך דער טויטער ליכטיגקייט האָבען זיך צו רובינשטיינ׳ען מיטאַמאָל אונטערגעטראָגען די ווערטער פון א שאלה:

— מר. רובינשטיין... פּליז, מר. רובינשטיין... זאָגט מיר נאָר, וואָס איז עס היינט פאַר א יום־טוב ביי אידען?

רובינשטיין איז אַרויסגעטרייסעלט געוואָרען פון זיינע מחשבות, אָנגעקוקט דעם הויכען, דאַרען נײַ־ענגלענדער מיט די אויסגעשטעלטע פרעגעדיגע אויגען. ער איז געוואָרען בלייך, אויפ׳ן פּנים האָבען זיך אים געמיניעט אַלערליי פאַרבען. ער האָט אַרונטערגעלאָזען ז י י נ ע אויגען, און אָנגעהויבען פּלאָנ־טערען מיט דער צונג:

— אָ, היינט?... איר מיינט, הייסט עס, היינט ביינאַכט? היינט ביינאַכט... היינט ביינאַכט איז א יום־טוב... א יום־טוב אזא א אידישער.

אַז זיי זענען געוואָרען פאַרטיג, האָט זיך רובינשטיין אַנידער־געזעצט ביים טיש. א ווײַלע געשוויגען. דערנאָך האָט ער אַרויסגענומען פון קעשענע א צעקנייטשט פּאַפּירעל, עם פאַנאַנ־דערגעוויקעלט, ווי א בריף. א צייט האָט ער איבער דעם אָרומ־געבלאָנדזשעט מיט די אויגען. דערנאָך האָט ער — הפּנים פון מידיגקייט — אַרונטערגעלאָזען דעם קאָפּ אויף די צוזאַמענגע־לייגטע אָרעמס אויפ׳ן טיש. אזוי איז ער געבליבען ליגען א שטילער, א שווייגענדיגער, אָהן באַוועגונג, כמעט א טויטער.

אין דער טויט־ליכטיגער לופט איז געווען עטוואָס אזוינס, וואָס האָט דערמאָנט אָן א תשעה־באָב נאכט אין א קליינ־שטעטעלדיגער שול, שוין נאָך די קינות. אין די ווינקלען פון דער שול, אָנגעפילט מיט מידקייט און אויסגעמאַטערטקייט, פּלאָנ־טערען זיך נאָך אַרום די אָפּגעשטאָרבענע ווערטער:

— אני הגבר ראיתי עני...

קענגעטה האָט זיך אָנגעהויבען וואונדערען, פאַרוואָס רובינ־שטיין געהט נאָך ניט אהיים. ס'איז שוין אזוי שפעט. האָט ער ניט געוואוסט, וואָס צו טאָן. די לאָמפּען אויסדרייען האָט ער ניט געקאָנט, ווען א מענש זיצט נאָך. איז ער צוגעגאנגען צו זיין בעטעל, וואָס איז געשטאנען אין א זייטיגען חדר'ל, און זיך אויף דעם אנידערגעזעצט.

דורך דער אָפענער טירעל האָט ער געקוקט אויף רובינ־שטיינ'ס דינ־צוזאמענגעקאָרטשעטע אקסלען. אזוי ווי יענער האָט זיך נאָך אלץ ניט גערירט — און אזוי ווי ער האָט זיך ניט גע־קאָנט לייגען שלאָפען — די לאָמפּען האָבען אזוי שטארק געברענט — האָט קענגעטה ארונטערגענומען פון זיין קליין פּאָליצקע א ספר'ל — א ברית החדשה — אין ברוינע, אלט־געשטעמפּעלטע טאָוולען. מיט א פארשלאָפען, פארדומפּען קול האָט ער פון דאָרט ארויסגעלייענט פאר זיך:

„...איר שלאנגען־קינדער, ווער האָט דאָס אייך מזהיר געווען, דאָס איר זאָלט אנטלויפען פון דעם צאָרן, וואָס וועט קומען. דע־ריבער ברייננט פרוכט, ווי עס געהערט צו תשובה."

ער האָט א געניץ געטאָן, ווידער אמאָל ארויסגעקוקט דורך דעם אָפענעם טירעל. רובינשטיין איז נאָך אלץ געלייגען אומבאר־וועגליך. ס'איז נאָך אלץ געווען ליכטיג. האָט ער פאָרטגעזעצט זיין פארדומפּען לייענען.

— „...און טראָגט אייך ניט ארום מיט דער איינבילדונג, צו זאָגען: מיר האָבען איין פאָטער אברהם. דען איך זאָג אייך, דאָס גאָט קאָן פון דיזע שטיינער אויפשטעלען קינדער צו אברהמ'ען. די האק ליגט שוין ביים וואָרצעל פון די ביימער. יע־דער בוים, וועלכער ברייננט ניט קיין גוטע פרוכט, ווערט מען אויס־האקען און אין פייער ווארפען — — —"

און די לאָמפּען האָבען נאָך אלץ געברענט.

פון די אפגרונטען.

פון די אפגרונטען :

פון די אפגרונטען.
חאנא ראמא.
אווענט.
ס'ווערט שוין קיל.

פון די אָפּגרונטען.

„און די וואָס האָבען געלעבט אין דער פינ־
סטערניש, האָבען דערזעהן אַ גרויס ליכט".

עס איז אייך אלעמען וואויל באקאנט די זינדיגקייט און נישט ריינקייט פון דעם איצטיגען מאַן־און ווייב־לעבען, און עס ווייטאָגט גאָר איינעם צו ריידען וועגען דעם, ווייל עס איז אומזיסט, און אזוי איז גאָר די מאָדע, דער הויפּט אין אונזער גרויסער אידישער שטאָט, אין דעם כרך ניו יאָרק, וואָס איז דער סדום פון אונזערע היינטיגע צייטען, און ער וועט נאָך, אז די מאָס פון אומרעכט וועט שוין איבערפולט ווערען, חרוב ווערען פונקט ווי דער אורשפּרינגליכער סדום אמאָל, אין לוט'ס צייטען. אויב נישט איר, די קומענדיגע דורות וועלען עס זיכער זעהן, הלואי זאָל איך זאָגען אמת.

ליבע. נו, אז די בחורים באטריגען די מיידלעך, באטריגען די מיידלעך די בחורים, ווארום פארוואָס ניט? אלע דאָסזעלבע, אלע גלייך. מער ניט, עס איז שוין אזוי אין דער מענשליכער נאטור, אז ס'איז ניט אזוי פארדראָסליך ווען א י ר נארט אָפּ י ע נ ע ם, ווי ווען י ע נ ע ר נארט אָפּ א י י ך. ערשט דאמאָלס ווערט אייך אביסעל טרויעריגער, און איר פארטראכט זיך, ווייל עס טוט אייך וועה, און עס דוכט זיך אייך: — איר זייט געוואָרען קליגער.

עס איז איבריג צו דערציילען, אז איך בין אין דעם פּרט ניט אָפּגעטיילט פון אנדערע, בין אזוי זינדיג און אומריין ווי די איבריגע יונגע לייט, ווייל, ערשטענס, וואָס קאָן איך זיך העלפען? און פארוואָס זאָל איך טאקע זיין בעסער פון די איבריגע? אז איינער וויל ניט אונטערגעהן, וויל זיך ניט געפינען צווישען די אומבאקאנטע ערליכע ו ו ע מ ע ן מען טוט אומרעכט, און וועלכע שטארבען אזוי אוועק פארטונקעלט, מוז מען זיך געפינען צווישען די אנדערע, די אומערליכע, די אומגלויביגע און שלעכטע, וועלכע טוען דעם א נ ד ע ר ע ן אומ־

רעבט און וועמעס נעמען עס טיילען זיך ארוים אין דער אלגעמיי־נער חשב'ניש פונ'ם לעבען. ווארים אז איר וועט זיך ניט פעדע־רען און פייניגען דעם אנדערען, וועט דאָך דער אנדערער, אזוי זיכער ווי דער טאָג, זיך פעדערען און פייניגען אייך, ווייל דאָס איז די נאטור פון מענשען. און סתם — אזוי איז טאקע בעסער און אנגענעמער... דאָס איז איינס, און צווייטענס...

בקצור, איז זייענדיג א יונגערמאן, א היינטוועלטיגער, און טוענדיג זאכען וואָס זענען אין דער מאָדע, בין איך, פארשטעהט איר דאָך שוין אליין, אויך אזוי זינדיג און אויסגעלאסען ווי די אנדערע. איך האָב שוין, ווי איר קוקט מיך אָן, — און אויף מיין פנים איז גאָר ניט קענטיג איך זאָל זיין אזא אויסוואורף, ווי איך בין אין דער אמת'ן — ניט איין מיידעל האָב איך שוין אָפּגענארט, פארפירט, ליב געהאט עטליכע אין דערזעלבער צייט, יעדער איי־נער געזאָגט, זעהר היים, אז איך האָב זי ליב מי יודע וויפיל — האָב זי טאקע, ס'קאָן זיין, ליב געהאט זעהר פיל בשעת מעשה — נאָר הפנים אז מער ניט, ווי בשעת מעשה.

און וואָלט איך אייך געזאָגט, אז עס האָט מיר דערנאָכדעם וועה געטאָן דאָס הארץ און פארדראָסען, וואָס איך בין אזוי אומ־ריין און זינדיג און ניט־ערליך, וואָלט דאָך עס געוועזען א ליגען... דער אמת איז, איך האָב מיך קיינמאָל וועגען דעם ניט פארטראכט, ווייל אלע זענען דאָך אזוי.

נאָר אנומעלטען מאכט זיך, אז מיינע א געליבטע נארט מ י ך אָפּ. שייך אָפּגענארט! נאָר זעהר מיאוס אויך דאצו. נאָך איידער, ווי זאָגט מען, מיינע קושען האָבען זיך באוויזען אָפּ־צוטריקענען פון אירע ליפען, ערשט שוין!...

אפשר טאקע האָט זי די גאנצע צייט מיך גענארט; דעם אנדערען ליב געהאט צוזאמען מיט מיר, נאָר אז מען ווייסט נישט, טוט דאָך ניט וועה. נאָר דאָ האָב איך זי געכאפט, אזוי צו זאָגען, אויפ'ן אָרט פונ'ם פארברעכען! איך האָב געדענקט, איך וועל עס ניט אויסהאלטען.

סטייטש, איך האָב דאָך זי אזוי ליב געהאט, און זי מיך אויך, אזוי האָט זי מיר אליין כמה מאָל געזאָגט און געשוואָרען זיך, און אזוי האָט עס טאקע אויסגעזעהן אויך — ערשט מיטאמאָל —

נא דיר! הפנים, אז ביי אונז אלעמען וואוינט א שד אין הארצען און מען קאן ניט וויסען פאראויס ווען ער וועט ארויסשפרינגען.

אזוי אומגעריכטערהייט! אזוי פארדראסיג! היינט וואו איז שוין דער יושר, וואו איז די ערליכקייט, טענה איך, וואו איז די פאמיליע־ריינקייט, וואו איז די געשלעכטליכע ציכטיגקייט. עס האט מיר אזוי געקלעמט ביים הארצען, כאטש גיי, שונאי ישראל, און באנעה זעלבסטמארד. אזא ווייטאג.

כ'האב אזש אנגעהויבען איינדארען, איינקווארען. מיין פנים איז פאר'חשכ'ט געווארען, פינסטער אזוי, אויגען שרעקליכע, פארלאפענע מיט בלוט, בליצען אזוי און פינקלען מיט פייער, אלץ פון טיפען אומדערקלערליכען ווייטאג און פיין, ממש א שרעק. באשלאסען, אין א טונקעלער, פארצווייפעלטער מינוט, טויטען, דער'הרג'ענען... אבער וועמען?... ווער־זשע קאן מיר באמת אנ־ציינען דעם אמת'ען שולדיגען?...

מיינט איר דאך עפעס אודאי, כ'ווייס גאר ניט וואס? קיין געפאר ניט. כ'האב ניט נאר קיינעם ניט דער'הרג'עט, נאר אליין אויך ניט געשטארבען. פארקערט. א שטיק צייט בין איך טאקע געוועזן אליין מיט זיך, קיינעם ניט געוואלט זעהן, און געדוכט האט זיך מיר אלץ צו זעהן די פאלשקייט ממש אויסגעקריצט אויף יעדענס שטערען! — נאר ביסלעכוויז האט זיך דאס ליכט צו־ריקגעקערט אין מיינע אויגען, מיין פנים האט זיך געררויטעלט, זיך געקרעפטיגט און געשטארקט ווייל איך האב אלץ געטראכט און איבערגעטראכט, ביז איך בין ארויפגעקומען אויף געוויסע געדאנ־קען.

און דער דורשט נאך זינד איז אין מיר נאך געווארען שטארקער.

אז דאס צווייטע מיידעל האט מיך אפגענארט, האט זיך די וועלט שוין פאר מיר ניט געעקט, מער ניט, איך בין געווארען אביסעלע טרויעריגער און זיך אין זיך גופא טיפער איינגעוויקעלט, זוכענדיג שוץ און אפהיטונג. פאר פרעמדע אויגען האב איך עס אבער ניט באוויזען, נאר אדרבא. און אז דאס דריטע מיידעל האט מיך אפגענארט, — דעם אמת געזאגט, האב איך זיך אויף דעם געריכט, און אויף דעם במעט ווי ארויסגעווארט: ווען־זשע הייסט עס, וועט פאסירען דאס, וואס עס דארף פאסירען? —

ביים דריטען מיידעל האָב איך בלויז געשמייכעלט. נו, וואָס־זשע איז? אויך גוט. עס מוז שוין זיין רעכט...

מער ניט — ס'אַרא נקמה! — ווי איך האָב זיך עס אָפּגערעכענט סיי מיט די, וואָס האָבען מיך אָפּגענאַרט און סיי מיט די אומשולדיגע. אַ ביטערע נקמה איז עס געווען, אַזוי פאַרהאַרטעוועט בין איך געוואָרען, אַזאַ גראָבע שאָלעכץ אויף זיך אַרויפגעצויגען — און וואָס איז דאָ צו אָפּלייקענען? פאַרוואָס עפּעס שאָלעכץ, דאָס קערנדעל אליין טאקע, די יאָדרע, די נשמה, הייסט עס, גופא, איז שטאַרק פאַרוועריִמט, כמעט אין גאַנצען צעפּוילט, פאַרדאָרבען געוואָרען. איך האָב אָפּגענאַרט רעכטס און לינקס, פאַרפירט מיידלאַך, אומשולדיגע און שולדיגע. געזינדיגט, ווי נאָר עס איז מיר צום האַנט געקומען אַ געלעגענהייט, נישט אַזוי פון הנאה וועגען — וואָס דאָס גופא וואָלט שוין געווען אַ שטיק רעכטפערטיגונג — נאָר פון בלויזער זוכעניש נאָך זינד, נאָך זינד צוליב זינד. געטאָן אַלע אומווירדיגקייטען און שמוציגקייטען, ניט נאָר ניט דורכגעלאָזען קיין געלעגענהייט, נאָר ממש געזוכט זיי ווי מיט אַ ליכט, ניט וועלענדיג פאַרפעלען קיין שום סאָרט עבירה, קיין איינאיינציגען אופן פון זינד, קיין איין פאַרקרומטען וועג פון פאַרדאָרבענהייט, אַלץ געדאַרפט אַליין אויף זיך דורכפּיהלען.

און אַזוי האָב איך געלעבט אַ שטיק צייט אין דער פינסטערניש — און די פינסטערניש איז געווען אַזוי געדיכט, און קיין טראָפּען ליכט איז אין איר קיינמאָל ניט אריינגעגאָסען געוואָרען, אַזוי אַז איך האָב גאָרניט געפיהלט, אַז איך לעב אין דער פינסטערניש.

און ווער וואָלט זיך עס געקאָנט ריכטען?

איך שטעה אַמאָל אויף אין דער פרי, שפּעט אין דער פרי, עס איז שוין לאַנג געווען ליכטיגער טאָג, אַזוי אַרום צען אַ זייגער, און אַ שבת־טאָג איז עס געווען, שלאָפען לייג איך מיך דאָך שפּעט, ווייל איך שלעפּ זיך אַרום גאַנצע נעכט, ווי עס איז דער מנהג מיט אַ געוויסען סאָרט מענשען, וועלכע האַלטען פון זיך גאָר די וועלט, און קראַנק איז מען דאָך. ניט אַזוי דער גוף, וועלכער איז גלאַט אומריין — נאָר די נשמה איז אַ קראַנקע, אַ צעריסענע, אַ

צעפּיצעלטע, ניטאָ קיין אחדות, קיין איינינקייט, קיין גאַנצקייט אין איר גופא, אָהן א גלויבען און אָהן אַן אויסזעהן אויף א ליב־טינערער צוקונפט. מענשען זענען אין שטענדיגען קריג מיט זיך אַליין, און וואָס מען טוט, טויג עס ניט, און וואוהין מען געהט, איז עפּעס אַלץ ניט גוט, ס'איז שווער צו זאָגען וואָס, נאָר ביים הארצען ציט עס, און סע קלעמט, און סע נאָגט. עפּעס ווילט זיך, עפּעס אַזוינס, וואָס ס'איז ניטאָ. און אז ס'איז ניטאָ, קאָן מען דאָך, פאַרשטעהט זיך אַליין, דאָס ניט קריגען, בלייבט מען אומצופרידען. געהט מען פון איין אָרט צום אַנדערען, און פון אַנ־דערען צו א דריטען, און פון דאָרטען צוריק צום ערשטען, און די אויגען זענען גלאַנציגע און אומעטיגע, און בעטען זיך: אויב ניט דאָ, איז פיליכט ערגעץ דאָרטען... ווי?...

אָט אַזוי א גאַנצע נאַכט.

איז ווי איך שטעה אַזוי ביים פענסטער, איז אין דרויסען ליכטיג. עס זעהט זיך ביי מיר פון פענסטער ארויס א פּלאַץ א ליידיגער, און א פּארק מיט בוימער, מיט נאַקעטע, מיט גראָזען און מיט אַלץ, און די גאַס איז אַזוי גלאַט אויסגעברוקירט, און ציכטיג, און ריין, און זון א סך. נאָר היבש ליכט. און איך זעה דאָ, ווי קינדער שפּילען זיך אין פּארק, יונגע קינדער, אינגלאך מיט מיידלאך, אין ווייסינקע זאַכען אָנגעטאָן, ליבינקע אַזעלכע, אַזש א דערקוויקעניש. שפּילען זיך אַזוי פיין, שעהן, מיט זונינע קולות און אַלץ איז אַזוי אין דרויסען — פונ'ם הימעל אראָפּ דורך דער לופט ביז אויף דער ערד, און אויף דער ערד גופא — אַלץ איז אַזוי שעהן און ליכטיג, און ריין, און ציכטיג. עס איז ערב פרילינג.

און דאָ כאַפּט מיך עס אָן א גרויל. און אַן עקעל אַזא באַ־פאַלט מיך, ניט צום באשרייבען. וועה, וועה, ווי קויטיג איך לעב אָפּ מיינע יאָרען. אַזוי אומריין, שמוציג, ניט זויבער. די נשמה מוטנע. און עס כאַפּט מיך אָן אַזא אָפּשטויסענדיגער עקעל צו זיך אַליין, און עס ווילט זיך מיר אַזש אָפּשפּרינגען פון זיך, טייטען אויף זיך מיט די פינגער, און אויסשרייען: טמא! טמא!... און אוועקלויפען פון זיך אַליין, אַזוי ווייט, כאָטש צום עק וועלט, אז איך זאָל מיך קיינמאָל מער ניט קענען געפינען, ווי יונה הנביא איז אנטלאָפען קיין תרשיש.

נאָר ווי קאָן מען עס פון זיך זעלבסט אנטלויפען ?... דעם איינענעם פּנר מוז מען נאָך זיך נאָכשלעפּען דעם גאנצען לעבען.

און א טאָג געהט אוועק, און נאָך א טאָג, און נאָך איינער, און נאָך איינער, אזוי כסדר. און גאָרניט. גאָרניט האָט מיט מיר פּאסירט, אלץ בלייבט אזוי ווי געווען. רייגער ניט געוואָרען. און עס ווערט אזוי אומעטיג אויפ׳ן הארצען. אָט געהט מיר אויף א ליכט פאר די אויגען — און אָט ווידער פארלאָשען, ווי ניט געווען.

און א צווייפעל פאלט אויף מיר אָן, און עס וויינט אין מיר אזוי דאָס הארץ, ווען קיינער זעהט ניט, און עס פארגיסט הייסע טרערען אין שטילער פארצווייפלונג. ווען־זשע וועט שוין, בעט איך ביי אימיצען — עס וויל זיך מיר דאָס וואָרט גאָט ארויס־זאָגען, נאָר איך דערלאָזט עס ניט, ווייל איך ווייס דאָך, איך האָב נאָר קיין גאָט ניט אין הארצען, און דאָס וואָלט זיין ניט אמת, א נארעריי בלויז, אן אָנשטעל פון א הייגטוועלטיג־געבילדעטען מענ־שען — ווען־זשע, בעט איך זיך, וועל איך דאָס אייביגע ליכט דערזעהן ? ווען־זשע וועל איך אויסגעלייזט ווערען ? ווען־זשע וועט מיין נשמה איר צושטאנד פון ריינקייט צוריק געפינען ? און עס דוכט זיך מיר, אז דאָס איז שוין געווען אזוי לאנג צוריק — נאָך איידער איך בין געבאָרען געוואָרען. ווייל איך בין שוין גע־באָרען געוואָרען אין זינד.

...און דאָ איז ארום מיר אלץ און אלץ אומריין, און איך באָד מיך אין אזא קויט, אז, גלויבט מיר, אנומעלטען איז מיר איינ־געפאלען, ניט ווייט פון אונזער הויז זעהט זיך דער גרינער פּאס פון לאָנג איילאנד סאונד, איז מיר איינגעפאלען, אז איך וואָלט געדארפט אמאָל אזוי א נאקעטער אהין אריינשפּרינגען אין קאל־טען וואסער, און שווימען אזוי מיילען־ווייט, און באָדען זיך גאנ־צענע טעג, אינ׳ם וואסער אנטקעגען דער זון, און פיללייכט וועט פון מיר מיין זינד אָפּגעוואשען ווערען. און באלד ווערט מיר מיט א ביטערקייט קלאָר, אז איך וועל עס קיינמאָל ניט טאָן, אז ס׳איז בלויז א פאנטאזיע אזא... און דערוויל, איז אומעטיג.

איז ווי אלעמאָל, ווען עס ווערט מיר אזוי שטארק אומעטיג אויפ׳ן הארצען, ניט אויסצוהאלטען, פאָר איך ערגעץ אוועק. קומט מען אין א שטאָט א נייער, ווערט אייך ליכטיגער אויפ׳ן

האַרצען, און האָפענונגספולער, ווייל עס איז גרינג איבערצולאָזען אַלץ הינטער זיך, ווי אַ בייזען חלום, און עס דוכט זיך, אַז דאָס, וואָס ס'איז געווען, איז גאָר קיינמאָל ניט געווען, נאָר איר האָט עס יאַקבי נעלייענט ערגעץ, געטראַכט נאָר וועגען דעם, אַ בלויזער דמיון...

און אַלץ איז אַזוי ניי, די הייזער ניי, און רייגערע, די גאַסען ציכטיגע און שטילע, און גאָרניט רעדט אַזוי צו אייער געמיט, ווי נייע אומבאַקאַנטע גאַסען, ווייל עס איז לייכט אָנצובינדען אָן דעם נייע האָפנונגען, און וועלטען גאָר ניט געזעהענע און פּאַסירונגען נאָך ניט דורכגעלעבטע, און וואָס אַנדערש איז דען דאָ אין לעבען?

עס איז גוט פאַר יעדען אַוועקצופאָרען פון דעם אַלטען וואוי־נונגס־פּלאַץ צו אַ נייעם, ווייל מען באַגעגענט אַזוי פיל אומבאַ־קאַנטע מענשען, הייגט אַז די מענשען זענען אומבאַקאַנטע, זענען זיי ליבליך, וואַרים, אַז איך וויים זיי ניט, טראַכט איך, אַז ווער וויים, פיליכט ד אָ באַגעגענט מען די אמת'ע ערליכע מענשען, און די זענען עס די אויפריכטיגע, שעהנע און פרומע, און איר קניפּט אָן זיי אָן נייע חלומות־פעדים, און די אויגען ווערען ווייט־ליך־פאַרנעפּעלט.

ס'אַרא טרייסט וואָס עס זענען נאָך דאָ נייע אומגעזעהענע פּלעצער!

איז אַנומעלטען, אַז מיר איז געוואָרען אַזוי פינסטער פאַר די אויגען און אַזאַ געדיכטע פאַרצווייפלונג איז מיך באַפאַלען, און אַלץ האָט אַזוי אויסגעזעהן האָפנונגסלאָז און מיין לעבען אָהן אָן אויסגאַנג, ווייל וואָס אַמאָל, וואָס שטאַרקער איך באַמיה מיך אַרויסצורייסען פון דער נעץ, אַלץ שטאַרקער און שטייפער וויק־לען זיך די נעצען־שטריקלאַך אַרום מיין יונגען בלוטיג־זינדיגען לייב, און עס איז געווען נאָך אַזאַ שטיקעל צייט, ווען איך האָב אַ סך שלעכטס געטאָן עטליכע אומשולדיגע נשמות — און כ'האָב עס גאָרניט געוואָלט, זיך געבעטען, לאָזט מיך אָפּ, כ'האָב שוין אַזוי אויך צופיל זינד אויף מיין נשמה־חשבון, און מיין זיין מיט אייך וועט אייך בלויז ברייננען אַ קורץ־דויערנדיגען זיסען ווייטאָג, און לאַנג־דויערנדיגען פּיין. נאָר ס'האָט ניט געהאָלפען, ווייל אַזוי איז שוין דער טרפה'נער מזל פון אַ זינדיגען, וואָס אומשולדיגע

נשמות וואַרפען זיך אום אין די אָרעמס אריין, פאַרצאַפּעלטע און מיט קעפּ שווינדלענדיגע, ווי פויגעלעך קליין־פליגעלדיגע ביים פייער־קוק פון א פּאָר שלאַנגענאויגען — און כ׳האָב יונג־מיידעל־שע האָפנונגען און חלומות, מיט א בלויקייט פון אומצייטיגקייט באַהויכט, ווי ווייך־ביינערדיגע עופה׳לאַך צעקוועטש... און נאָך האָב איך געפיהלט ביי זיך אויף די הענט דאָס וואַרימע פאַרגאָ־סענע בלוט, און די פייכטקייט פון די צעקוועטשטע ראָזעווע מאַרכלאַך מיט די בלויע־אָדערלאַך, — גאָט, עס האָט מיך פאַר־פאָלגט און געפייניגט, א גלוטיגע פלאַם האָט מיין נשמה איינ־געוויקעלט און זי געפרעסען, און ווי קין׳ס צייכען איז ביי מיר אויפ׳ן שטערען אויסגעקריצט געוואָרען, און ווי ער, האָב איך באַ־שלאָסען נע ונד צו זיין, און אוועקוואַנדערען ביז׳ן עק פון דער וועלט... נאָר אזוי ווי געלט האָב איך געהאַט זעהר ווייניג, בין איך דערפאָרען בלויז קיין טרענטאָן, א שטאָט וואָס געפינט זיך אין ניו דזשוירזי.

און דאָ, אין דער שטאָט ביים גרינעם נידעריג־ברעגיען דעל־ווער־טייך, א פלאַטשיגער שפּיגעל, ווי א דינער גלאָז, אין דער דאָזיגער שטאָט, וואָס איז בלויז א שעה רייזע פון אונזער גרויסען כרך, דאָ האָט זיך מיר דאָס גרויסע ליכט באַוויזען.

יאָ. יאָ. אָט האָסטו דיר דיין היילונג, דיין זאַלב, דיין דער־לייכטערונג, דיין אויסלייזונג!...

מער ניט — מיך שרעקט: איז עס שוין חס ושלום ניט צו שפּעט...

געגאַנגען בין איך אזוי אין אן אָוונט איבער די ברייטע הויפּט־גאַסען, איבער בראָאד און איבער סטייט, וואו עס איז גע־ווען העל, נאָר ניט צו שטאַרק און בין מיר אזוי אַרונטערגעגאַנגען אין א זייטיגען געסעל, ערגיץ אַרונטער פון שטאָט, נאָרנים ווייט פון א תפיסה, די קאונטי־דזשייל, הייסט זי. און דאָ דערהער איך מוזיק שפּילען, טאַנץ־מוזיק. גיט עס מיר א קלאַפּ אין די שלייפען און א טיאָכקע אין האַרצען און א ברען אין די אָדערען — זינדיג בלוט — און באַלד דערזעה איך מיך א רויטליכען מיט צונטער־צעפּלאַמטע באַקען, אין דעם גרויסען אריינגאַנגס־שפּיגעל פון א גוואַלדיג־באַלויכטענעם טאַנץ־זאַל, און אז איך לאָז אַרונטער די אויגען — צופיל פייער! — צו דער געוועקסטער פּאָדלאָגע

צו, איז עס ווייטער ווי א שפיגעל, און עס באוועגען זיך יונגע מיידלעך, איבערגעקערטע, מיט די פיס ארויף און די קעפ ארונטער, און שטייף־ארומגעמענדיגע, זיידענע זאקען רייצען, האלב פארהוילענדיג די דינע פיס, און קליידלעך אלערליי פלאטערן ארום און היפטען ריטמיש באוועגען זיך ווי יונגע אינדען צום וואסער געהענדיג — עס גיט מיר א פלאקער דורכ'ן בלוט.

איך הויב אויף די אויגען, און זיי שטויסען זיך אן אן נאך א פאר, אויף א בלייב־אויפגעהיצטען מיידעלשען געזיכט ברענענדיגע שטורקאצלאך אונטער געמאלענע בינעזישע לאמטערנדלאך — לאנגע וויהעס. איך לאד איין דאס מיידעל צום טאנץ, אפגעטאנצט, לאד איך איין א צווייטע, און אז אלץ ניט געפעלען — א דריטע, נאר איך גען מיט דער זיך אויך פאנאנדער — שוין צו אפט אזוינע געזעהן, צו שטארק דערמאנט אן ניו יארק.

און מיין נשמה איז אלץ ניט צופרידענגעשטעלט, און אין קאפ איז א ווירוואר, אהן באדייט און אהן מיין. דא דערזעה איך אן א זייט זיצען א מיידעל, טאקע א שעהנע, נאר אז איך זאל אייך זאגען, אז „איך האב גלייך דערזעהן", „עס האט מיר באלד א שיין געטאן אין די אויגען", „זי האט אויסגעזעהן אידישלאך צניעות'דיג", און דאס גלייבען, ווען איך זאל דאס אלץ אייך זאגען, וואלט עס זיין ניט ריכטיג, ווייל איך האב צוערשט גארניט אויסערגעוועגליכעס אין איר באמערקט. א מיידעל ווי אלע.

איך לאד זי איין צום טאנצען, און דא באמערק איך, אז איר קערפער איז זעהר א שעהנער, א נאטורליכער, און געזונטער אזא ווי א שטיק שמעקעדיג גרין פעלד. טאנצען טאנצט זי ניט אזוי גוט, באוועגט ניט אזוי לייכט־אויפרייצענדיג די היפטען, הפנים, אז אדער זי איז א היימיש קינד, האלט זיך מער צוריקגעצויגען, אדער אז די היינטיגע טענץ זענען איר ניט אזוי שטארק צום הארצען, און אז איך זעה אז זי רעדט ענגליש מיט ניט קיין איינגעבארענעם אקצענט הויב איך אין שפאס אן צו רעדען צו איר אידיש. יא, א אידיש קינד. דאס הייסט, ניט זי ש ט א מ ט פון אידען, נאר א י ז טאקע א אידיש קינד — א היימישע.

זי קומט פון פרזשעמעסל נאך אלס קינד, און וואוינט די גאנצע צייט מיט אירע עלטערען דא אין טרענטאן, אויף דער און דער גאס. עס איז מיר שווער אייך איבערצוגעבען פארוואס, ווי אזוי

און ווארום, נאר מיט יעדען ווארט, איז זי מיר אלץ מער איינ־
געבאקען געווארען אין הארצען, אלץ טייערער געווארען. דוכט
זיך אלץ אזעלכע קליינינקייטען, איך האב אפילו ניט דעם מוט
עס פון מיין מויל ארויסצוברייננגען, ווייל מען וועט מיך קוים
פארשטעהן, נאר קלייניגקייטען מיינען דאך אלעמאל זעהר א סך,
דערהויפט צווישען מאן און פרוי, און זי איז אזא שעהנע און
געזונטע מיט גרויסע, גרוי־לאכענדיגע אויגען, און לאכט אזוי
מיט'ן גאנצען אפענעם געזיכט, מ י ט ' ן ג א נ צ ע ן ג ו ף,
— ניט קרוים שטעטיש־ביטערע. אט איז זי א קינד, אט א פרוי,
נאר ניט קיין באוואוסטזיניגע פרוי, זי ווייס קוים וואס פאר א
באהאלטענע כחות עס ליגען אין איר פארבארגען — וואס זאל איך
אייך זאגען, עס פעלט מיר שפראך דערצו, נאר איך פיהל, אז א
מיידעל איז זי א נייע, א גאנצע אזא און א געזונטע, אן אמאליג־
אידישע. שוין, אין אונזערע זינדיגע צייטען, אן עבר'דיגע און
אפשר — א צוקינפטיגע?

עס ווערט מיר ווארים אין אלע מיינע גלידער, און פריידיג
אזוי און זינגענדיג און ליכטיג. אפען און אהן שום פניות זאג איך
איר, אז זי איז מיר געפעלען. לאכט זי אויף דעם בלויז מיט
אירע גרויסע גרויליכע אויגען. „טאקע?" — און גארניט. איך
זעה, זי גלויבט עס קוים, ווייל א יונגערמאן בין איך א גרויס־
שטאטישער, מיט אזעלכע פיינע מאנירען... נאר אך, מיט וואס,
מישטיינס געזאגט, איך קאן זיך עס איבערנעמען פאר איר... איך
בעט זי, אז זי זאל מיך איינלאדען צו זיך אין הויז. גוט.

איך קום צו איר אויף מארגען אין הויז אריין, און עס ניט
מיר א לויכט און א בליאסק אין פנים די ליכטיגע ארימקייט פון
דעם שטיבעל. א שטיק אלטע היים אהערצו איבערגעטראגען,
צוליב מיין טרייסט. בלויז א פאר חדרים. דער אונטערשטער
עטאזש פון א פארווארפענעם צוויי־שטאקיגען הויז, ארים צונע־
קליבען, נאר ריין, ווייסקייט ווארפט זיך אין די אויגען. אויפ'ן
מענטעל־פיעס, אנשטאט נארישע, פרעטענציעזע קונסט־זאכען פון
א ספק'דיגען ווערט, זענען אומגעווארפען משניות'ן מיט אפגע־
פליקטע רוקענס, עין־יעקב'ס מיט אפגעריבענע טאוועל־ווינקלען
און מיט חלב־פארשמאלצענע בלעטער, חומשים מיט פאנאנדער־
פאלענדינע און זיך אפברעקלענדיגע בלעטער־זוימען, און נאך אנ־

דערע ספרים, — ילקוט'על'אך, מדרשים'לאך, און סתם זאכען, אנגעוואָרפען אזוי ווי ערשט ארויסגעראטעוועט פון א שרפה.

דער טאטע איז אין דער היים ניטאָ, איז ביי דער ארבייט, א מויערער. די מאמע, א נידעריגע אידענע, מיט אן אפגעבליא־קעווטען, צעקארבעוועט און צערונצעלט געזיכט, שמייכעלט צו מיר אזוי פריינדליך, ווייל מיר ארויסהעלפען אין מיין פארלעגענ־הייט, און רעדט צו מיר אזא סאָרט ענגלישע שפּראך. איך לאָז מיך אָבער ניט דינען, און רייד צו איר אידיש — קוקט זי מיך אָן ווי א בייז־וואונדער.

איך שווייג, מיט אן אָטעם אן איינגעהאלטענעם. איך קוק ארום זיך די גאנצע צייט, ווייל זיך אלץ איבערצייגען, צי בין איך ניט אָפּטמאָל פארפירט, און צי געפין איך מיך אויף דער אמת'ען דאָ?

דאָ קומט צוגעהן איר טאטע, א הויכער, געזונטער איד. „טאקע נאָר פון אזעלכע, טראכט איך מיר, קרעפטיגע לענדען האָט אזא געזונט קינד, ווי דאָס דאָזיגע מיידעל, געקאָנט ארויסקומען. אין דער לאנגער באָרד שטעקען נאָך ביי אים פארגליווערטע שטיקלאך פלאסטער. ער שטעקט מיר אָפּ שלום־עליכם — פון וואַ־נען איז א איד? — פון דאנען און דאנען. — וואָס איז א יונגער־מאנ'ס געשעפטען? — ווער איך צונטער־רויט, דאָס הארץ קלאפּט אין מיר און דאָס פּנים פלאַמט מיר פון בושה און נישטיגקייט, נאָר איך מאך זיך הארט און זאָג מיט א סודות'דיגער וויכטיגקייט: „אָט, א רייזענדער". — „מען פאָרט, הייסט עס, אום?" — „יאָ", זאָג איך. — „צוליב געשעפטען?" — „יאָ", זאָג איך, „גע־שעפטען אזוינע". ער שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, פארשטעהענדיג, הייסט עס, מיין וויכטיגקייט. — „און דאָ, וואָס טוט מען עפּעס אין די היגע מקומות?" — „אויך צוליב דיזעלביגע געשעפטען", זאָג איך, און פארדרויכער א פאַפּיראָס.

מען לאדט מיך איין צו וועטשערע. אָפּגעגעסען, באמיהט זיך דער בעל־הבית מיך צו אונטערהאלטען מיט פארשידענע פראַ־גען, צוליב איידעלקייט ווענען. „נישקשה, מיינט נים, אז די קליינשטעטלדיגע זענען..." נאָר מיר איז ער, שוין אכט א זייגער, און אן אָנגעהאָרעוועטער איז ער אויך, קלעפּען זיך אים די אויגען מיט א שווערקייט, און די ווערטער פאלען ביי אים ארוים איינ־

ציגע אזעלכע און אפגעהאקטע, שווערע און אומגעהובלעוועטע, שטיקער האָלץ פון אונטער א האק, ווי פאראייגזאמטע קלאנגען אין וועלדער — ווייל אלע שווייגען. רוקט ער זיך ארוים אין א צווייטען צימער, און איידער ער האָט נאָך צייט צו באטראכטען דאָרטען, איג'ם פינסטערען אלקער, אויב ס'איז נאָך ניט צו פרי צו לייגען זיך שלאָפען, שלאָפט ער שוין איין. עך, טראכט איך מיר, און וואָס טוען מיר, אין די גרויסע שטעט, אין אָט דער שעה? —

דער טאטע ניטא, די מאמע אין קיך, פארנומען מיט עפּעס א הויז־ארבייט. און אין צימער בלייבען דאָס מיידעל און איך, און א קעראָסין לאָמפּ, וואָס לייכט אין דער שטיל.

איך זיץ, די הענט באהאלטען אונטער'ן טיש, ווי כ'וואָלט זיך געגרייט אויף עפּעס א פארהער פון א רבי'ן. דאָס הארץ קלאפט מיר אזוי, פון גרויסער אומדערוואַרטעטער און קיינמאָל ניט דורכגעלעבטער פרייד, און פיליכט פון א שרעקעדיגען טרויער, אז אפשר איז די פרייד מיר געקומען צו שפּעט. און עס קילט מיך ביים דאָזיגען געדאנק. נאָר איך מאך זיך הארט. זי זיצט מיר אנטקעגען, א ליכטיג־אויגיגע און באלויכטענע, שמיי־בעלט מיט אן ערשט־ארויסקוואלענדיגער קלוגשאפט, אן איינ־געבאָרענער, ניט קיין גרויסשטאָטישער. זי אנטוויקעלט פאר מיר אירע פּלענער. זי וויל, הייסט עס, פאָרען נאָך ניו יאָרק. און עס ווערט מיר אומהיימליך פון דעם פייערל, וואָס גיט זיך א צונד אין אירע גרויליכע אויגען. א פייער אין גרויע אויגען!...

עס בייגקט זיך איר, זאָגט זי, נאָך יענער שטאָט, וואו עס זענען דאָ אזויפיל מויערען, מען לעבט אזא סך, און אזוי שנעל, און, דער עיקר, וואו ס'איז דאָ ביינאכט אזוי פיל ליכט.

— ליכט? — זאָג איך אין דער שטיל — פייער, גרויסע פייערען ביינאכט, און ניט קיין ליכט. און אז די פייערען גהען אוים ביינאכט, ווערט קאלט, טאָפּעלט־קאלט... און אז פייערען ברענען איז וואָס? אָדער זיי ברענען צו ווייט, — בלויז א רייץ און א מאניע פאר די אויגען, און צו דיר דערגרייכט עס ניט, אָדער זיי ברענען זעהר נאָהענט לעבען דיר, און דו ברענסט אין זיי, אזוי העל, און אזוי צונטערדיג, און דו ווערסט פארברענט,

און ברענסט שוין ניט א צווייטען מאָל מער — דו ווערסט א שווארצע האַלאָוועשקע. — — —

זי שווייגט, קוקט אויף מיר מיט גרויס־פאנאנדערגעעפענטע אויגען, וואונדערליכע אזוינע, און היימישע. די פריהערדיגע אומ־היימליכקייט פון זיי איז פארטריבען געוואָרען, און הערט זיך צו, ווי עס פאלען ארויס מיינע שטילע ווערטער צו דעם ליכטיגען לאָמפּ צו. — אָבער ליכט? — ליכט, צום ביישפּיל, אונטער גרוי־ליכע אויגען, וואָס זאָלען אייך אלעמאָל לויכטען און תמיד דעם וועג באשיינען, דאָס פארבאהאלטענע ליכט, וואָס איז נאָך פון די ערשטע זעקס טעג, וואָס זאָל אונז די אויגען עפענען? — ניטאָ אזוינס אין א גרויסער שטאָט.

ביי זיך אין הארצען ווייס איך אָבער מיט א פּלוצלונגדיגער זיכערקייט, וואָס האָט מיר אלעמאָל געפעלט, אז דאָס שטילע, פון אונז פארבאהאלטענע ליכט, איז דאָ, איך האָב עס געפונען. אין א קליין שטיבעל מיט נעקאלכטע ווענט דאָ ביים טיש, ניט ווייט פון די פארשמאָלצענע, אָפּגעפליקטע משניות׳ן. און איך פאר־בלייב דאָ אין שטאָט — צוליב מיינע בארימטע געשעפטען.

טעג און אָוועטען. דורך די טעג לעב איך מיט די אָווענטען. זיי באלויכטען מיר מיינע טעג. וועלען זיי אויך באלויכטען מיין וועג? — —

אנומעלט בין איך אריינגעקומען א שבת־נאָכמיטאָג — אלע זענען אין דער היים. דער פאָטער ארבייט ניט פון פרייטאָג האל־בען טאָג אָן. נאָך הינטער דער טיר, אין פאָדערצימער, הער איך פון אינווייניג ארויס א באקאנטע שטים, וועלכע לייענט עפּעס, „זאָגט“ עפּעס מיט א שטיל־אומעטיגען, זינגענדיגען טאָן.

— אין מדרש שטעהט געשריבען, ווען די אשה זיצט תמיד אין הויז איז זי מכפּר אויף די זינד פון איר גאנץ הויזגעזינד, ווי דער מזבח האָט מכפּר געווען אויף די זינד פון דער גאנצער וועלט אזוי ווי דער פּסוק זאָגט: אשתך כגפן פוריה, דיין ווייב זאָל זיין ווי א פרוכטבארער וויינשטאָק, וואָס....

גיט עס מיר א קלאַפּ אין הארצען. מענש, דו האָסט שוין דאָס דאָזיגע געזאנג איינמאָל געהערט! שוין לאנג צוריק, דו געדיינקסט שוין קוים ווען, און ווייט ערגיץ, — דו דיינקסט דאך אלעמאָל, דו

ווערסט שוין קיינמאל מער אהין דעם וועג צוריק געפינען! —
און איך פיהל, ווי איך וואלט מיך געפונען ביים טויער פון גן־עדן
התחתון. איך עפען אויף די טיר פאמעליכען און דאס האדיץ
קלאפט מיר ביים סקריפ פון דער קליאמקע. איך רוק מיך ארײן
זייטענווענס און זעץ מיך גלייך אוועק אין א ווינקעל איך זאל קיי־
נעם ניט שטערען און מען זאל מיך גארניט באמערקען, ווייל איך,
זינדיגער, געהער מיך גארניט אן אהערצו.

נאר דא הערט דאס מיידעל אויף צו לייענען די סדרה, פאר־
שעמט זיך, ווערט גאר אינגאנצען רויט — פאר מיר, דעם הייגט־
וועלטיגען, דעם גרוים־שטאטיגען! זי דוקט אפ פון זיך דעם
גרויסען טייטש־חומש, דפוס ווילנא, און שמייכעלט צו מיר פאר־
לעגען. די מאמע, הייסט עס, באשטעהט אז זי זאל יעדען שבת
נאך ווארמעס לייענען אין טייטש־חומש די פרשה פון דער וואך.

— איז וואס־זשע האסטו וואס צו שעמען זיך, קינד מיינס,
— זאג איך צו איר אין דער שטיל, אז זי הערט מיך
ניט, — וואס־זשע האסטו וואס צו שעמען זיך אנטקעגען מיר?
מישטיינס געזאגט, מיט וואס איך האב מיך וואס צו גרויסען זיך
אנטקעגען אייך! — —

די מאמע דערלאנגט מיר א גלאז טיי, באפעלט דער טאכטער
ווייטער לייענען, און איך, — וואס האב איך געקאנט זאגען אזוינס,
אז איך זאל ניט אויסזעהן ווי א גרויס־שטאטיגער אפשפעטער,
א היינטוועלטיגער אפלאכער? — נאר מיט מיינע אויגען האב איך
זיך געבעטען ביי איר: לייען, קינד מיינס, לייען, מיידעל, ליכטיג־
אויגיגע, און פארשפרייט דיין ליכטיגקייט איבער מיר, און הלואי
וואלט איך ראוי געווען צו זיין אין שטאנד צו קענען טאן וואס
דו טוסט.

און דאס מיידעל, מיט לאכענדיגע אויגען, ווי א געטרייע
טאכטער און איבערגעגעבענע יונגע פרוי, טוט וואס איר מאמע
באפעלט איר, דאס הייסט, דו בחור, לאך פון מיר ניט אפ אין דער
טיפעניש פון דיין הארצען, אז די מאמע הייסט — מוז איך פאל־
גען! — און איך, פון מיין ווינקעל, שמייכעל צו איר און דערמוטיג
זי מיט מיינע אויגען, זי זאל זיך ניט שעמען פאר מיר.

און דא דערהער איך ווי זי לייענט די מעשה פון׳ם ערשטען
באגעגעניש פון יצחק׳ן מיט רבקה׳ן; ווי אזוי אברהם אבינו האט

נעשיקט זיין קנעכט אליעזר'ן קיין ארם־נהרים, צי וואו, צו קריגען א באהעלפערין, דאס הייסט, א ווייב, פאר זיין בן־יחיד, פאר זיין איינציגען זוהן, פאר יצחק'ן, און ווי אליעזר איז געקומען צוריק אהיים אין אברהם אבינו'ס פעלדער, אין א שטילען פארנאכט, מיטברייינגענדיג אויף די הארבעוואטע גמלים מתנות צו אברהם'ן, און רבקה'ן צו זיין איינציגען זוהן, און ווי יצחק איז גראד דאן ארויסגעגאנגען אין פעלד אריין דאווענען מנחה, און דא דערזעהט רבקה פון דערווייטענס אינ'ם טונקעלען פארנאכט איר באשער־טען יצחק'ן, ארויסשווימענדיג פון יענער זייט, וואו די זון זעצט זיך, האט זי זיך ארונטערגעלאזען פונ'ם קעמעל, און האט צוגע־דעקט איר פנים. — — — — — — — — — — — — — — — — —

— —

דא, אינ'ם טונקעלען שטיבעל, איז מיר אויפגעגאנגען א גרויס ליכט, און איך פארמאך מיינע אויגען, ווייל עס איז שווער ז י י, וואס האבען זיך אלעמאל געבאדען אין דער פינסטערניש, אנצוקוקען דעם גרויסען שיין, נאר מיט פארמאכטע אויגען פאל איך צו צו דער ליכטיגקייט, און טרינק זי, און וויל דערטרונקען ווערען אין איר, אין מיין קיינמאל נאך ניט געזעהענעם ליכט... אוי, ווער האט זיך עס געקאנט ריכטען, ווער האט זיך עס געקאנט ריכטען! און איך האב געדיינקט, אין טונקעלע מינוטען, אז איך בין שוין פאר'משפט אויף צום אונטערגעהן — — — יא, עס איז וואהר: „און די וואס זיצען אין דער פינסטערניש, האבען דערזעהן דאס גרויסע ליכט!"

— —

און אין שטאט פארבלייב איך לייגגער און קאן פון דעם קוואל מיך ניט אפרייסען. אין שטוב האט מען מיך אזוי גערן. איך פיהל, אז מען באטראכט מיך ווי א צוקינפטיגען חתן. דאס מיידעל שמייכעלט אויף מיר מיט אירע גרויסע ליכטיגע אויגען. זי ווארט אז איך זאל איר עפעס ווארימעס זאגען, און זי נעמען אונטער מיינע פליגעל. נאר איך, וואס האב אין מיין יונגען לעבען, שוין כמה מיידלעך פארפירט, שרעק מיך פאר דער דא־זיגער אידישער מיידעל. מיין צונג, וואס איז אזוי ווייך געווען צו זאגען שעהנע ווערטער, וואס זאלען צעגליהען די יונגע מיי־

דעלשע בלוטען, איז שטיל, און מיינע ליפען וואס האבען אמאל געוואוסט אזעלכע פארפירעריש־זיסע רייד פון זיך ארויסברייננען, עפענען זיך נים אויף צו זאגען דאס איינציגע אמת'ע ווארט! בין איך עס ווערט, בין איך עס ווערט! — —

און איך פיהל, אז איך וויים נים ווי אזוי מיין פארלאנג איר ארויסצוזאגען, און ווי אזוי דאס הארץ און איר מיידעלשאפט ביי איר בעטען. עס איז איבער מיינע כחות. און עס גיט מיר פלוצלונג א שטראל א האפנונג: א שדכן! וואלט זיך פיליכט געפונען א איד א כשר'ער, מיט א לאנגער בארד, מיט א ווייסען איבערנעבויגענעם העמט־קאלנער, מיט פארטאבאקטע וואנצען, און מיט א גרויסען פאראסאל אונטער'ן פאכווע, וואלט זיך נאר געפונען אזא איד, וועלכער זאל פאר מיר ריידען, און מיר דאס מיידעל אוים'שדכנ'ען? —

וואו איז ער? — — — וואו איז ער? — — — —

און אין די לאנגע נעכט, אין מיין האטעל,ווארף איך מיך אויף מיין געלעגער און קאן נים אנשלאפען ווערען. איך צינד אן און דריי אוים די עלעקטרישע לעמפלאך, איך דריי זיי אוים און צינד זיי ווידער אן. מיר איז נים גוט, איך פארלעש זיי ווי־דער און בלייב ליגען אין דער פינסטערניש. און אין דער פינ־סטערניש פון דער נאכט הערט זיך מיין געבעט:

— א ליכט איז מיר אויפגעגאנגען, א ליכט איז מיר אויפ־געגאנגען... און איך וויל נאהענט צו דעם ליכט צוקומען, און זיך מיט אים באהעפטען, נאר איך דארף אן ארויסהעלפענדיגע האנט צו מיין פולקומענער דערלייזונג. ווען־זשע וועט די דאזיגע האנט צו מיר אין דער טונקעלהייט זיך באווייזען? — ווען וועט מיין פולשטענדיגע דערלייזונג קומען? און דער ריינער, לאנג־בערדיגער שדכן — ווען וועט ער זיך שוין צו מיר באווייזען, צווי־שען מיר און דעם ליכטיג־אויגיגען מיידעל, און אונז ביידע פאר'־קנס'ען — — ווען? — — ווען? — — —

דאַננאַ ראָמאַ.

איך בין אַ קאָמי־וואָיאַזשער. אַ פאָרשטעהער פון אַ גרויסער שוך־פירמע אין דער איסט. דעם גרעסטען טייל יאָר געפין איך מיך אין וועג, אין פארשידענע שטעט און שטאַטען. אפילו אויף יום־טובים קום איך ניט אהיים, ווייל איך האָב ניט קיין היים.

איך קריג אַ היבש געהאלט. מיינע פריינט אין ניו יאָרק זע־נען מיך מקנא: איך מאַך אזא אָנשטענדיג, לייכט לעבען. פילייכט איז עס טאַקע אזוי. איך ארבייט דאָך, נאָך אלעמען, גאַנץ לייכט. אָבער איך בין אַ רייזענדער פארקויפער, און געפין מיך דעם גרעסטען טייל יאָר אין דער פרעמד.

אז איך געפין מיך אין די ווייטע שטעט און ווער פארטיג מיט מיינע טאָג־געשעפטען, פיהל איך מיך מאַנכמאָל אומעטיג. איך ווייס ניט, וואָס צו טאָן מיט זיך. זיצען אין האָטעל — ווי לאַנג־ווייליג! און דרינקען קאָן איך ניט קיין סך. דאָס איז מיר שווער. איך האָב אויך ניט פיל וועגען וואָס צו דרינקען. מיט אַ פּאָר אויסנאַמען, איז מיר מיין לעבען פארבייגעגאַנגען — איך בין נאָך אפילו ניט זעהר אלט — גאַנץ גלאַט, גראָד־ליניעג, אָהן וויכטיגע געשעהענישען. לעזען קאָן איך אויך ניט. דאָס הייסט, איך קאָן לעזען פיזיש. אָבער ניט פסיכאָלאָגיש. אזוי וואָלטען זיך מיינע געבילדעטע באַקאַנטע אין דער איסט אויסגעדריקט. (איך האָב אין ניו יאָרק אַ פּאָר העכסט־געבילדעטע באַקאַנטע — אויף ווי ווייט איך קאָן אורטיילען — זיי זענען, דאכט זיך, שרייבער, צי רעפּאָרטערס אין אידישע צייטונגען). איך בין איינפאַך ניט געניינגט צום לעזען. עס איז ניט מיין פאַך. מיינע עלטערן האָבען מיר געגעבען אַ גאַנץ קנאַפּע דערציהונג. און איך ווייס ניט, צי איך זאָל זיי דערפאַר דאַנקען אָדער פאַרדיינקען.

איך ליב בעסער ארומצוגעהן איבער די אומבאַקאַנטע גאַסען. דערהויפּט איבער די זוימען און עקען פון דער שטאָט. און נאָך מער — ארום דעם וואַקזאָל אָדער פּאָרט: דאָס ווענדט זיך שוין אָן דעם, צי די שטאָט איז אַן אינלענדישע, אָדער שטעהט ביים ים. ביים וואַקזאָל איז אַם בעסטען צו שפּאַצירען אין אָוונט,

אָדער נאָך שפּעטער. די לאָקאָמאָטיוו־פּייפען זענען דאַמאָלס ווייטליך, ווייט, פאַרהוילען און טויבלאך, ציהען אַזוי שטאַרק נאָך זיך. דער ים איז גוט אַלעמאָל. דאָס וואַסער איז אַזוי דערפריי־שענדיג... די אויגען ווערען ברייט אויפגעשלאָגען מיט וואונדער און פרייד. און מאנכמאָל הערט מען אויך די סירענעס בלאָזען.

אין אָווענט, אויב איך שטעה אין שטאָט לענגער ווי איין טאָג, נעה איך אין די מאוויס, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס מיינע פריינט אין ניו יאָרק — איך האָב דאָרטען עטליכע העכסט־גע־לערנטע פריינט — וואָלטען דערפאַר פון מיר אָפּגעשפּעט: פאַר־וואולגאריזירט. איך האָב ליב באוועגליכע בילדער. דערהויפּט היסטאָרישע און רייזע־בילדער. רייזע־בילדער... רייזע־בילדער... איך שעם מיך ניט צו זאָגען: דער בלויזער קלאַנג פון'ם וואָרט פאַר'שכור'ט מיך.

איטאַליענישע באזונדערס.

און שפּעט אין אָווענט, נאָכדעם ווי איך בין פאַרטיג געוואָ־רען מיט מיין מאָלצייט ערגיץ אין אַ זייטיגען רעסטאָראַנט, דער אייגענטימער פון וועלכען איז געווענליך אַ גריך אָדער אַן אי־טאַליענער, אָדער אַן אנדער דרום־אייראָפּעער — איך האָב בעסער ליב די דאָזיגע פאַרוואָרפענע, אפילו נישט שטאַרק ריינע פּלעצער: מער געמיטליך און ווייניגער פאָרמאַל — זוך איך מיר אויס אַ פּאַרק, זעץ מיך אנידער אויף אַ באנק, אין דער הויפּט־אַליי, אויף אַן אנגענעמען פּלאַץ: די ה ו י פּ ט ־ אַלייען זענען אין דיזער שפּעטער שטונדע כמעט פּוסט, און איך טראַכט: עפּעס האָב איך איבערגעלאָזען הינטער זיך אין ניו יאָרק. יאָ.

איך בין אַ קאָמי־וואָיאזשער, און עס קומט מיר אויס די מער־סטע צייט צו זיין אין דער פרעמד.

אַנומעלטען בין איך געוועזן אין נאָרפאָלק, ווירדזשיניא. אַרום אַ זייגער פינף פאַרנאַכט האָב איך ארומגעשפּאַצירט אין דעם נידעריגען טייל שטאָט. די נעמען פון די גאַסען געדענק איך ניט. עס איז געווען ניט ווייט פון'ם פּיער, צווישען די גרויסע אַמבאַרען און אַנלאָדונגס־פּלעצער. עס איז שוין געווען טונקעליך. אַ מיידעל האָט זיך צוגעשאַרט צו מיר. פון מיטעלער הויך און ניט איבעריג פול. לויט'ן הויט־קאָליר איז זי וואַרשיינליך געווען אַ מולאַטין.

הגם, מיט אירע גאַנץ איידעלע, פערדינערטע אייראָפּעאישע גע־זיכטסצוגען, וואָלט מען זי גיכער גענומען פאַר אַ ריין־בלוטיגע איטאַליענערין אָדער שפּאַניערין. אַזוי ווי איך האָב עס איר ניט פאַרבאָטען, איז זי געגאַנגען האַרט ביי מיין זייט. זי האָט מיר די געוועהנליכע פראַגע ניט געשטעלט. ווייל — „וואָס דען קאָן וועלען אַזאַ עלעגאַנט געקליידעטער יונגערמאַן אין אַזאַ פאַר־נאַכטיגער שטונדע און אין אַזאַ פאַרלעגענעם פּלאַץ?“

איך בין איר וואַרשיינליך שטאַרק געפעלען געוואָרען, ווייל זי האָט אפילו פאַרזוכט מיך צו נעמען אונטער'ן אָרעם. און הגם איך האָב מיך פון דער דאָזיגער ליבענסווירדיגקייט אָפּגעזאָגט, איז דאָך דער דאָזיגער איידעל־מענשליכער שטריך אין איר מיר שטאַרק געפעלען. איך האָב ליב דאָס ריין־מענשליכע. און איר געזיכט איז אויסער דעם ניט געווען צו באַמערקען קיין שטריך פון אויפּפאַלענדקייט, קיין צייכען, אַז זי איז פון „יענע“, ווען אפילו עס איז ביי מיר קיין ספק ניט געווען, אַז זי איז יאָ געווען אַ גאַסען־מיידעל.

מיר האָבען זיך ניט געאיילט. ס'איז דאָ גענוג צייט. זי האָט מיך אויך ניט געטריבען. האָט געהאַט, ווייזט אויס, גלויבען אין מיר. האָבען מיר זיך פּאַמעלינקע געשפּאַצירט אויף דער הויפּט־גאַס, צום צענטער־שטאָט צו.

עס איז געווען רויזיג, אָוונט־ליכטיג. די גאַסען־לאָמפּען האָבען בלויליך־בלייך געלויכטען. פיל שפּאַצירענדע. מיר האָבען זיך זעלטען, בלויז פון צייט צו צייט, דורכ־געוואָרפען מיט אַ וואָרט. כאָטש זי איז געווען זעהר גערן צו רע־דען מיט מיר. נאָר מיינע גערדאַנקען, איין גאָט ווייסט עס, זענען געווען גאַנץ ווייט פון איר, אין דער שטאָט, וואו איך האָב, דאַכט זיך, עפּעס איבערגעלאָזען. איר אָנוועזענהייט אָבער האָב איך מיט דאַנקבאַרקייט געפיהלט לעבען זיך, די אָנוועזענהייט פון אַ פּלוצ־לונג געטראָפענעם פריינד אין אַ ווייטער פרעמדער שטאָט.

און שפּעטער, זיצענדיג אין אַ רעסטאָראַן, האָב איך באַ־מערקט, אַז זי איז טאַקע גאַנץ שעהן, אפילו איידעל־שעהן. און ווידער איז מיר אויפּפאַלענד געוואָרען דאָס, וואָס זי קוקט בשום אופן ניט אויס — ניט אפילו אינ'ם בלייכען, קריינקליכען עלעקטרישען ליכט, וואָס האָט פאַרפלייצט

דעם גערויכמען עס־צימער — צו זיין איינע פון „יענע", הגם עס האָט דאָך ניט געקאָנט זיין קיין ס פ ק, אז זי איז א גאַסען־מיידעל. איך האָב איר א פּאָר מאָל ווארים־פריינדליך איבער'ן טיש די האַנט געדריקט. זי האָט מיר אָפּגעענטפערט מיט א שמייכעל, אַן איידעל־שעמעוודיגער שמייכעל פון א פארליבטער מיידעל. מיר האָט דאָס הארץ אָנגעהויבען מיטאמאָל קלאַפּען פון שרעק: א באַקאַנטער שמייכעל. און דאָס אינגאַנצען, די דאָזיגע מינוטען, ווי איך זיץ אַזוי מיט איר ביים רעסטאָראַנ־טישעל, אין דער באַלויכטענער לופט, זענען צו מיר אַזוי באַקאַנט נאָהענט, ווי איך בין עס שוין איינמאָל דורכגעגאַנגען, שוין איינמאָל דורכגעלעבט פונקט די זעלבע מינוטען. דער שרעק איז אַריבער אין אן אומרוהיגקייט, ווייל כ'האָב מיך בשום אופן ניט געקאָנט דערמאָנען: ווען, וואו און ווי אַזוי?

און באַלד האָב איך מיך קלוג־וויסענדיג געטרייסט:

— אָ, ס'איז א בלויזער אָנשטעל, אן אומשולדיגער אָנשטעל פון א דורכגעטריבענער מיידעל.

און דערנאָך —

אינ'ם קינעמאַטאָגראַף איז געווען שטיל און געמיטליך. די ביינק געבעט מיט רויטען פּלוש. די לופט טונקעל. דער עולם שיטער. גאָר שיטער. פּילייכט זענען מיר געווען די בלויזע צוויי צושויער אינ'ם גרויסען זאַל. עס איז געווען אַרום 7 א זייגער, ווען די בירגער זענען נאָך ניט פאַרטיג געוואָרען מיט זייער אָוונט־מאָלצייט. די אַרבייטער זענען נאָך געזעסען מיט די פאַרקאַשערטע העמט־אַרבלען ביים אָנגעוואָרפענעם עס־טיש און געזופּט ביר פון די ביר־קענדלאָך. מיר זענען געווען ווי צוויי סילועטען, צעשוויי־מענדיגע אין דער טונקעלהייט. דאָס וואוילע מיידעל האָט זיך געטוליעט צו מיר. האָט הנאה געהאַט פונ'ם בילד. און פונ'ם שעהנעם, גוטען צופעליג־געטראָפענעם יונגענמאַן, ווייזט אויס, ניט קיין היגער. און פון דער פאַרשטעהענדיגער, וואַרימער ליבעס־נאַכט מיט אן איידעלען און רייכען מאַן. און איך — איך געדיינק שוין ניט.

נאָר אך... וואָס איז עס? ווער האָט עס מיך אהערצו פאַר־שלעפּט? איך קוק אויף מיין באַגלייטערין. זי איז רוהיג. פאַר־

זונקען אין צוקוקען דאָס באוועגליכע בילד. איר רוהיגקייט שרעקט מיך... די טונקעל־הויטיגע... גאָט מיינער, ס'איז מער ניט ווי אַ וויסטער חלום! נאָר איך קאָן מיך שוין ניט אָפּרייסען פונ'ם בילד. זעה! די גרויסע פּלאַזאַס אין רוים. דער קאטעדראל פון דעם הייליגען פּעטרוס. דעם מארקיז'ם פּאַלאַץ. דאננא ראָמא. דאננא ראָמא... יאַ... ווייטער: דער געליבטער — דער פּייערדיגער סאָציאַליסטישער אַגיטאַטאָר... דעם פּויפּסט'ם גאָרטען... און ווידער זי: דאננא ראָמא...

ס'ארט העלישע פלאָנעניש. מיין גאָט! איך האָב עס שוין מער ניט געקאָנט אויסהאלטען. איך בין ארויסגעלאָפען פונ'ם טעאַטער. זי נאָך מיר. ביים עק גאס האָב איך איר געזאָגט, אַז עס איז מיר נויטיג אוועקצוגעהן. גלייך. אָן דעם פייער'ל אין אירע אויגען האָב איך געקאָנט באמערקען, אַז זי איז געווען גרייט מיר צו מאכען אַ סקאנדאל. (עס האָט ניט געקאָנט זיין קיין ספק, אַז זי איז געווען אַ גאסען־מיידעל.)

נאָר עס איז דאָך ניט געווען נויטיג. איך האָב ארויסגענומען עטליכע דאָלאר־בילס און איר אריינגעשטופּט אין האנט. זי האָט געקוקט אויף מיר פארדראָסיג־טאדלענדיג (און ווער וויים, אפשר איז זי ניט געווען פון „יענע“?) איך האָב מיך גלייך אומגעדרייט און אוועקגעגאנגען מיט שנעלע טריט. די קילע לופט האָט מיך שנעל בארואיגט.

איך בין אַ קאָמי־וואָיאַזשער און געפין מיך גאַנץ אָפט אין וועג. אין די פרעמדע שטעט זענען מיר די אָוועגטען מאנכמאָל גאנץ אומעטיג. אין מיין מח קומען זעלטען צו־גאסט נייע געדאנקען. יענעם אָווענט אָבער בין איך געווען גליקליך. אינ'ם פּארק, וואָס אין צענטער שטאָט, אויף דער הויפּט־אַליי, האָב איך געטראכט פון צוויי זאכען: ערשטענס, אַז פון שטארקער ליבע ביז נאָך שטארקערער שנאה איז בלויז איין טריט. און אַז, צווייטענס, מאנכמאָל פארלירט איינער זיין גלייכגעוויכט און ווערט לעבערליך פון איינבילדעניש, פון אַ גאָרניט, פון אַ וויסטען טרוים... די קילע לופט בארואיגט אים באַלד.

ווענדעטטא... ווענדעטטא...

דאָס דאָזיגע וואָרט פארלאָזט מיך ניט די גאנצע צייט.

איצטער, ווען צווישען מיר און יענעם אָוונט אין נאָרפאָלק, ווירד־דזשיניא, זענען שוין פאַרלאָפען עטליכע חדשים און א היבשע פּאָר הונדערט מייל. אין דער שטאָט אין דער מיטעל־וועסט, וואו איך געפין מיך איצטער צוליב מיינע געשעפטען, אלס א פאַר־שטעהער פון דעם גרויסען שוכ־געשעפט, פון וועמען איך מאך אזא פיינעם לעבען, טראכט איך איצטער ניט פון יענעם אָוונט, נאָר פון אן אנדערען אין דער איסט, אין ניו יאָרק, וואו איך האָב, דאכט זיך, עפּעס הינטער זיך איבערגעלאָזען.

זי איז געווען אן איטאליענערין. דאכט זיך, געבאָרען אין דיזען לאנד. אלענפאלס, שוין לאנג דאָ. באקאנט האָב איך מיך מיט איר אין א שוכ־געשעפט, וואו זי איז געווען א פאַר־קויפערין, און וואוהין איך פלעג אריינקומען אייניגע מאָל אין יאָר מיט די נייע מוסטערען פונ'ם סעזאָן. נאָר אינגיכען האָב איך שוין אָנגעהויבען אריינצוקומען אינ'ם דאָזיגען פּלאץ עפטער, ווי אייניגע מאָל אין יאָר. און עטוואָס שפּעטער, — פלעג איך שוין בריינגען צו איר אין הויז גאנצע פעקלאך מיט מ ת נ ו ת און שפּיל־געצייג פאר אירע קליינע ברידערלאך. אירע עלטערען פלעג־גען דאמאָלס ניט זיין אין דער היים און איך האָב ליב קליינע קינדער.

ז י כ ע ר האָב איך זי ליב געהאט. ווי דען? ווארום־זשע דען פלעג איך צו איר אזוי אָפט ארויפקומען, דאמאָלס ווען אירע עלטערען פלעגען אין דער היים ניט זיין. הייגט די גאנצע באדערניש מיט'ן איינקויפען סאָלדאטשיקלאך און וועגעלאך פאר די קליינע ברידערלאך, ווען אפילו איך האָב סתם ליב קליינע קינדער... זיכער האָב איך זי ליב געהאט. זי אָבער האָט מיך ליב געהאט שטארקער, שוין צו שטארק. און עס איז ניט נאָך מיין גוסט, ווייל איך בין בטבע א געמעסיגטער מענש, געוואויגען און עטוואָס קיל. אויסער דעם בין איך שטארק באַ־שעפטיגט, און דארף זיין דעם גרעסטען טייל נאָר אין וועג. איין גאָט ווייס, אז עס איז אמת.

האָט עס מיך אָנגעהויבען שטארק צו באאומרואיגען.

אין איין זונטאָג אָוונט האָבען מיר געשפּאצירט אויף בראָד־וויי. דאָס איז געווען ד ע ר זונטאָג־אָוונט. א זונטאָג אָוונט אויף בראָדוויי, ברויך איך עס צו באשרייבען? ליכט, ליכט.

ליכט... עלעגאנט געקליידטע יונגע הערען און דאמען. אַלערליי דאמען... און די גאַנצע לופט, ווי דער אויסדרוק פון די געזיכטער פון די שפּאַצירענדיגע, רעדט פון איין דראנג, פון איין אינטענסיווען פאַרלאַנג: דער דראנג צו אַ פולען לע־בען... מיר זענען אַריינגעגאנגען אין אַ טעאַטער, אין אַ רייכען עלעקטרא־ביאָגראַף. מען האָט דאָן געצייגט אַ פילמיזירונג פון האָלל קעינ'ס „די אייביגע שטאָט". ס'אַרא בילד! ס'אַרא בילד! די פּאַלאַצען, די קאַלאָנאַדען — ווי ליב איך האָב מאַרמאָרנע קאַלאָנאַדען — די גערטנער, די פיאַזאַס, די שטורמדיגע, אימ־פּולסיווע באַפעלקערונג, די פאַרגאַכטען אין רוים און אויפ'ן ים... און דורך דעם אַלעם, ווי אַ זיכ־שלענגלענדיגער רויטער פּאָדים, דער עקשנות'דיגער דעמאָנישער האַס פון דער געפּעסטעשעטער און אריסטאָקראַטיש־געצערטעלטער דאננא ראָמאַ צו דעם פייערדיגען אגיטאַטאָר און פאָלקס־פירער, איך געדיינק שוין ניט זיין נאָמען, דאַכט זיך, לעאָן. אַ פאַרביסענע שטאַרקע פרויען־שנאה, וועלכע האָט זיך פאַרוואַנדעלט אין אַ נאָך שטאַרקערע ליבע. די איטאַל־יענערין דאננא ראָמא. דאננא ראָמא...

מיר זענען געזעסען ביידע, איינגאנצען פאַרזונקען אינ'ם צו־קוקען דאָס וואונדערליכע בילד. זי האָט זיך געטוליעט און גע־קלאַמערט אָן מיר. מיר האָבען ביידע געשוויגען, ווי טראַנספּאָר־טירט אין אַן אַנדער וועלט. נאָר בלויז צום סוף פון דער פאָר־שטעלונג, בשעת דער סצענע אינ'ם פּויפּסט'ס גאָרטען, האָב איך דערהערט איר שטילען איינגעהאַלטענעם ציטען אין אויער אריין. עס איז געווען פייכט, הייס און ברענענדיג:

„דו וועסט מיך ליב האָבען אַלעמאָל. הערסט? דו מוזט מיך ליב האָבען, ווייל איך האָב דיך ליב און קאָן אָהן דיר ניט אויסקומען. און אויב ניט — איז אָדער איך וועל זעלבסטמאָרד באַגעהן, אָדער איך וועל אָן דיר נקמה נעמען. און ניבער דאָס לעצטע... וואָס וועט מיר אַרויסקומען פונ'ם „ערשטען?"

נאָר איך האָב מורא, אז קיינעם איז נאָך דערווייל ניט אויס־געפירט געוואָרען. ווענדעטטאַ... ווענדעטטאַ...

איך בין אַ קאָמי־וואָיאַזשער, אַ פאָרשטעהער פון אַ גרויסער שוך־פירמע אין דער איסט, דעם גרעסטען טייל יאָר געפין איך מיך אויפ'ן וועג. אין די פאַרשידענע שטעט און שטעטלאך איז מיר

מאנכמאָל גאנץ אומעטיג, ווייל זעהר זעלטען קומען מיר אין מיין מח נייע געדאנקען. נאָר אין דיזער שטאָט אין דער מיטעל־וועסט, וואו איך געפין מיך איצט צוליב מיינע געשעפטען, האָב איך ווידער געהאַט א רואיגען טראכטענדיגען אָוועגט, ווי יענעם אָוועגט מיט איינינע מאָנאטען צוריק אין נאָרפאָלק. און ווידער האָב איך געטראכט פון צוויי זאכען: פון יענעם לעצטען אָפּשיידס־אָוועגט אין ניו יאָרק, און פון דעם אנדערען אָוועגט אין נאָרפאָלק, ווירדזשיניא, וואו איך האָב געזעהן האָלל קעינ׳ס בילד צום צווייטען מאָל...

ווען עס קומט אָן דער אָווענט.

שטילער, שטילער, רוקט זיך צו,
ס'קומט דער אָווענט מיט זיין רו.
(פון אַ אָווענט־ליד.)

א.

וועגען דעם בערגעל פון די צוויי פּנימ'ער.

זומערדיגע טעג זענען טאקע לאנגע און זיך־שלעפּענדיגע, אָבער זיי פּויזען דאָך סוף־כל־סוף צו צום ענד פון זייער לאנגען, ווארימען וועג.

אַזוי ווי א ו נ ז ע ר ע טעג.

ווען אָבער די זון ברענט נאָך און דער טאָג איז נאָך היים — ווער וויל עס טראכטען פון די שאָטענס פון'ם אָנקומענדיגען אָווענט? — —

נאָר צי מען טראַכט פון זיי, די שאָטענס פון'ם זיכער־אָנקומענדיגען אָווענט, צי ניין — אָנקומען קומען זיי שוין סיי ווי סיי אָן, די שאָטענס פון'ם קילען און קיל־מאכענדיגען אָווענט. און ווען מען הויבט אָן צו דערפיהלען די נאָענטקייט פון זייער קילען ווייען, די נאָענטקייט פון'ם קילען טייך פון אָווענטיגקייט, דאַמאָלס געהט מען ארויף אויף א הויכען בארג פון וואנען מען קאָן נאָך א לייננגערע צייט זעהן די פלאמען פון דער זון, מיט וועלכער עס ווילט זיך קיינעם ניט אזוי גיך שיידען.

דאָן, ווען עס קומט אָן דער אָווענט.

און ווילט איר ארויפקומען אויפ'ן הויכען בארג, הויבט איר זיך אויף אויף ברייטע, ריינ־געשייערטע מארמאָרנע טרעפּ, און וייל דער מארמאָר איז אזוי דורכזיכטיג און כוואליע־ארטיג מיט זייגע געדרייטע אָדערלאך, דייגקט איר, אז איר שטייגט צווישען פארגליווערטע בלאָקען ים־וואסער און געפרוירענעם מער־שוים.

אוּן אַלעמאָל שײַנט דאָרט די זון, דאָרטען, אויף די טרעפּ, די
מאַרמאָרנע, — און ברייט זיינען די טרעפּ, און קאַלט־קלאָר,
און שווייגענדיג. און מיט אַן ערפורכטיגער הכנעה, זיך קניענדיג
און בוקענדיג פאַר אייערע פיס, פירען זיי אייך ארויף, בארג ארויף,
בארג ארויף: ריינע טרעפּ דורך אַ ברייטשטילער עזרה צו אַ
זוויטליכען הייליגען היכל.

און אזא היכל געפינט זיך טאַקי אויפ׳ן שפּיץ בארג, אויף אַ
פלאַכער טעראַסע. אָנרופען ווילען מיר דעם דאָזיגען היכל:
דער פּאַלאַץ פון דער ש פּ ע ט ע ר ־ פאַרגעהענדיגער זון, און ווען
דער אָוונט הויבט אָן צוצופאַלען, ציען זיך אהינצו מחנות פיל־
גרימען, וואָס הויכען זיך און הויבען זיך אַלץ העכער איבער דעם
שליינגעלדיגען טרעפּענוועג, אַלץ העכער צום היכל. און דאָרט
טוען זיי לאַנגע צייט דאַווענען און קוקען אויף דער זון, אויף דער זון,
וועלכע מען זעהט שוין לאַנג ניט אין טאָל.
דאַן, ווען עס קומט אָן דער אָוונט.
און עס קומען אהינצו פאַרשידענע מענשען.

יונגע פּאָרלאַך, נאָך ערשט ביים אָנהויב וועג, און עלטערע פּאָר־
לאַך, שוין איינגעבויגענע און אויסגעדרעהטע, ווי צופאַלענ־
דיגע שטאַמען פון בוימער. ד י זענען שוין צום ענד וועג דערגאַנ־
גען און כמעט דעם אָנהויב פאַרגעסען... נאָר מערער קומען אהינצו
מיטעליעהריגע, ע ל ט ע ר ־ ו ו ע ר ע נ ד י ג ע פּאָרלאַך, וואָס
שטייען אויף אַ בערגעל אין מיטען וועג. און הייסען הייסט דאָס
בערגעל: ד אָ ס ב ע ר ג ע ל פ ו ן ד י צ ו ו י י
פּ נ י מ ׳ ע ר.

הייגען זיי דאָרט אויף אַ משקולת, אין מיטען, צווישען דעם
אָנהויב — און דעם סוף־וועג, שאָקלען זיי זיך אויפ׳ן
שמאָלען קאַם אהין און אהער, אהין און אהער, און האַלטען זיך
אָן מיט אַלע זייערע כחות אָן דעם שפּיץ בערגעל. קאָנען זיך זאַט
ניט אָנקוקען מיט זייערע פיל, ברייט־פאַנאַנדערגעעפענטע און
גירינג־אַריינגעמענדיגע אויגען אויף דער נאָך אַלץ ליכטיג־שיינענ־
דיגער זון. איידער דער שטילער אָוונט ווינטעל וועט זיי פון
שמאָלען קאַם אַרונטערבלאָזען אויף יענער זייט, וואו מידע פּאָר־
לאַך ציען זיך אזוי מיד צום סוף־וועג, צום צווייטען סוף־וועג, צום

טאָל־ווייטען סוף־וועג, וואו אַן איינזאַמער אויסגעדאַרטער בוים
צעגלים איג' משיין פון די שקיעה'דיגע פלאַמען.
און אהין, אויפ'ן בארג, קומט מען סיי זומער און סיי ווינטער,
סיי פרילינג און סיי הערבסט. אַ ל ע מ אָ ל קומען פאַרלאַך
אַ ה י נ צ ו — דערהויפּט אָבער אָוונט־צייט.
וואָרום דער אָוונט ברייננט מיט זיך אויסער שטילקייט אויך
קילקייט. ווילט זיך דאַמאָלס טוליען איינער צום אַנדערען
און זיך צוזאַמענגעהן אין דער אַראָפּנידערנדיגער קילער רו.
די רו, וואָס האלט זיך אָן אָן די בלויע זוימען פונ'ם אָוונט.
דאַן, ווען עס קומט אָן דער אָוונט.

ב.

עס האָבען געלעבט אַמאָל אין אַ שטאָט...

הערט אַ מעשה.
אין אַ שטאָט האָבען געלעבט צוויי מענשען, אַ מאַן מיט אַ פרוי,
און זייערע שייכות'ן איינער צום אַנדערען זיינען באַשטאַנען
אין דעם, וואָס זיי זענען געווען מאַן און ווייב.
מיט פילע יאָרען פריער, שוין לאַנג צוריק, זענען זיי געווען יונג,
אָט ווי אַלע מענשען אין זייער פריהען לעבען. און ד אַ ן
האָבען זיי עס חתונה געהאט. נאָר שפּעטער, מיט יאָרען שפּעטער,
זענען זיי עלטער געוואָרען און האָבען זיך טאָג־איין, טאָג־אויס,
פּאַמעליך און אומגעזעהן געקייקעלט בארג אַראָפּ, בארג אַראָפּ, צום
שטיל־גרויען טאָל.
ווי געוויינליך.
אין אַנשלאָגען וועלען זיי זיך סוף־כל־סוף אָן דער דעק פונ'ם שטיל־
גרויען טאָל... נאָר די מעשה קומט פאַר דאַן, ווען זיי זענען
נאָך געהאנגען אויף אַ משקולת אויפ'ן בערגעל אין מיטען וועג, און
האָבען זיך מיט אַלע כחות אָנגעהאַלטען אָן דעם קאַם, כדי דער
אָוונט־ווינטעל זאָל זיי ניט אַרונטערבלאָזען אויף י ע נ ע ר
ז י י ט, וואו אַ סך פאַרלאַך ציען זיך פּאַמעליך און מיד צום
אָוונטיגען סוף־וועג.

פלעגן זיי זיך אַזוי לעבן צוזאַמען: דער מאַן פלעגט אַרבייטן
ערגיץ צו פאַרדינען אויף אַ לעבן, און די פרוי פלעגט
זיין פאַרנומען מיט הויז־אַרבייט, ווי אַלע פרויען.
פלעגן זיי לעבן צוזאַמען — מיינט עס: בלויז אין איין הויז.
ווארום שוין לאַנג האָבן זיי דערעסן איינער דעם אַנ־
דערען און זעלטען גערעדט פון וואָס צו ריידען, און צוליב איינס
דעם אַנדערען נאָכאַנאַנד איז די אויגען קוקען. שוין צופיל געקענט
איינס דאָס אַנדערע.
פלעגן זיי זיך לאַנגווײלען.
זאַלבענאַנד.
און דאַמאָלסט, ווען עס פלעגט זיי אומעטיג ווערען, פלעגן זיי
אַרויסקוקען דורכ׳ן פענסטער און זעהן:
יונגע, לעבענס פריידיגע פּאָרלאַך שפּאַצירען אין גאַס, לאַכען,
רוישען, קוקען איינע אויף די אַנדערע מיט גליקליכע, גאָר־
ניט־זעהענדיגע אויגען.
פלעגן דער מאַן און די פרוי, וואָס האָבן געוואוינט אין יענער
שטאָט, ביידע צו זיך אין דער שטיל אַזוי צו זאָגען:
— זיי זענען נאָך ביים אָנהויב וועג. נאָר אונז ווערט שוין קאַלט,
ווייל מיר הויבען זיך אָן דערנעהענטערען צום סוף פונ׳ם
אַזוי, מיין טייערער.
אַזוי, מיין טייערע.
און ביי דעם דאָזיגען געדאַנק פלעגט זיי ווערען שטאַרק אומעטיג
און טרויעריג אויפ׳ן האַרצען. און ווען ביי טאָג, בשעת׳ן
ליכטיגען טאָג, איז געווען אַזוי, הייַנט אין דער דעמערונג, אין דעם
שטילען געמיש פון טאָג־ענד און אָוונטדרו, איז דאָך אוודאי...

ג.

ווען דער אָווענט וועט קומען...

נאָר אין אָווענט פלעגן זיי אין הויז ניט זיצען.
ווייל יעדער פון זיי, ווען זיי זענען געזעסען איינע לעבן אַנדערען,
האָבן זיי זיך געלאַנגווײליגט און געשוויגען, — פלעגט פון
דעם אַנדערען עטוואָס פאַרהוילען און באַהאַלטען ביי זיך טיף אין
האַרצען.

אַ פריידיגען, טרייסטענדיגען געדאנק. זיי פלעגען חלום'ען אויפ'ן וואָר.
אַמאָל פלעגט ער זיך ניט קאָנען איינהאלטען און אין דער שטיל ארויסזאָגען:
— ווען דער אָוועגט וועט קומען...
און זיך באלד פארכאפּען. מיט שרעק זיך ארומקוקען, אויב זי, זיין פרוי, האָט ניט דערהערט.
און אמאָל פלעגט זי אויך ניט קענען איינהאלטען און פלעגט אין דער שטיל ארויסזאָגען:
— ווען דער אָוועגט וועט קומען...
און פלעגט זיך באלד פארכאפּען. מיט שרעק זיך ארומקוקען, אויב ער, איהר מאַן, האָט עס ניט דערהערט.
נאָר קיינער פון זיי האָט דעם אנדערען געהערט און דערהערט, ווייל זיי האָבען שוין לאנג איינער פאר'ן אנדערען דעם גייסט אָנגעוואָרען, און האָבען זיך ניט ליב געהאט, און זענען ניט געווען אייפערזיכטיג.
און דער אָוועגט פלעגט קומען.
פלעגט ער, שמעון, זיך פריש אָפּגאָלען, זיך ארומוואשען און זיך אָנטאָן אין אַ שווארצען אנצוג און אין גרויליכען טוקסידאָ.
זי, דבורה, פלעגט זיך אָנפּארפומירען מיט די שמעקעדיגסטע פערסישע בלומענזאַפטען. „דזשערקים" — דאָס איז געווען איר באליבטסטער פּארפיום. אירע בלאָנדע האָר אין אַ הויכער פריזור פארפלאָכטען און זיך ארייננעטאָן אין אַ קלייד פון שיפאָן־זייד.
זיי פלעגען שוין געפינען אויסריידען איינער פאר'ן צווייטען, און קיינער פלעגט נישט וועלען צופיל פרעגען און חושד זיין דעם אנדערען, ווייל זיי זענען ביידע גערן געווען זיך ארויסרייסען פון זייער אומעטיגען הויז, וואָס האָט זיך געפונען אויפ'ן עק פון צוויי גאסען, צוויי וועגען.
דעריבער האָט עס אויך געהאט צוויי נומערען. נומער 247 דער־שליאך־צו־דער־זון. און נומער 742 צום אָוועגט.
מיט שמחה און מסירת־נפש פלעגען זיי זיך ביידע ארייננוואַרפען אין די איינגעווייד פון דער טומעלדיגער שטאָט, מיט'ן שטארקען ווילען דאָרט דערטרונקען צו ווערען.
אָבער — דורך צוויי באזונדערע וועגען.

זי פֿלעגט זיך לאָזען מיט דער גאס: צום־אָוונט.
און ער — מיט דער גאס: דער־שליאַך־צו־דער־זון.

ד.

ווענען דעם אייביגען יום־טוב אויף יענעם באַרג.

די גאסען פון יענער שטאָט זענען געווען אומרעגעלמעסיג. פֿלעגען
זיך קרייצען אין דער קווער און אין דער קרום און גאָר פילע
פֿלעצער. אלטע, אמאָליגע, קאפּריזנע גאסען. פֿלעגט שוין אויס־
קומען, אז ביידע, מאַן און פרוי, פֿלעגען זיך דערנעהענטערען צום
בארג מיט דער זעלבער גאס: דער־שליאַך־צו־דער־זון.
נאָר געהן פֿלעגען זיי אויף צוויי באזונדערע טראָטוארען. און
פֿלעגען זיך אויסהיטען איינער פאר׳ן צווייטען. געפיהלט
האָבען זיי אומגעווײנליך אנגענעם און גוט, ווי אנגענעם און גוט
עס איז פאר מאַן און ווייב צו פעלשען איינער דעם אנדערען.
און לסוף פֿלעגען זיי איינס דאָס אנדערע פארלירען פונ׳ם אויג.
שמעון פֿלעגט צום בארג אָנקומען דער ערשטער. מיט א בײנקענ־
דיגען, אין דער הויך אויפגעהויבענעם קאָפּ פֿלעגט ער זיך
לאָזען שטייגען מיט גרויסער און שטילער פרייד ארויף, ארויף, —
ארויף די ברייטע טרעפּ, די מאַרמאָרנע. און די, וואָס שטייגען
אומערמידליך, קומען ענדליך אָן אין דער הויך.
ער זעצט זיך אוועק אויף א באנק, פֿלעכט איין די פינגער איינע
אין די אנדערע, קוקט עטוואָס אומגעדולדיג אין אלע זייטען,
און וואַרט.
נאָר די רואיגקייט און קלאָרקייט, וואָס פֿלעגען ארומוויקלען יעדען
איינעם, ווײבאלד נאָר ער האָט זיך אויפגעהויבען אויף די
ברייטע מאַרמאָרנע טרעפּ צו דער טעראסע אויפ׳ן שפּיץ בארג,
פֿלעגען באלד אויך אים ארומנעמען. ווערט ער רואיג. לאָזט ער
זיינע בליקען גליטשען זיך איבער׳ן פייערדיגען באַל, ווי א פארליב־
טענס אויגען איבער דעם מיידעל׳ס צוגליטען קערפּער.
א הויכע, שלאַנקע דאמע קומט ענדליך צו. זיי גריסען זיך, זיי
לאָזען זיך שפּאצירען איבער די שטעגלאַך, מיט רויטען ציגעל
אויסגעפלאַסטערטע, וואָס געפינען זיך אויפ׳ן שפּיץ בארג. אַדורך

דער רואיגקייט און קלאָרקייט, וואָס איז געווען די אייגענטליכע
לופט, וועלכע האָט אָנגעפילט די ארומיגקייט דאָרט, — אויפ'ן
בארג.
וואָרום דער גאנצער בארג איז דאן געווען איינגעטונקט אין יום־
טוב־דיגקייט און פרייד. פון דער סאמע נידער, פוג'ם
טאָל, האָבען זיך איבער די מארמאָרנע טרעפ געצויגען מחנות,
שורות, פאָרלאך, שווארצע פלעקען, קליינינקע, שווארצע, פרומע
מילבען.
נאָר וואָס נענטער זיי זענען צוגעקומען צום הויכען שפיץ בארג,
אלץ גרעסער זענען זיי געוואָרען און אלץ ליכטיגער. און
נאָר אין דער הויך זענען זיי שוין געווען פארפלייצט פון דער זון,
דער זון, וועלכע איז אויפ'ן בארג נאָך ניט געווען אונטערגעגאנגען.
אַ יום־טוב איז געווען אויפ'ן בארג, א יום־טוב א גרויסער און
זוניגער. מען האָט נישט געזען קיין אלטע פאָרלאך און קיין
יונגע. אלעמענס רוקען איז אויסגעגלייכט געוואָרען. און אלע האָ־
בען מיט פארביינקטע אויגען געקוקט אויף דער זון, אויף דער זון,
וועלכע איז שוין לאנג אונטערגעגאנגען אין טאָל.
און שמעון מיט זיין דאמע זענען געווען צווישען די שפאצירענ־
דיגע. און זיי האָבען ווייניג גערעדט, ווי ווייניג מען רעדט
דאן, ווען דאָס הארץ איז פול. איינער ביים אַנדערען האָבען זיי
ניט געפרעגט, ווער זיי זענען, פון וואנען זיי זענען און וואָס זיי
טוען. אַט ווי מען טוט דאָרט אונטען אין טאָל. נייערט זיי האָבען
איינס אויף דאָס אנדערע געקוקט מיט טרייע און איבערגעגעבענע
בליקען, און זייערע פנים'ער זענען געווען באלויכטן מיט אַ שטילער
פרייד, מיט אַ פרייד פון אַן אנדער וועלט.
און ווען אלע האָבען זיך אזוי געצויגען שטיל און פרום אין לאנגע
פראָצעסיעס אהינצו, צום היכל פון דער ש פ ע ט ע ר ־
פארגעהענדיגער זון, האָט מען שטיל געזונגען.
עמיץ — אלע.
נאָר מען האָט ניט געזעהן — ווער. אויף שטיל און איינגעהאלטען
איז געזונגען געוואָרען. און אלץ, ווי די דינע, קוים־באמערק־
בארע מוסקול־רירען, איז געווען ליב און געזאנג און בלייב־פאר'־
חלש'טע קערפער־באוועגונגען.
ביז וואנען זיי זענען אָנגעקומען צום טעמפעל.

און אז זיי פלעגן אריינקומען אינגווייניג אין טעמפעל, פלעגט ווער
פאלען אויף די הארטע, קאלטע פלוטעס פון די דילען, און ווער
ערגיץ אין די טונקעלע היכל־ווינקלען, און מען פלעגט אזוי אפ־
ליגען א לאנגע צייט, מיט פארשמאכטע און אויסגעצויגענע
פנים'ער און דאוונען, און חלום'ען, און בעטען צו דער זון...
און לאנג פלעגט דער דאזיגער יום־טוב געדויערען, און קורץ. א
לאנג־קורצע צייט. און די בארג־פילגרימען פלעגען ש פ ע ־
ט ע ר, אין א צייט ארום, עס אנרופען:
— די קורצע אייביגקייט.
אט אזוי פלעגט עס פארקומען אויפ'ן הויכען בארג.

ה.

דארטען, אונטען אין טאל. —

און דער „שפעטער" פלעגט ענדליך אנקומען.
עס קומט אן ענד צו אלע אונזערע פריידען.
אונטען, אין טאל, איז שוין געווען שטארק פינסטער און נאכטיג,
שטיל־בלייבע אווענטיגע שלוחים פלעגען אנהויבען אנ־
קלאפען אין די פארהוילענע נשמות־קעמערלאך פון די פילגרימען
אויפ'ן בארג. שטיל פלעגען ז י י אין ד י קלארע פענסטער־
לאך, אין וועלכע עס האט זיך שוין אנגעהויבען לויכטען דאס
שקיעה־ליכט, אנקלאפען:
וואכט אויף... וואכט אויף... אין טאל הערשט שוין לאנג די נאכט.
און עס פלעגט ווערען אווענטיג אויך אויפ'ן בארג. זארגען און
זארגעלאך פלעגען זיך אנהויבען שאטענען אויף די שטערנס:
מען האט איבערגעלאזען לעבענס אין טאל.
האט מען זיך אנגעהויבען פאנאנדערגעהן.
און אז עס איז געקומען די צייט פון צושיידען זיך, האט שמעונ'ן
שטארק וועה געטאן דער געדאנק, וואס אלץ איז שוין פאר־
איבער.
עס איז שווער געווען צו טראכטען, אז זי די שטילע דאמע, מיט
וועלכער ער האט צוזאמען יום־טוב געהאלטען, וועט שוין באלד
לעבען אים נים זיין.

האָט ער איהר נאָך שטילער און פארוואונדערטער אין די אויגען געקוקט.

ווער איז זי, די שטילע דאמע, מיט די פייכטע, נייע אומבאקאנט ברענענדיגע אויגען?

די טאָל־לופט האָט שוין אָנגעהויבען שמעקען אויף דעם בארג.

האָט ער ביי דער דאמע געפרעגט, ווי מען רופט זי.

דבורה האָט זי געענטפערט. — און אייך?

שמעון, זאָגט ער, איז זיין נאָמען.

איז עס אָבער ניט געווען גענוג. די טאָל־לופט. די טאָל־לופט...

געוואוסט האָבען זיי טאקע, אז אונטען אין טאָל וועען זיי זיך מעהר ניט באגעגענען.

עס האָט זיך אָבער געוואָט זיך זעלבסט אָפנארען.

פרעגט ער ווייטער: וואו וואוינט איהר? ענטפערט זי:

נומער 742 צום־אָווענט. — און איהר? זאָגט ער:

נומער 247 דער־שליאך־צו־דער־זון.

דאמאָלס פלעגען זיי איינער דעם אנדערען א ווארימען שמייכעלע צוואווארפען און זיך פאנאנדערגעהן, דורך צוויי באזונדערע וועגען.

ער — מיט דער גאס: צום־אָווענט.

זי — מיט דער גאס: דער־שליאך־צו־דער־זון.

ווייל זיי האָבען געהאט א באהאלטענעם מיין דאָרט אונטען אין טאָל איינער דעם אנדערען באגעגענען.

אָבער דאָרט אונטען אין טאָל פלעגען זיי זיך שוין קיינמאָל ניט באגעגענען.

ווייל דאָרט אונטען אין טאָל...

ז.

יענע שטילע דאמע...

אין יענער שטאָט, וואו א מאן מיט א פרוי האָבען געלעבט, זענען די גאסען געווען אומרעגעלמעסיג און פלעגען זיך קרייצען אין דער קווער אין גאר פיל פלעצער. פלעגט שוין אויסקומען, אז אלע פלעגען זיך דערווייטערען פונ׳ם בארג מיט דערזעלבער גאס: צום־אָווענט.

שמעון פלעגט קומען אהיים. זיין ווייב פלעגט שוין פון לאַנג
וואַרטען אויף אים.
זי האָט שוין געהאַט אָנגעצונדען דעם לאָמפּ. עס איז געווען וואָך.
זיי פלעגען זיך באַמיען דאַן צו זיין פריינדליך איינער צום אַנ־
דערען, ווי וועלענדיג פאַרגלעטען אין געהיים באַגאַנגענע
עולות, פון וועלכע עס איז גלייכער ניט צו שמועסען. ד אַ ן פלע־
גען זיי ריידען מער ווי געוויינליך און זיך באַמיען מאַכען איינס
דעם אַנדערען באַקוועם. און יעדער פלעגט אין דער זעלבער צייט
וואַרפען זייטיגע בליקען אויפ'ן צווייטען, זעהן, צי איז אים דער
אַנדערער אין עפּעס חושד.
זיי זענען אָבערביידע גאָר געווען פאַרנומען מיט טראַכטונגען
וועגען דעם שטילען אָוועגט אויפ'ן באַרג, וועלכער איז געווען
געגליכען צו טאָג, און וועלכער איז שוין געווען פאַרשוואונדען.
זיי זענען געזעסען מיט פאַרמאַכטע אויגען.
און שמעון פלעגט טראַכטען וועגען דער שטילער אומבאַקאַנטער
דאַמע, וועמעס געשטאַלט פלעגט נאָך שענער אויפבליען אין
דער טונקעלהייט.
די דאַמע מיט דער הויכער, בלאָנדער פריזור, אינ'ם קלייד פון
גרויען שיפאָן־זייד, פון וועמען עס האָט אַזוי אָנגענעם און
פרעמד־ניי געשמעקט מיט'ן בלומענדופט „דזשערקוס".
איצט איז געווען נאַכט, מיט אַ ברענענדיגער לאָמפּ, וואָס האָט
געשפּרייט אַרום זיך וואָכעדיגקייט.
און אין מח פלעגען זיך לויכטען ברייטע טרעפּ מאַרמאָרנע, ווי
גרויסע בלאָקען פאַרגליווערטען ים־שויב, אויף וועלכע עס
שפּריצט אַ גרויסע זון, און איבער די טרעפּ שטייגט אין דער הויך
אַ שלאַנקע און שטאָלצע געשטאַלט, אַ בת מלכה, אַ קעניג'ס טאָכ־
טער, און שטייגען שטייגט זי שטייף, מיט אַן אויפגעהויבענעם
קאָפּ.
אַ גריכישע יונגפרוי אויף די ברייטע מאַרמאָרנע טרעפּ צו אַ היכל
אין ע ל ל אַ ד אַ, צום פּאַרטענאָן.
פלעגט שמעון אַרונטערלאָזען דעם קאָפּ, דרעמלענדיג.
יענע שלאַנקע, שטילע דאַמע...

ז.

נעילה

ווען עס קומט אָן דער אָווענט,
ווארום עס זענען פאראן צוויי אָווענטען.
דער אָווענט אין טאָל, ווען מען הויבט זיך אָן צו קייקלען בארג
ארונטער אויפ'ן זאמדיגען אָווענטיגען שליאך, וואָס פירט
צום סוף וועג צו.
דער אָווענט אויפ'ן בארג, צו וועלכען עס פירען די ברייטע מאָר־
מאָרנע טרעפ. ד ע ר איז געגליכען צו אַן אייביגען טאָג.
און ווען עס קומט אָן דער אָווענט אין טאָל, הויבט מען זיך אויף
אויפ'ן הויכען בארג, פון וועלכען מען קאָן נאָך א לייגגערע
צייט זעהן די פלאמען פון דער זון, — דער זון, וועלכע איז שוין
לאנג אונטערגעגאנגען אין טאָל.
און דארט אויפ'ן בארג, האלזט מען זיך און מען קושט זיך, און
מען פרייט זיך אין דער שטיל, און מען דאווענט אין דעם
טעמפעל פון דער זון.
ביז...
ביז די שטיל־בלייבע אָווענטיגע שלוחים הויבען אָן אָנצוקלאפען
אין די פארהוילענע נשמות־קעמערלאך פון די פילגרימען
אויפ'ן בארג.
דאַן...
דאַן נידערט מען ווידער אין טאָל.
און אין טאָל זיצט מען איינער לעבען אנדערען, מען לאנגווייליגט
זיך און מען שווייגט.
ביי בייטאָג, ווען מען קאָן ארויסקוקען דורכ'ן פענסטער און זעהן,
ווי יונגע לעבענספריידיגע פּאָרלאך שפּאצירען — נאָך ביים
אָנהויב וועג.
און ביי ביינאכט, ווען דורך די אויגען־לידלאך שפּארט זיך מיט
גוואלט אריין דאָס געלע ליכט פון דער וואָכעדיג־ברענענדיגער
לאָמפּ.

אָבער ביידע מאָל, ווען עס ווערט שטאַרק אומעטיג אויפ׳ן האַרצען

און עס טראַכט זיך ניט ווילענדיג פון טעג, זומערדיגע און לאַנגע, וועלכע פויזען דאָך סוף־כּל־סוף צו צום ענד פון זייער לאַנג־וואַרימען וועג, דאַן פאַרמאַכט מען די אויגען שטאַרקער. א ו נ ־ ט ע ר זיי טראַכט זיך אזוי באַרואיגענדיג און שטיל:

— ווען דער אָווענט וועט קומען...

דאַן, ווען עס קומט אָן דער אָווענט.

ס'ווערט שוין קיל

(דערציילונג.)

ווי אַ שפּראַצונג וואָס פאַרבליט,
ווי אַ חלום וואָס פאַרפליט,
ווי אַ ווינט וואָס פאַרוויט,
ווי אַ טאָג וואָס פאַרגייט.

פאַרוואָס האָט זיך עדנא ניט געוואָלט פיהלען גליקליך? זי האָט זיך טאקע געפיהלט גליקליך, עדנא. ארומגעשפּרונגען איז זי איבער די פינף געראַוימע חדרים פון די ראַדזעק'ס וואוינונג, ענליך צו אַ זון־פלעק וואָס איז געוואָרפען פון אַ שפּיגעל־גלאָז אין אַ קינד'ס האנט, אַ שטיפעדישער. אירע גיך־גיכע, פילע רייד זענען געווען ווי דאָס טשוויטשערען פון אַ וורובעל אין אַ זוניגען פּסח'דיגען פרימאָרגען אזוי זיך, פונ'ם יונגען בלוט, צוליב אייגענעם פאַרגניגען און אויס יונגקייט. אין דעם גאָלדענעם ליכט, וואָס האָט געשטראָמט דורך די גלאַנציגע שויבען אין דער לופט פון די זונטאָג־צוגעקליבענע חדרים אריין, האָט זי טאקע אויסגעזעהן, ווי אַ קליין באַלעבט פריילינגעל, וואָס האָט זיך אריינגעריסען מיט דער זון דורך אן אָקאָרשט־אויפגעעפענטען פענסטער, און קען יעדע מינוט אויפ'ן זעלביגען וועג צוריק אין דער דרויסענ־ליכטיגקייט ארויספאלען.

זוניגקייט און ליכט.

געסט האָבען געהאַלטען אין איין אָנקומען.

אונטען, ביי דער אריינגאנגס־טיר, האָט זיך אלע ווײַלע אַ קלונג פונ'ם גלעקעל דערהערט.

איבער די טונקעלע, מיט גרינעם פּלוש באַצויגענע טרעפּ, האָט עדנא גלייך גענומען ארונטערטאַנצען, עפענען די טיר.

איר הארץ האָט האסטיגער געקלאַפּט פון גליק. ווייל גליקליך

און יום־טוב'דיג האט זי זיך דערפיהלט. וואס אזויפיל נייע מענשען, שוין אמאל געזעהענע און נאך קיינמאל געזעהענע, האלטען אלע אין איין אנקומען. ביי דעם אנזעהן פון אומבאקאנט פנים איז איר בלוט פריידיג אויפגעקוואלען און זיך אויפגערעגט געקלאפט אן די הארץ־ברעגעס, א ווענסע־וואסערל וואס ווערט פולער און העכער אין די אנהויב־פרילינגדיגע חדשים.

און אויבען, אויפ'ן צווייטען עטאזש, האט מען באלד דער־הערט איר קליין געלעכטערל, א דראבנעם און א ציטערדיגען — צעשטויסענע בלויע לופט. גלייך הארויף איז איר שטים ארויפ־געלאפען אין דער האלב־טונקעלקייט פונ'ם קארידאר, און די נע־מען פון די געסט געלאזט וויסען.

מיושב'דיג און געלאסען האבען זיך די געסט גענומען הויבען איבער די טרעפ, מיט אן איידעלען און שולדיגען שמייכעל אויף די ליפען, וואס עס איז געמאכט געווארען אן איבעריגער טומעל צוליב זייער אנקומען.

— וואס מאכט איר עפעס?

— אט, גאט צו דאנקען, מען איז ניט צום פארזינדיגען, און איר?

— מען איז אויך אלל־ראיט.

דער מאן אירער, דער הצלחה'דיגער געשעפטסמאן, וואס פלעגט אלעמאל זיין שטארק פארנומען, איז שוין געווען באקאנט צווישען פריינט דורך דעם, וואס ער פלעגט זעלטען אפהיטען זיינע באגעגענישען, אויסער די ביזנעס אפוינטמענטס. ער פלעגט אבער אלעמאל זיך לאזען זעהן אויף שמחה'לאך, סיי היימישע און סיי געזעלשאפטליכע. צוליב איר איז עס געווען, דער פרוי זיינער, וועלכע האט קיינמאל ניט געקענט אלט ווערען, און איז איבער עפעס א זינד פאר'משפט געווארען דורכצולעבען אירע יארען אן אייביג־יונגע.

אויך איצט איז הער וואלינסקי געווען אין דעם אויפנאמס־צימער.

און גארניט.

א שטיל־פריידיג גליק האט אים אלע אדערען אנגעפילט. אין דער מינוט וואלט ער קאפאבעל געווען אויפרייסען א פענס־טער אין דעם פרעמדען הויז, און אויף א הויך, ווייטליך־גבורה'דיג

קיל, ווי די פויערים זינגען אין די זוממערדיגע פעלדער בשעת'ן שניט, אנהויבען שרייען אין דער בלוי־זוניגער לופט אריין:

— אהו־ו־ו... אהו־ו־ו...

נאָך געשטאנען איז ער גאָר אינ'ם ווינקעל אויפנאמס־צימער און האָט זיך נאָך געוואוסט אויפצופירען ווי עס פאסט פאר א מענשען פון זיין שטאנד. ער האָט אפילו ניט באמערקט די פריינדליך־קנאה'דיגע בליקען, וואס די ארומיגע יונגעלייט און ווייבלאך האָבען אויף אים, דעם גליקליכען, געוואָרפען: ער איז דאָך געווען אזא מזל'דיגער אין זיינע געשעפטען, און אזוי גליקליך איז עס אים געגאנגען אין זיין פאמיליענלעבען, סיידען אפשר דאס, וואס זיי האָבען קיין קינדער ניט געהאט.

גערעדט האָט מען אויך, אז קיין קינדער האָבען זיי ניט צוליב איר טאקע, עדנא'ן, וועלכע וויל ניט אנווערען איר בויגיגע, קוועקזילבערליגע,, מיידעלשע פיגור. איצט אפילו, שוין דרייצען יאָר נאָך דער חתונה, האָט זי דאָך ווי א כלה־מיידעל אויסגעזעהן. אָפט פלעגט זי אזעלכע מיידעלש־אומבארעכענטע זאכען באגעהן, און אלע האָבען זי דערפאר ליב געהאט. מאנכבילען פלעגען איינ־גער ווערען, און זיכערער אין זיך, ווען זי פלעגט אויף זיי ווארפען א ליכטיגען שמייכעל, אָדער א יונג־וואָרימען האנט־דרוק געבען. ווייבלאך פלעגען בייז־קנאה'דיג שמייכלען אין איר אנוועזענהייט.

אָט איז איצט מיט איר דאָס הויז פול געווען. עס האָט אויסגעזעהן, ווי זי איז עס גאָר דער אינהאלט פון דער היינטיגער צונויפקומונג, און די מלכה פון די פרויען. די יונגע ווייבלאך האָבען געברענט און גע'חלומ'ט וועגען דעם, וואָס עס וואָלט גע־ווען, ווען זיי וואָלטען העָר וואָלינסקי'ן צוערשט באגעגנט. און אפשר זענען ניט קיין ערליכע געפיהלען זיי אין דעם בלוט אריינ־געפלאָסען, ווייל זיי האָבען זיך אפגעקערט אָן א זייט, רויט ווערענדיג.

וואָלינסקי. דער נאָך קרעפטיגער מאן, שוין אויף דער גרע־נעץ פון די מיטעלע יאָרען, ביי וועמען זילבער־האָר האָבען זיך אביסעל פאר דער צייט גענומען דורכשלאָגען, איז געווען טאקי א גליקליכער מענש און, ווי געוועגליך א גליקליכער, ניט אויסגע־מאכט זיך קיין סך פון זיין גליק. ניט באמערקט די זיך־שדכנ'דיגע קוקען פון די ווייבלאך, און די קנאה'דיגע בליקען פון די מאנס־

בילען. ער איז געשטאנען לעבען אן איבערגעוואקסענעם, קורץ־געשארענעם מיידעל, און מיט א שמייכעל פון א דערוואקסענעם, וועלכער הערט זיך צו צו א קינד'ס ריידערייען, האט ער געגוייגט צו איר זיין אויער, בשעת זי האט אים פארטייטשט ב א ט י ־ ט ש ע ל י ' ס „פרילינג", וועלכער איז אויף א דערביי־איגער וואנט געהאנגען:

— וואס רעדט ער, וואס... זאל ער נאר אליין זעהן... טאקע אהער, פון דער זייט, וואו די זון שלאגט ניט אפ אויפ'ן גלאז... וויפיל צייטיגקייט עס איז דא אריינגעגאסען אין די לייבער פון די מעוברת'דיגע יונגפרויען... און די פליאמעס ליכט, וואס שפאַרען זיך דורך די טונקעלע ביימער דורך, ווי זוניגע סטעזשקעס... און די עפעל, צי די מילגרוימען, וואס האלטען אין איין שטייפער ווערען, ווי די לייבער פון די יונגפרויען, כמעט־נאקעטע, ווי פרילינג'דיגע ביימער...

עס איז טאקע געווען פרילינג אין דרויסען. א ליכטיגקייט און א זוניגקייט האט זיך געשפרייט איבער די גאסען און דעכער. עס האט זיך געוואלט ארויסגעהן אין די פעלדער, און טאנצען אין א קאראהאד. בלויע קלאנגען האבען זיך געטראגען אין דער לופט, און דערמאנט דאס פרייליכע שטויסען פון צימרינג אין א מע־שעענער שטויסעל ערגעץ אין א ווייטער ערב־שבת'דיגער שטעטעל. קינדער האבען געטאנצט אויף די שטיינער, האבען זיך געווארימט אין דער זון.

גוט טאקע, וואס די ראדזעקס האבען אין אזא טאג, מיט א צוואנציג יאר צוריק, חתונה געהאט, און איצטער א יום־טוב לכבוד דעם געמאכט. אבער געדוכט האט זיך אלץ, אז דאס זענען ניט די שטילע גאליציאנער ראדזעקס, נאר דאס איז גאר ערנא דער בעל־שמחה, און אז עס איז איצטער א י ר חתונה, אדער אירער א היימישער שבעה־ברכות. געפרעהט האט זי זיך מער ווי אלע, און געווען איז זי אומעטום, א ליכטיגע אזא און א זוניגע, ווי דער דרויסען אויף יענער זייט פענסטער. איין יונגערמאן האט אין דער שטיל א זאג געטאן צו זיין שכן:

— ווייסט?... ס'איז א שאד, וואס אזוינע ווערען גאר גע־בוירען... צופיל מענשען פארשאפען זיי ווייטאג דורך זייער

שטארבען. און נאך מערער מענשען דורך זייער לעבען. אבער אזוינע געהען ערשט טאקע יונגערהייט פון דער וועלט אוועק, ווייל זיי געהערען ניט אן אהער...

נאר עדנא האט ניט געוואוסט, ניט וואס דער יונגערמאן האט געזאגט וועגען איר, און ניט וואס אן אנדערער. זי האט בכלל איצט גיט געוואוסט, וואס מען רעדט, ווער עס רעדט און צי מען רעדט צו איר גאר אינגאנצען. א פרעהליכער גערויש האט זיך בלויז געוויקעלט אין די חדרים, א ליכטיג־זוניגער נעפעל, ווי פרעהליך און זינגענדיג דאס בלוט האט געקלאפט אין אירע בלייך־בלויע שלייפען און אין איר הארץ, וואס האט קיינמאל ניט גע־וואלט אלט ווערען. אט איז זי מיט איין שפרונג ביי דער זייט פון איר מאן, שטעלט זיך אויף די שפיץ־פינגער און גיט אים א קוש אין שטערען. באלד דערנאך הויבט זי אים אן שלעפען פאר די אויערען. דאס געפעלט איר אזוי שטארק, אז זי לאכט זיך פאנאנדער הויך אויפ'ן קול.

דאס קורץ־געשווירענע מיידעל איז פון דער אומדערוואַרטקייט אזש צעטומעלט געווארען. זי האט דעריבער פארגעסען ארויס־נעמען איר האנט פון וואלינסקי'ס. און ווען זי האט זיך אן דער האנט דערמאנט, איז שוין געווען שפעט. זי האט אין גאנצען גע־ציטערט און געפיהלט ווי איר האנט ברית אין זיינער, אבער ארויסנעמען זי האט זי ניט געקענט. ניט געהערט האט זי די טענות, מיט וועלכע עדנא איז צו איר באלד צוגעשטאנען און איר אלץ געהייסען קוקען אויף אים, דעם מאן אירען, און ארויסזאגען איר מיינונג וועגען אים:

— זאגט נאר, איז ער ניט קיין שיינער מאנספארשוין? וואלט ער נאר אביסעלע קליגער געווען, וואלטען אין אים דאן א פאר מיידלאך זיך פארליבט... אט, למשל, זי אליין, עדנא... פארוואס טאקע ניט? טאר מען ניט אמאל אפילו אין אן איי־גענעם מאן זיך פארליבען?

זי האט וואלינסקי'ן שארף און באדייטונגספול אין די אויגען אריינגעקוקט, מיט א ברייט־פאנאנדערגעעפענטען בליק, וואס פארשפרייט ארום זיך א קרייז פון היימישער אפגעזונדערטקייט און ווארט, אז דער פרעמדער וואס שטעהט ביי דער זייט, זאל זיך אנהויבען פיהלען איבעריג, זאל דעריבער אנהויבען איידעל

שמייכלען, און אונטער עפעס אן אויסרייד באלה אָן א זייט אָפּ־טרעטען.

און אומבאמערקט פאַר די צוויי האָט די איבערגעוואקסענע מיידעל, ווערענדיג רויט, זיך אוועקגערוקט אָן א זייט.

א ווײלע האָבען זיי אײנער אויפ׳ן אנדערען געקוקט מיט שוויינענדיג־איבערגעגעבענע בליקען. עדנא האָט שטיל גע־שמייכעלט.

וואלינסקי׳ן האָט מיטאמאָל דאָס הארץ שטארק אָנגעהויבען צו קלאפּען איבער איר, דער יונגער פרוי זיינער, וואָס איז געבלי־בען אזוי מיידעליש פאַר די פילע יאָרען נאָך זייער חתונה. אזוי אָפט פאַראורזאכט זי אים, אז זיין הארץ זאָל אָנהויבען האסטי־גער קלאַפּען און פיהלען זאָל ער זיך ווי א חתן, וואָס קומט אָנקו־קען זיין כלה. יונג איז זי געווען, און מיידעליש, און יונגער און מיידעלישער פלעגט זי נאָר תמיד ווערען, ווען וועסנע פלעגט אָנ־קומען, מיט די שטילע, שוויינענדיגע געזאנגען פון מענש, און בוים, און ערד.

זיין הארץ האָט אין אים געציטערט, וואָס זי עלטערט זיך ניט גלייך מיט אים, און לאָזט אים אליין געהן א זיכ־עלטערנדיגען צום סוף־וועג. עס האָט אים קיל געשראָקען איבער אן אומבא־וואוסטער זאך, וואָס קאָן נאָך פאַרקומען.

שוויינענדיגע זענען זיי איצט געשטאנען און געקוקט איי־נער אויפ׳ן אנדערען. אין אזא מינוט פלעגט אויף וואלינסקי׳ן אָפּגעבען פון דער פרוי זיינער מיט אזא׳ן אומהיימליכער און אויפרעגענדיגער ווייטקייט, ווי זי וואָלט נאָר זיין ווייטע א מ אָ ל י ג ע באקאנטע געווען, וועלכע קומט בלויז צוגעהן פון צייט צו צייט אין גאסט צו אים, און איז דעריבער פריינדליך און צוגעלאָזען־פרעמד. אָבער פונקט ווי א באזוכער, ווי א גאסט אויף דערוויייל, רוקט זי זיך סוף־כל־סוף מיט א שטיל־פרעמדען שמייכעל צוריק אין איר וועלט אריין, אין איר דערווייטערטער אָפּגעזונדערטקייט.

גאָר אָפט, קוקענדיג אזוי אויף איר, וואָס איז נאָהענט לעבען אים געשטאנען, פלעגט ער זי גאָר דערזעהן ווייט פון זיך, ווייט...

אין טיפע, היימליכע רעיונות וועגען עדנא'ן דער פרוי זייִנער, האט ער זיך איצט אריינגעלאזט.

אז ער האט זיך פון זיינע רעיונות אויסגעטאן, איז עדנא שוין לעבן אים ניט געווען. זי פלעגט אלעמאל קענען זיך ארויסגליטשען פון זיין לעבן אזוי אומבאמערקטערהייט. מיט ערשטוינונג האט ער זיך דא ווידער דערזעהן, און ווי א נייעם דעם ארומיגען פרעהליכען טומעל באמערקט.

ער איז נאך שטארקער און פרעהליכער געווארען, דער דאזיגער טומעל. ווייל א טאג איז עס געווען א זוניגער און א ליכטיגער. די זון האט די בלישצענדיג־בלויע לופט פאר עפעס א יום־טוב גע'כשר'ט, און זיך זעלבסט דערביי גאלדיג געשייערט. די הייזער זיינען איננער געווארען, און אנגעהויבן צו וואקסען. עס האט געצויגען איין לעבעדיגען צו דעם אנדערען. הענט און איברים האבען פויל־ליב אין דער לופט זיך אויסגעצויגען, א פארשלאפענקייט פון זיך ארונטערווארפענדיג. עס האט זיך געגלוסט אזוי אומווידערשטעהליך אריינגיסען דאס ברייטער־אויפפלייצענדיגע בלוט אין עמיצען אנדערענ'ס ווארים בלוט. פויגלען האבען געשריען, און איינער דעם אנדערען גערופען. אין דעם זאאלאגישען גארטען, ניט ווייט פון די ראדזועק'ס וואוינונג האבען די פאוועס זייערע בלענדענדיג־פילפארביגע פעכערס אין א גרויסען האלב־צירקעל פאנאנדערגעשפרייט, און איינס דאס אנדערע נאכגעיאגט, און זיך געבוקט איינע פאר די אנדערע...

געסט זענען נאך אלץ אנגעקומען. די ראדזועקס האבען געהאט א סך איבערגעגעבענע פריינט. זיי האבען זיך ביי אלעמען ליב געמאכט מיט זייער אמת'ער צוגעלאזענקייט און תמיד'יגע שטיל־גוטמוטיגע אויפנאמע. ביידע האבען זיי געמאכט דעם איינדרוק פון מענשען, וואס האבען פיל געזעהן, א סך דורכגעלעבט, האבען זיך שוין דעריבער בארוהיגט, און קוקען מיט א שטיל־געווארענעם שמייכעל אויפ'ן לעבען, און זענען צו אלעמען גוט געלוינט. די איינגערע פארלאך, וואס פלעגען צו זיי אריינקומען, האבען נאך אלץ די אומרו אין זייערע הערצער געהאט,

אומצופרידען געווען מיט זייער איצטיג לעבען. אין דער טונקעל האבען אלע פארדראס געהאט ביים געדאנק, אז אמאל, מיט יארען צוריק, האבען זיי געטראכט, אז עס וועט זיך אויסלאזען מיט זיי גאר אנדערש... זיי האבען נאך אלץ שלום מאכען ניט געקענט מיט׳ן געדאנק, אז דאס איצטיגע לעבען זייערס איז דאס איינציגע, וואס איז זיי באשערט, און קיין אנדערס וועט שוין ניט זיין.

די מאדאם ראדזעק האט זיך, עס האט געשיינט, גאנץ ווייניג אויסגעמאכט פון דעם, וואס עדנא איז דאס געווען דער מיטעל־פונקט פון אלעמענ׳ס אויפמערקזאמקייט. עס איז שוין געווען רעכט. עס איז שוין געווען גוט. עס האט אלעמען געפרעהט.

אז דער דאזיגער וואלינסקי, האט מען צווישען עולם שטיל גערעדט, איז דאך נאך מיט גאר ניט לאנג צוריק אזא ארים בחור׳ל געווען, אן ארים אויסגעמאגערט בחור׳ל, וואס האט דורך די טעג אלם אן אפערייטאר אין די קלאוק־שעפער זיך דאס בלוט אויס־געזויגען, און דורך די אוועגטען און נעכט אין זיין קליינעם פאר־ווארפענעם חדר׳ל, זיך די אויגען איבער פארשידענע ביכער בלינד געמאכט. ער האט „קאונטס“ געקליבען און זיך געגרייט אין קאלעדזש.

אט אין דעם דאזיגען קליינעם חדר׳ל, — האבען זיך איצט איינינע פון די געסט, זייערע באקאנטע דערמאנט, — פלעגט דאס עדנא אים באזוכען. זי איז דאן אויך געווען א שאפ־מיידעל. צוזאמען פלעגען זיי אין די פרייע זונטאגס חלומ׳ען, ווי עס טוען אלע יונגע פארלאך. גע׳חלומ׳ט האבען זיי וועגען יענעם גליק־ליכען זומערדיגען טאג — עס האט דאך געמוזט זיין א זומער־דיגער טאג — ווען ער וועט שוין קענען אריינגעהן אין קאלעדזש.

און דערנאך, אז טעג זענען פאראיבער, און וואכען, און חדשים, — איז זיי ביידען איינגעפאלען, אז אזוי געהען דאך אויך פארביי יארען, און דאס גאנצע לעבען. ניט ער האט אפען גע־רעדט וועגען דעם, און ניט זי. אפשר האבען זיי אויך קוים קלאר געטראכט וועגען דעם: זיי זענען נאך געווען יונגע מענשען. און דאס איז אויך געווען די סיבה, וואס אין א געוויסען טאג האבען זיי מיט א שטיל־שעמעוודיג שמייכעלע דערקלערט זייערע בא־קאנטע, אז זיי האבען חתונה געהאט.

— כדי צו מאכען סעמ׳ען — דאן האט מען אים נאך גערופען

סעם, ווייל אן אָרים בחור׳ל איז ער געווען — כדי צו מאכען סעמ׳ען גרינגער דאָס לערנען.

זיי האָבען נאָך אלץ א שטיק צייט אין א קליין טונקעל הדר׳ל געוואוינט.

עס איז ניט באקאנט, אויב סעם האָט זיך מיט מער חשק איצט געלערנט, אָדער ניט. נאָר איינס איז יאָ באוואוסט: דאָס נייע פארדאָפּעלטע לעבען און דער פּלוצלונגדיגער פאראנטוואָרט־ליכקייטס־געפיהל, וואָס האָט אין אים אויפגעוואכט, זענען אין דעם הפּנים שולדיג געווען. נייע כחות־קוואלען האָבען זיך אין אים אויפגעעפענט. ער האָט אָנגעהויבען מער ארבייטען. מער פארדינען. געלט האָט זיך ביי אים אביסעל אָנגעקליבען, כדי ער זאָל האָבען מיט וואָס צו געהן אין קאלעדזש אריין. דורך א צו־פאל — אלץ פּאסירט דאָך דורך א צופאל — האָט ער זיך מיט א שותף באגעגענט. א מענש מיט א סך געלט און ווייניג שכל. ביידע האָבען זיי א קליידער־געשעפט געעפענט.

עס האָט זיי געגליקט צום ערשטען — זיי ביידען, דערנאָך — אים אליין, וואלינסקי׳ן. דער שותף איז מיט דער צייט ארויס־געפאלען פון די געשעפטען. עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז אים קומט גאָר ניט קיין סענט געלט. מסתמא איז עס דאָך געווען אזוי.

און וואלינסקי — וואָס א טאָג, כמעט אָהן זיין ווילען, ווי אי־מיצער וואָלט אים א פרעהליכען שפּיצעל אָפּגעטאָן, פלעגט רייכער ווערען. ער איז געוואָרען שטיין־רייך.

אין דערזעלבער צייט איז ער אויך געוואָרען העבער. די איינגעפאלענע אָרים־בחור׳שע באקען זענען אויסגעפילט געוואָ־רען. ער איז איצט געווען א הויכער, געזונטער שוויינענדיג־בכבוד׳ער געשעפטסמאן, ביי וועמען א באלעבאטיש בייכעל האָט אָנגעהויבען אונטערצוּוואקסען, און וועמען מען האָט אונטער די אויגען זיין פארמעגען פאר אים געציילט.

אזוי האָבען די געסט איינער דעם אנדערען איצט דערציילט. א שמייכעלע האָט זיך אין די געדאנקען ביי זיי באוויזען. די גאנצע זאך איז פאָרגעקומען ווי א מעשה. אזוי ראשינ האָבען די פּאסירונגען־רינגלאך זיך געקייטעלט אין דעם הצלחה׳דיגען וואַ־לינסקי׳ס לעבען, אז עס האָט אויסגעזעהן, ווי א חלום.

יאָ, א גליקליכער מענש איז ער געווען. די איינגעהאלטענע

פרייד האָט פון זיין פּנים תמיד ארויסגעשיינט. א פּאָר זילבערנע האָר — איז וואָס? און זיין פרוי ווערט וואָס א טאָג איונגער — —

אָן זייער גליק האָבען זיך די פּארזאמעלטע אין דער שטיל געוואָרימט. עס איז אזוי קנאה׳דיג גוט, ווען מען זעהט גליקליכע מענשען ארום זיך. א שטיל בטחון־פייערל האָט אין זייערע הערצער אויפגעטליעט: מען קאָן דאָך, נאָך אלעמען, ניט וויסען. דאָס רײדעל קאָן זיך דאָ אָפּטמאָל ביי זיי זעלבסט זיך א דריי טאָן. עס געשעהען נאָך וואונדער אין לעבען.

דער טאָג איז שוין זיך איבערגעוואקסען, און האָט שוין אָנגעהויבען באווייזען סמנים פון עלטער ווערען. צו־שטארק האָט זיך די זון אָנגעהויבען פאנאנדערפלאקערען. רויט זענען די פענסטער געוואָרען. אויף נאָהענטע טייכלאך האָבען שיפענדע פּאָרלאך באמערקט, אז גאָלדען בלוט צוגיסט זיך אין די שטיל־ווערענדע וואסערען.

דער טאָג־ענד האָט זיך גענעהערט.

די געסט האָבען זיך ארומגעזעצט ארום די טישען. באלאָדענע מיט פּרוכט און יום־טוב׳דיגע שפּייזען. דרום־אמעריקאנער רויט־ברוינע באנאנעס, שטעכיגע, געקעסטעלטע אנאנאסען, מיניאטורנע קאליפאָרניע טאנזשער־אָראנזשען, שטייפע און זאפטיגע, וואָס אז מען גיט זיי א שטאָך מיט א לאנגער נאָדעל, שפּריצט דאָס פורפורנע בלוט גלייך אין פּנים אריין, שארף און בריענדיג, קאָקאָ־ניס, פּוטער־ניס, וועלשענע ניס, מאנדלען, און נאָך פּרוכטען פון לענדער מיט א לענגערען זומער און א לענגער־דויערנדיגער זוניגער צייט.

עס איז געוואָרען לעבעדיגער ארום טיש און היימיש. עדנא האָט אויף זיך גענומען צו זיין א סארווערין. זי איז געזעסען ביים רויטליך־געפּרעגעלטען אינדיק, וואָס האָט א נאקעטער, מיט א צוגעברענטער הויט, געוואַרט, מען זאָל אים שוין אָנהויבען שניידען, און עס זאָל נעמען אן עק. מעסער־גאָפּעל האָבען מיט א שווערנענדיגען זילבער־גלאנץ געוואַרט. שטיקער פון דער פארגעהענדיגער זון האָבען זיך אין דעם זילבערוואַרג גערויטעלט. אין דעם זיך ארויפרוקענדיגען פארנאכט האָט עס אויסגעזעהן, ווי אן עדה

פרומע אידען האָבען זיך ארום א קרבן פסח ארומגעקליבען, און עסען אים בחפזון.

נאָר אויבען־אָן זענען געזעסען די באַלעבאַטים, די ראדזעקס, האָבען אליין גאַנץ ווענינ געגעסען, און זיך געפרעהט מיט דער פרייד פון די איבריגע. זיי האָבען אלעמען צוגעשמייכעלט. עס איז שוין צוואַנציג יאָר נאָך זייער חתונה פאַרטאָנגען. אָט ווי איין טאָג, ווי א חלום, וואָס איז פאַרפלויגען. און אין דעם ארומיגען טומעל האָבען זיי זיך פאַרטיפט אין זיך, און דערזעהן זיך אין די אמאָליגע טעג, אזעלכע יונגע און אנדערשדיגע. עס האָט זיך זיי קוים געגלויבט, אז דאָס זענען עס זיי. אזעלכע ליכטיגע, ווי באַ־גאָסען פון א מיטעל־טאָגיגער זון דורך א מחשבות־נעבעל האָבען זיי געהערט, ווי מען האָט אָנגעהויבען האַלטען טאָאַסטען. עפּעס האָט זיך ארויסגעוויזען די ראדזעקס, אז אָט די אַלע געסט זענען זיי פרעמד און קענען זיי גאָרניט. זיי ווייסען ניט, וואָס עס טוט זיך אָפּ ביי זיי אין הארץ, און וועלכע פאַרגאַנגענע קלאַנגען עס שאלען דאָרטען אויף.

דער טומעל איז אַלץ געוואָרען גרעסער. דאָס בעסטע וואָלט געווען, האָבען די ראדזעקס געטראַכט, ווען מען לאָזט זיי איבער איצט אליין, זיי זאָלען זיך אָפּגעבען מיט'ן אָפּהיטען דעם טרויע־ריגען יום־טוב פון זייער פאַרגעהן, און זיצען אליין ביים שוועל פון די פאַרלאָרענע טעג. אומעטיג וועלען זיי זיך פרעהען, וואָס זיי זענען נאָך ניט אין גאַנצען געשטאָרבען, און וואָס א טייל פון זיי לעבט נאָך, און קאָן נאָך אין די פאַרנאַכטען ווייטאָגדיג גליען אין די זכרונות וועגען דעם שוין אָפּגעשטאָרבענעם טייל זייערען.

נאָר ארום איז געווען א גרויסער, פרעהליכער עולם, אין וועמען עס האָט געקוואָלען זייער א י י ג ע נ ע פרייד און זייער א י י ג ע נ ע יונגקייט. די וואָס האָבען געקענט האָבען דרשות געהאַלטען, און האָבען הנאה געהאט פון זייער רעדנערישען טאַ־לאַנט. און לסוף איז מען באַפאַלען די ראדזעקס זיי זאָלען עפּעס דערציילען, ווי דער מנהג איז — א שיינעם עפּיזאָדע פון זייער פאַרהייראַטען לעבען.

יונגע ווייבלאַך, מיט שוין עטוואָס שכור־געוואָרענע און פאַר־לאָפענע אויגען, האָבען געוואָלט וויסען חתונה סודות. זיי האָבען זיך געשעמט עס ארויסזאָגען און האָבען דעם פאַרלאַנג זייערען

מיט די אויגען ארויסגעבלישטשעט. די מאנסבילען האבען הער ראדזעק'ען שפּאסיג געפרעגט, אויב ער האט ניט חרטה אויף דעם, וואס ער האט חתונה געהאט? ווארים אלע האבען דאך חרטה. מער ניט יעדער איינער דארף עס דורכמאכען אויף זיין איינענעם אופן, און עס איז ניטא קיין אורזאכע, פארוואס מען זאל אויף די וועגען וואס ציען זיך פונ'ם אנהויב לעבען ביז'ן ענד, בכלל איינינע סמנים איבערהיפּען. ווייל וואס בלייבט דען דאמאלסט?

פון אלע זייטען האבען זיך געהערט אויסרופען. אויגען האבען נייגיריג אויפגעגלאנצט. הער ראדזעק האט געשמייכעלט. מאדאם ראדזעק האט זיך געשעמט. עס איז געווען קענטיג — זיי, די מאדנע גאליציאנער, האבען זיך נאך עד היום ליב געהאט. דעריבער האט ער זיך געקוויינקעלט. ערשט ביים סוף, ווען מען האט מיט א קנאק אנגעהויבען אויפעפענען די פאר'חתמ'עטע שאמפאניער־פלעשער, איז ער איננער געווארען.

שטיל האט ער גערעדט. ווי פאר זיך אליין. און זי, די ראדזיקבע, האט זיך גארניט געשעמט צו שעמען זיך פאר אלע־מען אין די אויגען. מיט איר בראקאט האט זי זיך געשפּילט, ווי א כלה ביים אנזעהן זיך, ווען זי האט ניט פון וואס צו ריידען. געזעהן האט זי איצט אפשר יענע מקומות, פון וואנען דער מאן אירער האט א שוואכען אפשאל געבראכט:

„אלע מיינע יונגע יארען האב איך פארבראכט אין ארומ־וואנדערען. איך וויים ניט, אין וועמען איך בין געראטען. און אפשר וויים איך יא. נאך אלס א יונגער אינגעל פון א יאר 12 האב איך פארלאזען מיין קליינע ווייס שטעטעל אין דער אוקראי־נישער גאליציע. איך בין געווען, וואס מען רופט ביי אונז, א „לער־בוש", און געדארפט דורכמאכען מיינע וואנדעריארען. בין איך אזוי געגאנגען פון שטאט צו שטאט.

„איך בין געגאנגען צו־פוס איבער די וועגען, געזונגען און גערעדט צו דער זון. געקומען אין א נייען פּלאץ, געפונען ארבייט — איז גוט. ניטא קיין ארבייט — נאך בעסער. איך פלעג ארייננעהן אין די בעקערייען, איך בין געווען א בעקער לעריונג, און די „געזעלען" פלעגען מיך שוין גוט אנקארמענען. איבערגע־געבטיגט אין די ארטיגע „געווערקשאפטען", געקראגען מיינע

צוויי פעניג פאר יעדע מייל, וואס איך בין דורכגעגאנגען צו־פוס — און ווייטער אין וועג אריין.

און איר דארפט וויסן, אז דער יצר הרע פון באזעצן זיך אין א קליין פרידליכער דייטשער שטעטעל, וואו די מנוחה קוקט ארויס פון אויף יענער זייט שטילע שויבן אונטער די צעקרימטע מיטעל־אלטערליכע דעכער, איז געווען זעהר שטארק: און איך האב איינמאל געהאלטן גאנץ נאהענט ביי חתונה האבן, און דוקא מיט א גוי'איש מיידעל. אין יענער צייט איז מיין אידישע אפשטאמונג געווען פאר מיר עפעס א ווייטער קינדערשער חלום. איך האב קיין צוגעבונדענקייט צו אידען ניט געפיהלט. דאס ביסעל אידיש, וואס איך האב פון מיין היים ארויס געוואוסט, איז איינגעשלונגען געווארען אינ'ם דייטש, וואס איך האב טאג־טעגליך ארום זיך געהערט און גערעדט. איך בין געווען א יונגער גוי.

עס איז געווען א קליין שטעטעל אין דער שווייץ, ד א נ ו י ־ע ש י נ ג ע ן. געקומען בין איך אהינצו אין א פארנאכט. אין דער בעקעריי, אין וועלכער איך בין אריינגעקומען בעטען ארבייט, האט מען ווי ארויסגעקוקט אויף מיר. ס'איז דא א סך ארבייט!

און דא — א געזונטע, באליבטע, ליכטיג־האריגע מיידעל, מיט א קאפ בלאנדע זאנגען, קומט ארויס און דערלאנגט מיר א טעפעל וואסער אויף אפצוואשען דעם שטויב פון דעם וועג. עס האט מיר א בליאסק געטאן אין די אויגען. און איך האב מיך מיטאמאל אנגעהויבען שרעקען פאר איר... ווייל איך האב געפיהלט, ווי מיין הארץ ווערט צוגעצויגען, אזוי קילענדיג און זינקענדיג, ווי איך וואלט געפאלען א לאנגע צייט אין אן אפגרונט אריין.

איך דערוויס מיך, אז נישט ווייט, צווישען קוסטעם און שטיינער, געפינט זיך דער אורשפרונג פון דעם דאנוי. דער בלויער, בלישצענדיג־דערציילענדיגער דאנוי, פון וועלכען איך האב אזויפיל געהערט. אז איך בין נאך געווען א קינד, פלעג איך אזוי אפט הערען מיין מאמען זינגען דאס אומעטיג־נאגענדיגע ליד, בשעת זי פלעגט זיצען אין א שבת־פארנאכט אליין ביים פענסטער:

„יחאוו קאזאק זא דונא־אי־יעם..."

ריזעלביגע נאַכט בין איך נאָך דאָרט געווען.

עס איז געווען א קליין, נאָר גיך באַרג־וואַסערל, שאָטלבלויז און שמוציג. א קאַלטער גערויש פון א פלאַכען וואַסער איבער פייכט־גלאַנציגע שטיינער. דער טייך האָט צו מיר גערעדט, איך ווייס ניט, וואָס איך האָב געטראַכט. איך האָב נאָכגעפאָלגט דעם דונאַי דורך זיין גאַנצען לאַנגען וועג, פון דער שווייץ דורך דייטשלאַנד, עסטרייך, סערביען, רוסלאַנד און רומעניען, ביז וואַנען ער פאַלט אריין אין דעם שוואַרצען ים, און פלייצט ווייטער... איך האָב אַזוי אויך דערזעהן מיין וועג.

אויף מאָרגען האָב איך מיך גאַנץ פרי, אויסמיידענדיג דאָס מיידעל, אָפּגעטראָגען פון שטעטעל.״

ארום טיש איז געוואָרען שטילער. די געסט האָבען נעהענטער צוגענייגט זייערע קעפּ צו ראַדזעק׳ן, צוגעצויגען דורך זיינע ווערטער און די זיך אָנקלייבענדיגע פאַרנאַכט־שאָטענס. אין עס־זאַל איז געוואָרען טונקעלער. די ליכטיג־בלוויליכע פענסטערשויבען זענען געווען די איינציגע איבערבלייבעכצען פונ׳ם פאַרגאַנגענעם טאָג. די פנים׳ער פון די געסט האָבען זיך געבלייכט אין דער טונקעל. אימיצער האָט א האַנט אויסגעצויגען צו א פלאַש וויין, זיך פאַרשעמט און דעם בלייכליכען פלעק באַלד צוריקגעצויגען. די הויכע שאַמפּאַניער פלאַשען האָבען געשטרעקט די העלזער אין דער הויך און געטראַכט פון פאַרגאַנגענע טעג.

— נו, בין איך ווייטער געגאַנגען. אַלץ מעריב־צו, מעריב־צו. אמאָל, מיט עטליכע הונדערט יאָרען צוריק האָבען זיך די אידען געצויגען אין גרויסע מאַסען נאָך די מזרח־לענדער. היינט צו טאָג געהט אָן א פאַרקערטע באַוועגונג נאָך מעריב, צו די לענדער פון לעצטען פלאַמען־אונטערגאַנג. אליין ניט וויסענדיג עס בין איך אויך געגאַנגען דעמזעלבען וועג וואָס אַלע, כאָטש דורך אַנדערע געגענדען, נאָך מערב. ביז איך בין אריבערגעשוואומען איבער׳ן ט ש ע נ נ ע ל קיין לאָנדאָן.

אין לאָנדאָן בין איך געווען א סך טעג. אמאָל פלעג איך האָבען ארבייט, און אמאָל ניט. טעג ווי טעג, אין די אָווענטען פלעג איך פאַרברייגגען אין די ארבייטער־קלובען. לאָנדאָן איז א

גרויסער כרך, און אין אַ גרויסען כרך הויבט מען אָן ערשט פיהלען איינעמ׳ס איינזאמקייט און נישטיגקייט. די מויערען, ווי די מענשען, דריקען אויף דיר און באַמיען דיך פארטונקלען. ביי־נאכט זענען אָבער דאָ אַ סך פייערען. און די איינזאמקייט ווערט געשטילט דורך דער ווארימער אָפגעזונדערטקייט פון די פייערען. זענען די נעכט אין אַ גרויסער שטאָט היימישער, ווי די טעג.

איין אָוונט האָט געדענגט. איך בין געזעסען אין ארביי־טער־קלוב אויף דער פארוואָרפענער ד ו א י י ן ־ ג א ס. דורך די פארגאָסענע נאסליכע שויבען האָט זיך ארייגגערוקט אַ נעפעל־דיגקייט. דאָ און דאָרט האָבען זיך דורכגעוואָרפען סמנים פון לאנטערען־פייערען. זיי זענען אַלץ בלייכער געוואָרען אין דעם געדיכטען נעפעל. אין גיכען וועלען זיי איינגאנצען אָפגעווישט ווערען. אָט אזוי וועל איך אויך אָפגעווישט ווערען האָב איך אַ טראכט געגעבען, ווייל פון גאָרניט טאָן האָב איך געקוקט אינ׳ם פאררעגענטען דרויסען און געטראכט.

און עס איז מיר מיטאמאָל איינגעפאלען מיין אליין־זיין אויף דער וועלט. עס איז אמת: איך האָב אַ סך פריידיגע חלומות אין זיך געהאט. אָבער ווער ארום מיר האָט פון מיין שטילער אינערליכער פרייד געוואוסט? דאָס, וואָס איך וועל פארשווינדען — דאָס האָט מיר גאָרניט געאַרט אזוי. אָבער עס האָט מיר ווייי געטאָן ביים געדאנק, אז די חלומות מיינע וועלען אויך פארשווינדען מיט מיר, ווייל די חלומות מיינע זענען מיר געווען וויכטיגער און אמת׳ער ווי איך אליין.

און ארום האָט אַלץ געדענגט. אַלץ ארום האָט זיך געהאל־טען אין אָפווישען. אָט, ווען איך גיב איצט אַ שטארב אוועק — — — וואָס דאמאָלס? די שטאָט איז אַ גרויסע, און וואָס איז דער באטרעף פון איין מענשען?

מיטאמאָל הויב איך אָן פיהלען, אז איך שטארב אָפּ — — — שוין לאנג, אז איך האלט אין אָפּשטארבען. מיר איז געוואָרען קאלט און כ׳האָב מיט׳ן גאנצען לייב געציטערט. מיין טויט האָט זיך שוין לאנג צוריק אָנגעהויבען, נאָך דאן ווען איך האָב ארויס־געשטראלט פון זיך חלומות אין דער ווייטקייט אריין. ווארום איז דען דאָס אָפּשטארבען פון מיינע חלומות ניט דער אָנפאנג פון מיין אייגענער אָפּשטארבונג? איך האָב דערפיהלט אינ׳ם

רעגען, װי איך האָב שױן אָן איינשרינקען, איינשרינקען, איינ־שרינקען.

איך בין געװאָרען אזױ שװאַך.

עס איז אריינגעקומען א באקאנטער.

— נעם מיך ערגעץ־צו, האָב איך אים געבעטען. לאָמיך ניט פיהלען אזױ אליין. איך װיל ניט אָנהױבען פיהלען דעם טױט נאָך אזױ יונג.

מיר זענען דאמאָלס ביידע א שטיק צייט געגאנגען דורך די נעפּעלדיגע און רעגענדיגע לאָנדאָנער גאסען, מיט א בליאסק פון א לאמטערן װאו־ניט־װאו. מיין פריינט האָט מיך אריינגעפירט אין א הויז פון לאנדסלייט. דאָרטען האָב איך ז י דערזעהן. און ביים ענד אָװענט, װען איך בין אװעק, האָב איך דערהפיהלט אזױ פרילינגדיג אין גאנצען בלוט — — —"

די מעשה האָט אפנים געהאלטען די געסט שטארק פאר־אינטערעסירט, װייל זיי האָבען געשװיגען. װאָלינסקי'ן האָט זיך אונטער דעם זילבער־װערענדיגען קאָפּ־האָר עפּעס געפלאַנטערט. זיין בלוט האָט אױפגעזונגען מיט אױפגעװאכטער ליבשאפט צו זיין יונג־געבליבענער פרוי, צו ערנא'ן. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די אמאָליגע יאָרען, װען ער האָט זיך נאָך געשרכנ'ט צו איר. אים האָט זיך אזױ געװאָלט זיין מיט איר איינער אליין. ער האָט מיט ציטערדיגער פרייד, װי גאָר א יונגער באלעבעסיל, געװארט ביז װאנען זיי װעלען קומען אהיים. דאָרטען װעט ער אין ליבשאפט זיך דרייען פאר איר, װי א יונגער אינד, און קריי־זען, ביז װאנען ער װעט א תאוה־געשאָכטענער אגידערפאלען פאר אירע פיס.

ער האָט געקוקט אױף דעם פלאץ װאו ערנא איז געזעסען א שװייגענדיגע. זי איז געװען שטיל. װאָס אמאָל איז זי אָפּגע־װישטער געװאָרען. איר שטערן האָט זיך בלויז געבלייכט, איר הױיב־קלוגער, למדנ'ישער שטערן. עס איז געװען װי דאָס שטילע פלעמעל פון א ליכט אין דער טונקעל. װאָלינסקי האָט זיך גע־מאטערט צו טרעפען, פון װאָס זי טראכט איצט. ער האָט קוים געהערט, װי ראדזיק האָט װייטער דערציילט:

„— ...מיט אלץ װאקסענדער פרייד האָב איך באמערקט, אז

דאָס לעבען כוואַליעט אין מיר ווידער אויף. עס הויבט זיך אָן פאַר מיר פאַנאַנדערצושפּרייטען. נאָך אַלעמען זענען דאָך חלומות מער ניט, ווי דער איינגעבאָרענער רצון אונזערער זיך פאַנאַנדער־וואַקסען און זיך אויסברייטען, לאָזען צווייגען אין דער ברייט. חלום'ען מיר אין די ווייטקייטען אוועק. נו, און אַז מען ווערט עלטער, און מען ווערט צו ניכטער־באַוואוסטזיניג צו חלום'ען, הויבען מיר אָן ווייטער צו פּלאַנצען אונזער מין, און דורך אונזער בלוט, דעם אָפּגעפרישט־באַנייטען, אויך דעם ווילען און רצון צו חלום'ען, — אין די וואָס קומען אַרויס פון אונזער איך...

„מאַלט אייך, איך האָב מיך אַזוי גיך ניט אונטערגעגעבען. זי איז נאָך אויך יונג געווען. מיר האָבען גע'חלומ'ט צוזאַמען. אַ, מיר וועלען פאָרען נאָך דרום־אַמעריקאַ, אויסטראַליען, אַפריקאַ. און פאַר'ן טויט — קיין ארץ־ישראל. אַזוי האָבען מיר גע־חלומ'ט. נאָר אָנגעקומען זענען מיר קיין אַמעריקאַ, און אָט זענען מיר. און די חלומות אונזערע זענען שוין ה י נ ט ע ר אונז... נ י ט קיין אויסגעלעבטע. און דאָ וועלען מיר שוין שטאַרבען. מיר זענען שוין אַלט.“

דאָס איז געווען אַלץ, וואָס דער הער ראַדזועק האָט געהאַט צו דערציילען. די מאַדאַם ראַדזועק — זי האָט, דוכט זיך, אין אַזאַ שלום־בית געלעבט מיט'ן מאַן — האָט אָבער געפונען פאַר נויטיג צוצוגעבען מיט אַ שטילען שמייכעל:

— ווייסט?... מיר האָבען ניט געדאַרפט חתונה האָבען. מענשען, וואָס האָבען זיך ליב, דאַרפען קיינמאָל ניט חתונה האָבען. זיי דאַרפען פאַרבלייבען חתן־כלה זייער גאַנץ לעבען.

עס איז געוואָרען צו טונקעל און צו שטיל. עס האָט זיך אויסגעדוכט די געסט, וועלכע זענען געזעסען אַרום טיש, אַז אַ הויכליך־שוואַרצער שאָטען האָט זיך פון עס־זאַל אַרויסגערוקט, ווי די אַמאָליגע געשטאַלט פון די ראַדזועקס, וועלכע דער באַלע־באָס האָט דאָ ערשט פון דעם שוין־פאַרגאַנגענעם אַרויסגערופען. עס איז געווען ווי ווען אַ טייל פון דער טונקעלקייט, דער אַש פון'ם אויסגעברענטען טאָג־ליכט, האָט זיך נאָכ'ן טאָג פאַרבײַנקט, און זיך אַרויסגעלאָזט אין דרויסען אים, דעם פאַרגאַנגענעם, צו גע־פינען.

אייניגע געסט האבן א צימער געטאן פון קעלט און אוּוענט־טונקעלקייט.

און מיטאמאל האט זיך אויפגעהויבן א רעש און א געטומעל, ווי פון ערגעץ א פארשלאסענעם שטאלערנעם קופערט ארויס. מען האט זיך געוויצעלט, געשפאסט, איינער דעם אנדערן, אין נצחון אויסגעשריען. א לוסטיגקייט, א ניט־היגע איז אויף די בלייכע פנים'ער געווען אויסגעגאסען. איבעראניים האט מען זיך טומעלדיג, איינער דעם אנדערן ניט הערענדיג און אלע מיטאמאל רעדענדיג, גענומען פאר'ן וויין, וואס איז ווארטענדיג אויפ'ן טיש געשטאנען.

וואלינסקי האט זיך אין דעם פרעמדען טומעל ארומגעדרייט, און געזוכט זיין פרוי מיט א ווארים־גליענדיג הארץ, און א מח פול מיט גאלדען־זוניגע געדאנקען. זי איז אין ערגעץ ניט געווען צו געפינען. ער איז געגאנגען פון חדר צו חדר. די חדרים זענען געווען טונקעל. נאר ביי דער עטוואס אויפגעעפענטער טיר פון די ראדזעק'ס שלאפצימער האט א ליכט ארויסגעפראלט. ווי נאר זיינע טריט זענען דארט דערהערט געווארען האט זיך דאס ליכט גלייך אויסגעלאשען. וואלינסקי האט האסטיג אן עפען געטאן די טיר.

פאר אים, אין דער טיר־ראם, איז געשטאנען עדנא, א בלייכע אזא, און האט פארשולדיגט געשמייכעלט. די הענט האט זי געהאלטען פארלייגט אונטערן רוקען. קענטיג, דארטען עפעס געהאלטען. אז זי האט דערזעהן זיין צעטרעוואזשעט, ניט־פארשטעהענדיג געזוכט, האט זי א פארטרעטען־אלבום אויפ'ן טישעל אוועקגעלייגט.

— ס'איז גארניט, מיין ליבער.

א צי טוענדיג מיט די אקסלען, ווי האבענדיג געטאן א נארישע זאך, וועלכע געהט זיך אָבער מיט אים, וואלינסקי'ן, ניט אָן, האט זי באלד צוגעגעבען מיט א שעמעוודיג־קינדיש שמייכעל:

— איך האב אויף עפעס א קוק געטאן.

ער האט געשוויגען. האט זי אנגענומען פאר דער האנט און זי א קוש געטאן, ווי א פרעמדע.

זי איז געווען בלייך.

זי וואַלט עפּעס געוואָלט... זי ווייס אַליין ניט וואָס. נאָר ז י וויל איצט ניט זיין מיט'ן עולם.

און האָט אַרויסגעפּלאַצט:

— טייערער, לאָמיר געהן.

זיי האָבן זיך געזעגנט מיט'ן זיך־וואונדערדיגען עולם. די געבורטסטאָג פּאַרוויילונגען הויבען זיך ערשט אָן! קאָרטען־שפּילען, און דערנאָך אין אַ בראָדוויי־טעאַטער!...

זיי האָבן געלאָזען דעם גערויש הינטער זיך.

גיך־גיך איז זי געגאַנגען, מיט קליינע דראָבנע טריט, ווי אַ וועווערקע, וואָס אַנטלויפט פון אַ גערויש, וואָס ד א כ ט זיך איר.

וואַלינסקי האָט איר טעמפּאָ ביי איר זייט נאָכגעהאַלטען, מיט אַ צעוואַרימטען האַרץ. באַלד וועלען זיי זיין אין דער היים... באַלד. אַ, עדנאַ, די אייביג־יונגע כלה זיינע! אין דרויסען איז געווען ליכטיגער, ווי ביי די האַדזעק'ס אין הויז. די גאַסען זענען געווען ריינע און שטילע, און זיך געגרייט פאַר'ן אָוונט. פרויען און קינדער זענען געזעסען אויף די הייזער־טרעפּ, און אַלע געוואַרט אויף וואָס. אין מערב האָבן זיך נאָך געצונטערט די לעצטע שמאָלע ליכט־פּאַסען.

גיך זענען זיי פאַרביי־געגאַנגען די עטליכע גאַסען, אויפ'ן וועג צום עלעווייטער־סטיישאַן. עדנאַ'ן האָט זיך שוין קענטיג געוואָלט זיין אין דער היים. און ער, וואַלינסקי — זיין צעוואָ־רימטער מח, פול מיט איידעלקייט און אויפגעגאַנגענער ליעבע צו איר, האָט זיך אינ'ם אָוונט אויסגעשפּרייט. געזעהן האָט ער שוין זיך אין דער אָוונטיגער שטילקייט פון זייערע חדרים, און געפיהלט האָט ער שוין אין דער געדיכט־וועראָנדיגער אָוונטיג־קייט די שטילע ברענענדיגע נאַקעטקייט אירע, עדנאַ'ס, דער אומזיכערער חלום־פרוי זיינער. ער איז געווען אַזוי דאַנקבאַר, וואָס אין איר האָט זיך דערוועקט איינצייטיג דאָסזעלביגע גע־פיהל, וואָס אין אים.

מיט די שפּיץ־פינגער האָט ער זי אָנגערירט ביים אָרעם. אין דעם בלויליכען אָוונט, וועלכער האָט זי אַרומגעוויקעלט, האָט זי זיך אים אויסגעדוכט ווי אַ ניט־היגע, ווי זי וואָלט זיך פון ערגעץ אַרויסגעריסען, צו אים אויף אַ לאַנגען טאָג געקומען,

און איילט זיך איצט צוריק צו איר פלאץ. ער איז געגאנגען ביי איר זייט, א פארזונקענער אין איר.

און אביסעלע שפעטער איז ער געזעסען אויפ'ן עלעווייטעד. און נאך אביסעלע שפעטער זענען זיי שוין ביידע ארומגעגאנגען איבער פרעמדע גאסען, וועלכע זענען אים געווען אי אומבאקאנט, אי באקאנט. קינדער האבען זיך אויף די גאסען געשפילט. זייערע ווייסע העמדלאך האבען זיך קוים געלויכטען אין דעם בין־השמשות. וואלינסקי האט זיך אפגעשטעלט. און זיך אומגעקוקט פארוואונדערט. זי אויך.

— דו וועסט מיר אנטשולדיגען. — און אויף איר בלייך פנים איז א קראנקער שמייכעל געווען אויסגעשפרייט, און אויסגעזעהן האט זי, ווי אן אפגעשוואכט קינד, וועמען עס האט זיך פארוואלט א קאפריז — איך האב אין מרס. ראדזעק'ס אלבאם דערזעהן דיין בילד — געדיינקסט? דיין אמאליג בילד, ווען דו האסט נאך געוואוינט אט דא־א. האט זיך מיר פארוואלט אנצוקוקען נאך אמאל דאס הויז, וואו מיר האבען אלס יונג פאר־פאלק געלעבט. ס'איז נאריש, איך וויים. נאר וואס קאן איך זיך העלפען ?... עס האט מיך געצויגען.

ער האט געקוקט אויף איר, וועלכע איז געגאנגען ביי זיין זייט אין דער שטילקייט פונ'ם אווענט, און האט זי ניט דערקענט. זי איז געווען צעפלאמט־פארטראגען.

עס איז געווען א פארלעגענער טייל פון די בראנקס, ניט ווייט פונ'ם איסט ריווער. אים איז עס איצט אלץ צוריקגעקומען, אנגעוועהט אויף די אווענט־לייליכער, וואס האבען זיך געשפרייט איבער דעם בלייך־גרויען אספאלט. דאס איז דער פאס פונ'ם טייך, מיט די בארלינקע־פייערלאך, וואס שווימען שטיל ארום אין דער אוונטיגער לופט. און דארט זענען די ברוינ־געפארבטע פיאנא־פאבריקען, וואס ער פלעגט תמיד זעהן פון זיין חדר־פענסטער. אבער די ארומיגקייט, אין וועלכער ער האט דורכגעלעבט זיינע איינגסטע און האפנונגס־פולסטע יארען, האט זיך אים איצט אויסגעדראכט, ווי א ניט־ווירקליכע, אויסגע'חלומ'ט פון עדנא'ס שטילע טראכטונגען. און זי ביי זיין זייט, די פרוי, נאך וועלכער ער איז אהן זיין ווילען נאכגעגאנגען, האט אים אויך

אויסגעזעהן, ווי אן אומבאקאנטע געשטאלט, וואס איז ארויסגע־ווארפען געווארען אין דער אווענטיגער לופט פון עדנא׳ס איצטיגע זכרונות.

די שווייגענדיגע שטילקייט אירע האט אים נאכגעשלעפט. אירע קאלטע פינגער זענען געלעגען אין זיין האנט. זי איז אריינגעגאנגען אין א קארידאר, א שוואך־באלויכטענעם דורך קליינע גאז־רערלאך, א שטינקענדיג־אומריינעם. די ווענט זענען געווען אפגעקאלופעט. דער פלאסטער האט זיך געוויסט. זי האט זיך אויפגעהויבען אויף די טרעפ. ער — נאך איר. אויפ׳ן דריטען עטאזש, ביי א באלויכטען־פארמאכטער טיר, זענען זיי געבליבען שטעהן.

זי האט זיך אנגעשפארט אן וואנט. אין דער האלב־טונקעלקייט פון קארידאר האט זיך געהערט דאס פארגיכערטע קלאפען פון איר הארץ. די טיר־שויבען פון דער וואוינונג, דרויסען פון וועלכער זיי זענען געשטאנען, זענען געווען באצויגען מיט פארהיינגלאך. שאטענס פון די שכנים האבען זיך אויף יענער זייט שטיל באוועגט. עס האט זיך עדנא׳ן אויסגעוויזען, אז זי און ער, די אמאליגע, זענען שוין לאנג געשטארבען, און אויף יענער זייט פארהיינגלאך דרייען זיך עס ארום די ערשט־אויפגעשטאנענע זכרונות פון זיי אין בלייכליכע תכריכים.

דאס הארץ האט איר אזוי געריסען אריינצוגעהן אינווייניג אין זייערע חדרים אריין. זי האט שוין די האנט געהאלטען אויף דער קליאמקע, און געוואלט אנקלאפען. נאר שווערע טריט האבען זיך אויף יענער זייט דערהערט, ווי זיי דערנעהענטערען זיך צו דער טיר. א פחד איז איר באפאלען פאר די פרעמדע טריט, וואס האבען אין אירע חדרים ארומגעשפאנט. זי איז אפגעשפרונגען פון טיר, און שיער ניט אומגעפאלען. וואלינסקי האט זי פאמעליך ארום דער טאליע ארומגענומען, און זי ארונטערגעפיהרט ארונטער די טרעפ.

די קילקייט פונ׳ם אווענט האט אויף אירע ווארימע באקען געבלאזען, און זי עטוואס אפגעלעבט. א ווײלע זענען זיי געגאנגען. וואלינסקי האט דערהערט איר שוואך קול. עס האט איצט געקלונגען פרעמד־אומהיימליך:

— אפשר וואָלטען מיר זיך צוריק אהער אריינגעקליבען?

און, ווי שטארק מורא האָבענדיג, טאָמער איר מאַן וועט איינשטימען צו איר וואונש, האָט זי אויף גיך אָנגעהויבען זיך דערוויטערען פון דער שטוב.

אזוי זענען זיי ארומגעגאנגען אין דעם אָוונט פון די פרעמדע גאסען. עס איז געוואָרען קילער. פונ'ם איסט ריווער האָט געבלאָזען א פייכטער ווינט. ערנא איז געגאנגען ביי זיין זייט, מיט אויגען צו א געוועזענעם חלום געווענדט, וואָס איז שוין איצט ניטאָ. געטראַכט האָט זי פון יענעם, וואָס ער איז געווען אמאָל, און וועט שוין מער ניט זיין. אזוי ווי זיי וועלען ביידע מיט יאָרען שפּעטער ניט ווערען, אין דער צייט וואָס די געגענד ארום, דער איסט ריווער און דער נאָהענטער לאָנג איילענד, וועלען נאָך אלץ זיין.

און וואָלינסקי'ן איז איינגעפאלען מיט א ווייטאָגדיגען יאוש, אז די, מיט וועלכער ער איז אזוי נאָהענט־מאנסבילש, איז אים גאָר א פרעמדע. זי לעבט ניט מיט אים, ווי ער איז איצט — דעם אלט־ווערענדען, נאָר מיט דעם אמאָליגען, דעם יונגען, אָרימען, ליכטיג־אויגיגען, און האָפנונגדיגען. דאָס האָט געשניטען ביים הארץ.

סקאָסנע האָט ער אויף איר א קוק געגעבען. ער האָט גע־פּרואווט נעמען איר האנט. זי איז געווען קאלט און ניט זיינע. זי האָט אים איצט ניט געפיהלט. זי האָט באלאנגט צו דעם ווייט־ליכען זכרון פון אים, אין וועלכען זי האָט זיך איצט איינגעוויי־קעלט כדי צו פארטרייבען די קילקייט פונ'ם אָנקומענדיגען אָוונט. און באלד האָט וואָלינסקי דערפיהלט מיט פרייד און שטילער, ווייטאָגדיגער דאנקבארקייט, אז זי ווערט שוין אויך אלט — — —

און מער האָט זי צו אים ניט גערעדט, ביז וואנען זיי זענען געווען נאָהענט, ביים ברעג פונ'ם איסט־ריווער. דער ווינט האָט זיך פארשטארקט. דאמאָלס האָט זי אים אָנגענומען ביים אָרעם, ווי א שאָטען.

זי האָט אים געזאָגט:

לאָמיר געהן. ס'ווערט שוין קיל.

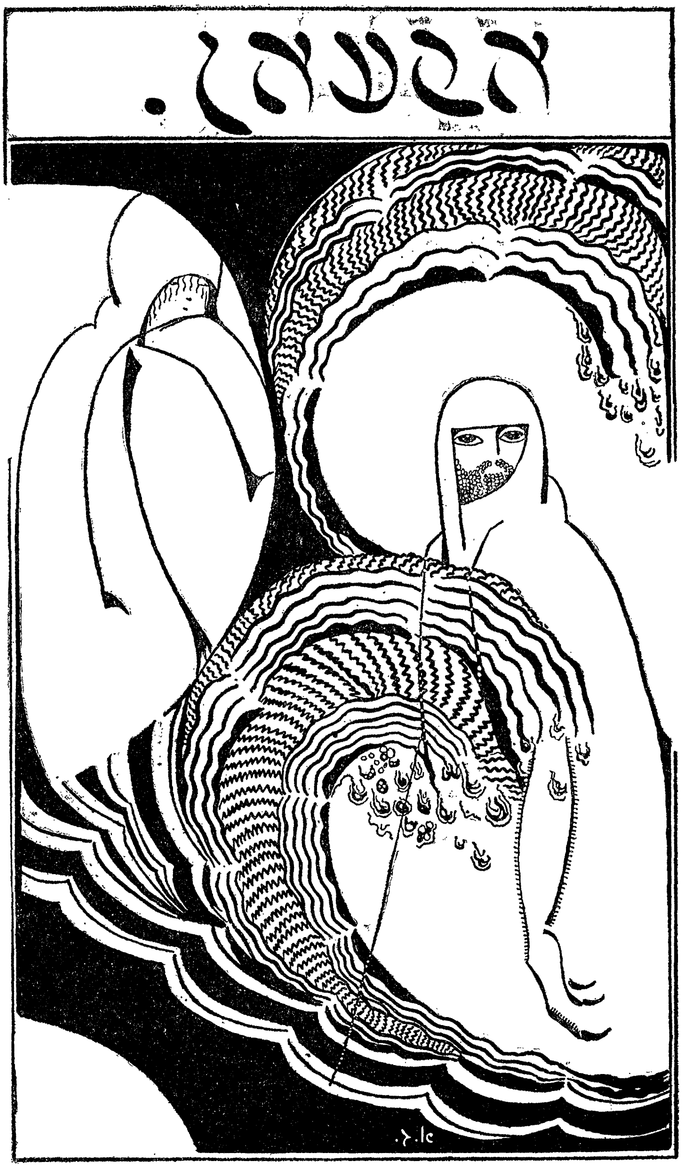

אקעאן.

דער דר. ווייסגאל איז טאקע יא געקומען. מרס. לאמדין, וועלכע האט זיך שוין אויפגעהערט ריכטען אויף אים, איז א שטראלענדיגע אים אנטקעגען געגאנגען, מיט א היימיש־מאכענדיגען שמייכעל.

א ליבליכע איז זי געווען — איר שמייכעל ווארימער, ווי אן אייגענע היים.

א באוואקסענער, א שווערער, מיט א זיכ־גרויענדיגער דיקער וואנצע און קורצ־געשוירענע, שפיציגע האר — נאך שווארצע; מען האט אבער געוואוסט, אז דאס פארבט ער זיי. ער האט פון דעם אליין קיין סוד ניט געמאכט: א שיינע אפנארעריי איז דאך בעסער פון א מאוס'ען אמת? — א נידעריג־שווערער איז ער געשטאנען ביי דער טיר. זיין פנים איז געווען רויט־צעפלאמט פונ'ם שטארקען, הערבסטיגען ים־ווינט אין דרויסען.

איבער'ן דאזיגען צעפלאמענדיגען ים־ווינט דרויסען האט זיך עס דאך טאקע די מרס. לאמדין מיאש געווען פון דעם, אז דר. ווייסגאל זאל קומען היינט אוועגט. נאך איצט, זיצענדיג אין דער קליינער, וויים־געפארבטער, פאנעלירטער באנגאלא, וואס אויף א פארוואָרפענער גאס אין ווייט־ראקאווי, האבען די דינע ווענטלאך נאכאנאנד אויפגעציטערט. אזוי פייפענדיג־שארף, און פארביסען איז געווען דער ווינט — הויך, שטארק, נידעריג, שוואך, — מיט א ווייכ־לאכענדיגער צורה — מיט נאסע קאלטע־כעס — ווילד־צעשפרייטע נעגעל — ליב — שווייגענדיג — רע־ווענדיג, — דער אקעאן.

ער איז געווען נאר נאהענט פונ'ם הויז, דער אקעאן. דער ווינטער אויך. שפעט־נאוועמבער.

נא. אבי ער איז יא געקומען. וועט טאקע זיין פריילאכער. די לאמדינס — מרס. און דר. לאמדין — האבען געהאט די איינ־

צינע באַנגאלאָ אויף דער שוין אָפּגעליידיגטער גאַס, וואָס איז נאָך געווען באַוואוינט.

אַלע זומער־איינוואוינער זענען זיך שוין צעפאָרען.

פּוסטע, ליידיגע הייזער. ריינע, טויט־שווייגענדיגע גאַסען. מילך־פלאַשען האָבען זיך אויף זיי אַרומגעוואַלגערט — ליידיגע מילך־פלאַשען. צעבראָכענע קינדער־וועגעלאַך. גאָר אַ סך דיקע, אילוסטרירטע זשורנאַלען אָנגעוואָרפען אין קופּעס פאַר די אויס־געליידיגטע הייזער. די שיינע, גלאַנצענדיגע פאַרשוינען פון דער העכסטער געזעלשאַפט (געווען אויך קאָלירטע, דורך אַ בראָמאָ־פּראָצעס) האָבען זיך געלאָזט שטעכען דורך די בייסענדיג־סטע ווינטען: זיי האָבען זיך דאָך ניט געקאָנט העלפען.

און נאָך איינס:

אויף אַן אומגעזעהענעם פּאָדים, פאַרטשעפּעט אויף אַ פּאָר־אומערטען טעלעגראַף־סלופּ, איז געפלויגען אַ „שלאַנג", אַ שלאַנג, וואָס האָט זיך געריסען צום סוף־הערבסטיגען הימעל.

— אונזער פּערטע האַנט איז שוין אַלזאָ אויך דאָ — האָט זיך שטיפעריש אומגעקערט מרס. לאַמדין צום נידעריגען יונגען־מאַן, ווען זי איז געזעסען וויזאַווי, ווען דר. ווייסגאַל איז אַריינ־געקומען.

דער יונגערמאַן האָט מיט אַ צוריקגעהאַלטענער העפליכקייט זיך אויפגעהויבען און באַגריסט דעם אַריינגעקומענעם.

דער יונגערמאַן איז געווען נידעריג־געפּאַקט, טונקעל־הויטיג, מיט לאַנגע, זיך־פאַרקרייזעלענדיגע וויהעס און שוואַרצע ברעמען — סאַמעטענע, פלעגען זיי די מיידלאַך, זיינע פאַרערערינס, אָנרו־פען. די אויגען זענען די מייסטע צייט געווען אַרונטערגעלאָזען, און אַן אומעטיגקייט און אַ האַרבקייט איז געווען אַרום זיי, די האַרבקייט און דערדריקטקייט פון שווערע חלומות. פון זיין גאַנ־צען הלוך, פון זיין באַנעמען זיך, פון דער צוריקגעהאַלטענער איי־דעלקייט פון זיינע רייד, פון די פילע מאַנעריזמען אין זיין שפּראַך און אויסשפּראַך — פון אַלץ איז געווען צו זעהן, אַז אָט דער יונ־גערמאַן, שוין אויף דער גרעניץ פון די מיטעלע יאָרען, — מסתמא אַ יאָר זיבען־אַכט און דרייסיג — האָט היפשלאַך געהאַלטען פון זיין אייגענער פּערזאָן, און זעהר גוט געוואוסט זיין ווערדע. איז ער דאָך געווען דער באַרימטער שריפטשטעלער — באַרימט גע־

וואָרעו אזוי יונג! זיינע ווערק שוין אפילו איבערגעזעצט אין פיעלע שפּראכען. ער האָט געפיהלט, אז זיין נאָמען איז שוין גוט באקאנט, זיין רעפּוטאציע איז געמאכט, און ער האָט זיך שוין דער־ריבער געצוואונגען ביסלאכווייז אוועקוואַרפען די העזה פון זיינע איינגערע יאָרען. פון זיין גאנצען האלטען זיך איז געוועו צו זעהן די שרייענדיגע באשיידענקייט פון א מענש „מיט פּאַרדינסטען".

ער האָט זיך גערופען קריינין, גבריאל־אורי קריינין.

— א שטאַרקער ווינט דרויסען, וואָס?

— סע פלאַמט אזש...

און אומבאקוועם שוויינען, וואָס איז געווען טראָגעדיג מיט'ן זוכען פון נ אָ ך נייע ווערטער.

— איר פאָרט דאָך שוין באלד אוועק אין דער סויטה?

— יאָ. מען קלייבט זיך שוין אין וועג.

בשעת די הויזווירטין האָט ליבליך אויסגעפרעגט דר. ווייס־גאל'ן וועגען פאַרשידענע זאכען, האָט אים קריינין פון דער זייט באטראַכט. ניש'קשה, דער דאָקטאָר, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ער איז שוין געווען איבער פופציג יאָר אלט, האָט זיך נאָך זעהר גוט אויפגעהאלטען. זיין ברייטע, געזונטע פיגור, זיין רויטער, האַרט־אַרומגעשווירענער קאַרק, זיינע פלאַמענדיגע רויטע באקען — א שטאַרקער יונג געווען, און א הצלחה'דיגער. ער האָט זיך טאקע, אמת, א היפּש ביסעל געפּלאָגט ביז אפילו גאָרניט לאנג צוריק, איידער ער איז געוואָרען דער מזל'דיגער, אומעטום־באקאנ־טער דאָקטאָר, וואָס נעמט ניט ווייניגער פון צען דאָלאַר א וויזיט (ביי זיך אין שטוב; ווען ער פאָרט צו יענעם, לאָזט ער זיך באַ־צאָלען — מער). אָבער איצט איז ער רייך — שטיין־רייך. האָט אייגענע הייזער. צוויי אויטאָמאָבילען. איינער פון זיי — א פּופצען־טויזענט דאָלאַרדיגער „ראָלס־ראָיס"!

און, דער עיקר, ווי אָט דער מענש פאַרשטעהט עס, ווי אזוי צו לעבען! א גאנצען ווינטער וואוינט ער אינ'ם דרום, וואו ער האָט זיין אָפיס און זיינע רייכע פּאציענטען צווישען די ווינטער־טוריסטען. אז ס'קומט דער פרילינג, אין אפּריל, פּסח־צייט ווען דאָס קול פון דער טירטעל־טויב לאָזט זיך הערען אין אונזער לאנד, פאָרט ער צוריק צפון־צו, קיין ניו יאָרק, וואו ער לעבט ביז'ן שפּעט

הערבסט. און דאמאלס — ווידער קיין מ י א מ י, פ א ל מ-ב י ט ש אדער ד ז ש ע ק ס א נ ו ו י ל — — —

און אמאל פארט ער זיך אריבער קיין ק י - ו ו ע ס ט, און פון דארטען, איבער'ן ליכטיגען פאס ים, קיין האבאנא... א, קובא! קובא! די טונקעל-הויטיגע, ברענענדיגע! דאס געמיש-טע בלוט פון שפאניער און אפריקאנער. דאס אייביגע גרינס, די פאלמען און די מאטאנאנען (קריינין האט עפעס אמאל געהערט פון אזא זיסער פרוכט, וואס וואקסט דארט), די ווייס-זייליגע מארמאר-הייזער, דאס שטענדיגע זוניגע ליכט, די ווילדע, רייכע, רעגענבויגענדיגע פארב פון בלוט און ארומיגקייט... די פרויען פונ'ם לאנד, וועמעס *ojos negros) שיינען אזוי בליציג אויף ביים אנבליק פון דר. וויסגאל'ס **ojos azules)..

קריינינ'ען האט עס שטארק פארדראסען, וואס ער איז נאך דארט קיינמאל ניט געווען און וואס, מיט זיין גאנצען שרייבערשען ערפאלג, האט ער ניט קיין מעגליכקייטען צו פארען אהין... און ע ר וואלט דאך פון זיינע אימפרעסיעס און דארט-געבארענע זעהונגען אזעלכע חלומ-ווערק געקאנט אויסוועבען! א שאד.

ער האט זיך בלויז געטרייסט מיט דעם, וואס אויף דעם דר. וויסגאל וועט דאך עס סיי-ווי-סיי זיין אלץ ארויסגעווארפען... ער ז ע ה ט דאך סיי-ווי גארניט... פון דער זייט האט קריינין גע-קוקט אויף אים מיט בטול און פון אויבען ארונטער — כמעט מיט פאראכטונג. ע ר — ער, ק ר י י נ י ן, וועט טאקע פארבלייבען, זיין נאמען ווערט וואס אמאל אייביגער. די וויסגאלס וועלען פארווישט און אפגעווישט ווערען — פארפליענדיגער שטויב.

און אומבאוואוסט פאר זיך האט קריינין אויסגעסטארטשעט זיין ברוסט, און אנגענומען א חשוב'ע, בכבוד'יגערע מינע, ווי ער וואלט איצט געשטאנען פאר א גרויסען עולם — דער גרויסער עדה פון זיינע אומבאקאנטע פארערער און באוואונדערער אין די ווייט-סטע פארווקטסטע ווינקעלאך פונ'ם לאנד — — —

אינווייניג אינ'ם הויז, וואו דער לאמפ האט אזוי אנגענעם-רויטליך געלויכטען, האט יעדער איינער, לויט דער מאס און בא-

*) שווארצע אויגען. **) בלויע אויגען.

פארבונג פון זיין פאנטאזיע — און אלע דארט אינ'ם הויז האבען געהאט פאנטאזיע — האט שוין יעדער איינער זיך פאר־געשטעלט דעם דרויסענדיגען ווינטיגען אווענט.

לײדינע גאסען. ס'פראסטעלט. קאלטע, גלאנציגע שויבען פון פוסטע הייזער. פארפרארענע, קאלט־פלאמענדיגע צעריסענע שטיקער וואלקענס אויף הימלען, וואס האבען אויסגעזעהן העבער דורך די שטערען, וואס זענען געווען צעווארפען דא און דארט. פון דער ווייט דערטראגט זיך אלע ווײלע דאס רודערען פון א צוג — די צוגען זענען נאך אלץ געגאנגען. נאר איבער די רעלסען האט זיך שוין געלאזט הערען יענער טרוקענער, צעריבענער, סקריפענ־דיגער קלאנג, וואס קומט ארויס פון אונטער די רעדער אויף רעל־סען אין א פראסטיגען טאג. און איבער דעם אלעם — א ווינט, א גרויסער ווינט, וואס בייטשט דעם נאהענטען אקעאן. דאס וואַ־סער איז טונקעל. און פון דער טונקעל רייסט עס, און גוואלדער־וועט, און וואַרפט זיך, און שליידערט, און דונערט — אז דר. וויינגאַל האט געטראכט פון דעם, זענען אים, דעם אמאליגען משכיל און תנ"ך־קענער, אלץ געקראכען אין געדאנק די ווערטער:

— ד' ישב על מים רבים.

וואס ווייטער איז געשעהן, איז אפשר ניט אזוי וויכטיג, ווייל אין דעם איז ניט געווען גארניט אויסערגעוויינליכעס. מען האט געשפילט א פינאקל. מען האט געטרונקען טיי — רויט־ברוינעם, גאלדיגען טיי. קריינין האט היינטיגען אווענט שלעכט געשפילט. מרס. לאמדין האט זיך געוויצעלט אויפ'ן חשבון פון זיין במעט־שטענדיגער צעטראגענקייט און פארטועטקייט. זעהר אפט, אין מיט'ן פון אירען א געשפרעך מיט אים, פלעגט זי אירע רייד אפהאקען, אים אנקוקען א שטיקעל צייט פארשעמדיג און דורכדרינגענדיג, דערנאך אים אננעמען פאר'ן ארעם און א טרײ־סעל טאן:

— קריינין, א קריינין! וואס קוקט איר אזוי... האט איר געהערט, וואס כ'האב צו אייך גערעדט?

און קריינין פלעגט זיך שווערען, פלעגט זיך בעטען, פלעגט פארזיכערען, אז ער האט קיין איין ווארט נישט פארפעהלט פון אירע רייד:

— אַט, וועט ער פאר איר איבערדערציילען אַלץ, וואָס זי האָט אַקאַרשט געזאָגט...

און זי פלעגט אים אָנקוקען ווארים־ליבליך, ווי מען קוקט אַן א צעבאַלעוועט, באַליבט קינד... אַלע מאַנסבילען זענען דאָך קינ־דער — גרויסע קינדער, ווילדע קינדער — פלעגט מרס. לאַמדין טראַכטען. ס׳איז נאָך גוט, וואָס ס׳זענען דאָ פרויען אויף דער וועלט — מענשען פראַקטישע, מיט מחות אָפען פאר די „קליינע" זאַכען פונ׳ם לעבען, וועלכע זענען אָבער דער אינהאַלט פונ׳ם טאָג־טעגליכען; מענשען מיט אָפענע אויגען, וואָס האַלטען זיך נאָ־הענט צו דער ערד.

אַט, זי אַליין האָט דאָך נאָך מיט יאָרען צוריק, נאָך זייענדיג א מיידעל, ליב געהאט קריינינ׳ען — ער איז געווען דר. לאַמדינ׳ס א יוגענט־חבר. — חתונה האָט זי אָבער געהאט מיט לאַמדינ׳ען, געמאַכט אים פאר א דאָקטאָר, אים זעהר א סך געהאָלפען — מיט איר ווייבערשער נידעריג־ערדישער קלוגשאַפט און פארשטענדניס פאר דער וויכטיגקייט פון קליינינקייטען אינ׳ם מענשליכען פאר־קער — אין עטאַבלירען זיך א גרויסע פראַקטיקע.

און חרטה האָבען האָט זי אויך ניט אויף דעם. ס׳איז אמת — קריינין איז טאַקע געוואָרען א גרויסער ערפאָלג. זיין נאָמען איז באַקאַנט צו טויזענטער און טויזענטער. אָבער ווער האָט זיך דען געקאָנט ריכטען אויף דעם? ס׳טרעפט דאָך מיט איינעם פון טויזענטער...

און עד היום, ווען זי זעהט אים, האָט זי עפּעס א מאָדנע גע־מישט געפיהל: אי זי האָט נחת פון דעם, וואָס זי איז ניט גע־ווען קיין נאַריש מיידעל אַמאָל, מיט יאָרען צוריק, ווען זי האָט קריינינ׳ען ליב געהאט: זענען דאָך אירע אמאָליגע האָפנונגען אין גלויבען ניט געווען קיין פוסטע קינדערייען פון א נאַרישער, פאר־ליבטער מיידעל... ער האָט זיך טאַקע ארויסגעוויזען פאר א גרוי־סען שרייבער! און אי עס פארדריסט איר, וואָס ער איז יאָ גע־וואָרען ערפאָלגרייך — ווען זי וואָלט עס דאַמאָלסט געוועןן געוואוסט, אַז אַזוי וועט זיך אויסלאָזען, וואָלט זי דאָך מיט אים חתונה געהאט... זי האָט זיך געפּייניגט מיט דעם, וואָס ס׳האָט געקאָנט, געזאָלט זיין, און ניט געווען. זי האָט זיך געפרעהט צו

זעהן, ווי עס וואקסט אלץ קריינינ׳ס ערפאָלג און רום — און מיט דעם איז אויך געוואקסען איר ווייטאָג און פארדראָס.

קריינין אָבער פלעגט ניט קומען אזוי אָפט צו די לאַמדינ׳ס אין הויז. לאנגע, לאנגע צווישענ־צייטען פלעגען אריבערגעהן צווישען איין באזוך און א צווייטען. בלויז אין דער צייט פון זיינעם א נייען טריאומף ערגיץ אין דער אומבאַשטענדיגער, אומ־פארלאָזליכער, זיך תמיד־באנייענדיגער און תמיד זיך־ענדערנדיגער וועלט פון „ליטעראטור און קונסט", פלעגט ער זיך פלוצלונג אין אן אָוועגט באווייזען ביי די לאמדינס אין הויז. א באשיידענער אזא, א צוזאמענגעקארטשעטער, א קלענערער, אן איינגעשרומפע־נער, מיט א זיך־אנטשולדיגענדיגען שמייכעל — עפּעס ווי ער וואָלט גאָר אָקאָרשט א גרויסען דורכפאל געהאט, געהערט א פאר־ניכטענדיגע מיינונג וועגען זיך מצד די מבינים.

נאָר מרם. לאמדין פלעגט שוין וויסען, וואָס עס שטעקט ה י נ ט ע ר דעם. זי פלעגט קלוג שמייכלען. מיט אירע לויכ־טענדיגע אויגען האָט זי געזעהן, ווי פון זיין עניוות שרייט ארוים זיין גרויסער ערפאָלג, זיין טריאומף — — — זי האָט קלאָר געזעהן, אז ער קומט אהער ארויסווייזען זיין נייען נצחון — און זאָל עס איר וויי טאָן.

און דאמאָלס פלעגט עס פאסירען, אז אין מיטען דערינען, מיר־ניט, דיר־ניט, פלעגט זי ארומכאפּען איר מאן, און אזוי עפּעס פארשייטערהייט, מיט אומענדליכער איידעלקייט און ליבשאפט, אים אָנהויבען האלזען און האלזען, און וואָרקען ארום אים, ווי א וויסינקע טייבעלע.

קריינין פלעגט שמייכלען. אים האָט דאָך עס גאָרניט געארט — לחלוטין גאָרניט. אים איז עס נאָך געווען א קערן. פון די ווייטאָגען און וואונדען פלעגט ער דאָך קענען דערנאָך אויסשריי־בען די שענסטע זאכען. נאָך אלעמען, איז עס גוט, וואָס עס האָט זיך אויסגעלאָזט אזוי, ווי עס האָט זיך אויסגעלאָזט. דורך דעם איז ער דאָך געוואָרען אזוי גרויס און טיף. דעם האָט ער אפשר צו פארדאנקען זיין ליטעראַרישען ערפאָלג.

הומ־ם.

אין דרויסען האָט אלץ געוואָיעט דער ווינט. שטארקער און שטארקער. די פאַרהייגגלאך אינוווייניג אין הויז האָבען זיך גע־הוידעט. ס'האָט אויסגעקוקט, ווי די גרויסע ווינטען דרויסען רוקען זיך אלץ נעהענטער אהער. די מענשען אין שטוב ווארטען הילפלאָז אויף דער מינוט, ווען די ווינטען וועלען ענדליך די באַנ־גאַלאָ דערגרייכען און זי פארכאפען.

דער פינאָקל האָט זיך עפעס ניט איינגעגעבען. קריינין האָט געשפילט שלעכט. און באלד, ווי אַנגעשטעקט פון קריינינ'ס אַפּ־געלאָזענקייט, האָט דער דאָקטאָר אויך אָנגעהויבען צו שפילען שלעכט. האָט מען איבערגעריסען דאָס שפיל.

מרס. לאמדין האָט דערלאנגט נ אָ ך טיי, נ אָ ך צוביי־סענס, נאָך א לאָמפּ אָנגעצונדען. דר. לאמדין, א געניטער הויז־ווירט, האָט זיך באמיט ארויפצופירען דאָס געשפרעך אויף ליטע־ראַרישע טעמעס, כדי דערמיט צו נייטראַליזירען די געזעלשאפט. אלע אין הויז האָבען זיך דאָך געהאלטען פאר ניט גאָר פרעמד אין אָט דעם ענין. קריינין האָט אָבער איינגע'עקשנ'ט געשוויגען.

זיין שווייגען און זיין פארפעלען ארויסזאָגען זיין אייגענע מיינונג אין די באַרירטע פראגעס האָט זעהר דייטליך געגעבען צו פארשטעהן, אז, ערשטענס, געפינט ער ניט פאר מעגליך ארויס־צוזאָגען ביי דער ערשטער בעסטער געלעגענהייט זיינע זעהר איי־גענארטיגע מיינונגען. און, צווייטענס, איז דער גאנצער ענין ליטעראַטור אים אזא דערעסענע נאָך, דאָס ברויט פון זיין טאָג־טעגליכען לעבען און זיין אייגענטליכע לופט, אז עס איז אים אפילו דערווידער צו ריידען וועגען דעם.

דר. ווייסגאל האָט אָבער גערן גערעדט. און גערעדט א סך. זיינע רייד האָט ער געמישט מיט א סך באַקאנטע ליטעראַרישע ווערטלאך, מיט לאטיינישע ווערטלאך און העברעאישע פסוקים. אַ, ער וועט אזא געלעגענהייט ניט דורכלאָזען. פאר קריינינ'ען האָט ער דאָך גערעדט, פאר קריינינ'ען. ער, דער עלטערער, ריי־כער דאָקטאָר, האָט געהאט גרויס דרך־ארץ פאר דעם שרייבער, דעם „געזאלבטען פון גאָט“. טאקע, ניט אנדערש, ווי א געזאלבטער פון גאָט.

ער האָט דאָך אליין אין זיינע יונגע יאָרען געטרוימט צו ווערען א גרויסע שרייבערישע בארימטהייט. שוין ניט איין ספּוּר

און ניט איין מאמר אפגעדרוקט אין פארשידענע העברעאישע צייטשריפטען און זשורנאלען. א קריטיקער האט נאך אויף אים מיט דרייסיג יאר צוריק געזאגט, אז ער וואקסט א צווייטער בראנדשטעטער.

נאר גאט איז ער געקומען קיין אמעריקא. האט א לאנגע צייט שווער געקעמפט, געמוזט אויפגעבען אלע זיינע שרייבערישע אמביציעם — אויף דערווייל, האט ער זיך געטרייסט — און זיך אויסגעלערנט א פראפעסיע, א „מלאכה המפרנסת את בעליה״. איצט געהאט איין איינציגע אמביציע: ווערען א פינאנציעלער ערפאלג.

ווען ער איז שוין געווארען א רייכער דאקטאר מיט א שטארקער פראקטיקע, איז ער שוין געווען אלט. אנדערע זיינען שוין אויפגעשטאנען אין דער ליטעראַרישער וועלט. פון אים וואלט מען איצט חוזק געמאכט. און אויסער דעם — דורכ'ן משך פון די לאנגע יארען איז ער שוין געווארען אלט און צעבראכען. ס'איז אנגעקומען היפש שווערלאך צו ווערען א פינאנציעלער ערפאלג. פון שרייבען האט שוין קיין רייד ניט געקאנט זיין — קיין זאפט איז שוין אין אים ניט געבליבען. די איבערגעבליבענע פאר יאר פון זיין לעבען האט ער געוואלט דורכגעהן, ענדליך הנאה האבענדיג פון די פילע שווערע יארען ארבייט, פון זיין ערפאלג. און לאנג הנאה האבען פון דעם איז אים שוין ניט געבליבען.

קיינער, אויסער די נאהענטסטע פון זיין פאמיליע, האט דאך ניט געוואוסט, אז דאס פארט ער אין דער סויטה יעדען ווינטער ניט צוליב וואוילטאג וועגען. ער האט געמוזט. ער האט געליטען פון א זעלטענער קריינק מיט א לאטיינישען נאמען. עס האט געקלונגען, ווי דער נאמען פון עפעס אן אויסטערלישן, זעלטענ־שיינעם באטאנישען מוסטער, וואס מען זעהט שווארץ אויף ווייס אויף ברעטלאך, צוגעקלאפט צו די ביימער און פלאנצען פון א באטאנישען גארטען.

אט די קריינק האט אנגעריהרט זיין הארץ און האלז — דאס הארץ איז אים וואס אמאל פארטריקענטער געווארען און איינגעשרומפענער, און די רייד־סטרונעס זענען וואס אמאל געווארען שוואכער און איבערגעבערענטער. איבער דעם האט ער עס געמוזט פארברייינגען דעם קאלטען ווינטער אין דער סויטה. ער האט זיך

געגוויטיגט אין אַ באַזונדערער טעמפּעראַטור צווישען געגוי באַשטימטע קליינע נומערען, העכער און נידעריגער פון נול פּאַרענהייט, אין אַ געגוי אויסגע'חשבונ'טען אַטמאָספּערישען פייכטקייט־אינהאַלט — ניט צופיל נאַסקייט און ניט צופיל טרוקענקייט, ניט צו הייס און ניט צו קאַלט, ניט צו־פיל זון און ניט צו־ווינציג זון. געמעסיגט. רוהיג. פאַרנאַכטליך. וועט ער אפשר דערציען נאָך אַ יאָר, נאָך אַ יאָר. בלויז אויף די פינגער פון איין האַנט.

מיט קנאה האָט ער געקוקט אויפ'ן גליקליכען באַרימט־געוואָרענעם קריינינג'ען. אָט, דאָס איז עס, וואָס ער האָט באַדאַרפט ווערען! אין קריינינג'ען האָט ער געזעהן ז י ך, דאָס, וואָס ער האָט ג ע ז א ָ ל ט זיין. ער איז איצט געזעסען פאַר אים אַן אַרונטערגעפאַלענער, אַ ביליגערער, אַ דערדריקטער, אַ פאַרפאַלענער — אַ מענש, וועלכער האָט צעטרענצעלט זיין לעבען אויף גאַרניט, אויף געלטזאַכען, אין אַ הבל־הבלים'דיגער יאָגעניש צו ווערען אַ פינאַנציעלער ערפאָלג.

און דר. וויסנאַל פלעגט זאָרגפעלטיג נאָכפאָלגען קריינינג'ס וואַקסען, זיין שטייגענדיגען רום. עס פלעגט אים אַלעמאָל פרעהען צו הערען — פונקט ווי ער האָט עס זיך געפרעהט צו הערען הייגטיגען אָוועגט — פון קריינינג'ס אַ נייען ערפאָלג. און קריינינג'ס ערפאָלג — וועלכער האָט דאָך אים זיכער געבראַכט חוץ דעם אויסערליכען רום, אויך אַ טיף־אינערליכע באַפרידיגונג — איז פאַר דר. וויסנאַל געווען אַ באַשטעטיגונג, אַז דאָס איז דער איינציגער וועג, וועלכען ער, דר. וויסנאַל, האָט געדאַרפט נאָכפאָלגען. און כאָטש ער האָט אים אין דער שטיל מקנא געווען, האָט ער אים דאָך געוואונשען אַ ווייטערדיגען וואַקסען — פונקט ווי ע ר וואָלט דאָס אין קריינינג'ען געוואַקסען.

נאָר ער אַליין איז דאָך טאַקע ניט געוואַקסען. בלויז איין זאַך איז אין אים געוואַקסען, — די וואָס אַמאָל אַלס צייטיגער ווערענדיגע איבערצייגונג, אַז זיין לעבען איז געווען אַ דורכפאַל.

און נאָך עפּעס איז אינאיינעם מיט דעם געוואַקסען, עס איז געוואַקסען — די איינגעשרומפּענקייט, די אָפּשטאַרבונג. ער האָט אָנגעהויבען אָפּשטאַרבען פון אינווייניג אַרויס.

ס'איז געווען שטיל. אין דער שטילקייט האָט זיך נאָך

שטארקער נעהערט דאָס וואָיען פונ׳ם אָקעאן. יעדער איז געווען פארטיפט אין זיך.

אלע האָבען זיך מיטאמאָל אומגעקוקט, און שטארק־פארוואונ־דערט אָנגעשטעלט די בליקען אויף דאָס רויט־באלויכטענע, שטארק־געזונטע פּנים. ווייל פון דאָרט האָבען זיך עס די אומ־דערוואַרטעטע ווערטער געלאָזט הערען:

— גלויבט איר, מר. קריינין, אין דער אומשטערבליכקייט פונ׳ם... פונ׳ם מענשען, פונ׳ם מענשען בכלל?

קריינין האָט געמישט מיט׳ן לעפעלע זיין גלאָז טיי, נים אויפגעהויבען די אויגען, און האָט פארקרימט די ליפּען:

— נו, כ׳וויים.. וואָס פאלט אייך פּלוצים איין...

דר. לאַמדין האָט זיך פאר קריינינ׳ען געשעמט איבער ווייס־גאל׳ס נארישער פראגע. ער אי זאָוש רויט געוואָרען. אָבער קריי־נינ׳ען האָט עס הפּנים אָנגעהויבען אמוזירען. איין אויג האָט ער נאָך אַלץ געהאַלטען אויף דער גלאָז טיי. נאָר דאָס צווייטע אויג האָט ער עטוואָס אויפגעהויבען, עם נייגעריג אָנגעשטעלט אויף דר. ווייסגאל׳ן, און אים באטראכט מיט אן אָפענער נייגיריגקייט, ווי עפּעס א מאָדנעם, נארישען באשעפעניש. אזוי, הייסט עס, אומשטערבליכקייט ווילט זיך אים אויך! רייכקייט, געזונט, הצלחה, ערפאָלג — און נאָך א קאפּיטשקע אומשטערבליכקייט דערצו. גאָר ניש׳קשה׳דיגע חזירים, די דאָזיגע וואוילע מענשען. איראָניש האָט ער ארויסגעזייט:

— ערלויבט, דאָקטאָר... איר זאָגט: אומשטערבליכקייט... וואָס׳ארא?... די אומשטערבליכקייט פון דער מענשליכער נשמה, אָדער גאָר פונ׳ם גוף?

פונ׳ם גוף! — דער דר. איז אויסגעגליכט געוואָרען, נאָך רויטער, אין די אויגען האָבען פונקען פון זיך געשאָסען. — פונ׳ם גוף! פונ׳ם גוף!

דר. לאַמדין האָט אים אָנגעקוקט. קריינין האָט אויפגעהויבען דאָס צווייטע אויג. כא־כא, דעם אלטען איז דאָס שוין איצט גע־נאנגען אין נצחון!

— ערלויבט... קוקט מיך ניט אָן אזוי... דאָ איז ניטאָ קיין שום מעטאפיזיק... איר, דר. לאַמדין, דארפט דאָך זיכער וויסען דערפון! מיר ווייסען דאָך אין דער מעדיצין פון אזעלכע פאלען!

ס'איז דאָך געלונגען אויפצוהאַלטען די לעבעדיגקייט פונ'ם הארץ א היפש שטיקעל צייט נאָכדעם, ווי דער מענש איז שוין גע־שטאָרבען, פּאָמפּענדיג בלוט דורך דעם הארץ! ס'איז דאָך געלונגען אויפצוהאַלטען די לעבעדיגקייט פונ'ם מוסקול־געוועב פאר א גאַר לאנגער צייט נאָכ'ן אָפּשטארבען פונ'ם מענשען אינגאנצען, דורך דעם, וואָס מען האָט באַזונדערס געשפּייזט דאָס מוסקול־געוועב... ווייסט איר דאָך פון די נייעסטע אָפּעראַציעס, וואו מען האָט אי־בערגעפלאַנצט די טהירא־דרוזען פון א יונגער חיה אין אן על־טערען מענשען — און דער עלטערער מאַן האָט צוריקגעקראָגען זיין יוגענד? האָט איר דאָך געהערט וועגען דעם, אז אפילו די געשלעכטס־דרוזען ווערען אויך איבערגעפלאַנצט פון א יונגער אין אן עלטערער פּערזאָן, און די עלטערע פּערזאָן קריגט צוריק איר געשלעכטליכע קראַפט? היינט פארוואָס־זשע...?

קרייניִן האָט אים אָנגעקוקט נאָך א ווײַלע. קאַלט, פון דער זייט, פרעמד. ווי א בוים ערגיץ אין פעלד, א פּלוצלונג־אָנגע־טראָפענער בוים אויף א רייזע דורך א פרעמד פעלד. און דערנאָך איז שוין דער בוים ניטאָ. און קיין זכרון פון זיך לאָזט ער אין קאָפּ אויך ניט איבער. — — — —

ער האָט פארדרייט דעם קאָפּ אָן א זייט. דאָס אַלץ האָט אים אָנגעהויבען דערעסען. ער האָט געמאַכט אן אָפּדאַכ'ל מיט דער דלאָניע איבער'ן מויל, און האָט א געניץ געטאָן אָן א זייט. דר. לאַמדין האָט זיך צו אים צוגערוקט — ווי איבערבעטען, איינ־נעמען.

— מילא, ער רעדט דאָך נארישקייטען... ער ווערט שוין עלטער — אן עובר־בטל... וואָס איז דאָ די וויכטיגקייט... נאָך א פּאָר יאָר, נאָך א פּאָר יאָר... צום סוף וועט זיך דאָך אַלץ דאָס־זעלבע איבער'חזר'ן: אז ס'וועט קומען צו ד ע ם, צום שטאַר־בען, וועט ווערען אומעטיג... קאַלט... און לעבען אייביג — אין דער איצטיגער געשטאַלט, אין דער, אין וועלכער מיר זענען איצט — וואָלט נאָך געווען זיבער א גרעסערע קללה, ווי דער איצטיגער טויט... מענשען וואָלטען זיך סוף־כל־סוף גענומען בעטען, מען זאָל זיי צונעמען פון דאַנען... מילא, דעריבער זאָג איך: דער גוף, ווי דער גוף. וואָס ס'איז אונז אָבער יאָ נויטיג איז ד ע ר

ג ל ו י ב ע ן, דער גלויבען אין דער אידעע פון אומשטערבליכ־קייט, אין השארת הנפש, אויב איר ווילט... לאכט ניט!...

קריינין האט גארניט געלאכט. ער האט בלויז געגעניצט. דר. לאמדין האט נאך עפעס גערעדט — זעהר פארטיפט. קריינין האט געקוקט אויף זיינע ליפען, ווי זיי באוועגען זיך. רויטליכע, בלוטיגע, פייכטע, בחור'שע. איז ער אויך געווארען פארטיפט — אין באטראכטען די ליפען. ביידע האבען זיי דעריבער ניט געהערט, וואס מרס. לאמדין, וועלכע האט זיך גאר נאהענט צוגערוקט צו דר. ווייסנאל'ן, האט ביי אים אזוי בעטענדיג־גיריג אויסגעפרעגט:

— דאקטאר... דאקטאר... זייט אזוי גוט, דאקטאר, דריקט זיך אויס קלערער... וואס מיינט איר — העלפט עס טאקע? האט עס טאקע געהאלפען? דאס הייסט, ווי — פלאנצט מען איבער אין דער עלטערער פערזאן די געשלעכטליכע דריזען פון אן אנדער, יונגערען מענשען, אדער גאר פון א חיה? און איז דער עקספערימענט געמאכט געווארען אויף פרויען אויך? זייט אזוי גוט, דאקטאר, דריקט זיך אוים קלערער...

זי איז שוין געווען מיט א היפשע פאר יאר עלטער פאר דר. לאמדינ'ען.

אין דרויסען האט געמוזט פארקומען א מיטענגאכטיגער אקעאנען־ווירבער. דאס וואסער האט אזוי שטארק געפאטשט און זיך געשליידערט, אז מען האט דא אין הויז אליץ קלאר געהערט. אז מען פלעגט נאך ריידען, איז געווען צו דערליידען. ווי אבער דאס געשפרעך פלעגט אויף א ווייל שוואכער ווערען, פלעגט דער שטורם זיך דורכברעכען דורך די דינע באנגאלא־ווענטלאך. א פייפען, א בייסענדיגע נאסקייט, א זיך־פארדרייענדיגער וואיען אין אן אינ־סופ'יגען שלשלת.

האט די מרס. לאמדין דערלאנגט נאך טיי, נאך צובייסענס, נאך פריינדליכקייט. פון דעם לעצטען האט מרס. לאמדין פאר־מאגט א רייכען שפייכלער. זי האט שוין אזוי געדודערט דאס געשפרעך, אז עס זאל ארויפקומען אויף רייזען. אומגעפער אזוי: שטורם, אקעאן, שיפען בייגאכט, שיפברוך, — לאנגע רייזען, איי־ראפא, אמעריקא, דרום־אמעריקא...

און באלד האָט שוין דר. ווייסנאַל פּאַרטרוימט, קיינעם פון די ארומיגע ניט זעהענדיג און ע פּ ע ס זעהענדיג, נערעדט פון זיין נסיעה נאָך פלאָרידא.

— ער'ט פאָרען מיט'ן שיף?

— ניין, ער איז שוין פאר דעם צו־אלט... ער וועט עס מוזען מאכען וואָס שנעלער, מיט'ן דרומ'דיגען עקספּרעס.

דר. לאמדין האָט זיך אָנגערופען:

— ער וואָלט איצט געוואָלט אָנהויבען רייזען... רייזען אזוי יאָר־איין, יאָר־אויס... ער האָט איינמאָל געמאכט א קורצע, האלב־יאָריגע נסיעה קיין איראָפּא — און ער קאָן זאָגען: יעדער טאָג פון זיין נסיעה איז פאר אים געווען, ווי ער וואָלט געלעבט אין חלום, אין א זוניגען לאנד. יעדע נייע שטאָט — א נייע זעהונג...

קריינין האָט אים אָפּגעמאָסטען מיט א שמייכעלע פון אויבען ארונטער, ווי קינד — ווי א קלענערען פון זיך:

— נו, איך בין זיכער, אז איר וואָלט דאָס ניט געוואָלט ארומרייזען יאָר־איין, יאָר־אויס, יאָר־איין, יאָר־אויס! וואָלט אייך דאמאָלס ניט געמוטשעט דער געדאנק, אז אלע אייערע שיינע חלומות, אלע אייערע זעהונגען וועלען אזוי צעשוואומען ווערען, צערונען ווערען, אָהן דעם, אז זיי זאָלען פּ א ר ב ל י י ב ע ן — פאר אייך אָדער פאר עמיצען אנדערש?

דר. לאמדין האָט אים אָנגעקוקט פארוואונדערט. ער האָט פּראָטעסטירט. אז מיר געהט גאָר ניט אָן דאָס שרייבען! אז עמיצער אנדערש זאָל וויסען פון דעם, וואָס איך לעב דורך און זעה... פאר מיר איז גענוג דאָס, וואָס איך לעב דורך אלע מיינע טעג אין זעהונגען — וואָס איך פיהל יום־טוב'דיג־ארומפאָרענדיג א גאַנץ לעבען! — — — אז ביי אייך איז אלץ שרייבען!

לאמדין האָט א פּארקרימטען שמייכעל געגעבען. אין געדאנק האָט ער געמאכט איינע פון זיינע קלוג־ביטערע באמערקונגען: זיי, די נבזה'ניקעס, די גראָבע יונגען, די, וועלכע מען רופט סתם־מענשען, ווייסען דאָך גאָרניט, וואָס דאָס לעבען איז! און דאָס לעבען ווייסען זיי ניט, ווייל זיי רעפלעקטירען ניט וועגען אים. ווייסען דען חיות, בוימער, קלעצער, שטיינער זייער לעבען, מאַנ מיט זיי כ'וויים וואָס פאסירען?

— כא... אומבאלעבטע זאכען... שטיינער... דוממים.

ער האט א קוק געטאן פון אויבען ארוגטער אויף די דריי ארום טיש. ער האט זיך א סך, א סך, ניט אין ערך א סך געפיהלט העכער פון זיי!

און דעם אמת געזאגט, האבען עס די דריי ארום טיש אויך שטארק געפיהלט, ווי קריינין טורעמט איבער זיי. זענען זיי גאר אנטשווייגען געוואָרען.

דאס נעשפּרעך האט זיך ווייטער אזוי געשלעפּט פּאמעליכקע, מיט אפטע איבעררייסונגען, ביז וואנען עס איז אהן כחות אויס־געגאנגען. קריינין האט זיך אויפגעהויבען. עס איז שוין שפּעט. ער האט דאך געוואוינט ווייט פון דאנען — אזש אין די בראנקס.

די באלעבאטים האבען אים שטארק געבעטען פארבלייבען נאך אביסעל. „וואוהין וועט איר געהן? אזא שטורם, אזא קאלטע פינסטערניש דרויסען...“ און זיי זענען געווען צופרידען, וואס ער האט זיך ניט געלאזט איבעררייידען. אז ער איז שוין געווען אויף יענער זייט, האבען זיי, ניט אויסרייידענדיג קיין איינציג ווארט, מסתמא אלע געהאט דעמזעלבען געדאנק. ס'איז שווער צו זיין אין דער געזעלשאפט פון א גרויסען מענש. ער דריקט — מיט זיין ריידען, און נאך מער מיט זיין שרייענדיגען שווייגען.

קריינין האט ניט געגוי אויסגע'חשבונ'ט די צייט. אז ער איז צוגעקומען צום קליינעם דיפּא, איז שוין דער צוג געהאט אוועקגע־גאנגען מיט א צען מינוט צוריק.

איצט, אינ'ם שפּעט־אווענט און שפּעט־הערבסט, פלעגען די צוגען געהן זעלטען. ביז'ן נעקסטען צוג קומט אויס צו ווארטען נאך א גאנצע שעה. אומקערען זיך צו די לאמדינס האט ער זיך געשעמט. ס'איז אים דעריבער גארניט אנדערש איבערגעבליבען, ווי זיך לאזען געהן איבער די גאסען.

זיי זענען געווען ליידיגע, די גאסען. פונקט, ווי די הייזער, מיט פארקלאפּטע טירען, פארשלאסענע לאדענס אדער שווארץ־בלאנקענדיגע פענסטער. פאפּירען האבען זיך געדרייט אין דער לופט. אלץ האט דער ווינט ארומגעדרייט.

ער האט זיך איינגענורעט, ס'איז געווען קאלט.

ס'האט אים געערגערט. נאך א גאנצע שעה — — — און דערנאך גאנצע צוויי שעה ביז וואנען ער'ט קומען אהיים. צוויי

שעה מיט א שפּעט־נאכטיגען צוג. פּע. ער׳ט, הייסט עס, אויפ־שטעהן גאר שפּעט. דער מארגענדיגער טאג וועט שוין זיין א פארפאלענער. ער קאן בלויז ארבייטען אין דער פרי.

— שא, צו אלדי שווארצע יאר, וועט ער ניט ארבייטען!

דאס איז צו אים געקומען, ווי א פּלוצלונגדיגע דערלייזונג, אן אומדערווארטעטער אויסוועג, אויף וועלכען ער האט זיך גארניט געקאנט ריכטען — — — אבער באלד האט זיך א יאוש׳דיגע קאלטקייט גענומען רוקען אויף אים:

— וואס דען... וואס אנדערש וועט ער טאן?

ווי אלעמאל, נאכדעם ווי ער האט אקארשט פארענדיגט א ליטעראַרישע ארבייט, פלעגט נאך דער קורצ־דויערנדיגער צייט פון בארואיגענדיגער באפרידיגונג, אנקומען אויף אים עפּעס א מין פּוסטקייט, אן אויסגעליידיגטקייט, א דערשעפּונג. ער פלעגט זיך גיט וועלען צורירען צו דער פּען, צונעהן צום שרייב־טיש. ס׳האט אים געעקעלט דערפון. און אפילו די אפּגעטאנענע ארבייט איז שוין איצט געווען פרעמד, ניט־זיינס — פאר פרעמדע, פאר פרעמ־דע הענט, מיט אן אייגען זעלבסטשטענדיג לעבען!

איצט וואלט ער געדארפט ערגיץ אוועקפארען, זיך דורכ־לופטערן, זיך אפּרוען, אנקלייבען ביים איינדרוקען — — —

וואוהין וועט ער אבער פארען? זיין ארבייט, אדער די אומ־אויפהערליכע און באשטענדיגע צוגרייטונגען פאר איר, האבען אים תמיד איינגעשלונגען און אים ניט דערלאזט זיך צונויפקומען מיט אנדערע מענשען אין יענע קליינע, אומבאדייטענדע געזעל־שאפטליכקייטען, אין יענע צוגעלאזענקייטען, וועלכע זענען נויטיג, כדי צו פארבינדען א פריינטשאפט. האט ער בלויז געהאט אויבענ־אויפיגע באקאנטשאפטען — און קיינע פריינט. אליין.

אדער זאל ער גאר נעהן צו די יעניגע טויזענטער פארערער זיינע — אמת׳ע און צוגעטראכטע — וועלכע ער קען ניט און וועלכע זענען אים פארט פרעמד? וואס בינדט אים צו צו זיי, — די פרעמדע, די זייטיגע — — —

— — — ער וואלט איצט פארגענומען א רייזע ערגיץ. אבער מיט וואס פאר א מיטלען? טפוי, זיי האבען דאך טאקע אליץ. אט, דער דר. ווייסנאל. איז געווארען שטיינ־רייך. פארט יעדען ווינטער קיין פלארידא. זיי זענען דאס גליקלאך! ער האט

נאָך אודאי א גאנצען אָווענט געמוזט קוקען אויף אים, קריינינ'ען, פון אויבען ארונטער און באטראכטען אים, דעם לאדיוצלח, וואָס מיט זיין גאנצען „ערפּאָלג" איז ער דאָך פארבליבען א קבצן, א קבצן... א „בעק נאָמבער"... ער, וויסגאל, האָט זיך טאקע גאנץ פריי ארומגעזעהן, וואָס עס איז גוט פאר איינעם צו טאָן, ער האָט געכאפּט דעם ריכטיגען שניט אין לעבען: האָט אויפגעגעבען באַ־ צייטענס זיינע שרייבערישע אמביציעס, איז געוואָרען רייך און גליקלאך — — —

א פראָסט האָט זיך געקליבען אויף מאָרגען. שטיקער רויט־ פארפרוירענע וואָלקענס זענען געהאנגען אין דער הויך. רויט־ ליכטיגע. ס'איז נים געווען צו זעהן, פון וואנען זיי האָבען גע־ קראָגען זייער רויטע ליכטיגקייט. ס'האָט קאלט געברענט אויף י ע נ ע ר זייט הימלען. די וועלט איז געווען פּוסט.

אויף א ראָג גאס האָט קריינין דערזעהן, ווי א ברייטע פיגור האָט זיך פארקירעוועט און זיך געלאָזט געהן צום אָקעאן. זיין הארץ האָט אויפגעקלאפּט צום פרעמדען. נאָר די טריט זענען באלד פארשטאָרבען אינ'ם זאמד. ס'האָט אים נעסמאליעט דאָס פּנים.

מינוטען זענען פארלאָפען נאָך מינוטען, דער צוג האָט שוין באלד געדארפט אָנקומען. קריינין איז אָבער מיטאמאָל געוואָרען גלייכגילטיג צו דעם. אים האָט אָפּגענומען דער חשק זיך אומ־ קערען אהיים — צו זיין איינציגען חדר. צווישען די פרעמדע מענשען אין דער אייגענער אוואוינונג האָט ער זיך אויך געלאָזט צום וואסער צו.

אריינקומענדיג אין דער גאס, וואו די לאמדינ'ס האָבען געוואוינט, איז ער גיך אריבערגעגאנגען אויפ'ן אנדערען טראָטואַר, זיך געהאלטען הארט ביי די ווענט, אז מען זאָל אים צופעליג נים באמערקען דורך די פענסטער. דאָרט איז געווען ליכטיג. אין דער אויפרעגונג, וועלכע איז איצט געשטיגען אין קריינינ'ען, האָט זיך אים פאָרגעשטעלט, ווי זיי ביידע דאָרט באריידען אים איצט — — — וואָס־וואָס, די מרס. לאמדין האָט טאקע געמאכט א גוטען בייט. זי האָט איצט א מאן, ביי וועמען זי איז דאָס וויב־ טיגסטע אינ'ם לעבען — דאָס ערשטע. און ער, קריינין — ער

איז פארבליבען א גארנישט — — — ניט קיין ווייב, ניט קיין קינד, ניט קיין האס, קיין אייגען ווינקעל. אומעטום באקאנט, אומעטום אן אנגענעמער גאסט — און אומעטום א פרעמדער.

ער האט זיך געוואריעמט קעגען דעם לויכטענדיגען פענסטער. ער האט גארניט געפיהלט דעם פראסט. אויף זיינע וואנצען האבען אנגעהויבען וואקסען ליכטעלאך. דאס פענסטער האט זיך פלוצלונג אויסגעלאשען. ס'האט זיך אים גענומען פארשטעלען, ווי די צוויי אויף יענער זייט פענסטער, האלובען זיך איצט, הנאה האבענדיג איינס פון דאס אנדערע אין דער קאלטער נאכט. אפשר טראכט זי איצט נקמה'דיג פון אים, קריינין'ען, בשעת אירע ליפען שמייכלען פארקרימט אונטער דר. לאמדינ'ס קושען.

...אז מען וויל, האט ער, קריינין, דאך אפילו קיינמאל ניט ליב געהאט אויף אן אמת. ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס ער האט אזויפיל געשריבען וועגען ליבע. שרייבען. זיין גאנצער לעבען איז פארלאפען אין שרייבען. אים האבען נאכגעיאגט לאמדינ'ס ווערטער: „אז ביי אייך איז דאך אלץ שרייבען". אמת, ביי אים איז אלץ געווען שרייבען, פארבארייטונגען צום שרייבען. — — — אן אפנארעריי. פונ'ם לעבען גופא, ווי א „געוויינליכער" מענש, האט ער קיינמאל ניט הנאה געהאט. און אין דעם איז ער געווען ארימער פון אלעמען, פון די ארימסטע.

ס'האט אים איצט הנאה געטאן צו ערגערען זיך, צו שניידען זיך פאסענווייז, צו געפינען אלץ מער באווייזען, אז זיין לעבען איז געווען — — — כ'וויים וואס! ס'האבען אים זיך דערמאנט די ווערטער פון זיינער אן אמאליגער געליבטער, וועלכע ער האט אזוי שטארק ליב געהאט (אין יענע צייטען, ווען ער האט ערשט אנגעהויבען שרייבען, האט ער נאך געקאנט ליב האבען) און וועלכע איז געווען גרייט צו טאן פאר אים אלץ. ער האט איר אבער געזאגט, אז זיי מוזען זיך פאנאנדערגעהן, ווייל זי איז אים א שטערונג. איך ליבע פילט צו־פיל אוים זיין אינערליך לעבען און לעבט אויפ'ן חשבון פון זיין שרייבען. ז י נ ע מ ט ב י י א י ם צ ו זיין שרייבען. דאס מיידעל האט דאמאלס געענטפערט:

— גוט. לאמיר זיך פאנאנדערגעהן. פאר'ן פאנאנדערגעהן זיך וויל איך דיר אבער זאגען איינס. איך בין דיר ניט קיין פיינט.

איך ווינש דיר דאָס, וואָס דו ווילסט אַזוי שטאַרק — אַ ליטעראַרישען ערפאָלג. א ב ע ר מ ע ר ג א ר נ י ט.

ער האָט איצט געפיהלט, ווי איר וואונש, איר קללה איז מקוים געוואָרען. ער האָט געהאט גאָרניט. ע ר א י ז ב ל ו י ז געווען א ליטעראַרישער ערפאָלג.

א דערדריקטער, אַ ליידיגער, מיט א רייסענדיגען געפיהל פון אַליינ־זיין אויף דער וועלט — איינער צווישען מיליאָנען פרעמדע — האָט ער זיך געלאָזט געהן ווייטער דורך די ליידיגע גאַסען, צום ברעג־צו, צום אָקעאַן.

א ליידיגע בלייכקייט פונ'ם זאמדיגען ברעג. און דערנאָך, טיפער — טונקעל. שטורם, טויבער גערויש. דאָס מאָלען פון אומגעהויערע מיל־שטיינער. דאָס קלאַפּען פון וואַסער־וואַלען אָן פעלזיגע ווענט. וואַסערען אויף וואַסערען. וואַסערבערג איבער וואַסערבערג. נאַכט. וואַסער. אָקעאַן. אָקעאַן!

אזוי ווי אין דער ארומיגער טונקעל איז ניט געווען קיין איינ־איינציג זאך, וואָס זאָל קאָנען צוציען זיין בליק, האָט ער א קוק געטאָן אין דער הויך, אויפ'ן הימעל־סופיט. א זאך, וועלכע ער פלעגט זעלטען טאָן. ווייל שוין א לאַנגע צייט, אַז ער האָט דאָרט גאָרניט ג ע ז ע ה ן: ער איז דאָך געווען צו־קלוג און צו־ניכטער פאַר אַזעלכע סענטימענטאַליטעטען. —

פינטעלאך, פינטעלאך. גאָלדענע, בלייכע. שטילע, ציטער־דיגע. אָן איז דער רויטער געזונטער שטערן מיט'ן נאָמען, וואָס האָט גאָרניט געמיינט פאַר קריייניג'ן. אָפּגעזונדערט פון די איבע־ריגע שטערן מיט א היפּשער ליידיגער בלויקייט, מיט א שטאַר־קערער שוויינענדיגער ליכטיגקייט, די קאַנטען שאַרפער אָפּגע־גרעניצט קעגען רואיגען טיפ־בלוי. אָט דער דאָזיגער שטערן — האָט קריייניג'ן זיך דערמאָנט, ווי ער האָט אַמאָל וועגען דעם גע־לייענט — איז זיבען און צוואַנציג מאָל אזוי גרויס, ווי די זון. א סך לבנות דרייען זיך ארום אים, סאַטעליטען... ער, דער דאָ־זיגער שטערן, איז אזוי ווייט פון דער ערד, אַז עס נעמט פאַר זייגעם א שטראַל, וואָס „פאָרט" דורך דער לופט מיט דער גיכ־קייט פון זעקס און אכציג טויזענט מייל א סעקונדע, גאַנצע הונ־דערט און פופציג יאָר, ביז ער דערגרייכט די אויבערפלאַך פון דער

ערד. און קריינין האט פארמאכט די אויגען און זיך פארגעשטעלט די קאלטע ערד־לופט און די וועלט־פוסטקייט, וואס ארום דער ערד־לופט, און — ר׳האט גע זעהן, ווי דער שטראל פארט.

און דא האט קריינין דערפיהלט, ווי ער האט אנגעהויבען איינוואקסען, איינשרומפען, וואקסען אויף צוריק. ער איז געווארען א מילב, וועלכען דאס אומגעהויער־גרויסע אויג פון דער וועלט קאן קוים זעהן דורך א פארגרעסערונגס־גלאז פון מיליאסען שטארקייט... א גארניט, א גארניט. פונקט ווי דאס גאנצע מענשליכע לעבען איז אויך גארניט — א דמיון בלויז, א חלום פון א — גאט׳ס? — אפערגעווארפענער פאנטאזיע — —

אפשר — האט ער ווייטער געטראכט, שארענדיג מיט די שפיץ שיך די שטיינדלאך אויפ׳ן אקעאן־ברעג — זענען צו איינעם פון יענע ווייטע שטערנס אויך צוגעקלעפט אזעלכע מילבען־מענשעלאך, ווי דא, און זיי רעגען זיך אויך אויף פון אלערליי נארישקייטען און קלייניגקייטען, און באטראכטען אויף די גאנצע וועלט, ווי זי וואלט פון זיי, פון די מילבעלאך, ארויסגעגאנגען, און פון זיי איר לעבען גענומען — — — און יעדעס מילבעלע שפילט זיך דורך דאס לעבען אויף איר אופן, מיט אזא גוואלדיגער ערנסטקייט, פונקט ווי זי וואלט אויסגעפילט די גאנצע וועלט. און די מילבעלאך פלאנטערען זיך איינער דעם אנדערען אין וועג, פאלען אן איינער אויפ׳ן אנדערען און שטעכען זיך מיט די הערנערלאך.

אין דער הויך האבען אלץ שטיל געשיינט די שטערן. און די אנוועזענהייט פון אזויפיל פרעמדע וועלטען האט נאך קריינינ׳ען געמאכט פיהלען נישטיגער און ווערטלאזער. ער האט טאקע געהערט — קלוגע, קיינמאל ניט רועגדיגע מענשען! — אז ס׳וועט אמאל אפשר מעגליך זיין פארען פון איין שטערן צום צווייטען אויף אזעלכע לופט־באנען. נאר אים האט עס ניט געפרייט — אים האט אט די טרייסט אויסגעקוקט נאריש. איז דעריבער? — — — לופט־באנען פון שטערן צו שטערן — פונקט, ווי די דראטלאזע אפאראטען און די אקרענטען פון קאנטינענט צו קאנטינענט. פארגרעסערען בלויז די אומרואיגקייט און דאס פאאנגדערפאלען, פאנאנדערשטויבען פונ׳ם מענשען — אין א דינעם שטויב, וואס וועט זיך דורך יארען און יארען

צעשפרייטען איבער'ן גאנצען וועלטאל, צוזאמען מיט'ן חרוב־ווערען פון דער וועלט. — — — און אפשר וועט עס ניט פאר־קומען אזוי פאמעליכען, אזוי שטיל־נאכאנאנד, נאר פ ל ו צ ־ ל ו נ ג. אפשר געהט שוין זיכער זיין אנגעצייכענטען וועג אינ'ם פירמאמענט יענער שטערן, וועלכער וועט זיך אמאל שטעלען אין וועג אונזער ערד — און דאמאלס וועט עס נעמען מיטאמאל אן עק, און שטויבעלאך וועלן מיר זיך ווידער ארומדרייען אין דער וועלט־פוסטקייט. — — — און אלע זיינע פארדרוסען און ערגער־נישען פון היינטיגען אוועכט און פון זיין גאנץ לעבען האבען אים אויסגעזעהן אזוי נישטיג, אזוי הבל־הבלימ'דיג, אזוי קליין — און אזוי א ו מ פ א ר מ י י ד ל י ך. —

און דער אקעאן האט ווידער גערוישט אין דער טונקעל — נ א כ א נ א נ ד, א ה ן א ו י פ ה ע ר. ער האט זיך אלץ גע־גאסען אויף דער ערד. וואסער און טונקעל אויף דער ערד. קריי־נין איז דא, אויפ'ן ווייטען און פוסטען אינזעל־ברעג, געווען א י י ן מ ע נ ש. איין מענש צווישען פרירענדיגער ערד און פארפלייצענדיגען וואסער.

ער האט זיך אנידערגעזעצט אויף א צעפוילטען קלאץ, אן וועלכען ער האט זיך אין דער פינסטער אנגעשלאגען. — גוט איז אויך אט דער קלאץ, — האט ער געזאגט, ווען ער האט זיך אויף אים אנידערגעזעצט. און באלד איז אויף אים אנגעקומען א בא־רואיגונג. ער האט זיך מער ניט געפיהלט דערדריקט — ער האט זיך געפיהלט ש ו ו י י ג ע נ ד י ג. ע ר ה א ט א נ ג ע נ ו ־ מ ע ן ד י ז א כ ע ן, ו ו י ז י י ז ע נ ע ן. וואס איז דער חלוק — אויף אזא אופן געלעבט, אדער אויף אן אנדערען? גארניט איז וויכטיג. אלץ איז א שפיל. זאל זיך יעדער שפילען, ווי ער וויל. און פאר יעדען איז זיין שפיל — דער אמת פון דער וועלט. און גארניט איז צום איבערמאכען.

ס'האט זיך דערהערט א שארכען איבער די שטיינדלאך אויפ'ן ברעג. קריינין האט זיך אומגעקערט. ער האט דערזעהן א ברייטע, נעזונט־פלייציגע פיגור, וועלבע האט זיך דערווייטערט פונ'ם ברעג, מיט'ן קאפ ארונטערגעלאזען. אן דעם אויסשניט פון דער פיגור איז דער נאכט, האט קריינין דערקאנט דר. ווייסגאל'ן. ער

האָט זיך דערווייטערט פון׳ם ברעג מיט אַזעלכע טריט און מיט אַזאַ אויסדרוק פון זיין סוטילעוואַטער, געבויגענער פיגור, ווי ער וואָלט דאָ ביים ברעג אַ שטיק צייט געשטאַנען, אַרויסגעקוקט אויף זיינע אַקרענטען, וועלכע האָבן זיך פון ערגיץ אַ ווייטער נסיעה געדאַרפט צוריקקערען, און ענדליך האָט ער זיך איבערצייגט, אַז זיי וועלען זיך קיינמאָל ניט צוריקקערען.

קריינין האָט זיך אַ ווײַלע געוואונדערט, ווי אַזוי ערנאָך דער דר. ווייסגאַל האָט זיך געפונען דאָ. נאָר קיין סך וואונדערען זיך האָט ער ניט געקענט. ער האָט פאַרמאַכט די אויגען. און אונטער די אויגען האָט ער שוין געפיהלט, ווי דער אָקעאַן רוקט זיך אַלץ ווייטער אויף דער יבשה. אַלץ איז שוין אונטער וואַסער. קריינין איז שוין אויך געווען א ו נ ט ע ן. איבער אים איז געווען אָקעאַן און נאַכט — און ר ו. די איי־ביגע, איינציג־מעגליכע רו.